

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

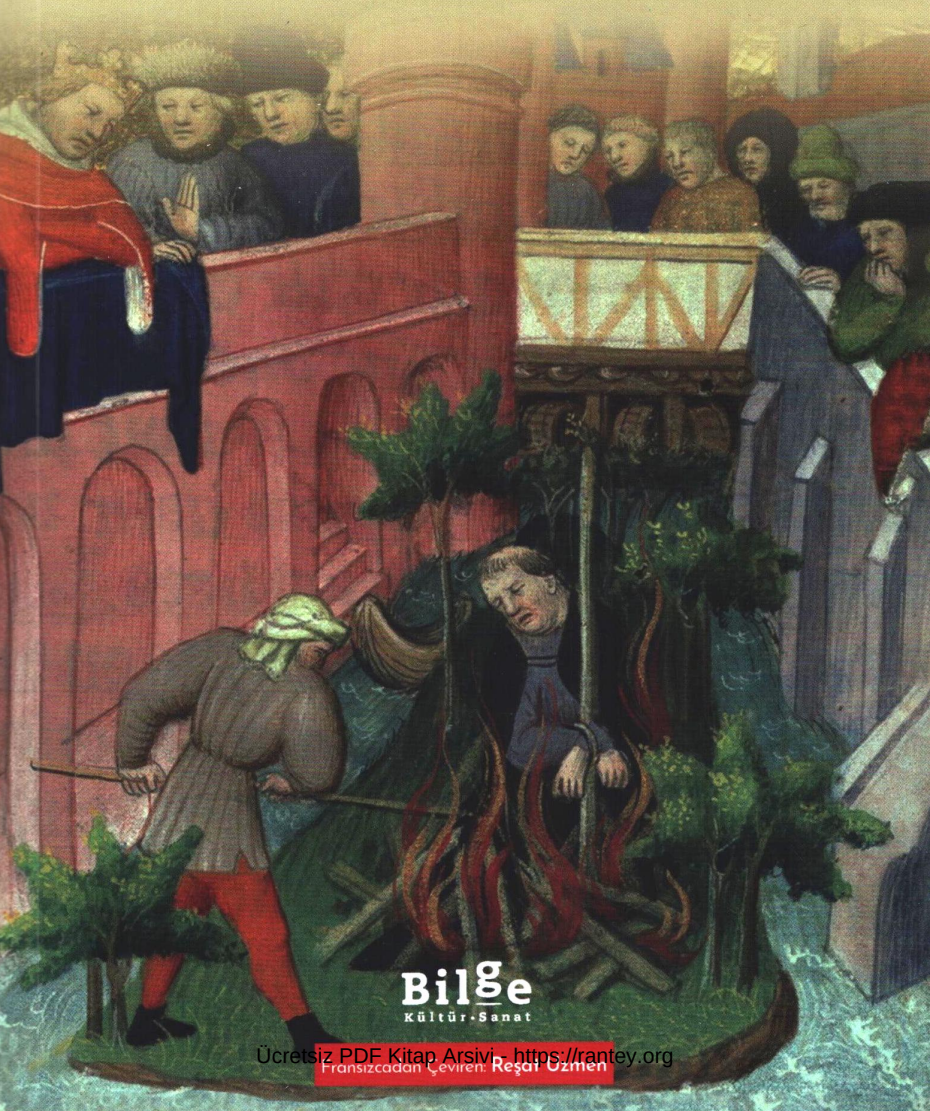
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Alain Demurger

Tapınakçıların Çöküşü

-Jacques de Molay-

Bilge
Kültür-Sanat

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://rantev.org>

Fransızcadan Çeviren: Reşat Özmen

YAYIN NO: 1049

Tapınakçıların Çöküşü – Jacques de Molay
Alain Demurger

© Éditions Payot & Rivages, 2014
© Bilge Kùltür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 50417

1. Basım: Ağustos 2021

ISBN: 978-625-7201-49-0

Kapak: Yasin Çetin
Sayfa Düzeni: Nurel Naycı
Baskı-Cilt: Çevik Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 501 30 19
Kapak Baskı: Saner Matbaacılık

BİLGE KÜLTÜR SANAT
Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 1 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74
bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

Alain Demurger

Tapınakçıların Çöküşü – Jacques de Molay –

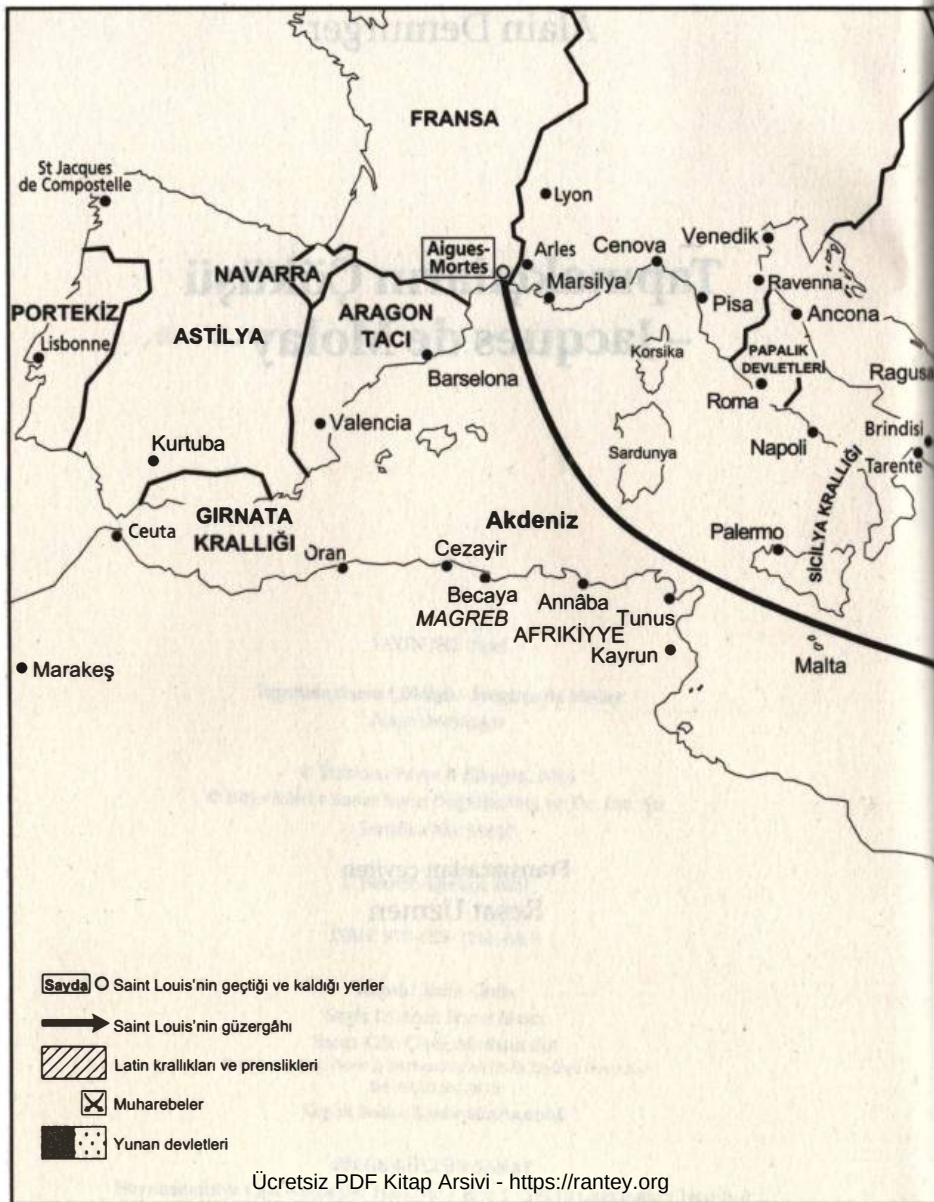
Fransızcadan çeviren

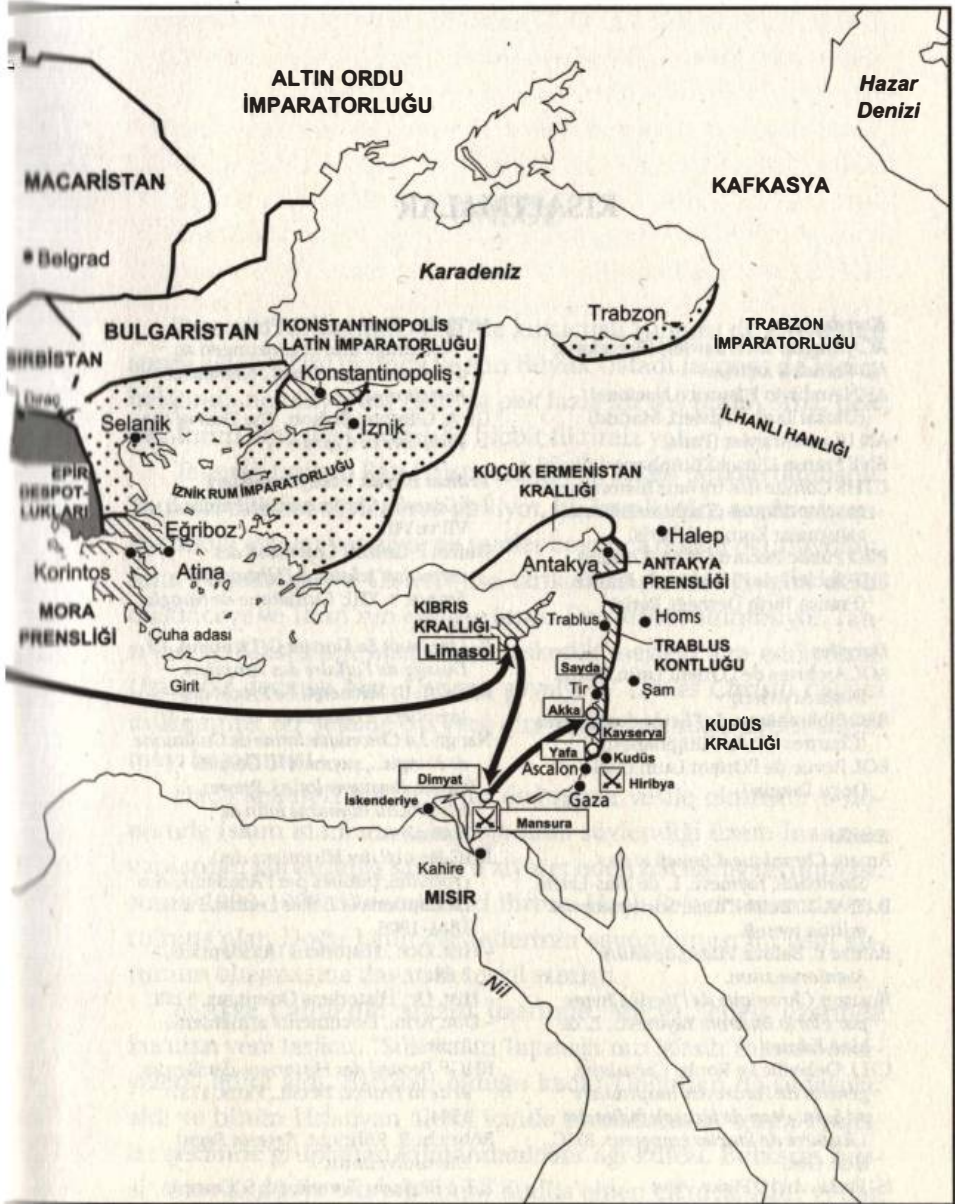
Reşat Uzmen

Bilge
Kültür.Sanat

Saint Louis Haçlı seferi sırasında (1248-1254) Akdeniz

KISALTMALAR

Kuruluşlar

ACA Aragon Tacı Arşivleri (Barselona)
AD Fransa il arşivleri
AHN Archivio Historico Nacional
(Ulusal Tarih Arşivleri, Madrid)
AN Ulusal Arşivler (Paris)
BNF Fransa Ulusal Kütüphanesi (Paris)
CTHS Comité des travaux historiques
et scientifiques (Tarihî ve Bilimsel
çalışmalar Komitesi, Paris)
PRO Public Record Office (Londra)
SHF Société de l'Histoire de France
(Fransa Tarih Derneği, Paris)

Dergiler

AOL Archives de l'Orient Latin (Latin
Doğu Arşivleri)
BEC Bibliothèque de l'École des Chartes
(Chartres Okulu Kütüphanesi)
ROL Revue de l'Orient Latin (Latin
Doğu Dergisi)

Eserler

Amadi *Chronique d'Amadi et de
Stambaldi*, Yayınevi: L. de Mas-Latrie.
B.-T. M.-L. Bulst-Thiele *Sacrae domus
militia templi...*
Baluze E. Baluze *Vitae papanum
Avenionensium*.
Bustron *Chronique de l'île de Chypre
par Florio Bustron*, Yayınevi: L. de
Mas-Latrie.
CH J. Delaville Le Roulx, *Cartulaire
général de l'ordre des hospitaliers
de Saint-Jean de Jérusalem Éracles
L'Estoire de Éracles empereur*, RHC,
Hist. Occ.
H. Finke, AA H. Finke, *Acta
Aragonensia*.
H. Finke, *Papsttum* H. Finke, *Papsttum
und Untergang des Templerorden*.

H. Finke, *Nachträge* H. Finke,
"Nachträge und Ergänzungen zu
den Acta aragonensia", *Spanische
Forschungen...*
GB A. Gilmour-Bryson, *The Trial of the
Templars in Cyprus*

Fransa Büyük Vakayinameleri

Les Grandes Chroniques de France, c.
VII ve VIII.
Guizot F. Guizot, *Collection des
mémoires relatifs à l'Histoire de
France*, c. XIII: *Guillaume de Nangis*,
30 cilt.
G. Lizerand, *Le Dossier* G. Lizerand, *Le
Dossier de l'affaire des templiers*.
Mich. (I, II) Michelet, *Le Procès des
templiers*, 2 cilt, rééd.
Nangis *La Chronique latine de Guillaume
de Nangis...*, yayınevi H. Geraud.
J. Prawer, *Royaume latin* J. Prawer,
*Histoire du Royaume latin de
Jérusalem*.
RHC *Recueil des Historiens des
croisades*, publiés par l'Académie des
Inscriptions et Belles Lettres, Paris,
1841-1906.
– Hist. Occ., Historiens Occidentaux,
5 cilt.
– Hist. Or., Historiens Orientaux, 5 cilt.
– Doc. Arm., Documents arméniens,
2 cilt.
RHGF *Recueil des Historiens des Gaules
et de la France*, 24 cilt., Paris, 1737-
1904.
Röhrich R. Röhrich, *Regesta Regni
Hierosolymitani*.
R. T. 1 *Règle du Temple*, éd. S. Cerrini.
R. T. 2 *Règle du Temple*, éd. H. de
Curzon.
T.T. Tır Tapınakçısı Vakayinamesi

ÖNSÖZ

Tapınak Tarikatının, 1120’de kurucusu Hugues de Payne’dan sonra gelen yirmi üçüncü ve son Büyük Üstadı Jacques de Molay hakkında ne biliyoruz? Aslında pek fazla bir şey bilmiyoruz, hele hayatının üçte ikisi hakkında hiçbir fikrimiz yok.

Tapınak tarikatı Batı Hristiyanlığın ilk askerî tarikatı olmuştur. Tarikata dilekler söylenerek giriliyor, bir kurala göre orada yaşıyor, toplu ayinler yapılıyor ve saatler boyunca dualar okunuyordu. Ama Benedictus ve Cistercense tarikatlarında olduğu gibi derin düşünceye ve Tanrı’nın eserine (*opus Dei*) teslim olunmuyor, Tanrı’nın ve Kilisesinin hizmetinde askerlik mesleği icra ediliyordu. Uzun bir geçmişi olan “İsa’nın şövalyesi” (*miles Christi*) deyiimi mükemmel bir şekilde bu yeni dinî hayat biçimine uyum sağlamayı başarmıştı.

Haçlı seferleri bu tarikatın doğuşuna vesile olmuştu: o dönemde İslam inancına sahip olanlara söylendiği üzere İnanmayanlardan kurtarılmış Kudüs’ü ziyaret eden hacıların savunması, sonra 1098-1099 dönemindeki Birinci Haçlı Seferi sırasında kurulmuş olan Doğu Latin Devletlerinin savunulması bu yeni kurumun oluşmasına dayanak teşkil etmişti.

el-Aksa Camii’nin arazisi üzerinde, Merva Tepesi üzerinde kurulan yeni tarikat, “Süleyman Tapınağı’nın Mesih Yoksul Şövalyeleri” adını aldı. Batı’dan olduğu kadar Doğu’dan da sadakalar aldı ve bütün Hristiyan âlemi içinde muhafızlıklar, sonra eyaletler şeklinde gruplanan kumandanlıklar ağı kurdu. Bunların hepsi, önce Kudüs’te oturan, sonra Kudüs elden çıkınca, XIII. yy’dan itibaren Akka’da yerleşik bir üstat ile yüksek yöneticilerin otoritesi altında toplanmıştı. Doğu’da (Hospitaller, Tötonlar), İspanya’da

(Calatrava, Santiago, vd.) ve Baltık'ta başka tarikatlar da Tapınak'ı taklit ettiler; Baltık'ta Tötonlar, Dobrin veya kılıç taşıyan Mesih Şövalyeleri gibi küçük tarikatların izinden gelmişlerdi.

1245'e veya 1250'ye doğru dünyaya gelmiş olan Jacques de Molay [*Jak dö Moley olarak okunur –RU*] 1265'te Tapınak'a girmiş ve 1292'de büyük üstat olmuştu. Franklar veya Latinler artık kesin olarak Kutsal Topraklardan kovulmuşlardı: ertesi yıl -1291- Akka ile son Haçlı kaleleri Mısır ve Suriye Memlûk sultanlarının eline geçmişti. Büyük Üstat Jacques de Molay, papayla görüşmeye geldiği Fransa'da kendisiyle birlikte tarikatın bütün kardeşlerinin Fransa Kralı Güzel Philippe'in kurbanı olacakları güne kadar görevini Kıbrıs'ta yerine getirdi. Tapınakçılar 1307'de tutuklandı, tarikat 1312'de yasaklandı ve Jacques de Molay 11 veya 18 Mart 1314 tarihinde yakılarak canını verdi.

Jacques de Molay hakkında fazla bir şey bilinmediğini söylemiştim. Bununla birlikte var olan özlü, kesin olmayan, dolaylı belgeler ve bilgiler, birkaç düzeltme yapılarak çok kapsamlı olmasa da yaşam öyküsü oluşturacak düzeydedir. Tapınak'ın kaderini ellerinde tuttuğu dönem içinde faaliyetinin büyük hatlarını ortaya çıkarmak mümkündür. Kaynakları fazla zorlamadan ve özelliğini değiştirmeden, onun görev yaptığı son yirmi yılda Tapınak tarikatının davranış ve yönetiminde Jacques de Molay'in izlerini görmek mümkündür.

Dönemin kayıtları öncelikle Tapınak ve önderlerinin dâhil olduğu olayların hikâyesini anlatır. O dönemin tanınmasında muhteşem bir eser olan Sur Tapınağı Vakayinamesi'nin yazarı, Büyük Üstat Guillaume de Beaujeu'nün sekreteridir ama kendisi Tapınakçı değildir. Daha sonra içine bazı ayrıntılar ekleyen Amadi, sonra Florio Bustron tarafından tekrar ele alınmıştır. Batı vakayinameleri, Guillaume de Nangis ve Fransa'daki devamı, İtalya şehirleri veya Villani vakayinameleri, İngiltere veya Kutsal Roma Germen İmparatorluğu manastır kayıtları da çok değerli bilgiler sağlamaktadır.

Bunlara bir de arşiv belgeleri, uygulama anlaşmaları, antlaşmalar veya mektuplaşma belgeleri de eklenmektedir. Barselona'daki Aragon Tahtı Arşivleri ile Roma'daki Fransız Okulu himayesinde oluşturulan Papalık mektupları kayıtlarıyla erişimi çok kolaylaşan

Roma Papalık Arşivleri, çoğunlukla orijinal veya başka mektuplarda sözü edilen çeşitli mektuplar bakımından çok zengindir. Bu belgeler arasında Jacques de Molay'ın yazıları, Haçlılar hakkında veya tarikatların birleştirilmesine dair Latince veya Fransızca hatıralar yer almaktadır; bunların geçici bir derlemesini ekte verdim¹. Bu karşılıklı yazılmış mektuplar bazen büyük üstadın şahsiyetine erişmede çok değerli olan şahsi bir oyuna da dönüşüyordu. Ne yazık ki bunlar iyi tarihlenmemişti (tarih konmamıştı). Kronolojiye gelince, bu kitabı yazarken en fazla zorlandığım konulardan biri olmuştur. Okuyucuyu yormak riskini göze alarak, olayları ve tarihleri bir araya getirebilmek maksadıyla can sıkıcı çalışmalar yapmak zorunda kaldım. Yeni veya iyi okunmamış bir belge veya yeni bir varsayımın zorlukla kurulmuş tarihlemeyi altüst etme riskini göze aldım.

Nihayet geriye dava süresince Tapınakçıların sorgulamaları kalmaktadır. Önce Jacques de Molay'ın, daha sonra da suçlanan diğerlerinin sorgulamaları; en nihayet geri kalan bütün hepsinin. Suçlama makamının, “gerçek gerçeği” ortaya çıkarmaktan ziyade elde etmeye çalıştığı “gerçeği” delillendirmek üzere işkence altında alınmış tanıklıklara ve itiraflara ne kadar güvenilebilir ki? Bütün bu kayıtlarda bir gerçeklik temeli var mıdır? Tapınak tarikatı ve feci akabetiyle ilgilenen bütün tarihçiler bu meseleye duyarlı kalmışlardır. Uzun süre ve hâlâ günümüzde de mesele hep Tapınakçıların suçluluğu veya suçsuzluğu açısından ele alınmıştır². Eğer suçlu iseler kaynaklar güvenilir, yok suçsuz iseler bunlar güvenilir değildir. Tapınak tarihçilerinin büyük çoğunluğu yargılamanın dayanaksız olduğunu ortaya koymakta ve Tapınakçıları masum olarak görmektedir, ama nüanslar da yok değildir. Bugün tarihçiler arasında iki eğilim kendini göstermektedir³: Tapınakçıların suçluluğuna inanmayan ve yargılamanın

1 Şu yayın ile isim çok kolaylaştı: A. Forey, “Letters of the last two templar masters”, *Nottingham Medieval Studies*, XLV (2001), s. 145-171.

2 Ainsı J. Riley-Smith, “Were the templars guilty?”, içinde S. J. Ridyard (dir.), *The Medieval Crusade*, Woodbridge, The Boydell Press, 2004, s. 107-124.

3 Kısa bir değerlendirme Sean L. Fiedl tarafından verilmiştir: Sean L. Field, “La fin de l'ordre du Temple à Paris: le cas de Mathieu de Cressonessart”, içinde M.-A. Chevalier (dir.), *La Fin de l'ordre du Temple*, Paris, Geuthner, 2012, s. 101-108.

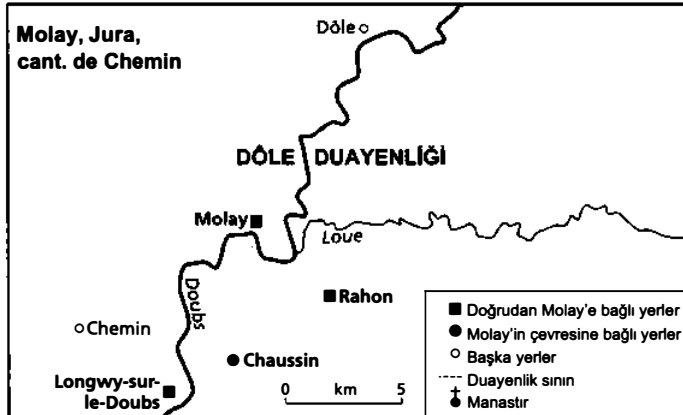
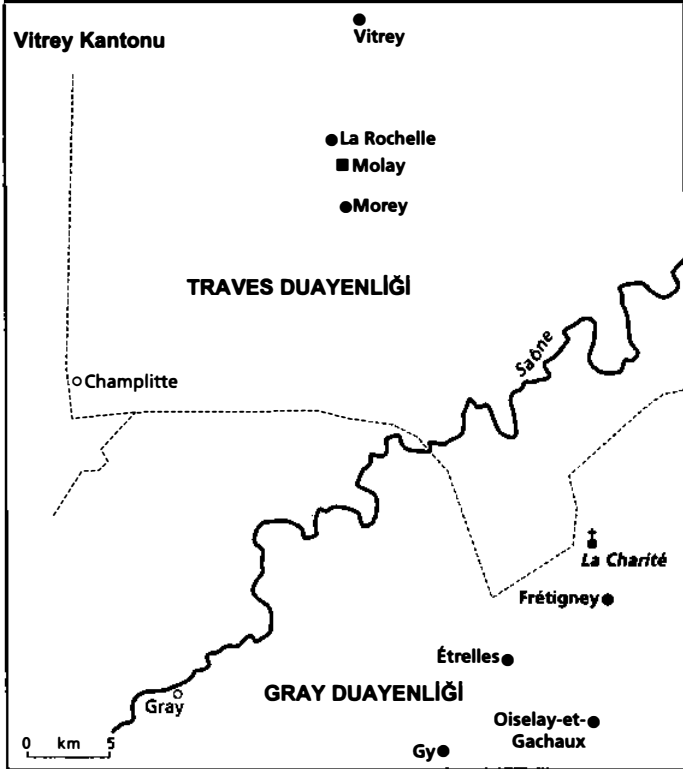
şartları hakkında yapılacak pek de bir şeyin olmadığını gayet iyi bilen tarihçiler için Tapınakçılar kendilerini suçlu duruma düşürecek deliller de sunmuşlardır; zaman içinde anlamı değişmiş olan veya yanlış anlaşılan bireysel uygulamalar veya törenler söz konusu olduğunda kendilerine yapılan suçlamalar ve dolayısıyla itiraflarında gerçeklik payı olabilir. Belki de bu itiraflarda gerçek ile yanlış ayırt etmeye çalışmak boşuna bir çaba değildi. Önceden uyarılmış olsa da tarihçi, davanın sebepleri hakkında yanlış bir yorum vermekten kurtularak bu ayırt etme işini yapmaktan kaçınamaz.

Tapınakçıların itiraflarının elde ediliş tarzını göz önüne alan başka tarihçiler de meseleye bir açıklama getiremeyeceğinden bunun faydasız olduğunu düşünmektedirler. Tapınakçılara karşı neden böylesine şiddetli bir saldırı yapılmıştır? Üstelik neden sadece onlara yapılmıştır? Meselenin siyasî ve dinî (daha doğrusu dinî siyaset bakımından) kapsamı kolaylıkla anlaşılır olsa da, neden sadece Tapınakçıların hedef alındığı anlaşılmazdır. Bunu anlayabilmek için kralın ve danışmanlarının gözünden bakmak gerekir. Mesele o zamanki Fransız Krallığı'nın piskoposlara ve Papa VIII. Boniface'a karşı hızlandırılmış yargı süreçlerine dönüşmüştür: Fransa Kralı Güzel Philippe, papayı dinden sapmayla suçluyordu ve kendisini bir dinî heyet önünde yargılatmak istiyordu. Papa ölünce onun hatırasını mahkûm ettirmek istemişti. Bu bakımdan Güzel Philippe'in Tapınakçıları hedef almadaki tercihinin siyasî, ideolojik ve hatta felsefî sebepleri için kralın ve en etkili danışmanlarının yazışmalarını araştırmak gerekecektir. Temelde yatan hiç şüphesiz Tapınakçıları zayıflatmak, ama daha ziyade Fransa'da dinin ve Kilisenin tek koruyucusu bir kral, "kendi krallığında bir papa" olarak kendi üstünlüğünü kabul ettirmek maksadıyla Papalıkla bir sürtüşme siyaseti idi.

1306-1307'de Kutsal Topraklar meselelerini papayla görüşmek üzere Batı'ya gelmiş olan Jacques de Molay bu fırtınaya yakanmış oldu. Onun tek hatası bu fırtınayı göğüslemeyi bilememek olmuştur. Eğer bunu bilseydi tarikatını ve kendisini kurtarabilir miydi? Hiçbir şeyden emin olamıyız.

Öğrencileri veya hocaları, meslektaşları ve konferansları, buluşmaları ve fikir teatileri olmaksızın hazırlanan bu tamamlanmamış kitap daha iyi olabilirdi. Arşivlerin içinde bana bir telkin, bir bilgi veya bir araştırma ile yardımcı olan herkese, özellikle Fransa'da Pierre-Vincent Claverie ile Damien Carraz ve Claude Mutaflan'a; İngiltere'de Frédérique Lachaud, Helen Nicholson'a; Roma'da Simonetta Cerrini, Barbara Frale, Dominique Valerian, Yves Le Pogam'a; İspanya'da ise Madrid'te Aragon Tacı Tapınakçıları adlı eseri işime çok yarayan Philippe Josserand ile Barselona Arşivlerine; dostlarım Joan ve Carme Fuguet ile bana Jacques de Molay'ın paramparça olmuş ama gene de okunur olan, son derece kıymetli mektubunu çözüp çeviren Françoise Bériac'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Molay'ın doğum yerleri

Molay'in gençliği

Nerede ve ne zaman doğdu?

Jacques de Molay 24 Ekim 1307 tarihinde Paris'te kendisini sorgulayan yargıçlara tarikata, Şövalye Humbert de Pairaud'dan kırk iki yıl önce Beaune şehrinde girdiğini söyler¹. 1307 Ekim ve Kasım'ında Paris'te sorguya çekilen yüz otuz sekiz Tapınakçının çoğundan farklı olarak, büyük üstadı ait tutanaklarda herhangi bir yaş ifadesi yer almamaktadır. Demek ki doğum tarihini belirleyebilmek için bu tek sayısal bilgiye dayanmamız gerekecektir. 1307'de, kırk iki yıldır Tapınak'taydı, yani 1265'te oraya girmiş olmalıydı. Güvenebileceğimiz ilk işaret olarak alabilir miyiz? Ertesi yıl Ağustos'ta Chinon'da papanın elçilerine Tapınak'a kırk iki yıl önce kabul edildiğini tekrarlamıştı, bu da tarikata kabul tarihini 1266 yılı olarak gösterir. Bir önceki ifadesini mekanik olarak tekrarladığını kabul edelim²!

Prensip olarak bu tarikata olgun yaşta giriliyordu:

Kutsal Babaların kuralı çocukların din hizmetine alınmasına müsamaha gösteriyor olsa da [Aziz Benoît'nın kuralı] size bunu dik-kate almamayı öğütleriz [...]. Çünkü çocuğunu kalıcı olarak şövalye dinine vermek isteyen birisi onu güçlü bir şekilde silah tutacağı yaşa ve Mesih İsa'nın topraklarını düşmanlardan koparıp alıncaya kadar beslemek zorundadır [...] ve çocuğun küçükken değil yaşı geldiğinde dilekte bulunması daha iyidir³...

1 Mich. II, s. 305.

2 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 328.

3 R.T. I, Latin Kuralı madde 59, s. 214-215; Fransız Kuralı madde 4, s. 260.

Molay şövalye olarak Tapınak'a alındığında soyluydu: bu onun daha önce şövalye törenine katıldığı anlamına gelmez. Genellikle yirmi yaşında şövalye kabul töreni yapılırdı. Bu yaşta tören yapıldığı düşünülürse doğum tarihinin 1245 veya 1244 olduğu kabul edilir⁴. Ama 1307'de sorgulanan Tapınakçıların bir kısmı Tapınak'a 16-17 yaşlarında girdiklerini ifade etmişlerdi; hatta içlerinden biri olan Auvergne veliahdı Clermont'lu II. Robert'in oğlu Guy Dauphin 11 yaşında kabul edilmişti; büyük ihtimalle şövalye yapılmamıştı⁵. Paris'te sorgulanan 138 Tapınakçı grubunu ele alalım: içlerinden 123'ü yaşlarını belirtmişti ve gene aynı kişilerin, ikisi hariç, Tapınak'a giriş tarihleri aynı Jacques de Molay'e ait sorgu tutanaklarında olduğu gibi bildiriliyordu ("... yıl önce [*Tapınak'a* –RU] kabul edildim..."). 1307'de ortalama yaş 41 yıl 8 ay ve Tapınak'a giriş ortalama yaşı da 27 yıl 9 aydı; 28'i Tapınak'a 20 yaş veya daha küçük yaşta girmişti (bunlardan 12'si 11 ile 16 yaş arasındaydı) ve 25'i 20 ile 25 arasındaydı⁶. Chinon'da, Molay ile birlikte sorgulanan Tapınak'ın diğer dört yüksek rütbelisinden ikisi tarikata girme yaşı olarak şunları söylüyordu: Raimbaud de Caromb 43 yıl önce girdiğini (1265?) ve "Tapınak tarikatında şövalye seçildiğinde"⁷ 17 yaşında olduğunu; Geoffroy de Charnay de gene, 40 yıl önce (1268?) 17 yaşındayken tarikata katıldığını ve şövalye olduğunu açıklamıştı⁸. Jacques de Molay'ın 16-17 yaşlarına doğru kabul edildiği varsayılırsa doğum tarihi 1248/1249 veya 1249/1250⁹ olmalıydı. Bu tahmini güçlendirecek başka bir bulgu da gösterilmektedir: 1309'da bir başka sorgulama sırasında Jacques de Molay, Guillaume de Beaujeu'nün büyük üstat olduğu dönemden söz ederken (bu payeye 1273'ten itibaren erişmişti) kendisini "genç şövalyeler" grubuna mensup olarak tanımlar. Gene de o çağın anlayışında gençlik döneminin

4 M. Barber eserinde aynı tezi savunur: "James of Molay, the Last Grand Master of the Order of the Temple", *Studia Monastica*, 14 (1972), s. 91-124.

5 Mich. I, s. 415; bkz. B.-T., s. 300, n. 30.

6 Mich. II, s. 244-420; A. J. Forey, "Towards a Profile of the Templars in the Early Fourteenth Century", M. Barber (éd.), *The Military Orders 1: Fighting for the Faith and Caring for the Sicks*, Aldershot, 1994, s. 200 vd.

7 H. Finke, *Papsttum*, cilt. II, s. 324.

8 A.g.e., s. 325.

9 M.-L. Bulst-Thiele, *Die Templer in Frankreich*, Berlin, 1907, s. 100.

oldukça uzun olduğuna dikkat çekelim¹⁰. Yaklaşım yöntemi içinde kalmakta yarar vardır ve sonuçta Jacques de Molay'ın doğum yılını 1244/1245 - 1248/1249 aralığına yerleştirmekle yetinelim.

Küçük çocukluğunun IX. Louis'nin Birinci Haçlı Seferi sırasında geçtiğini görüyoruz. 1244'te ilan edilen, 1245'ten 1248'e kadar hazırlıkları yapılan, 1248-1250 arası gerçekleştirilen, kralın Kutsal Topraklarda 1250'den 1254'e kadar kalmasıyla uzayan ve kral ve krallığının on yılını dolduran Birinci Haçlı Seferi çocuk Jacques de Molay'ı etkilemiştir. Doğu'ya gitmiş olanlar tarafından anlatılan, Kutsal Kral olacak kişinin karşılaştığı felaketler, cesareti, sarsılmaz inancı, yaşanan maceralar ve savaş zaferleri olduğu kadar açlığın, hastalığın, hatta esaretin zorlukları, geri dönmeyenlerin hatıraları, Molay'ın şövalyevârî sülalesini epey etkilemiş olmalıdır. Ama ona nerede erişmişti bunlar? Jacques de Molay nerede doğmuştu?

Dört Fransız bucağının ismi Molay'dır; bunlar Calvados, Yonne, Yukarı Saône ve Jura'da yer alır¹¹. Bunlara küçük köyleri ve beldeleri de katalım. Molay'ın Burgonyalı olduğu bilinmektedir; Tapınak (veya Hôpital?) tarikatının merkezi olan Yonne bölgesi dışarıda tutulmalıdır zira Jacques de Molay, şimdiki Franche-Comté denen Burgonya Kontluğu'nun soylu bir ailesine mensuptu: XVII. yy'da Pierre Dupuy "Besançon Piskoposluğu'ndan Burgonyalı" diye yazmıştır¹². Böylece geriye iki soy ve iki yöre kalmaktadır.

Yukarı Saône'da Vitrey kantonundaki Molay o zamanlar Laître kilise çevresine dâhildi. Bu kilise bölgesi Langres Piskoposluğu'na değil, Besançon Piskoposluğu'na bağlıydı¹³. 1138'den beri orada Aimé veya Aymon de Molay adında küçük soylu ailesinin varlığı

10 G. Duby, "Les 'jeunes' dans la société aristocratique dans la France du Nord-Ouest au XIIe siècle", *Annales: Économies, Sociétés, Civilisations*, 19 (1964), s. 835-846.

11 *Dictionnaire national des communes de France, d'Algérie et des colonies*, Paris, 1897.

12 Besançon kütüphanesi Burgonya Kontluğu'nda Duvernoy soylular kütüğüne göre, E. Besson ve S. Leroy. P. Dupuy tarafından atıfta bulunulmuştur; *Traitez concernant l'histoire de France, à savoir la condamnation des templiers*, Paris, 1685, s. 65.

13 S. Leroy, "Jacques de Molay et les templiers franc-comtois d'après les actes du procès", *Bulletin de la Société française d'études médiévales*, 3 (1900), s. 133 ve 136.

bilinmektedir. O tarihte Molay senyörü ve üç oğlu ile La Charité Benediktus tarikatı manastır arasında Gy yakınındaki Frétigney ve l'Étreilles kiliselerinden sağlanacak kazançlarla ilgili bir anlaşma yapılmıştı¹⁴. Jacques da, 1233'te adı geçen, bunların sülalesinden gelen ve Gérard adındaki birinin oğlu olmalıydı¹⁵. Bu kimlik belirlenmesine dayanak olarak, büyük üstat olduktan sonra Jacques de Molay'ın kendi "hanesinden" iki Tapınakçının Yukarı Saône Molay dolaylarından olduğu gösterilebilir. Bunlar, Molay'ın hemen yakınındaki köy La Rochelle doğumlu, 1304'te Limasol'da (Kıbrıs) "Üstadın hizmetine alınmış Besançon Piskoposluğu'ndan" çavuş Jacques de la Rochelle¹⁶ ile "büyük üstadın ahırlarının ve hayvanlarının subayı, onun *hanesinden*... Besançon Piskoposluğu'ndan", 1303'te tarikata girmiş ve Molay'den yirmi kilometre kadar uzakta Gy doğumlu Guillaume de Gy¹⁷ idi. Bu kimlik belirlemeyi doğrulayacak sonuncu unsur olarak şunu söyleyebilirim: 1308'de tarikata karşı yürütülen bir dava çerçevesinde, Poitiers'de sorgulanan bir Tapınakçının ifadesine göre Tapınak'ın büyük üstadı olan Jacques de Molay'ın o zamanlar Langres'da başrahip olan bir kardeşi vardı. Oysa Langres Molay'den çok uzak değildir¹⁸.

Jura'daki Molay ise hemen yakındaki Rahon Şatosu'na derebeylik yasasıyla bağlı bir köydü¹⁹. Dole'ün on kilometre kadar güneyindedir. Chaussin denen Jean de Longwy, Rahon ve Alix Derebeyi Mahé'nin (ya da Mathieu) kızıyla evlenmişti; bu evlilikten, en küçükleri Jacques (kimi zaman Jean) olan birçok çocukları olmuştu²⁰. Bu kimlik tanınmasına destek olarak 1310'da

14 M. Rey, "L'ordre du Temple en Franche-Comté...", s. 95, n. 5; yazar AD Doubs'a gönderme yapmaktadır, M. Rey'in bilmediği, 58 H 2. S. Leroy daha önceden bu anlaşmadan söz ediyor ama belgede verilen yerleri başka türlü tarif ediyordu: ona göre bu yerler Molay'ın yakınındaki Laître ve Preigney idi.

15 E. Besson, "Étude sur Jacques de Molay", s. 484; S. Leroy tarafından düzeltilmiştir, a.g.m.. (n. 13), s. 136.

16 Mich. I, s. 65, 105, 117 ve 562. 1233'te zikredilen Gérard de Molay La Rochelle'den bir senyörün tâbisiydi, S. Leroy, a.g.e.

17 Mich. II, s. 289, ve I, s. 564.

18 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 337.

19 V. Thomassin, *Figures comtoises...*; Bulst-Thiele ve Dailliez bu kimlik belirlenmesine daha yatkındırlar.

20 F. I. Dunod de Charnage, *Mémoire pour servir à l'histoire du comté de Bourgogne*, Besançon 1740, FSK 66p Arsivi - <https://rantey.org>

Jean de Longwy tarafından yapılan ve bütün mallarını oğlu Jacques'a bırakan vasiyetname belirtilmektedir; bu belge J. Labbey de Billy'ye göre Besançon piskoposluk siciline kayıtlı olmalıdır²¹. Ama bir şekilde var olmuş olsa da bu belge kaybolmuştur (Besançon piskoposluk kayıtlarındaki vasiyetnameler dağılmış ve kısmen tahrip olmuştur). Dom Berthod'un (eksiksiz) kataloğunda sözü edilmediği için gerçekte var olduğu bile şüphe götürür²². Rahon derebeylerinin, Oiseley (*Monte Avium*) gibi başka Franche-Comté sülaleleriyle kurmuş olabilecekleri bağlar sonucu Molay'ın hâkimiyeti döneminde Tapınak'a subay vermiş olmaları aile bağlarının varlığını düşündürse de ne kanıtlanmıştır ne de inandırıcıdır²³. Vasiyete tekrar döndüğümüzde 1310 tarihinin (ama diğer yazarlar 1302 derler) de, özellikle Jacques de Molay'ın adının geçmesinden dolayı oldukça merak uyandırıcı olduğunu söylemek gerekir; zira Jean de Longwy'nin o tarihte oğlunun ne durumda olduğunu iyi biliyor olması gerekir! Hapiste olan, yargılanmakta ve neredeyse mahkûm olma noktasındaki Tapınak büyük üstadına malları bırakmak, Tapınak'ın mallarına 1307'den beri el konulmuş olduğundan, bu malları oranın hükümdarına yani Burgonya kontuna bırakmak demek olacaktır.

Bu mesele hakkında henüz her şey söylenmemiş olsa da ben Molay'ın Yukarı-Saône'dan olma şikkini destekliyorum.

Jacques de Molay en önde gelen iki soylu tarafından kabul edilmişti: Fransa ve İngiltere'de tarikatın genel müfettişi Humbert de Pairaud ve Fransa'da eyalet üstadı Amaury de la Roche. Her ikisi de yüksek soylu ailelere mensuptu. Bunlar Jacques'ın küçük soylulardan değil de orta dereceli soylu bir aileye mensup

21 J. Labbey de Billy, *Histoire de l'Université du comté de Bourgogne*, 1815, c. 2, s. 145. U. Robert'in yazdığı "Collection de documents inédits de l'Histoire de France", 2 cilt, Paris, 1902'de "Testaments de l'officialité de Besançon" belgelerinde Molay veya Longwy'ye gönderme yapan hiçbir vasiyetname bulunmamaktadır.

22 Besson, Leroy ve Dugueyt Jura kökenine dayanan kimlik belirlemeyi kesin bir dille gözden çıkarmak için bu kataloğa dayanırlar.

23 B.-T., s. 302'de Grandson ve Oiselay aileleri arasındaki aile bağlarına atıfta bulunur. Oysa kaynak gösterdiği F. Funck-Brentano'nun, "Philippe le Bel et la noblesse comtoise", BEC, 49 (1888), adlı eserinde s. 1-36'da, hiçbir şekilde Grandson Yukarı Saône'daki Oiselay'den söz etmez. Bu durum Molay'ın Yukarı-Saône'le ilişkisini belirler. Arsivi - <https://rantey.org>

olduğuna dair yeterli bir işaret olabilir mi²⁴? Burgonya'nın bu bölgesinde orta dereceli soylu aileler ile askerî tarikatlar arasında bağlar olduğu biliniyor olsa da bundan pek emin olamıyoruz²⁵.

Demek ki Jacques de Molay önde gelen bir Franche-Comté soylu ailesinden gelmektedir; 1244-1245 ile 1250 arasında doğmuştur. Bu mekân ve zamanla ilgili bağlam önemlidir. Burgonya Kontluğu Fransa Krallığı'na ait değil, [*Kutsal Roma-Germen –RU*] imparatorluk toprağıdır: bu bakımdan Jacques de Molay Fransa kralının tebaası değildir. Bununla birlikte doğduğu ve büyüdüğü, ergenlik çağını yaşadığı dönemde bu komşu krallığın hükümdarı IX. Louis idi. Tapınak'a girdikten (1265) iki yıl sonra kral eline haçı ikinci defa alıyordu. Her iki Burgonya (imparatorluğa bağlı olan kontluk ile krallığa bağlı olan dukalık) Champagne bölgesi gibi Haçlı hareketinin başından beri çok sayıda Haçlıyı seferber eden bölgeler olduğundan Molay'ın IX. Louis'den haberdar olmaması mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte Molay'ın sözlerinde ve yazılarında IX. Louis'nin adının geçmesi epeyce karışıktır, çünkü ondan 1274'teki II. Lyon Konsili'nde bulunmuş gibi bahseder, hâlbuki Kutsal Kral bu tarihten dört yıl önce ölmüştü! “Papa Greguvar'ın [IX. Greguvar], Saint Louis ile birlikte Lyon Konsili'nde bulunduklarını [...], aynı zamanda o sıralar Tapınak'ın büyük üstadı olan Guillaume de Beaujeu'nün de onlarla birlikte olduğunu hatırlıyorum [...]”²⁶ gene de tuhaf bir hafıza yanılması, çünkü konsil sırasında Molay dokuz yıldır Tapınakçıydı!

1240-1260: Molay'ın gençlik döneminde dünyanın durumu

IX. Louis'nin Haçlı seferi iyi hazırlanmış olsa da, 1240-1250 döneminde Kutsal Toprakları altüst eden olaylar Batı Hristiyanlığının daha kitlesel bir seferberliğini gerektirirken, çok da iyi

24 B. Frale, *L'ultima battaglia dei Templari...*, s. 15-16.

25 A. Demurger, “L'aristocrazia laica e gli ordini religiosi-militari...”, *Militia Sacra. Gli ordini militari tra Europa e Terrasanta*, Pérouse, 1994, s. 55-84.

26 J. de Molay'ın tarikatların birleşmesiyle ilgili inceleme yazısı G. Lizerand tarafından yayınlanmıştır. Kaç Döviz... s. 23. <http://rantey.org>

şartlarda sürdürülememiştir. Herhâlde Batı âlemi 1240-1242 yıllarında merkez ve doğu sınırlarını (Polonya, Macaristan) vuran müthiş Moğol istilasıyla daha fazla meşgul olmalıydı; bilindiği üzere Moğollar geri çekilmişlerdi ama geri dönmeye yemin etmişlerdi. Daha ziyade Batı Hristiyanlığı, Hristiyanlığın iki başı olan papa ile [*Kutsal Roma German –RU*] imparatorun -ideolojik olduğu kadar, iktidar- çatışmasından dolayı parçalanmış ve felce uğramıştı²⁷.

IX. Louis 1248'de Fransa'yı terk ettiğinde krallık görünürde barış içindeydi. Hükümdarlığının ilk döneminin karışıklıklarının üstesinden gelinmişti. 1226'da kral olduğunda Louis'nin yaşı küçüktü (on iki) ve annesi Kastilyalı Blanche naiplik yapıyordu. Bazı baronların (Poitevin'ler, Bretagne kontu) muhalefetine yol açtığı ayaklanmalar önce naip, sonra genç kral tarafından bastırılmıştı. *Grandes Chroniques de France* [*Fransa Büyük Kronikleri*] -Capet Krallığı'nın resmî tarihi- bu karışıklık dönemindeki olayları anlatır ama aynı zamanda uzun sükûnet dönemlerinden de bahseder: 1231'de "kral ülkesini 4 yıl boyunca hiçbir düşmanlıkla karşılaşmadan yönetmiştir"; 1237'de "kral Tanrı'nın kendisine dört yıl ve daha fazla sürece krallığında barış bahşetmiştir"²⁸.

1240-1242 yıllarında iç karışıklıklar yeniden başladı, bir de bunun üstüne, Philippe Auguste zamanında kaybedilmiş bütün toprakları (Normandiya, Maine, Anjou, vd.) da geri almayı planlayan İngiltere Kralı III. Henri'nin, yerel soyluların bir kısmının da desteğini alarak Poitou bölgesini yeniden ele geçirmek teşebbüsü eklenmişti. III. Henri 20 Mayıs 1242'de Royan'da karaya çıktı, ama 24 Temmuz'da Saintes yakınlarında Taillebourg'da yenildi. Poitevin'li asiler teslim oldular ve ertesi yıl III. Henri ile barış anlaşmaları imzalandı.

Bir krallıkta barışı tesis ve sürdürülebilir kılmak, yönetimin sorumlu olacağı kötü muameleleri ve haksızlıkları da sonlandırmayı gerektiriyordu. Haçlı seferinin hazırlanması ve finanse edilmesine ilişkin sorunlar kralın kendi tebaasının maruz kaldığı

27 Saint Louis hakkında bibliyografyada yer alan Jacques Le Goff ve Jean Richard'ın monografilerini gösterebilirim. Haçlılar için diğerlerinin yanı sıra bkz. cilt II, *A History of the Crusades*.

28 *Les Grandes Chroniques de France*, ed. J. Viard, Paris, 1932, c. VII, s. 46 ve 72.

adaletsizliklerin büyüklüğü ve memurlarının yolsuzluğu hakkında gözlerini açtı. Bütün krallık topraklarında 1247'de açılan soruşturmalar yönetimin baştan aşağı elden geçirilmesiyle sonuçlandı. Soruşturmaların iki etkisi görüldü: bir yandan tebaanın hoşnutsuzluğu giderildi, diğer yandan yönetimin -özellikle malî yönden- daha güçlü bir yapıya kavuşması sağlanmış oldu. IX. Louis 1248'de ülkesini terk ederken arkasında düzene girmiş bir krallık bırakıyordu: annesi Kastilyalı Blanche'ın başında olduğu ve kralın büyük güven duyduğu bir konsey, naiplik görevini üstlenmişti²⁹.

IX. Louis aynı zamanda arkasında birleşmiş ve barış içinde yaşayan bir Batı Hristiyanlığı da bırakmak istiyordu. Daha önce söylediğim gibi Batı dünyası o sıralar papa ile imparatoru karşı karşıya getiren çatışma ile bölünmüştü; ruhanî üstünlüğünden dolayı güçlü olan papa dünyevî güçlere de naiplik yapma iddiasını taşıyarak, bunların içinde önde gelen imparatorluk iktidarını da kendi otoritesi altına almak istiyordu. Oysa, aynı zamanda Sicilya Krallığı'nın da veraseten kralı olan Roma-Germen İmparatoru II. Friedrich von Hohenstaufen hiç de öyle düşünmüyordu. İki hasmın birbirlerine yazdıkları mektupların tonundan çatışmanın gittikçe şiddetlendiği anlaşıyordu. 1239'da ikinci defa Papa IX. Greguar tarafından aforoz edilen II. Friedrich ile Pisa Deniz Cumhuriyeti'ndeki müttefikleri güç gösterisi yapmaktan çekinmediler: 3 Mayıs 1241 tarihinde bir Pisa filosu, içlerinde II. Friedrich'in sonradan tutsak ettiği Fransız piskoposları da dâhil birçok piskoposu Roma'ya götüren (papanın davetini yerine getiriyorlardı) bir Ceneviz gemisini ele geçirdi. IX. Louis şiddetle protesto etti. II. Friedrich'e yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Fransa Krallığı mahmuzlarınız altında sürüklenecek, ezilecek kadar zayıf değildir³⁰."

Fransız monarşisi Philippe Auguste'ten beri Hohenstaufen'ler [*Roma-Germen imparatorluk hanedanı -RU*] ile sıcak ilişkiler sürdürdüğünden bu durum IX. Louis'yi ziyadesiyle düşündürüyordu. IV. Innocentius'un 25 Haziran 1243'te papa seçilmesi de çatışmayı durduramadı. IX. Louis Haçlı seferi için niyet

29 Bütün bu hususlar hakkında bkz. W. C. Jordan, *Louis IX and the Challenge of the Crusade...*, Princeton, 1979.

30 *Grandes Chroniques de France*, c. VII, s. 80. (Büyük Fransız Vakayinameleri)
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranney.org>

belirtirken IV. Innocentius, imparatorun tahttan indirilmesi dâhil farklı konuları görüşüp kararlaştırmak üzere ekümenik konsili Lyon'da (Roma'daki imparatorun tehditlerinden çekindiği için buraya kaçmıştı) toplantıya davet ediyordu.

IX. Louis bu anlaşmazlıkta tarafsızlık olarak kabul edilemeyecek bir tutum sergilemişti: tahttan indirilmeye destek vermemekle birlikte II. Friedrich'in papaya karşı herhangi bir karşı hareketini de tasvip etmediğini beyan ediyordu. Özellikle iki hasmı barıştırmaya gayret ediyordu: Kutsal Toprağın yüce çıkarları için Hristiyanlık birleşmek zorundaydı. Fransa kralının girişimleri -hazırladığı Haçlı seferini tehlikeye atacak derecede- sonuçsuz kaldı³¹: bundan böyle yalnızca kendi krallığının (ve şurada burada birkaç iyi niyetlinin) insan ve maddî kaynaklarına güvenmek zorundaydı. IX. Louis Haçlı seferini "bütün Batı'nın meselesi"³² yapma konusunda başarısız olmuştu. II. Friedrich 16 Temmuz 1245 tarihinde Lyon Konsili tarafından imparatorluktan azledildi, ama o direndi ve Papalık onu Sicilya'daki krallığından çıkartmayı başaramadı. Anlaşmazlık 1250'de imparatorun ölümünden sonrasında da uzanacaktır.

IX. Louis'nin Haçlı seferine çıkmaya karar verme tarzı da tuhaftır. IV. Latran Konsili 1215 tarihinde gerçek bir Haçlı seferi hazırlamaya dair son noktayı koymuştu; sefer hazırlığı başlatmayı özellikle papaya bırakıyordu. Oysa bizi ilgilendiren durumda hiç de öyle değildi, zira Haç almaya tek başına kral karar vermişti. 1244 Aralık'ında Pontoise'da kalan Louis öylesine ağır hastalandı ki herkes onu ölüyor sandı. Kendine geldiğinde ise Haçlı seferine çıkış emrini verdi³³. Kısa bir süre sonra Batı, birkaç ay önce Kutsal Topraklarda meydana gelen ciddi olayları (Kudüs'ün kaybedilmesi, Harbiya -La Forbie- bozgunu) öğrendi; bu olaylar Hristiyanlar arasında büyük heyecan uyandıracak ve seferber olmalarını sağlayacak nitelikteydi.

Burada biraz geriye gitmemiz gerekecek: aforoz edilmiş olan II. Friedrich 1228'de Haçlı seferine çıktı. Ancak imkânları

31 E. Berger, *Saint Louis et Innocent IV. Essai sur les rapports de la France et du Saint-Siège*, Paris, 1893.

32 J. Richard, *Saint Louis*, s. 193.

33 *Grandes Chroniques de France*, VII, s. 106. <https://rantey.org>

kısıtlı olduğundan Mısır Sultanı el-Kâmil ile müzakere yolunu seçti ve Kudüs'ün bir kısmının Hristiyanlara bırakılmasını elde etti. 1241'de, Kahire'deki sultan ile Suriye (Halep, Şam) emîrlerinin -hepsi (Selahaddin) Eyyûbî hanedanına mensup olmalarına rağmen- arasındaki geleneksel rekabetleri kullanarak Hristiyanlar fazladan bazı avantajlar elde ettiler. Şu hâlde 1229'dan beri Kudüs, XII. yy'da olduğu gibi yeniden Hristiyanların elinde bulunuyordu ve İsa'nın Mezarı da yeniden Hristiyan hacılar tarafından kolaylıkla erişilebilir durumdaydı. Ama 1244'te Suriye'de Harzemliler tarafından gerçekleştirilen tahribat Kutsal Şehrin kaybedilmesiyle sonuçlandı. Eskiden İran platosu üzerine güçlü bir şekilde yerleşmiş olan bu halk Moğol istilası yüzünden istikrarını kaybetmişti. İran'dan kovulan Harzemliler Mezopotamya, Suriye, sonra da Filistin'de, Hristiyanlara olduğu kadar Müslüman topluluklara da yağma ve katliam yaparak dolaşmaya başlamışlardı. Nihayet gelip Kudüs'e dayanmışlar, şehri ele geçirip yağmamış ve 23 Ağustos 1244 tarihinde Hristiyanları oradan kovmuşlardı.

Daha sonra Harzemliler, Franklarla müttefik olan Halep ve Şam emîrleri tarafından oluşturulan koalisyona karşı mücadele etmek üzere Mısır Sultanı Sâlih Eyyûb'un hizmetine geçtiler. Kudüs, Trablusşam, Antakya ve Kıbrıs şövalyelerinin (Tapınak, Hospital, Töton ve Sen Lazar'ın cüzzamlı şövalyeleri) de içinde olduğu Latin Devletlerine ait Frank kuvvetlerinin Harbiya'da Harzemliler ve Mısır ordusuyla tutuştukları kanlı muharebe 17 Ekim 1244 günü Frankların tam bir bozgununa dönüştü. Frank ordusu imha edildi, askerî tarikatların şövalyelerinin neredeyse tamamı (binden fazla) öldürüldü veya tutsak düştü³⁴. Akıbeti itibariyle Harbiya (La Forbie) Muharebesi Franklar için, 4 Temmuz 1187'deki Hittin Muharebesi kadar feci olmuştur. Bununla birlikte sonuçları, Müslümanların birlik olamamasından ve ileride göreceğimiz üzere Avrupa'da olduğu gibi Orta Doğu'da da Moğolların ortaya çıkışından dolayı daha yavaş kendini göstermiştir.

1187'de Hittin bozgunu ve arkasından gelen Kudüs'ün teslimi bir şok yaratmış ve Üçüncü Haçlı Seferi'ni harekete geçirmişti;

34 A. Demurger, "Templiers et Hospitaliers dans les combats de Terre sainte", *Le Combattant au Moyen Âge*, Paris, Publications de la Sorbonne, 1991, s. 80.

imparator, Fransa kralı ve İngiltere kralı haçı ellerine almışlardı. 1244'te ise hiç öyle bir şey olmadı. IX. Louis, 1244 yılı Aralık ortalarında niyetini açıkladığında, Kutsal Toprakların maruz kaldığı tehditleri biliyor olsa da bozgundan haberdar değildi. Kutsal Topraklar makamlarının (Kudüs patriği, piskoposlar, askerî tarikatların temsilcileri) gönderdikleri mektuplar Batı'ya ancak 1245 Ocak'ında erişti. Hospital tarikatının başrahibinin IX. Louis'ye gönderdiği mektup Kasım ayında yazılmıştı; bu bakımdan kral sefer niyetini [*Haçlı dileği*–RU] açıkladığında elbette bunu henüz görmemişti³⁵:

Saint Louis'nin Haçlı seferine çıkma kararı bu feci olayların açıklanmasından önceydi. Kralın sefer kararı bu olaylar yüzünden alınmamıştı. Bunu sadece kendi iradesiyle almıştı³⁶.

IX. Louis ve Kutsal Topraklar [Filistin]

Özel şartları ne olursa olsun kralın kararı bir sürpriz değildi: Kutsal Topraklar, Kudüs, İsa'nın mezarı uzun zamandan beri IX. Louis'nin düşüncesinde ve ruhanî yapısında önemli bir yer işgal ediyordu ve pek çok tarihçi Haçlı seferinin hükümdarlığın merkezî bir düşüncesi, hatta dönüm noktası olduğu hususunda uzlaşmaktadır³⁷.

Kral, 1239'daki Thibaut de Champagne'ın Haçlı seferini cesaretlendirmiş ve kısmen finanse etmişti; seferin verimsiz sonuçlarından ise endişe duymakla yetinmişti. Ancak Kutsal Topraklar üzerindeki ilgisi bir başka alanda daha bir canlılık gösteriyordu. Konstantinopolis'in Latin İmparatoru II. Baudouin, 1204'teki Dördüncü Haçlı Seferi'nin yolundan sapması sonucu kurulmuş -ancak o gün bugündür can çekişmekte- olan imparatorluğu için yardım talep etmek üzere 1236'da Batı Avrupa'ya gelmişti. 1237 başında Paris'teydi ve IX. Louis ile buluştu. Kendisine, parasızlık

35 Bu çeşit haberleşme imkânları üzerinde şu eserdeki özel bölüme bkz.: S. Lloyd, *English Society and the Crusades, 1216-1307*, Oxford, Oxford University Press, 1988, s. 248-255.

36 J. Le Goff, *Saint Louis*, s. 163.

37 W. C. Jordan ve J. Richard da böyle düşünenlerdendir. J. Le Goff, *a.g.e.* (n. 36), s. 13, kabul etmekte daha az isteklidir.

yüzünden 1204 yağmasından sonra bile Konstantinopolis'te bulunan kutsal emanetlere el koymak ve rehine vermek zorunda kaldığını anlattı. Borç aldığı bu paraları geri ödeyemeyeceğinden söz konusu kutsal emanetler kendisine kredi verenlerin mülkiyetine geçme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. IX. Louis rehinleri kurtarmak için iki defa fidye ödemek zorunda kaldı. İsa'nın kutsal dikenli tacı Venedikli tüccarlara rehin edilmişti. IX. Louis 1239'da borcu ödedi ve kutsal emaneti kurtarıp Paris'te saklanacağı yere getirtmek üzere iki Dominik biraderi Konstantinopolis'e gönderdi. IX. Louis 10 Ağustos 1239 günü, Sens yakınındaki Villeneuve-l'Archevêque kasabasına kadar ayin alayı ile giderek korteji karşıladı. Paris'e dönüşte "kral Notre Dame Asompsiyon Yortusu'nu takip eden cuma günü ayakları çıplak vaziyette geldi" ve Notre-Dame Katedrali'nden dikenli tacın bir küçük kilisede muhafaza edildiği Cité'de bulunan sarayına kadar ayin alayıyla birlikte yürüdü³⁸. Bu olayı anlatan J. Le Goff'un zarifane ifadesiyle: "Saint Louis Haçlı seferine çıkmadan dokuz yıl önce Haçlı seferi vecdini yaşadı"³⁹.

1241 yılına gelindiğinde, Suriye'deki Tapınakçılardan, ellerinde rehin olarak bulunan İsa'nın Çilesine ilişkin gerçek haç parçaları, kutsal mızrak ucu [*Hz. İsa'nın haça gerildiğinde göğsünün çizildiği mızrak –RU*] ve daha birkaç parçayı satın alarak toplama işini tamamlamıştı. 1242 yılında bu kutsal emanetler için, sahip oldukları değerle mütenasip, gene kraliyet sarayı içinde hem kutsal emanet muhafazası hem de ibadethane olarak kullanılacak Saint-Chapelle'in inşasına girişmişti. Sainte-Chapelle kralın Haçlı seferine çıkmasından birkaç ay önce, 26 Nisan 1248'de ibadete açılmıştı. "Fransa yeni bir Kutsal Toprak olmuştur"⁴⁰.

Bütün bu gelişmeler IX. Louis'yi psikolojik ve manevi olarak Haçlı seferine hazır hâle getirmişti; Kutsal Topraklardaki duruma bakmaksızın ve papaya danışmadan sefer kararı almasındaki tuhaflık, içinde bulunduğu ruh hâliyle anlaşılmaktadır. Gene de böyle bir ortamda Fransa kralının tercihi gayet iyi karşılanmıştır!

Bununla birlikte girişimi ne Papalıkta ne de laik hükümdarlar nezdinde yankı yaptı. Norveç kralı 1237'de Haçı almıştı ve

38 *Grandes Chroniques de France*, c. VII, s. 72-75.

39 J. Le Goff, *a.g.e.* (n. 36), s. 145.

40 *A.g.e.*, s. 142.

IX. Louis onun gemilerine güveniyordu: ne yazık ki katılmaktan vazgeçti! İngiltere ve Aragon krallarının evlerinde kalmaları için geçerli sebepleri vardı. Papa IV. Innocentius'a gelince hiç de coşkulu görünmüyordu: Lyon Konsili'ni toplantıya çağran 3 Ocak 1245 tarihli Papalık mektubu Haçlı seferini tartışılacak konular arasında sayıyordu, ama genel terimler kullanılmıştı. Ancak kurul sırasında Kilise resmen IX. Louis'nin düşüncesini üstlendi; Kardinal Eudes de Châteauroux papanın elçisi olarak tayin edildi ve Haçlı seferinin hazırlanmasında vaaz düzenlemekle görevlendirildi. Doğu Latin devletinden gelen iki elçinin de kurulda ısrarla yardım istemek için hazır bulunduğunu ilave edelim.

Aforoz edilmiş ve tahttan indirilmesi için sıkıştırılan İmparator II. Friedrich oyun dışıydı. İmparatorun Mısır Sultanı Sâlih Eyyüb'a yazdığı bir mektuptan hareketle Müslümanların yazmış olduğu bir metne dayanılarak kendisinin Fransa kralının tasarrusuna karşı büyük bir ihanet içinde olduğu öne sürüldü. Piskopsları ilgilendiren olaydan sonra çok gerilen II. Friedrich ile IX. Louis arasındaki ilişkiler daha normalleşmişti. II. Friedrich, papa nezdinde kendi meselesini kısmen savunacak bir kral ile ittifak yapmakta hiçbir menfaat görmüyordu. Hatta kralın kendi ilişkilerini daha da bozmak isteyeceğinden şüphe ediliyordu. Belki de bu mektup sultanın selefinin kendisine davrandığı gibi onun da IX. Louis'ye davranmasını talep etmeye yönelik bir çeşit ihtiyatlı çağrı olabilir miydi? Yani uzlaşmacı ve çözümleyici olunabilir miydi⁴¹? IX. Louis'ye gelince onun II. Friedrich'e ihtiyacı vardı. Haçlı seferi için gerekli olacak erzak ve donanımın yüklenmesi için Güney İtalya ve Sicilya limanlarını kullanmayı düşünüyordu. Zaten 1246 Kasım'ında II. Friedrich, kralın kendi topraklarından atların, silahların ve buğdayın geçmesini kolaylaştırmasını istediği mektuplara olumlu cevaplar vermiş⁴² ve 1248 ilkbaharından itibaren Güney İtalya limanlarından buğday yüklenmesi için gerekli izinleri çıkarmıştı⁴³.

41 C. Cahen, "Saint Louis et l'islam", *Journal asiatique*, 1970. Mektubun metni bu makalede C. Cahen tarafından çevrilmiştir: *Orient et Occident au temps des croisades*, Paris, Aubier, 1983, s. 241-242.

42 J. L. A. Huillard-Bréholles, *Historia diplomatica Frederici secundi*, 6 cilt, Paris, 1852-1861, c. VI, s. 465-467.

43 J. Richard, *Saint Louis*, s. 190.

IX. Louis'nin Haçlı seferi

Haçlı seferinin diplomatik hazırlıkları sırasında karşılaşılan hayal kırıklıkları, girişimini metot ve kararlılıkla sürdüren kralın cesaretini kırmamıştı. Haçlı seferinin vaazı ancak 1245 yazında Eudes de Châteauroux'nun [*Kardinal Candius –RU*] Paris'e gelmesiyle başlayabildi. O sıralar IX. Louis 1247 ilkbaharında hareket etmeyi hesaplamıştı, ama gecikmeler öngörülmemişti.

Gemilere, erzaka, paraya ihtiyaç vardı. Genellikle Haçlı seferinin maliyeti olarak 1.500.000 lira rakamı ileri sürülür ve bu miktar, yılda 2.500.000 lira olan kraliyet hazinesinin normal gelirleri ile karşılaştırılır. Aslında, ilk rakam Haçlı seferinin sürdüğü altı yılın maliyeti olarak alınıyorsa hiç şüphesiz gerçeğin altındadır; ama öte yandan kral ve hazinesi girişimin bütün yükünü üstlenmemişti. Ne olursa olsun kralın “olağan” gelirleri yeterli olmayacaktı; bu bakımdan “olağan dışı” kaynaklara başvurusu gerekiyordu⁴⁴.

Kral, ordusunun veya en azından sorumluluğunu aldığı ordunun bir kısmının Fransa'dan hareketle seferin ilk durağı olan Kıbrıs'a sevk edilmesini sağlamak üzere gemiler kiralamak zorunda kalmıştı. Başvurduğu Cenova ile Marsilya kendisine, yüzlerce yolcu taşıyabilen iri yuvarlak gemiler olan yelkenlilerden kırk kadar temin ettiler⁴⁵. Bunun yanında çok sayıda küçük tekne de katıldı. Pek çok Haçlı, kendilerini ve yanlarındaki yirmi şövalyeyi, at bakıcıları ve uşaklarını, atlarını ve yüklerini taşımak üzere Marsilya'dan bir gemi kiralayan Joinville ile küzeni Sarrebruck kontu gibi kendi başlarının çaresine bakmışlardı⁴⁶.

Gemiler Ceneviz ve Marsilya bandıralı olsa da öngörülen bindirme limanı Fransa'ya aitti. Söz konusu liman, Languedoc kıyısında yer alan birkaç yıldır düzenlemesi gerçekleştirilen yeni liman Aigues-Mortes idi. 1229 Paris Antlaşması sonrasında

44 W. C. Jordan, *a.g.e.*, (n. 29), s. 78-79.

45 Champollion-Figeac, *Documents historiques inédits tirés des collections manuscrites de la Bibliothèque royale et des archives ou bibliothèques des départements de France*, Fransa Tarihi üzerine yayınlanmamış belgeler koleksiyonu, 5 cilt, Paris, c. II, 1843, s. 50-67.

46 Joinville, *Vie de Saint Louis*, Paris, ed. J. Monfrin, 1995, s. 57-59, parag. 113.

Toulouse'un kontu VII. Raymond kontluğuna ait bütün Languedoc kıyısını terk etmek zorunda kalmış ve orası biri Carcassone ve Béziers'de, diğeri Beaucaire ve Nîmes'de olan iki kraliyet yargı bölgesine dönüştürülmüştü. Artık Fransa Krallığı'nın Akdeniz'de de bir yüzü olmuştu ve IX. Louis burayı krallığının yararına kullanmakta kararlıydı. Böylece Aigues-Mortes Capet monarşisinin gerek ticarî gerekse siyasî bakımdan yeni Akdeniz hedeflerinin simgesi hâline dönüşmüştü.

Kıbrıs'ın Haçlı seferinin arka üssü olması gerekiyordu. Bu bakımdan kral orada erzak yığılmasına özen gösteriyordu ve kendi vakanüvisi Joinville Kıbrıs ovalarını dolduran o şarap ve buğday fiçilerinden dağlar karşısında hayranlığını saklamıyordu⁴⁷. Haçlı seferinin hedefi Mısır'dı, tıpkı 1218'deki beşinci seferde olduğu ve Konstantinopolis üzerine sapma yapmasaydı 1202-1204 Haçlı seferinin de olması gerektiği gibi. Aslında nihaî hedeften -amaç Kudüs'tü- sapma yoktu, ama kutsal şehri kalıcı olarak elde tutabilmek için Müslüman gücüne kalbinde darbe vurmak gerekiyordu; bu kalp Kahire'ydi, bir başka ifadeyle çağların metinlerinde yer alan Bâbil. Deltanın limanları İskenderiye ve daha önemli olarak Dimyat zarar görebilir durumdaydı ve bunların Frankların kontrolüne geçmesi sultanın ekonomik çıkarlarına ciddî olarak darbe vurabilirdi.

1248 yazında her şey hazırdı, 25 Ağustos'ta kral Aigues-Mortes'ta gemiye bindi. 17 veya 18 Eylül'de Kıbrıs'ta Limasol'a vardı; daha sonraki günlerde diğer gemiler (mesela Joinville'i taşıyan gemi gibi) adaya ulaştı. O sıralar Mısır'a çıkarma yapmak için çok geç kalınmıştı. Kral seferini 1249 ilkbaharına yapmayı ve Kıbrıs'ta kışlamayı tercih etti. Bu karar bir başka filonun kiralanmasını gerekli kılıyordu, ama Cenevizliler ile Venedikliler savaş hâlinde olduklarından ve gemilerini vermediklerinden istendiği gibi gelişmedi.

Ordu Kıbrıs'ı 20 Mayıs 1249'da terk etti ve 4 Haziran günü Dimyat açıklarında görüldü. Ertesi gün çıkartma başladı. Silahlı adamlar yelkenlilerden şalupalara inmek zorunda kalırken

47 *A.g.e.*, s. 65, parag. 130-131. Joinville, IX. Louis'nin Haçlı seferinin baş rehberiydi.

kadırgalar kıyıya çok yakına kadar yanaşabiliyordu. Fransa kralının mabeyincisi Jean de Beaumont bir mektubunda, kalkanları boyunlarına asılmış ve mızrakları ellerinde suya atlayıp Mısır askerlerine karşı sahilde hemen vaziyet almak üzere acele eden şövalyelerin çıkarmalarını tasvir eder. Sayıları az olan Mısır birlikleri kısa sürede yerlerini -panikten veya başka bir sebepten- terk ediyorlardı, böylece Franklar hiç zorluk çekmeden Dimyat'ı ele geçirdiler⁴⁸. Ertesi gün, özellikle atların taşınması için düzenlenmiş nakliye gemileri şövalyelerin atlarını indirdi.

Kral doğrudan Kahire üzerine yürümeye niyetliydi, ama delta o dönemde tamamen sular altındaydı. Nil'in sularının çekilmesi için sonbaharı beklemek gerekecekti. Bu hiç şüphesiz sıkıntılı bir bekleyişti, ama kralın kardeşi tarafından Batı'dan getirilen yeni takviye güçlerin gelmesi (25 Ekim) için de kendilerine zaman vermiş oluyordu. Bu takviyelerle birlikte, Latin Devletleri ve askerî-dinî tarikatların şövalyelerinden müteşekkil IX. Louis'nin ordusu 2.800 şövalye, 5.000'den fazla acemi şövalye, 10.000 piyade ve binlerce okçu ve arbaletçiden (kundaklı yay) 25.000 kişilik mevcuda ulaşmıştı.

Ordu Aralık'ta harekete geçti ve çok kısa sürede sultanın birliklerinin taciz saldırıları olduğu kadar Nil kanallarının ve kollarının aşılması problemi ile de karşılaştı. Levazım meselesi zorluk göstermiyordu çünkü nakliye Dimyat'tan itibaren su yollarıyla yapılıyordu.

1250 Şubat'ında kralın birlikleri kendilerini Kahire'nin anahtarı Mısır kalesi Mansûra'nın karşısında konumlanmalarına imkân vermek üzere bir nehir geçidi buldular. Ne var ki, kralın kardeşi Robert d'Artois'nın (silah arkadaşlarının kendisine verdiği ihtiyatlı olma öğütlerine rağmen) öncü kuvvetinin aceleye getirdiği kale saldırısı bu öncü kuvvetin yok olmasına sebep oldu; kont ve çok sayıda Tapınak şövalyesi hayatını kaybetti (içlerinde büyük şövalye Birader Gilles de vardı) (9 Şubat 1250). Mansûra Mısır direnişinin merkezi oldu. Sultanın gemileri tarafından Dimyat'tan gelen Hristiyan erzak gemilerinin ele geçirilmesi açlığa yol açtı; buna iskorbüt, dizanteri de karışınca bozgun geldi.

48 Riant Kontu, "Six lettres sur la Terre sainte", AOL, c. II, 1884, s. 389-390.

5 Nisan 1250 günü kuşatılan Frank birlikleri teslim oldular; kral esir alındı.

Eyyûbîhanedanının son temsilcisi olan Turan Şah'ı tahttan indiren Memlûklerin (azat edilmiş Türk kölelerden oluşan birlikler) hükûmet darbesiyle yavaşlayan pazarlıklar ağır işliyordu. Sonunda şartları şöyle belirlenen bir anlaşmaya varıldı: 400.000 liralık bir fidye, Dimyat'ın geri verilmesi, Suriye-Filistin'de statükonun muhafaza edilmesi ve II. Friedrich ile el-Kâmil tarafından 1229'da yapılan ateşkes anlaşması sonucunda her iki taraftan da tutsakların serbest bırakılması ve değiş tokuş edilmesi.

6 Mayıs'ta serbest bırakılan IX. Louis geri kalan savaşçılarıyla birlikte Akka'ya geldi. Filistin baronlarının isteği ve danışmanlarının onayıyla kral Filistin'de kalmaya karar verdi. 11 Ağustos 1250 tarihinde tebaasına hitaben yazdığı mektupta açıkladığı üzere iki sebep kendisini bu karara sevk etmişti: bir yandan bütün tutsakların serbest bırakılmasını garantiye almadan Doğu'yu terk etmek istemiyordu; hâlbuki Memlûkler taahhütlerini yerine getirmiyorlar ve işleri sürüncemede bırakıyorlardı. Öte yandan kendisinin ve hayatta kalan Haçlıların varlığı Latin Devletlerinin korunması ve varlıklarını devam ettirebilmesi bakımından gerekli görülüyordu; yurttaşlarına şöyle yazıyordu: “Eğer burada kalırsak zamanın bize iyi şeyler getireceği ümidini taşımış oluruz⁴⁹.”

Sonuçta IX. Louis'nin kalışı dört yılı bulmuştu.

Kutsal Toprakların vasisi IX. Louis

Akka'da pek doğal olarak kral hac ruhunu yeniden bulmuştu. Unutmayalım ki her Haçlı fert, İsa'nın, Bakire'nin [*Meryem –RU*] ve azizlerin varlığı ile kutsallaşmış yerleri ziyaret etme ümidiyle Filistin için yola çıkar; zamanın metinlerinde Haçlılara sıklıkla verilen isim *peregrinus* yani hacıdır. IX. Louis henüz Hristiyanların elinde olan bütün kutsal mekânları (mesela Nâsıra) ziyaret etti. Kudüs'e de gidebilirdi, Memlûklerle yapılan ateşkes bunu

49 Bu mektup Fransızcaya çevrilmiş ve şu eserde yayınlanmıştır: D. O'Connell, *Les Propos de Saint Louis*, Paris, Gallimard, “Coll. Archives”, 1974, s. 163-172; J. Le Goff bu çeviriyi aynen basmıştır, *Saint Louis*, s. 901-906.

yapmasına izin veriyordu, ama kâfirler tarafından kontrol edilen bir yere gitmeyi reddetti⁵⁰.

Müslüman devletler arasındaki çekişmelerden yararlanabileceği ümidini taşıyordu; Halep ve Şam, Selahaddin ve kardeşinden gelen Eyyübî hükümdarlara sadık kalmışlar ve ağabeylerinin katilleri olan Kahire Memlûklerine derin husumet duyuyorlardı. Frankların Mısır'a karşı Şam ile ittifak kurması bir gelenek hâline gelmişti, ama IX. Louis, Kahire'deki egemenlerin bunu bahane ederek Hristiyan tutsakların serbest bırakılmasını durdurmasından endişe ettiğinden böyle bir ittifaka girmek istemedi. Daha çok Memlûklerle müzakere yapmayı tercih ediyordu.

IX. Louis, Franklar için daha elverişli fırsatların er geç ortaya çıkacağını düşündüğünden Kudüs Krallığı'nı korumak üzere etkili bir savunma programını uygulamaya koydu. Ağırlık verdiği kıyı şehirleri ile kalelerinin surlarını sağlamlaştırdı ve onarttı: Akka'da başkent ile kenar mahalleleri ilk defa surlarla çevrildi; Kayseriya, Yafa, Sayda sırasıyla onarıldı⁵¹. IX. Louis Latinlerin düşmanlarına karşı tek kozunun denize mutlak hâkimiyet ile olacağını bilincine varmıştı (özellikle Akdeniz'deki İtalyan deniz sitelerinin varlığı sayesinde). Bu bakımdan kıyı kaleleri denizden gelecek bir düşmana karşı hazırlanmamıştı; karadan gelecek bir düşmana karşı savunma yapacak şekilde düzenlenmişlerdi. IX. Louis, kıyıda uzakta içerde birkaç güçlü noktayı (Crac des Chevaliers [*Şövalyeler Kalesi –RU*] veya Kal'atü'l-Husn, Beaufort veya Kal'atü's-Şkîf, Safet) elden bırakmadan kıyı kalelerine ağırlık veren dinî-askerî tarikatlarla aynı çözümü bulmuştu. Kıyı kaleleri arasında Arsur, Château-Pelerin, Tortoz ve daha sonraları 1262'de Tapınakçılara satılacak olan Sayda yer alıyordu.

IX. Louis 1254 yılında Filistin'i terk ettiğinde arkasında "Fransız alayı" denen, tamamen Fransa kralı tarafından masrafları karşılanan ve ilk zamanlarda Yafa'da konuşlanan yüz şövalyelik (hepsi savaşıyor durumda şövalye adayları, seyyisler, ace mi oğlanlar ile birlikte) bir birlik bırakmıştı; birlik, Haçlı seferi

50 Kendisine, Kudüs'ü Selahaddin'in elinden alamadığı için oraya gitmeyi reddeden Arslan Yürekli Richard örneği hatırlatılmıştı; Joinville, *Vie de Saint Louis*, s. 174-177, parag. 555-558.

51 J. Prawer, *Royaume latin...*, c. II, s. 344-354.

sırasında IX. Louis'nin en iyi subaylarından Geoffroy de Serpines'in kumandası altına emanet edilmişti. Aslında Latin Devletlerinin ihtiyacı olan geçici Haçlı seferlerinden ziyade dinî-askerî tarikatlarınkine benzeyen bu çeşit kalıcı birliklerdi. Bu Fransız alayı 1291'de Akka'nın düşüşüne kadar harekâta hep katılacaktır⁵². İngiltere Kralı I. Edward da bir süre sonra Fransa kralını taklit edecek, kendi hizmetine geçmiş olan Franche-Comté'ten bir derebeyi olan Otton de Grandson'un kumandası altında bir birlik gönderecekti. Bu derebeyinin yolu birçok defa Jacques de Molay'inki ile kesişecektir.

Nihayet IX. Louis Filistin'in ellerinde kalabilmesi için o zamana kadar hiç görülmemiş yeni bir yol deneyecek, Moğollarla ittifak arayacaktır.

Kısaca hatırlatmak gerekirse önce Çengiz Han'ın (ö. 1226), sonra oğullarının ve torunlarının yönetimi altında Moğollar Çin'den Orta ve Doğru Avrupa sınırlarına kadar uzanan geniş bir imparatorluk kurmuşlardı. Kendilerini "dünyanın tek hâkimi" olarak ilan ederek bütün halkları ve krallıkları kendi egemenlikleri altına almayı hedefliyorlardı. Moğolistan'ın kalbinde Karakurum'da oturan Ulu Kağan'ın otoritesi altında her biri bir Han tarafından yönetilen dört *Ulus* veya Hanlık oluşmuştu. Bunlardan ikisi Frankları ilgilendiriyordu: Rus bozkırlarında, Kafkasya'nın kuzeyinde yer alan Altın Ordu veya Kıpçak Hanlığı ile İran platosunda, Mezopotamya ve Küçük Asya'nın bir kısmında yer alan İlhanlılar.

Lyon Konsili'nden (Kurulu) itibaren ve 1239-1242 yıllarında Orta ve Doğu Avrupa'yı harabeye çeviren Moğol istilasına rağmen Papa IV. Innocentius Moğol hanlıklarına bilgi toplayıcı elçiler göndermişti. İmparatorluklarında çok sayıda Hristiyan yaşamıyor ve Çengiz Han'ın torunlarından ve ardıllarından bazılarının Hristiyanlığa karşı duyarsız kalmamış olduğu söyleniyor muydu? IX. Louis 1249 sonunda Kıbrıs'ta karşılaştığı İlhanlı elçilerinin, artık gerçek bir misyoner politikasının öncüsü olan IV. Innocentius'la bağlantı kurmasına önayak olmuştu. Elçiler kendisine Karakurum'daki Ulu Kağan'ın mektuplarını sunmuşlar, bunun üzerine kral da kağana André de Longjumeau'yu elçi

52 C. Marshall, "The French Regiment in the Latin East, 1254-1291", *Journal of Medieval History*, 15, 1989.

olarak göndermişti. Bu kişi ise 1245 yılında Moğolistan'ı ziyaret etmişti⁵³. Kral girişimini 1253'te tekrarladı: bir Fransisken rahibi olan Guillaume de Rubrouck Karakurum'a gitmek üzere Akka'dan ayrıldı. 1256'da döndüğünde krala hitaben seyahatinin heyecanlı bir hikâyesini de yazıp takdim etmiştir⁵⁴.

O zaman için bu girişimlerden somut hiçbir şey çıkmadı; ama ilişkiler devam etti: 1262'de İlhanlı Hanı Hülâgû Fransa kralına Memlûklere karşı ittifak önerdi. Kudüs Franklarının 1260'ta böyle bir ittifakı reddettiklerini ve Memlûklere karşı hoşgörülü bir tarafsızlık tutumu içinde kaldıklarını belirtmek gerekir: Memlûkler Frank topraklarından rahatsız edilmeden geçerek Moğollara ağır bir mağlubiyet yaşattıkları Ayn Câlût Muharebesi'ni gerçekleştirmişlerdi. Bu yüzden olsa gerek Moğollar doğrudan Batı'ya, Fransa kralına veya papaya başvurma alışkanlığı edinmişlerdir. Hülâgû, ardılları gibi Fransa kralının kendisine tâbi olmasını şart koşuyordu. Böylece Batılılara Kudüs taleplerinde Moğollarla ittifaka dayanan yeni bir strateji ortaya çıkıyor ve IX. Louis daha sonraki on yıllarda kendisinin bütün Franklar nezdinde benimsenmesinin yaratıcılarından biri oluyordu. IX. Louis'nin Tunus'a yönelmiş olan İkinci Haçlı Seferi'nin "Moğol ittifakının değişimleri" ile açıklanabileceği tahmin edilmektedir: Moğolların Memlûklere karşı saldırısındaki bir gecikme kralın Doğu'ya olan müdahalesini geciktirmiş olduğundan, bu gecikmeyi başlangıçta öngörülmemiş bir başka harekâtı gerçekleştirmekte kullanmış olabilir⁵⁵.

Bu strateji XIII. yy'ın son üçte birlik kısmında ağırlık kazandı ve bu kitabın ilerleyen kısımlarında, Tapınak'ın büyük üstadı olan Jacques de Molay'ın bu stratejinin çerçevesi içine kendi eylemini nasıl dâhil ettiğini göreceğiz.

Anlaşıldığı üzere, IX. Louis gerek savunma alanında gerekse Moğol politikasında, şurada burada yazılanların aksine geçmişe doğru bakmıyordu. Gelecek için yollar açıyordu. Nihai başarısızlık sebatını hiç kırmıyordu.

53 Bu mektubun kopyası *Les Grandes Chroniques de France*, c. VII, s. 124'te yer almaktadır.

54 C. ve R. Kappler, *Guillaume de Rubrouck, envoyé de Saint Louis: voyage dans l'empire mongol (1253-1255)*, Paris, Payot, 1985.

55 J. Richard, "Saint Louis et la Terre sainte dans l'histoire de la Méditerranée", *La Méditerranée au temps de Saint Louis...*, s. 114.

IX. Louis ve Tapınakçılar

Haçlı seferi sırasında olduğu kadar, öncesinde ve sonrasında da IX. Louis'nin dinî-askerî tarikatlarla, özellikle Tapınak ile işbirlikleri oldu. Bu karşılaşmaların değerini (veya değerlerini) belirlemeye çalışmak hiç de boşuna olmaz. Daha önce gördüğümüz gibi, Jacques de Molay IX. Louis krallığının bir vatandaşı değildi, ama gençliği Haçlı-kral döneminde geçmiştir. Kral ikinci defa Haçlı seferine çıkmadan biraz önce, 1265'te Tapınak tarikatına girmişti. Kralın eylemleri, ama aynı zamanda Tapınak tarikatı ile olan ilişkileri ne ölçüde genç yeni-Tapınakçıyı etkilemiş olabilir?

Dinî-askerî tarikatlar Latin Devletlerinin savunmasında çok önemli bir rol oynuyorlardı: kalelerin bakım onarımı, yüzlerce şövalyenin seferber edilmesi bunlar arasında sayılabilir. Bu masraflar Batı'daki kumandanlıkların gelirlerinden karşılanıyordu. Askerî tarikatlar aynı zamanda arka taraf -Batı Hristiyanlığı- ile Suriye-Filistin'deki ön cephe arasında, insan, erzak, silah, para, istihbarat transferi olarak sürekli bir bağlantı sağlıyorlardı. İşte bu çerçeve içinde IX. Louis Tapınakçılar ile bir ilişki kurmuştu.

Fransa Tapınağının Üstadı Pons d'Albon tarafından gönderilen bir mektupla kral 1240-1241'de Polonyalılar ile Macarların Moğollar karşısında hezimete uğradığını öğrenmişti. Fransa üstadı, Paris'te Batı tarikat genel meclisine katılmaya gelen Polonya Tapınağının biraderleri tarafından yüzüne doğrudan söylenerek durumdan haberdar olmuştu: "Meclise gelen Polonyalı biraderlerimizden Tatarlar [Moğollar] hakkındaki haberleri dinledik⁵⁶." Malî alanda, Haçlılar için gerekli olan fonların önemli bir kısmı Tapınakçıların özenleri sayesinde Doğu'ya aktarıldı⁵⁷; üstelik pek çok Haçlı da kendi fonlarını onlara emanet etti; Dimyat önünde kralın fidyesinin son taksitinin eksik kalan kısmını -istemeyerek de olsa!- gene onlar karşıladı. Tapınak'a ait bir gemi bu Haçlıların "sandıklarını" (kasaları) taşıyordu. Tapınakçılar, para kendilerine

56 1286 yılı sonunda biten "Fransa krallarının isimsiz vakayinamesi" içinde yer alan mektup, RHGF, c. XXI, s. 81-82.

57 W. C. Jordan, *a.g.e.*, (n. 29), s. 100.

ait olmadığı için buna dokunmayı reddediyorlardı. Joinville paralara zorla el koymak üzere Tapınak mareşali ile anlaştı. Böylece Tapınak'ın namusu kurtulmuş oluyordu⁵⁸.

1147-1148'deki İkinci Haçlı Seferi'nden beri Fransa Krallığı kendi Hazinesinin yönetimini Paris Tapınağına emanet etme alışkanlığı edinmişti. IX. Louis döneminde de hep böyle oldu ve aynı durum 1307 tarihine kadar neredeyse aralıksız olarak sürdü⁵⁹. Bu bakımdan kral tarafından gerçekleştirilen mali operasyonların Tapınak aracılığıyla yapılmış olmasına şaşmamak gerekir. 1259'da İngiltere Kralı III. Henry ile bir anlaşma akdeden Fransa kralı iki yıl boyunca 500 İngiliz şövalyesinin masraflarını üstlenmeyi taahhüt ediyordu. Anlaşma metninde şöyle yazıyordu: "Fransa kralı 500 şövalyenin iki yıllık masraflarının makul tutarını bize verecektir [...] ve bu paralar Paris'te Tapınak'ta altı taksitte ödenecektir⁶⁰..." Ayrıca kral Tapınak veya Hospital tarikatlarını veya her ikisini bu anlaşmanın garantörleri olarak belirtiyordu.

Haçlı seferi sırasında IX. Louis'nin Tapınak'ın askerî harekâtından şikâyet edecek durumu yoktu. Tapınakçılara ve Hospital şövalyelerine, hep kanıtladıkları disiplin sayesinde orduların ardını veya önünü sistemli olarak savunma görevi verilmiştir⁶¹. 1249 Aralık'ında Nil deltasında ilerleyen kral düşman üzerine her türlü zamansız saldırıyı yasaklamıştı; bununla birlikte 6 Aralık günü, öncü Tapınakçılar sultanın birliklerinin tacizlerine karşı şiddetli bir saldırıyla cevap vermişler ve bundan kazançlı çıkmışlardı. Görünüşe bakılırsa kral, itaatsizlik gösteren Tapınak Mareşali Renaud de Vichiers'ye hiçbir uyarıda bulunmamıştı⁶². 9 Şubat 1250'de Mansûra'da önemli bir Tapınakçı birliği kralın kardeşi Robert d'Artois'nın kumandasında öncü görevindeydi. Nil'in bir

58 Joinville, *Vie de Saint Louis*, s. 187, parag. 381; A. Demurger, "Trésor des Templiers, Trésor du roi. Mise au point sur les opérations financières des Templiers", *Pouvoir et Gestion*, "Collection Histoire, Gestion, Organisation", no. 5, Toulouse, 1997, s. 73-86.

59 A. Demurger, şurada zikredilen makale: (n. 58); G. Sivery, *Les Capétiens et l'argent au siècle de Saint Louis. Essai sur l'administration et les finances royales au XIIIe siècle*, Villeneuve d'Ascq, Presses du Septentrion, 1995.

60 *Grandes Chroniques de France*, c. VII, s. 212.

61 A. Demurger, a.g.m., (n. 34), s. 87-89.

62 Joinville, *Vie de Saint Louis*, s. 90-91, parag. 185-186.

kolunu aştıktan ve karşı kıyıya ayak bastıktan sonra birlik, kralın emirleri uyarınca ordunun esas gövdesini beklemek zorundaydı; ama birkaç Türk müfrezesini kolaylıkla püskürttükten sonra Artois kontu, kralı beklemeden ve Tapınak büyük komutanı Birader Gilles'in ihtiyat uyarılarına kulak asmadan avantajını ileri götürmek istedi. Bunun arkasından Mansûra bozgunu geldi; Robert ile birlikte saldırıya katılan 280 Tapınak şövalyesinin neredeyse tamamı hayatını kaybetti. IX. Louis, bu hezimette kardeşinin sorumluluğunu bilmekle beraber arkasından çok gözyaşı döktü. Guillaume de Nangis'nin Latin vakayinamesi kralın emirlerine saygı gösterilmesi konusunda Tapınak'ın büyük komutanının gayretlerini metheder⁶³.

Tapınak'ın Büyük Üstadı Guillaume de Sonnac kralın yanına kalmıştı; iki gün sonra, 11 Şubat'ta öldürüldü. Tarikat Mareşali Renaud de Vichiers, kural gereği ona vekâlet etti sonra büyük üstat seçildi. IX. Louis'nin Vichiers ile iyi ilişkileri vardı ve Joinville'e göre onu seçilmesini desteklemişti⁶⁴. Ne var ki bu iyi ilişkiler kralın Vichiers'yi bir mesele dolayısıyla sert şekilde azarlamasına engel olmadı; bu da askerî alanda kralın tarikatlara güveniyor olsa da, bunların Müslüman devletlerle, kendi gözünde şüpheli olan, diplomasisini ve ilişkilerini hiç de hoş karşılamadığını kanıtlamaktadır. Daha 1249'da Guillaume Sonnac IX. Louis tarafından kesin bir şekilde tarikata çağırılmıştı. Haçlı seferinin yaklaşmasından endişe duyan Mısır Sultanı Sâlih Eyyûb (o sıralarda Halep emîri ile savaş hâlindeydi) dostu Guillaume de Sonnac'ı (birlikte kan dökmemişler miydi, yani bir şekilde kan kardeşiydiler!) ateşkes yapılması konusunda girişimde bulunmaya çağırıyordu. Bu teklifi alan Sonnac krala yazmıştı:

Kral mektuplardan haberdar olduğunda bundan hiç hoşlanmadı [...]. Kral, Tapınak üstadına yollanan mektuplarda Babil [Kahire] sultanının taleplerine bundan böyle, kralın özel izni olmadan kulak vermesinin, Fransa kralı ve baronlarını ilgilendiren konularda inançsızlarla [Müslümanlar –RU] görüşmeler yapmasının çok küstahça olacağını bildirdi⁶⁵.

63 *Nangis*, c. I, s. 205; Guizot, c. XIII, s. 159.

64 Joinville, *Vie de Saint Louis*, s. 203, parag. 413.

65 *Grandes Chroniques de France*, c. VII, s. 135-136.

Vichiers ile olan mesele daha da vahimdi. 1251 yılında Kayseriya'dayız. Kral, Vincennes'da yapacağı tarzda bir adalet duruşması yapmaktadır. İncelenen vakalar içinde en ciddi olanı, Tapınak üstadının (o zamanlar Renaud de Vichiers idi), geniş ve verimli bir tarım arazisinin ortaklaşa işletilmesi konusunda anlaşma yapmak üzere Şam sultanına gönderdiği Tapınak Mareşali Hugues de Jouy'a aitti. Hugues, yapılan anlaşmayı Fransa kralına onaylatmak üzere yanında Şam'dan bir elçiyle birlikte gelmişti. IX. Louis, üstattan bu açıklamayı duyunca "çok hidetlendi ve ona kendisine söz etmeden sultanla anlaşmalar veya görüşmeler yapma cesaretini nereden bulduğunu sordu ve kral bu durumun düzeltilmesini talep etti". Kral bütün ordunun ve elçinin önünde üstadın anlaşmayı geri çevirmesini sağladı ve onu açıkça aşağıladı, Hugues de Jouy'u da Kudüs Krallığı'ndan sürdü. Joinville şöyle devam eder: "Ne, Château-Pèlerin'de doğmuş Alençon kontunun ve kralın da vaftiz babası olan büyük üstat, ne kraliçe ne de başkaları birader Hugues'ün yardımına koşabildi ve onun Kutsal Toprakları ve Kudüs Krallığı'nı terk etmek zorunda kalışını engelleyebildi⁶⁶."

Kral ile herhangi bir Tapınakçı arasındaki dostluk etkilenmemişti; aynı şekilde Kudüs Krallığı'ndaki Tapınakçıların durumu da. Ancak kral kendi otoritesini zayıflatacak hiçbir şeye göz yumuyordu ve ayrıcalıklarına da sahip çıkıyordu. Latin Devletlerinin selameti için Orta Doğu politikasının inceliklerini gayet iyi anlıyordu, ama uzun zamandır bölgede uygulanan ve deniz ötesi toplumu oluşturan çeşitli cemaatler (İtalyan tüccar birlikleri, derebeylikler, krallıklar, dinî-askerî tarikatlar) arasında çatışmalar doğuran o "dostlar arasındaki küçük düzenlemeleri" kabul etmiyordu. Barış sağlayıcı kralın gözünden hiçbir şey kaçmamalıydı. Yirmi yıl önce II. Friedrich'in tersine, IX. Louis Latin Doğu'yu güç kullanarak barışa kavuşturmayı başarmıştı. Ama bu çok uzun sürmedi, arkasını döner dönmez anlaşmazlıklar yeniden başladı ve gerçek bir iç savaşa, Saint-Sabas Savaşı'na (1258) dönüştü.

Saint Louis döneminde meydana gelmiş olaylardan Jacques de Molay'ın hatıraları olması gerekir; ama elimizdeki belgelerden sadece iki tanesini görebiliyoruz. Bunlardan birincisi 1250

66 Joinville, *Vie de Saint Louis*, s. 254-255, parag. 512-514 ve not 56.

yılı Mansûra'daki Artois kontunun cesareti ve Tapınakçıların bilgelidir: "Adı geçen kont, o zaman görevde olan tarikat üstadını [oysa büyük komutan olmalıdır] dinlemiş olsaydı kont, üstat ve diğerleri ölmemiş olurdu⁶⁷."

1306'da papanın talebi üzerine Haçlı seferi hakkında kaleme aldığı hatırasında Jacques de Molay, Memlûk Sultanı Baybars'ın (1260-1277), düşmanlarının değeri hakkında söylediklerini yazar ve şöyle ilave eder: "Saint Louis ile birlikte Dimyat'ta olanlar hakkında söylenen bu sözleri ve kulaklarımla işittiğim diğerlerini gayet iyi hatırlıyorum [...]"⁶⁸."

Buradan anlaşıldığı üzere IX. Louis'nin ilk Haçlı seferi Molay'ın hatıratında bir başvuru noktası, bir başlangıçtır; sadece kutsal kralın nitelikleri değil, Tapınakçıların eylemleri, cesaretleri veya bilgelikleri, bir şekilde Saint Louis kefaletinde dile getirilmektedir. Daha önce Molay tarafından 1274'teki II. Lyon Konsili toplantısı hakkında yapılmış olan büyük tarihleme ve olaylar dizisi hatasından söz etmiştim: bu toplantıda Saint Louis'den bahseder, oysa kral 1270'te ölmüştü. Daha şaşırtıcı olanı, Molay'ın Tapınakçı kariyerinin büyük kısmını otoritesi altında geçirdiği Tapınak Büyük Üstadı Guillaume de Beaujeu'nün o kurul toplantısında yer almış olmasıdır. 1265'ten beri Tapınakçı olan Molay, II. Lyon Konsili sırasında, hatta IX. Louis'nin ölümünde acaba hâlâ Batı'da mıydı?

67 Mich. I, s. 42-45; G. Lizerand, *Le Dossier...*, s. 167.

68 Baluze, ct. II, s. 156-160; S. Leroy tarafından adı geçen makalede çevrilmiştir. (n. 13), s. 211 ve devamı.

Saint-Jacques mahallesinde yer alan Beaune (Côte-d'Or) Tapınakçı kilisesi eski şatafatına sahip değildir: ne korus bölmesi kalmıştır ne de giriş kapısı (ama bunu New York'taki The Cloisters Müzesi'nde görmek mümkündür) ve bina harap durumdadır. Burada resmi görülen hatıra plakası Tapınak'ın son üstadı tarafından kalan son ve nadir hatıralardan biridir. Kilise, Jacques-de-Molay sokağında yer alan "Jardin des Templiers" adındaki konağa komşudur.

1265

Jacques de Molay, Esas Tapınakçı

1265'te Tapınak tarikatı

Jacques de Molay'in 1265'te Tapınak'a kabul edildiği sırada tarikat bir buçuk yüzyıldır varlığını sürdürüyordu¹.

Tarikat 1120 yılında Kudüs'te, Champagne bölgesinden Hugues de Payne komutasında bir grup şövalye tarafından kuruldu; bunlar, Kudüs'e ve diğer Kutsal Yerlere giden yollar boyunca hacıları korumak amacıyla hareket ederek dinî bir hayat sürmek istiyorlardı. Yeni örgütün kuralı, 14 Ocak 1129'da Troyes'da gerçekleşen bir konsil sırasında düzenlendi. Cîteaux'da tarikatın, hatta bütün Hristiyanlığın lideri konumundaki Clairvaux Başrahibi Saint Bernard bu kurulda en önemli rolü oynadı². Kısa zamanda Tapınak biraderleri, 1099'daki Birinci Haçlı Seferi'nin başarıyla sonuçlanmasından sonra kurulan Filistin Latin Devletlerini -Kudüs Krallığı, Trablus Kontluğu ve Antakya Prensliği- (Urfa Kontluğu 1144-1146'da ortadan kaldırılmıştı) ve Kutsal Toprakları savunmak maksatlı doğrudan askerî bir görev alarak etkinliklerini

- 1 Tapınak tarikatının genel tarihi için bkz.: M. Barber, *The New Knighthood. A History of the Order of the Temple*, Cambridge, 1994; A. Demurger, *Les Templiers*, Paris, 2005; H. Nicholson, *The Knights Templar. A New History*, Phoenix Mill (England), 2001.
- 2 Bkz. R.T. 1: S. Cerrini, *Une expérience neuve au sein de la spiritualité médiévale: l'ordre du Temple (1120-1314). Étude et édition des règles latines et françaises*, daktiloda yazılmış tez, 2 cilt., Paris, Université Paris-IV-Sorbonne, 1998; R.T. 2: H. de Curzon, *La Règle du Temple*, Paris, Société de l'Histoire de France, 1886; L. Dailliez, *Règle et statuts de l'ordre du Temple*, 2. baskı takdim J.-P. Lombard, Paris, Dervy, 1996.

genişlettiler. “İlk kuruluş ilkeleri, dua etmeye gelen hacılar göz önüne alındığında, onlara yollarda korumalık yapmak olsa da daha sonra krallarla birlikte Türklere karşı savaşa katıldılar³.” Tapınak tarikatının örneğini takip eden başka dinî-askerî tarikatlar da İspanya’da (Calatrava, Santiago) ve Kutsal Topraklarda (Töton şövalyeleri) bile ortaya çıktılar: hacılara yardım etmek ve onları tedavi etmek maksadıyla Tapınak’tan bile önce kurulmuş Kudüs Saint-Jean Hospital tarikatı da kısa zamanda askerî tarikata dönüřtü⁴.

Haçlı seferine bağlanan yeni tarikat kısa zamanda başarılı oldu. Pek tabii Doğu’da bağışlar gelmeye başladı, ama Batı’da da bağışlar giderek arttı. Topraklar, kiliseler, mülkler, gelirler sayesinde bir Kilise derebeyliği gibi çalıştırmaya başladığı önemli bir varlık edinildi. Bu gelirlerle Kutsal Topraklardaki, şatoların ve kale-şehirlerin bakımı ve korunması; silah, malzeme, at alımı gibi faaliyetler finanse ediliyordu. Latin devletlere tahsis edilen Batı kuruluşlarının gelirlerinin payına *responsio* deniyordu. Söz konusu “cephe” ile “arkası” arasındaki bu bağ, Tapınak ile genel olarak dinî-askerî tarikatların örgütlenmesi ve işleyişi için esastı. Kutsal Topraklardaki düşmanlarıyla yaptıkları savaşlardaki yenilgiler, tahribat ve kayıplar sürekli olarak yeni insanların, kaynakların ve paranın aktarılmasını gerektiriyordu. Tapınakçılar bu harekâtta ciddiyeti ve yararlılıkları sonucu birkaç gemi sahibi olmuşlar ve hiç bankerlik yapmadıkları hâlde malî bir örgüt kurabilmişlerdi; bu sayede, IX. Louis’nin Haçlı seferinde gördüğümüz gibi başkalarına çeşitli hizmetler (malların taşınması, ödünç verme) gerçekleştirme imkânına sahip olmuşlardı. Ruhban sınıfından olanların, laiklerin veya askerlerin çoğunda olduğu gibi Tapınakçılar da hükümdarların hizmetine girdiler: Fransa’da kraliyet hazinesini yönetiyorlar; kralın rahibi çoğunlukla onların arasından seçiliyor, Tapınakçılar ve Hospitalciler papaya oda hizmetçisi sağlıyorlardı, vb⁵.

3 *Chronique de Michel le Syrien* (Suriyeli Michel’in Vakayinamesi) ed. J.-B. Chabot, Paris, 1905, s. 203.

4 Genel bir görünüm için bkz. A. Demurger, *Chevaliers du Christ. Les Ordres religieux-militaires au Moyen Âge (XIe-XVIIe siècle)*, Paris, 2002; id., *Les Hospitaliers*, Paris, Tallandier, 2013.

5 A. Demurger, “Trésor des Templiers, Trésor du roi. Mise au point sur les opérations financières des templiers”, *Pouvoir et Gestion, a.g.e.*; X. de la Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Tarikat, evlenmemiş, başka dinî tarikatlarla bağı olmayan, özgür yetişkin her erkeğe açıktı. Burada üç çeşit birader türü vardı: şövalyeler, hizmetliler veya çavuşlar ve rahipler. Birinciler soyluydu; tarikata girmeden önce hepsi şövalye sanını almış mıydı? Yirmi yaşından önce tarikata girmiş olanlar için bu pek olası değildi. At üstünde savaşır ve iyi organize olduklarında yüklenmeleri düşman için korku verici olan ağır süvari müfrezelerini oluşturmurlardı. Çavuşlar iki alt kategoriye ayrılırlardı: şövalyelerle aynı tarzda, atla savaşanlar (ama bunlar şövalye değildi, bu da soylu olmadıkları anlamına gelmezdi) ve Sistersiye manastırlarının zanaatkâr biraderleri gibi Tapınak tarikatının tarım, el işleri veya ev hizmetleri yapanlar. Aynı manastırlarda dinî hizmetin yerine getirilmesi için genellikle kilise biraderleri kullanılırdı; bunlar rahip olarak atanırlar ve dolayısıyla savaşmazlardı. Rahipler tarikatın tek ruhban sınıfıydı; diğerleri, yani şövalyeler ve çavuşlar laikti. Ama hepsi, itaat, iffet ve yoksulluk yemini yapmış, tarikatın kuralına göre yaşayan dindar insanlardı; manastırlarında saatlerce dua okurlar ve dinî ayine katılırlardı, ama bunlar, durmadan dua etmek, derin düşüncelere dalmak ve Tanrı'nın şanını yüceltmek maksadıyla dünyadan elini eteğini çekme yoluna girmiş keşişler değillerdi. Tapınak dinî-askerî bir tarikattı, manastır tarikatı değildi ve yaygın olarak, değerden düşürülmüş "rahip-asker" deyişi doğru değildi.

Bütün biraderler üniforma tarzı elbise giyerlerdi; üzerinde kırmızı haç işlenmiş basit, omuzda genişleyen mantoydu. Manto şövalyeler için beyaz, diğerleri için abadan kestane rengi veya siyahtı. Rahip biraderler, saçları tepesinden tıraşlı ve sakalsızdılar; şövalyeler ile çavuşlar sakallı ve kısa kesik saçlıydı. Tarikatın bandırası yarı beyaz, yarı siyahtı⁶.

Tarikatın örgütlenmesi hiyerarşiye dayanıyordu ama merkezi değildi. Üç düzey söz konusuydu. Tepede tarikatın yönetimi ömür boyu seçilen "büyük üstat" veya "genel üstad" emanet edilmiştir; onun altında yardımcı olarak özel görevler yerine

Selle, *Le Service des âmes à la cour. Confesseurs et aumôniers des rois de France du XIII e au XV e siècle*, Paris, 1995.

6 F. Tommasi, "L'Ordine dei Templari a Perugia", *Bollettino della Deputazione di Storia Patria per l'Umbria*, c. LXXVIII, 1981, s. 5-79.

getiren üst yöneticiler yer alır: mareşal (savaş komutanı), büyük kumandan -o dönemde hâlâ tarikatın hazinedarıydı-, sancaktar, destek Türk asıllı birliklere kumanda eden “türkopolbaşı”, hafif süvari birliği oluşturan ve Türk usulü savaşan bindirilmiş okçulara kumanda eden okçubaşı; bilgiler ve üstadın yakınları (*socius, socii*) kısıtlı bir kurul oluştururlar⁷. Kural kitabında dendiği şekliyle “*la maison chèvétaine*” tarikatın merkezi, önce Kudüs’te Tapınak’ın meydanında toplandı; Kral II. Baudouin ilk Tapınakçılara el-Aksa Camii ile yan binalarını verdi. Burada eski Süleyman Tapınağı yer aldığından yeni tarikat da ismini buradan aldı: “Süleyman Tapınağı’nın Yoksul Mesih Şövalyeleri Tarikatı.” Kudüs 1187’de ellerinden çıkınca tarikatın merkezi de Akka’ya aktarıldı. 1291’de Akka’nın da düşmesiyle Tapınak, 1190’da Arslan Yürekli Richard’ın adayı ele geçirmesiyle kurulan Kıbrıs Latin Krallığı’na göç etti. 1291’den sonra tarikatın merkezi hiçbir zaman Paris’e aktarılmadı ve tarikatın büyük üstadı olarak Jacques de Molay’ın hareketleri incelendiğinde ileride göreceğimiz gibi bu konu hiçbir zaman gündeme gelmedi.

Kudüs Krallığı, Trablus (Trablusşam) Kontluğu ve Antakya Prensliği ayrı ayrı birer eyaletti. Trablus ve Antakya’da Kudüs’teki merkezî örgüte benzeyen bir örgüt vardı, ama bu iki eyaletin üstatları büyük üstadın emrindeydi. Doğu’da bunlara XIII. yy’da, 1268’te Antakya kaybedildikten sonra Mora (veya Yunanistan’da Romanya), sonra Ermenistan eyaletleri eklendi. Batı’daki mülkler eyaletler olarak gruplandırılmış, onlar da basamaklara ayrılmıştı. Bunlar arasında Tapınakçıların Kutsal Topraklarda olduğu gibi *Reconquista* çerçevesinde Müslümanlara karşı askerî bir faaliyet yürüttükleri İber Yanımadası eyaletlerini ayırt etmek gerekir: Aragon ile Katalonya, Kastilya ve Portekiz eyaletleri. Diğer taraflarda

7 Hospital tarikatında bu kısıtlı kurulu tanımlamak için “manastır” kelimesi kullanılır. Ama Tapınakçılarda, belki son zamanları hariç bu deyim rastlanmaz; manastır kelimesi daha çok askerî eğitimi kapsar. *R.T.* 2, parag. 98, 138, 142. Çok sıklıkla yapılan “şapit” ve “manastır” arsasındaki karıştırmadan kaçınmak gerekir; kuralın 80. paragrafı manastır değil şapit toplantısından bahseder. Tapınak’ın son yıllarında, Hospitalcilerde olduğu gibi manastır deyiminin kısıtlı kurul anlamında kullanılıp kullanılmadığı tartışma konusudur, bkz. A. J. Forey, “Letters of the Last Two Templar Masters”, s. 157-158

Tapınakçılar derebeylikler yöneten kırsal alan derebeyleriydi. Aynı zamanda, Londra, Paris, La Rochelle, Roma gibi şehirlerde de bulunuyorlardı. Almanya, Macaristan, Lombardiya, Apulya ve Sicilya, Provence, Aquitaine-Poitou, Auvergne-Limousin, Fransa ve İngiltere eyaletlerini de saymak gerekir. Bu eyaletlerin başında *praeceptor* (Latince) veya *komandör* (Fransızca) denen bir üstat bulunurdu. Bu eyaletlerin bazılarının geniş olması, az veya çok resmî yargıçlıkların oluşmasına yol açmıştı (Normandiya, Ponthieu, Burgonya, İskoçya); başlarında da -sözlükbilim pek fazla belirgin olmasa da- üstatlar veya komandörler (kumandan) yer alıyordu. Nihayet tabanda komandörlük bir ana hane, bir küçük kilise ve değişen sayıda destek hanelerinden oluşan bir idarî yapılanma gösteriyordu⁸. Tarikatın üstadı Batı'nın en önemli eyaletler olan İspanya ile Fransa ve İngiltere için iki müfettiş (vizitör) atardı. Ayrıca Papalık sarayı için bir tarikat görevlisi (prokürör) atanırdı.

Tarikata kabul edilmeye

Jacques de Molay 1265 yılında Beaune hanesi kilisesinde tarikatın Fransa müfettişi tarafından kabul edildi. Beaune Burgonya Kontluğu'na değil Dukalığına aitti. Bununla birlikte, Jacques de Molay'ın doğum yerinin belirlenmesi konusu ne olursa olsun kontluk içinde de Tapınakçı kumandanlıkları vardı. Kont IV. Otton'un 1295'te yaptırttığı tımarlarının sayımına bakarak Tapınakçı yerleşimleri hakkında kesin bir harita çıkarmak mümkün olur. Bu kayıtlarda şöyle deniyordu: "Tapınak'ın Burgonya Kontluğu bünyesinde Dole, Saales, Layne [La Laine], Faye [Fay], Girefontaine'de arazileri ve kiliseleri vardı ve bunlardan 4000 lira arazi geliri elde ediliyor"⁹. Buna Salins evini de eklemek gerekir. Bir kumandanlık ilçe evi içinde, bir rahip tarafından yönetilen bir küçük kilise yer alır; işte burada (mahkeme sorgulamaları sırasında geniş ölçüde ortaya çıkarıldığı gibi) tarikata girmek isteyenlerin

8 *La Commanderie. Institution des ordres militaires dans l'Occident médiéval*, Paris, 2002.

9 R. Locatelli, *Sur les chemins de la perfection. Moines et chanoines dans le diocèse de Besançon (vers 1060-1220)*, Saint-Étienne, 1992, resim XIII ve s. 431-441; alıntı s. 440.

kabul törenleri yapılır. Törenlerin hemen tamamında kumandan bulunur ve çoğunlukla yeni Tapınakçının kabulünü gerçekleştirir. Ama bazen komşu yerleşim biriminin kumandanı veya üst rütbeden bir soylu, eyalet veya il kumandanı, müfettiş ve hatta, ender de olsa bizzat büyük üstat da hazır bulunabilirdi.

Neden, Burgonya Dukalığı'nın şehri ve Autun Piskoposluğu yönetimindeki Beaune şehri? Buranın çok önemli bir Tapınakçı evi olmadığı anlaşılmaktadır, zira orada kayda geçen tek kabul töreni sadece Jacques de Molay'inkidir! Bununla birlikte mahkemeleri sırasında sorgulanan bazı Tapınakçıların bu şehirden oldukları sanılmaktadır; bunlar arasında Gautier de Beaune, Autun piskoposluk çevresinden Beaune şehrinden olduklarını söyleyen Gérard, Guillaume, Laurent da sayılabilir¹⁰. Dijon'da da bir Tapınak evi vardır; burada, biri Jacques de Molay'inkiyle hemen hemen aynı dönemde yapılan birkaç kabul töreni olmuştur: Dijon'lu Dominique 1261 veya 1262'de Henri de Dole tarafından kabul edilmişti¹¹. Franche-Comté'li ilginç bir kişilik olan bu Henri de Dole, 1263'te Lyon'da bulunurken orada, iki yıl sonra Molay'i kabul edecek olan amcası Humbert de Pairaud tarafından gerçekleştirilen Hugues de Pairaud'nun kabul töreninde hazır bulunmuştu¹². Özellikle ilginçtir çünkü 1280'e doğru Dijon'da bir başka Tapınakçıyı kabul ederken onu gören Dijon'lu Dominique ona "deniz ötesi geçiş üstadı" unvanını vermiştir. Bunun anlamı, Tapınak'ın faaliyetleri için gerekli araç ve insanları Latin Doğusu'na yollanmasının ve geçişinin sorumluluğunu üstlenmiş kişi demektir. Geçiş üstadı Marsilya'da otururdu. Dolayısıyla Jacques de Molay, belki pek önemli olmayan, ama Doğu'ya gitmek üzere Marsilya veya İtalyan limanlarına doğru giden çok sayıda Haçlının ve pek tabii Tapınak ve Hospital dinî-askerî tarikatlarının yeni adamlarının kullandığı o büyük Saône-Rhône geçiş yolu üzerinde bulunan bir evde tarikata kabul edilmişti. Marsilya'da, geçiş üstadı ile birlikte Tapınak tarikatının Akdeniz'de olup bitenleri izleyen gerçek bir gözlemevi vardı¹³.

10 Mich. I, s. 137, 174, 302, 591.

11 Mich. I, s. 632; II, s. 368.

12 Mich. II, s. 362

13 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 139, no. 334; Mich. I, s. 458 ve 564-566.

Jacques de Molay 24 Ekim 1307'deki ilk sorgusunda kabul töreni hakkında kısa bir açıklama yapmıştı. Kraliyet yargıcıları ve enkizitör tarafından hazırlanan tutanaklara göre bu açıklama şöyledir:

Kırk iki yıl önce, Autun piskoposluk çevresindeki Beaune'da, Amaury de la Roche ve adlarını hatırlamadığı birçok başka birader huzurunda Şövalye Humbert de Pairaud birader tarafından tarikata kabul edildi. Yemin altında verdiği itaat kuralları ve tarikat şartlarına ilişkin sözlerden sonra şövalyelik mantosu boynuna bağlandı. Ve kendisini kabul eden üzerinde İsa'nın resmi olan bronzdan bir haç getirtti ve kendisine resmini gördüğü İsa'yı inkâr etmesi için emir verdi. Ve o da kendisine rağmen bunu yaptı; o zaman kendisini kabul eden resmin üzerine tükürmesini emretti, ama o yere tükürdü. Bunu kaç defa yaptığı hususu kendisine sorulduğunda, yemin altında sadece bir defa tükürdüğünü söyledi ve bunu çok iyi hatırladığını ifade etti. İffetlilik sözü verdiğinde kendisine biraderleriyle bedensel birleşme yapması istenip istenmediği sorulduğunda, buna hayır olarak cevap verdi ve hiçbir zaman yapmadığını söyledi¹⁴.

Chinon'da 20 Ağustos 1308 tarihinde sorgulandığında aynı ifadeleri kullandı¹⁵. Paris'te, 1309-1310 yıllarında Tapınak'ı yargılamakla yükümlü Papalık komisyonu önünde verdiği ifade sırasında tarikata kabul edilme hiç sorulmamıştı. Keşke böyle olmasaydı, zira bu komisyon önünde yapılan ifadeler 1307'de yapılanlarından çok daha ayrıntılı ve kesin olarak ortaya çıkmaktadır. Benim yazımın bu noktasında Tapınakçılara karşı yapılan suçlamaların anahtar ögesi olarak tarikata kabul meselesini tartışmanın şu anda zamanı değildir. Jacques de Molay ve Tapınakçıların çoğunun ifadeleri takip edilirse yeni Tapınakçının kabulü sırasında, tam anlamıyla sıkı kurallara bağlı bir tarikata eklenmiş (ne zamandan beri bu da ayrı bir sorudur) giriş sınavı mahiyetinde olmalıdır¹⁶. Buna göre giriş töreninde iki aşama olmalıdır:

- Aday törenin yapıldığı yerdeki bütün biraderlerin huzurunda üzerine aldığı zorluklar, yükleneceği ödevler, kuralın önemli noktaları ve söylemek zorunda olduğu sözler hakkında süratle

14 Mich. II, s. 305-306; G. Lizerand tarafından çevr. *Le Dossier...*, s. 35.

15 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 328.

16 B. Frale, *L'ultima battaglia die Templari*, özellikle 4 ve 5. bölümler.

bilgilendirilir; bir defa bunları kabul ettikten, şövalye olmak veya olmamak konusunda hür olduğu, hiç evlenmeyeceğine, hiç borçlanmayacağına, bir başka dinî evde söz vermeyeceğine dair yemin ettikten sonra kendisini anında tarikatın biraderi yapan pelerini giyer. Bunun ani sonucu olarak verilen sözlerin birincisi olan itaat mecburiyetine tâbi olmuştur.

- Hemen sonra aday kabul eden veya kabul edenin tayin ettiği bir birader tarafından kilisenin kuytu bir yerine -çoğunlukla sunağın arkasına- götürülür; işte orada hiç kimsenin şahit olmadığı bir yerde kendisinden İsa'yı inkâr etmesi, haçın üzerine tükürmesi ve (veya) onu çiğnemesi, sonra kabul edicinin göbeğinden ve belinin altından veya anüsünden öpmesi istenir; en nihayet kendisinden, "azgınlık" durumunda bir kadınla münasebete girmektense diğer biraderlerle beden ilişkisine girmesi tavsiye edilir. Gerçek mi, uydurma mı? Bu suçlamanın anahtar ögesidir ve ileride bunu tartışacağız.

Molay tarafından belirtilen kendisini tarikata kabul eden iki kişi Tapınak'ın ileri gelen önemli insanlarıydı. Humbert de Pairaud Forez kökenli olduğu söylenen soylu bir aileye mensuptu; oysa buna ilişkin hiçbir kanıt yoktur. Daha sonraki yıllarda Pierre-Vincent Claverie bu ailenin beşiği olarak Dauphiné bölgesini gösterir. Humbert de Pairaud, Ponthieu şövalyelik bölgesinin kumandanı (1257), Fransa eyaleti üstadı (1261 ile 1264 arası), İngiltere ve Aquitaine üstadı (1266 ile 1271 arası) ve aynı zamanda Fransa ve İngiltere'de genel müfettiş olarak da görev yapmıştır¹⁷. İkinci kişi, Autun yakınlarına yerleşmiş Namur kontları ailesinin bir dalından gelen Amaury de la Roche'tur. Tarikatın

17 B. Frale, *a.g.e.*, s. 13-14 ve 34'te Pairaud sülalesinin J. E. Dufour ile Forez'de yerleşmesine bahisle, *Dictionnaire topographique du Forez et des paroisses du Lyonnais et du Beaujolais formant le département de la Loire*, Mâcon, 1946, s. XXIX-XXX'da hangi tür yazıyla olursa olsun Pairaud'ya hiç gönderme yapılmadığını belirtir. Aynı şekilde E. Perroy, M. Gonon ve G. De Neubourg tarafından hazırlanan *Chartes du Forez antérieures au XIVe siècle*, de de sülaleden hiçbir şekilde söz edilmez; Dauphiné kökeni ise Pierre-Vincent Claverie tarafından *L'ordre du Temple en Terre sainte et à Chypre au XIIIe siècle*, 3 cilt, Lefkoşe, 2005, c. 1, s. 155'te ileri sürülmektedir; Peyraud, Ardèche, Serrières kantonu sülalenin yerleşim yeri olmalıdır. J.-B. de Vaivre, "Hugues de Pairaud", N. Bériou, P. Josserand (dir.) *Prier et combattre*, s. 456-457'da, Burgonya kökenini öne sürer.

Kutsal Topraklardaki büyük kumandanıdır ve Fransa üstadı olarak Humbert de Pairaud'nun ardıdır. Bu vesileyle, IX. Louis'nin kendisinin seçilmesi için papa ile tarikata baskı yaptığını hatırlatmak gerekir: IV. Urban 26 Şubat 1264'te Tapınak Büyük Üstadı Thomas de Bérard'a yazdığı mektupta Fransa kralı ile Fransa eyaleti üstadı arasındaki ilişkilerin son derece sıkı olduğunu ve bu bakımdan kralın isteklerini tatmin etmek gerektiğini hatırlatıyordu¹⁸; Amaury bu görevi 1274-1275'e kadar sürdürdü.

Jacques de Molay'ın gerekçelerini bilmiyoruz; küçük kardeş olarak doğduğundan Kilise'ye yollanabilecekti (ve unutmayalım ki Tapınak her şeyden önce bir dinî tarikattı!). Kardeşi için kendisini feda ettiğinden bahsedilir. Bütün bunlar spekülasyondan ibarettir, bunu varsayım yapacak en ufak bir belge dahi bulunmamaktadır. Belgeler içinde pek çok örneğin kanıtladığı gibi Haçlıları sefere katılmaya sevk eden saiklerin samimi bir inanç, maddî sebepler ve macera hevesi olduğu bilinir; ama toplumsal baskının -aile ve derebeylik bağları baskısının- da burada önemli rol oynadığı gerçektir. Bazı soylu ailelerde gerçek bir Haçlı geleneği kuşaklar arasında sürüp gitmiştir; derebeyi haçı eline aldığı anda doğaldır ki, isteseler de istemeseler de tâbileri de onu takip etmek zorundaydı.

Jacques de Molay'ın ailesinde böyle bir gelenek var mıydı? Molay'ın tarikata girdiği sırada Filistin'deki Tapınak ileri gelenleri arasında, Guillaume de Malay, de Malleio, de Molaho veya Marlart adında, 1262'de Tapınak mareşali (31 Mayıs ile 18-19 Aralık) ve 1271'de sancaktar (11 Mart ile 2 Haziran) olarak hizmet etmiş birisinin adı geçmektedir. Tapınak'ın *cursus honorum*'u [*meratib-i silsilesi, rütbelerin sıralaması* –RU] önce sancaktar, sonra mareşal yönünde işlemesine rağmen mareşal (Malay) ile sancaktar (Marlart, Molaho) muhtemelen aynı kişidir. Nitekim aynı Guillaume de Malayveya Malleio 1283'te Fransa eyaleti kumandanı (veya üstadı) olarak tayin edilmemiş miydi¹⁹? Bu kişi veya kişilerin acaba bizim

18 *Reg. d'Urban IV*, c. II, s. 364, no. 760 ve s. 369-370, no. 765; B. Frale, *a.g.e.*, (n. 16), s. 30.

19 B.-T., s. 257-258; Röhrich, no. 1318-1319, 1321-1322, 1378, 1313; A. Terroine ve L. Fossier, *Chartes et documents de Sainte-Magloire*, Paris, éd. du CNRS-Brepols, c. II, 1966, no. 12, s. 14; G. Etienne, "La Villeneuve du Temple à Paris aux XIIIe et XIVe", *Actes du 100e congrès national des sociétés savantes* (Paris, 1975), Paris, BnF, 1978, s. 94.

Jacques de Molay ile bir akrabalık bağı var mıydı? Böyle bir durum tarihçi için gerçekten büyük şans olurdu, zira Jacques de Molay'ın Tapınak'a girmesinin güçlü bir sebebi ortaya çıkmış olurdu. Ne yazık ki Guillaume de Malay ile Jacques de Molay arasında olası bir akrabalık bağına doğrulayacak hiçbir belge bulunmamaktadır, bu ipucunu desteklemem mümkün değildir.

Benzer şekilde Franche-Comté (ve daha genel olarak Burgonya) soylu sınıfının Haçlı seferleri ve askerî tarikatlara olan ilgisi de ortaya atılabilir. Comté'nin eski tarihçileri hiç şüphesiz kendi eyaletlerinden çıkmış olan Tapınak'ın büyük üstatlarının sayısını abartmışlardır (onlar beş kişi derler, oysa sadece Molay kesin-dir²⁰). Büyük üstat olmuş olan Jacques de Molay'ın etrafında ileride bizim de bahsedeceğimiz bazı Franche-Comté'lilerin yer aldığı da hiç de yalan değildir; bunlar arasında tarikatın mareşali Ayman d'Oiselay, daha önce adı geçen Jacques de la Rochelle, Pons de Benèvre ve Tapınakçı olmamasına rağmen, ileride yine bahsedeceğim çok önemli şahsiyet Otton de Grandson sayılabilir.

Tapınak'a girişini takip eden ilk yıllarda Jacques de Molay'ın yaptıkları hakkında ne diyebiliriz? Hiçbir şey, gerçekten hiçbir şey bilinmemektedir. Ne zaman Doğu'ya geçti? Bunun hakkında da fazla bilgimiz yok, gene de bu konu hakkında bazı varsayımları ortaya koyabiliriz.

Doğu'ya geçiş

Bir defa daha mahkeme tutanaklarından ve önce Jacques de Molay'ın kendi ifade zabıtlardan başlayalım. Jacques de Molay 28 Kasım 1309 tarihinde Paris'te Papalık kurulu önünde sorgulanırken, bundan böyle hep sadık kalacağı bir ilke edinmişti; buna göre sadece papanın yargulamasına teslim olmak üzere kurul üyelerinin sorularına cevap vermeyi reddediyordu. Ama son derece önem verdiği üç hususu vurgulamaya dikkat ediyordu: tarikat kendi kiliselerine çok iyi bakıyor ve dinî hizmeti tam olarak yerine getiriyordu; sadaka uygulaması yaygın ve sürekliydi; tarikat Filistin'in savunması için çok ağır bir fidye ödemişti. İşte tam

20 R. Locatelli, *a.g.e.* (n. 9), s. 434-435.

o anda kraliyet şansölyesi ve Tapınakçıların en öndeki suçlayıcısı ve yargılanmalarını sağlayan emri veren Guillaume de Nogaret salona girdi ve *Fransa Büyük Vakayinameleri*'nde Selahaddin ile Tapınakçılar arasındaki bağlar hakkında ciddi derece suç birliği oluşturacak olayların anlatıldığını açıkladı.

[Molay] en yüksek derecede şaşkınlık gösterdi ve asla böyle bir şey duymadığını açıkladı; ama söz konusu tarikatın Üstadı Guillaume de Beaujeu birader iken denizaşırında bulunduğunda Jacques'ın kendisi ve yukarıda bahsedilen Tapınakçıların manastırından, genç ve savaşmaya istekli pek çok biraderin, genç şövalyelerde savaş oyunlarına katılma alışkanlığında görüldüğü gibi ve kendi manastırlarından olmayan diğerleri gibi adı geçen üstada karşı söylediklerini bildiğini söyledi. Bu durum müteveffa İngiltere kralının Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında gerçekleştirdiği ateşkes sırasında meydana gelmişti. Adı geçen üstat sultana boyun eğiyor ve saygısını muhafaza ediyor gibi gözükmekteydi. Ama sonuçta adı geçen Jacques birader ve Tapınakçıların diğer zikredilen manastırının biraderleri üstadın başka türlü davranamayacağını görerek bu durumdan tatmin oldular, çünkü sultana ait toprakların sınırlarında kendi tarikatlarının çok sayıda şehir ve kaleyi ellerinde tuttukları ve İngiltere kralı kendilerine erzak göndermese buraları ellerinde tutamayacakları, hatta kaybedecekleri gerçeği vardı²¹.

Sözü edilen İngiltere kralı, o zaman sadece veliaht olan I. Edward (1273-1307) olup IX. Louis'nin İkinci Haçlı Seferi'ne katılmıştı ve Fransa kralının Tunus açıklarında ölmesi üzerine adamlarıyla birlikte Akka'ya gitmiş ve orada yaklaşık iki yıl kalmıştı. 1272 yılının sonunda Akka'yı terk etmeden önce Sultan Baybars ile on yıllık bir genel ateşkesin akdedilmesine katkıda bulunmuştu²². Guillaume de Beaujeu 13 Mayıs 1273'te Tapınak'ın büyük üstadı seçildi. O sırada İtalya'daydı ve Filistin'e ancak 1275'te gelebildi.

Molay'ın bu bildiriminden şu fikir ortaya çıkmaktadır: Jacques de Molay Filistin'e en erken 1273 (Beaujeu'nün seçilme tarihi) ile en geç 1282 (ateşkesin sonu) arasında gelmiştir²³. Filistin'e,

21 Mich. I, s. 44-45; G. Lizerand tarafından çevrilmiş, *Le Dossier...*, s. 168-171.

22 J. Prawer, *Royaume latin...*, c. II, s. 504; J. Richard, *Histoire des croisades*, Paris, 1995, s. 446.

23 M. Barber, M.-L. Bulst-Thiele ve B. Frale'in kanaatleri budur.

1274'te yapılan ve Beaujeu'nün de katıldığı II. Lyon Konsili'nden sonra onunla birlikte geldiğini düşünmek cazip olabilir. 1129'da Hugues de Payne'dan itibaren Batı'da bir süre kalan her büyük üstat Filistin'e erzak, mühimmat ve çok sayıda adamla döner olmuştur. Ama öte yandan Molay'ın II. Lyon Konsili'ne Saint Louis'nin Beaujeu ile birlikte katıldığını yazdığını hatırlatalım; büyük üstat ile seyahat ettiğine göre kendisine bir parça Fransa tarihini öğretmemiş olması şaşırtıcı olur. Üstelik daha genel anlamda, Batı'da bir Tapınak evinde yaşarken kralın İkinci Haçlı Seferi ve 1270'te Tunus'ta ölmüş olmasını bilmemesi hayret vericidir.

Kanaatime göre bu metnin bazı verileri yanlış yorumlanmıştır. Molay tarafından kullanılan “manastır” (*cowent*) terimi, Molay'ın Beaujeu manastırına ait olduğunu yazan Barbara Frale'in düşündüğü gibi büyük üstadın kısıtlı sayıdaki danışmanlar grubunu tarif ediyor olamaz mı? Kelimeyi bu anlamda alırsak genç şövalye Jacques de Molay, Beaujeu'nün yakını, danışmanı, maiyetinden, adamlarından veya *familyadan* birisi olarak ortaya çıkar²⁴. Kudüs Saint-Jean Hospital tarikatında “manastır” kelimesi kısıtlı kurul anlamında vardır, ama Tapınak tarikatında yoktur (veya henüz rastlanmamıştır). Kurallarda manastır kelimesi hiçbir zaman bu anlamda kullanılmaz. Tarikatın şövalye veya silah çavuşlarından oluşan savaşçı biraderlerinin tümünü kapsar; savaşçı biraderlerin toplantı hâli ve silahlarından bahseden tüzüklerin paragraflarının başında şöyle der: “Burası savaşçı biraderlerin ve savaşçı manastır çavuşlarının toplandığı yerdir²⁵”. Tır Tapınak vakayinamesi “burada Tapınak ve Akka ve Safet ve Hacı ve Beaufort manastırı toplanır²⁶”. Demek ki burada söz konusu olan savaşçı birliklerdir. Üstelik ifadesi sırasında Molay kelimeyi başka türlü kullanmaz: “Kendi manastırından olmayan şövalyeler” Tapınak'tan olmayan şövalyeleri kasteder. Saint Bernard'ın terminolojisine göre din şövalyeleri (dinî-askerî tarikatlanımları) ile serbest şövalyeler (laik şövalyeler) ayırt edilir²⁷.

24 B. Frale, *a.g.e.* (n. 16), s. 16: “Entrò a far parte del couvent di Beaujeu”.

25 *R.T.* 2, s. 109.

26 *T.T.*, s. 163, parag. 305.

27 Saint Bernard, *Éloge de la nouvelle chevalerie*, ed. P.-Y. Emery, Paris, Éd. du Cerf, “Coll. Sources chrétiennes”, no. 367, 1990, s. 47-61.

Jacques de Molay Doğu'ya geldiğinde silahla güzel şeyler başarma hevesinde genç bir şövalyeydi. Onun Beaujeu'nün yakını olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur; onu daha çok alelade bir şövalye olarak görmekteyiz. İfadesinde onun Filistin'e gençken geldiği, Beaujeu büyük üstat iken orada olduğu ve özellikle ateşkes dönemini yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Beaujeu büyük üstat olmadan da gelmiş olabilir ve 1271 veya 1270 tarihleri ileri sürülebilir.

Peki neden önce değil? Jacques de Molay tarikata, Latin Devletlerinin çok kötü bir dönemine denk gelen 1265'te girmişti. Memlûkler Prens Edward tarafından akdedilen ateşkese kadar süren ardı arkası kesilmeyen saldırılarını sürdürüyorlardı. Tarikatın adamlara ihtiyacı vardı ve genç şövalyelerini uzun süre Batı'daki kumandanlıklarda "yaşlanmaya" bırakmaması gerekiyordu.

Baybars karşısında Kutsal Topraklar (Filistin)

DOĞU FRANKLARI VE MOĞOLLAR

1260-1270 trajik on yıllık dönem açılıyordu, çünkü Moğol stratejisini sürdürenler başarıya ulaşamamışlardı. 1258'de Moğollar Bağdat'ı almış ve Abbasî Halifeliğine son vermişlerdi; 1260'ta Halep ve Şam'ı ele geçirerek doğrudan Franklarla temasa girmişlerdi. Birinci hedefleri Mısır ve Memlûk Sultanlığı idi. Muharebe 2 Eylül 1260 günü Celile'deki Ayn Câlu'ta meydana geldi. Kudüs Krallığı Frankları tarafsız kaldılar ve anlaşma yaparak Mısır birliklerinin kendi topraklarından geçmesine izin verdiler. İlk defa Moğollar yenildiler ve Mezopotamya'daki üslerine çekildiler. Bir süre sonra Emîr Baybars Sultan Kutûz'u öldürttü ve onun yerine geçti. Bu Franklar için kaçırılmış bir fırsat değil miydi?

Moğol saldırısı karşısında paniğe kapılan Halep ve Şam halkı Frank devletlerine sığınmak üzere kaçtı. Neden Franklar bu durumdan istifade etmediler? Şüphesiz bağımsız bir siyaset imkânları yoktu, ama Moğol ittifakı kendilerine bu imkânı sunmuyor muydu? Hâlbuki Franklar bu noktada ayrı düşünüyorlardı.

Kudüs Krallığı Frankları ile Trablusşam ve Antakya Frankları arasında meydana gelen çatlak 1290'lı yıllara kadar sürecekti. Trablusşam kontu ile Antakya prensi (iki devletin aynı lideri vardı) ve Kilikya Ermeni Krallığı (Küçük Ermenistan) Moğollara boyun eğmişlerdi. 1247'den beri haraç ödüyorlar ve asker veriyorlardı. Kral I. Hethum itaatini göstermek üzere 1253'te Karakurum'a gitmiş ve VI. Bohémond 1258'de Bağdat'ta hazır bulunmuştu. Buna karşılık Kudüs Krallığı Frankları Moğollara meydan okuyor ve onlara direniyorlardı. Bununla birlikte uyguladıkları politika tutarsızdı: 1260 başlarında, Memlûkler tarafsız kalmalarını istemelerinden az önce krallığın Tapınakçı şövalyelerinden oluşan bir birliği, Müslüman şehirleri Tibnîn ve Tiberya üzerine saldırıda bulundular. Tam bir bozgun oldu; içlerinde geleceğin Tapınak büyük üstatları Guillaume de Beaujeu ile Thibaud Gaudin'in de bulunduğu çok sayıda tutsak alındı; bunları kurtarmak için fidye ödenmek zorunda kalındı²⁸. Kısa süre sonra Montfort bölgesi Hristiyan halkı Moğollara boyun eğmiş olan Müslümanlara saldırdı; ölenler arasında, İlhanlı Hanı Hülâgû'nun Moğolistan ziyareti sırasında Şam'ı emanet ettiği generalin yeğeni de bulunuyordu. Kitbuga adındaki bu general Hristiyan olmasına rağmen o sıralar, Montfort bölgesi halkının tâbi olduğu derebeyliğin bulunduğu Sayda'ya bir misilleme saldırısında bulundu. İki tarafı birbirlerine karşı tahrik edecek tarafsızlığın tuhaf tecellisi!

Batı'ya gönderilen mektuplar o sırada Kudüs Krallığı Franklarının tutumunu aydınlatmaktadır. Beytüllahim (Betlehem) piskoposu yay ve mızrakları olan Moğol halkını gaddar ve acımasız olarak tanımlamaktadır:

Ünü bize kadar gelmişti ve gücümüzü yitirmiş, yılgınlığa kapılmıştık [...]. Şu üç çareden birini seçmek zorunda kalacağımız endişesine kapıldığımızdan kimsenin hayret etmemesi gerekir: Filistin'i ıssız ve perişan bırakmak; sadece kana susamış değil bundan zevk alan insanların eline teslim olmak ve kılışları altında can vermek; yahut hiç merhamete sahip olmayan inançsızların sürekli boyunduruğu altına girmek...

Sonunda mektubunu Tanrı'dan Hristiyanları bu Tatar (o sıralar çoğunlukla Moğollara verilen ad) felaketinden kurtarması için bir dua ile bitirmektedir²⁹.

Müslüman Suriye'de Moğolların yarattığı panik Frank Suriyesi'ne de yayılmıştı. Latin Krallığı Franklarının Moğollarla neden bir ittifak yapma fikrine itibar etmediği şimdi daha iyi anlaşılmaktadır. İki beladan kendilerine daha zayıf geldiğini düşündükleri Memlûkleri seçmişlerdi.

Bu bakımdan olsa gerek Memlûklere çok düşman olan, 1265'te ölünceye kadar Hülâgû, sonra ardılı Abaka Han (1265-1282) gibi İlhanlı hanları doğrudan papaya ve Batılı hükümdarlara başvurarak bir ittifakı hayata geçirmek istemişlerdir; 1262'de Hülâgû Han IX. Louis'ye yazdığı mektupta ilk defa "dünyanın efendileri" (sadece kendilerine tâbi halkları ve kralları tanıyorlardı) söylemini bırakarak Fransa kralına eşiti gibi hitap ediyordu: kendisine Memlûkleri kaskaca almak üzere bir ittifak öneriyordu. IX. Louis'nin İkinci Haçlı Seferi, Tunus'ta dağılmadan önce Abaka Han'ın yeni bir girişimine dayanarak bu bakış açısıyla düzenlenmiş olabilir³⁰. Kuzey Franklarının ve Ermenilerin ise boyun eğmek veya devletlerinin yıkılmasına razı olmaktan başka seçimleri yoktu. Moğollar, daha 1243'ten itibaren Anadolu Selçuklu Devleti'ni haraca bağlamışlardı; o zamandan beri Antakya Prenslığı ve Ermenistan Krallığı üzerinde şiddetli bir baskı uyguluyorlardı. Kuzey Frankları ile Ermeniler Hülâgû ile Abaka'nın yeni niyetleri hakkında daha doğru bir algıya sahiptiler.

Baybars ve Franklar

Hemen şunu ilave edelim ki, Kudüs Krallığı Franklarının iyi niyetli tarafsızlığı Memlûkler tarafından hiçbir şekilde şükranla karşılanmamıştır. 1262'den itibaren Baybars'ın Antakya Frankları ve Ermenilerden intikam almak için sefere çıkması (zaten başarılı da olamamıştı) Kudüs Franklarını hiç de şaşırtmamıştı:

29 J. Prawer, *Royaume latin...*, c. II, s. 428-429.

30 J. Richard, "Saint Louis et la Terre sainte", *La Méditerranée au temps de Saint Louis*, s. 214.

bunlar açıkça Moğolların müttefiki olmamışlar mıydı? Ama ertesi yıl Kudüs Krallığı'na harekât düzenledi, Akka ovasını ve özellikle Frankların hâlâ bazı ürün aldığı tarım alanlarını tahrip etti. Sonra 1265'ten itibaren bir üst aşamaya geçerek Frank kalelerine saldırdı. 1265 Şubat'ında Kayseriya'yı; 30 Nisan'da Hospital şövalyelerinin savunduğu Arsür'u ele geçirdi; sonra sıra Hayfa'ya ve büyük Tapınakçı kalesi Château-Pélerin'e yakın Athlit kasabasına geldi. Akka'nın güneyinde Frankların elinde artık Yafa ve Château-Pélerin'den başka bir yer kalmamıştı. O andan itibaren, J. Prawer'in de ifade ettiği gibi, "Frank Krallığı'nın bütün askerî, siyasî ve idarî kadrosu dağıldı. Müslüman adacıklar bütün kıyı bölgesini parçalara ayırdılar" (belki Hristiyan adacıklardan bahsetmek daha doğru olur)³¹.

1266'a gelindiğinde Halep'ten Mısır'a Müslüman birlikler her yönden saldırmaya başlamıştı. Bu defa hedefledikleri iç kaleler birbiri ardına düşmeye başlamıştı: Yehuda'da Ramlah, Celile'de ihanetle 22 Temmuz'da ele geçirilen Safed, Tibnin, Hunin. 1267 sakın bir yıl olarak addedilebilir. Ama 1268'te yeniden bütün cephelerde büyük askerî harekât başladı: iyice güneyde Yafa, 7 Mayıs'ta; iyice kuzeyde 20 Mayıs'ta düşecek olan Antakya; hepsi prensliğin yok olmasına ve Kilikya Ermeni Krallığı'nın ve prensliğin uçlarındaki Tapınakçı yerleşimlerinin parçalanmasına yol açtı. Tapınakçılar Bagras'ı (Gastun), Darbsak'ı, Roche de Roissel ve Port Bonnel'i [*Hatay Amanoslardaki çeşitli kaleler –RU*] kaybettiler. Ellerinde sadece, 1298 veya 1299'da düşecek olan ve Ermenistan'daki Tapınakçı eyaletin merkezi olacak olan Roche-Guillaume [*bugünkü Antakya'nın kuzeyinde Sen Piyer Kilisesi civarı –RU*] kaldı. 15 Haziran'da, Tapınakçıların 1260-1262'de Saydalı Julien'den aldıkları Beaufort Şatosu (aynı zamanda Julien kendi şehri Sayda'yı da onlara satıyordu) kaybedildi.

Karmaşa içinde herkes kendi çıkarına göre davranıyor, Franklar durmadan ateşkes talep ediyordu; Sultan Baybars ise düşmanlarını aşağılayarak ve hiçbir zaman kendisini uymak zorunda hissetmeden, kendisine uygun geldiği şekilde ateşkes yapıyordu. Muhtemelen bir Moğol saldırısıyla birleşecek olan IX. Louis'nin Haçlı seferi hazırlığı sultanı endişelendiriyordu; 1269 ve 1270'te

31 J. Prawer, *a.g.e.* (no. 29)...., c. II, s. 469.

yaşanan göreceli hoşgörölülüğü buradan kaynaklanıyordu. Ama hiçbir şey olmadı; Altın Ordu Hanının tehdidi karşısında Kafkas sınırlarına dönmek zorunda kalan Abaka Han Suriye saldırısını erteledi ve IX. Louis de Tunus'a döndü ve 25 Temmuz 1279 tarihinde orada öldü. 1271'in başından itibaren Baybars yeniden saldırıya geçti, bu sefer Trablus Kontluğu'nu hedef almıştı.

Kontluğun savunma hatları teker teker düştü: Safitâ -Tapınak'ın Chastel Blanc'ı- 15 Şubat'ta; Crac des Chevaliers -Hospitalcilerin gururu- 30 Mart'ta düştü. Baybars Akka üzerine indi ve 12 Haziran'da Kutsal Topraklardaki Töton Şövalyeleri tarikatının merkezi Monfort Şatosu'nu ele geçirdi.

10 Haziran 1268 tarihinde Hospitalcilerin Büyük Üstadı Hugues Revel Provence'taki (Fransa) Saint-Gilles Hospital eyalet manastırına her seferinde direnişin süresini ve kayıplarını yazıyordu: Yafa bir saatte, Kayseriya iki günde, Safed on altı günde, Arsur Hospitaler tarafından kahramanca kırk beş gün dayandı³²...

Safed'in düşüşünü bir başka metin belagatle dile getiriyordu:

Safed adındaki Tapınakçıların elindeki çok güçlü donatılmış, bolca silah ve erzaka sahip çok sayıda askeri olan -tarikatların askerleri ve laik askerler- bu şato Sultan Selahaddin'in kuşatmasına üç yıl ve dört ay dayanmış ve güç kullanarak düşmemişti; bu sefer Mısır Sultanı Benedekdor [Baybars] altı hafta süren, zalim ve ağır, hiç ara verilmeyen bir kuşatma ile onu ele geçirdi³³.

Bozgunculuk galebe çalıyordu; 1271 başında Prens Edward'ın Tunus'tan gelişi belirli bir rahatlama sağladı. Giriştiği birkaç seferin gerçek bir kazancı olmadı, ama Baybars'tan, o sırada Kudüs kralı olan Kıbrıs Kralı III. Hugues ile genel bir ateşkes yapılması isteğini gerçekleştirdi. 21 Nisan 1272 tarihinde 10 yıl, 10 ay, 10 gün ve 10 saatlik (Hristiyanların güneş takvimi ile Müslümanların ay takvimi arasında uyum sağlamak maksadıyla) bir ateşkes anlaşması gerçekleştirildi. Uzun süre bu ateşkesin Prens Edward'ın haberi olmadan yapıldığı sanıldı ama hiç de öyle değildir: yakın geleceği teminat altına alıp Akka'yı 1272 yazı sonunda terk etti³⁴.

32 Röhricht, s. 91, no. 1358.

33 J. Prawer, *a.g.e.* (no. 29), c. II, s. 490.

34 P. Holt, *Early Mamelouk Diplomacy...*, s. 72.

Baybars neden Suriye-Filistin'deki Frank mülklerine bu ertelemeyi bağışlamıştı? Baybars da ardılı Kalâvûn gibi, XIII. yy'ın sonuna kadar devam eden Moğol tehdidiyle meşgul olmuştu. İlhanlılar ise Memlûk gücünü kırmaktan vazgeçmiyorlardı ve Suriye üzerindeki saldırılarını sürdürdüler, ta ki Ayn Câlût yenilgisinde Halep ve Şam'ı boşaltmak zorunda kalıncaya kadar. Bu arada Franklar kıyılardaki kuşatılmış Château-Pélerin, Akka, Tır, Sayda, Beyrut, Trablus, Cubayl, Tortoz, Margat gibi savunma bölgelerinde tam bir çaresizlik içinde yalıtılmış bir şekilde yaşıyorlardı. Bu bakımdan o taraflardan Memlûkleri sıkıştıran hiçbir durum mevcut değildi. Böylece Franklar 15 yıl kadar bir ertelemeden yararlandılar.

Söz konusu ara 1272-1273 yıllarında, Tapınak tarikatının başındaki Thomas Bérard'ın yerine Guillaume de Beaujeu'nün geçtiği dönemde başlamıştı. Bu değişiklikte tarikatın tarihinde bir dönemeç, en azından bir yön değiştirme görülebilir. Jacques de Molay bu değişikliği içerden, belki de genç Tapınakçının vaktinden önce yola çıktığı varsayımı kabul edilirse Doğu'dayken yaşamıştı.

Thomas Bérard ve Guillaume Beaujeu. Tapınak'ın iki üstadı, iki politikası mı?

Reformcu Thomas Bérard

Thomas Bérard, Tapınak'ın başındaki Renaud de Vichiers 20 Ocak 1256'da ölünce büyük üstat oldu. Görünüşe bakılırsa İtalyan'dı ama İngilizler de onu kendilerinden sayarlar¹. Üstatlık dönemi (1273'te ölmüştü) neredeyse tamamen, Baybars'ın darbeleri altında Latin Devletlerinin parçalandığı ve tarikatın Kutsal Topraklardaki kalelerinin ve arazilerinin büyük kısmının kaybedildiği dönemle çakışmaktadır. Görüldüğü üzere genel bir hâl almış olan söz konusu bozgundan Bérard'ın özel sorumluluğunu çekip almak da mümkün değildir. Gerçekten de üstatlığının, pek fazla dikkat çekmemiş olan ve burada üzerinde durulması gereken başka yönleri de vardır.

Üstatlığı aşağı yukarı Hospital tarikatının başındaki Hugues Revel'in dönemiyle (1258-1277) uyuşur. İki tarikat rakiptir; oldukça farklılık gösteren, kimi zaman birbirine ters politikaları vardır; Akka'daki Saint-Sabas Muharebesi'nde sert bir şekilde karşı karşıya gelmişlerdir (1256-1258). O sıralar Tapınak Pisalılarla Venediklilerin yanında, Hospitalciler ise Cenevizlilerle birlikte savaşıyordu. Thomas Bérard ile Hugues Revel, her iki tarikat arasında çatışmaların çok canlı olduğu dönemde üstatlıklarını icra ediyorlardı. Bununla birlikte Bérard ile Hospital'in başındaki mevkidaşı Frankları tehdit eden ölümcül tehlikenin farkında

1 B.-T., s. 232-233.

olmalı ki, hemen Saint-Sabas Muharebesi'nin ertesinde aralarında bir anlaşma imzalandı². Her ikisi ayrı ayrı iki tarikatın ilişkilerinde bir yumuşama politikasının ve kendi tarikatlarının bünyesinde gerçekleştirilecek reformların mimarları olacaktır³.

Geçmişte birçok defa askeri tarikatlar, genellikle araziyle ilgili anlaşmazlıklarını azaltmak üzere ya dostane bir anlaşma imzalamışlar ya da hakemlere başvurmuşlardı. Akka yakınlarında Tel Afer ve Dok'taki Tapınak ve Hospital değirmenlerini döndüren Na'meyn Nehri sularının kullanılmasından kaynaklanan anlaşmazlıklar Bérard ile Revel'i, papa elçisi, Töton tarikatı temsilcileri ve Kudüs Krallığı baş subayı olmuş olan Fransız alayı kumandanı Geoffroy de Sergines'den oluşan bir kurulun hakemliğine başvurmaya sevk etmişti. 19 Aralık 1262'de bir anlaşmaya varılmıştı. Aynı yıl özellikle Sayda ve Markab'da başka anlaşmazlıklar da benzer bir işlemle çözümlenmişti⁴.

Pek tabiidir ki bu anlaşmalar her zaman doğru bir şekilde uygulanmamıştır, ama anlaşmazlıkları çözme iradesi hep öne çıkmıştır. 1266-1267'de daha uzun süreli olması düşüncesiyle yeni bir işlem ortaya kondu: üç büyük askeri tarikatın (Tapınak, Hospital ve Tötonlar) içinde uygulanan bu işlemde, iki taraflı sınır anlaşmazlıklarında üçüncü tarafa başvurulacak ve bu Ermeni Krallığı dâhil bütün Latin topraklarında geçerli olacaktı⁵. Gene de, eskisi kadar hırslı olmasa da kıskançlıklar ve rekabet hep süregeldi. Hugues Revel 27 Mayıs 1268 tarihli Saint-Gilles manastırına yazdığı mektupta Arsur Kalesi'nin "diğer kalelere göre daha zayıf olmasına rağmen en az kırkgün direndiğini" oysa "bir yıl bile dayanabilecek kadar güçlü olduğuna inanılan Beaufort Kalesi'nin dört günde teslim olduğunu"⁶ yazıyordu. Tahmin edileceği üzere Arsur Hospital tarikatına ve Beaufort da Tapınak'a aittir! Ama bu üç tarikatın büyük çoğunlukla o dönemde birlikte hareket etmelerine engel olmamıştır.

2 CH, II, no. 2902.

3 M. Barber, "H. Revel Master of the Hospital of St John of Jerusalem, 1258-1276" tutanağı, G. Humphrey-Smith, *Medieval Prosopography*, 16 (1995), s. 135-137

4 Röhricht, I, s. 345, no. 1322 ve s. 344-345, no. 1317-1319.

5 J. Delaville Le Roulx, "Inventaire de pièces de Terre sainte de l'ordre de Saint-Jean de Jérusalem", ROL, 3 (1895), s. 75, no. 312 ve s. 89, no. 361.

6 CH, IV, s. 292-293; J. Prawer, *Royaume latin*, c. II, s. 484'te tercüme edilmiştir.

İki üstat Revel ve Bérard aynı zamanda reformcu önderlerdi. Hugues Revel'in üstatlığı döneminde tarikatın genel meclis toplantılarında kabul edilen çok sayıda tüzük, düzenleyici veya yasal kararnamenin basılıp yayınlandığı dikkati çekmektedir. Üstatlığı döneminde toplanmış olan sekiz meclisin kararları bilinmektedir; yayınlanan 105 tüzüğün yarısı (51) 1262 meclis oturumuna aittir⁷. Thomas Bérard'a gelince o, tarikatın kuralına yüz on üç yeni madde (Hospital tüzüklerine özdeş) ekleyerek Tapınak'ın ceza bölümünü tamamlamış oldu. Bunlar, "Cezalandırma ayrıntıları ve örnekleri" başlığı altında yayınlanan 544-656. maddelerdir. Burada söz konusu olan, Tapınakçılar tarafından işlenmiş hataları ve onlara verilecek yaptırımları ele alan tarikat yönetmeliğinin belirlenmesi, tamamlanması ve açıklanmasıdır⁸. Bir çeşit içtihat idi.

Hospital'in başındaki mevkidaşı gibi Thomas Bérard da tarikatlar arasındaki rekabet ve kavgaların olduğu kadar, var olduğu sanılan (ve bazen de gerçek olan) disiplin anlamındaki gevşekliğin, Kutsal Topraklar için insan, para ve yardım tedarikçisi Batı âleminin üzerinde yaratacağı kötü etkinin bilincindeydi. Müslüman düşman karşısındaki sürekli yenilgi havası, o zamanlar yaygın olan Tarihin kaderci kavramını ayrıcalıklı bir yere getirmeye itiyordu. Hristiyanların sürekli tekrarlanan mağlubiyetlerini açıklayabilmek için Hristiyanların günahlarını ortaya koyuyorlar ve bunların hak ettikleri cezayı görmeleri için Tanrı'nın Memlûkleri araç olarak kullandığını ifade ediyorlardı. Provence bölgesinden gelen Ricaut Bonomel adındaki bir Tapınakçı bu şekilde ortaya çıkan durum karşısında hiddetini ve ıstırabını şöyle anlatıyordu: "Gerçekte görmek isteyenler Tanrı'nın onları [*Müslümanları* –RU] desteklediğini anlıyorlar. Çünkü Tanrı uyanık kalmak yerine gözünü kapıyor ve Bafomet [*Muhammed* –RU] bütün gücüyle eserini ortaya koyuyor ve Mélicadeser'i [*Baybars* –RU] çalıştırıyor⁹."

7 E. J. King, *The Rule, Statutes and Customs of the Hospitallers*, 1099-1310, Londra, 1934, s. 53-78.

8 R.T. 2, s. 284-336, madde 544-656.

9 J. Prawer, *Royaume latin*, c. II, s. 469 (çeviri).

Cüretkâr Guillaume de Beaujeu

Thomas Bérard 25 Mart 1273 tarihinde öldü “ve Mayıs’ın XIII. günü, Puille’de Tapınak’ın denizaşırı kumandanı olan Guillaume de Beaujeu üstat oldu¹⁰.” Tir Tapınakçısı daha kesin değilse bile daha uzun anlatmıştır:

1273 yılında İsa’nın dirilmesi günü geldiğinde Tapınak’ın Üstadı Thomas Bérard öldü ve Guillaume de Beaujeu üstat oldu; kendisi Fransa kralının akrabası ve soylu birisidir; birçok bakımdan eli açık ve hoşgörülüdür ve çok iyi tanınan bir rahiptir ve kendi döneminde Tapınak’ı saygıdeğer ve korkulan olarak kıldı; üstat olduğunda Pouille kumandanı idi ve denizaşırında 2 yıl kaldı, Tapınak’ın Fransa, İngiltere ve İspanya’daki bütün evlerini gezdi ve büyük servet topladı ve Akka’ya geldi¹¹.”

O zamanlar Guillaume de Beaujeu kırk yaşlarındaydı. Gray yakınlarında Beaujeu şato bölgesi kökenli bir Franche-Comté’li miydi¹²? 27 Haziran 1286 tarihli bir akit bu tanımlamayı doğrulamamaktadır. Kıbrıs ve Kudüs Kralı II. Henri Akka’da karaya çıkmış ve krallık şatosunda kalmasına “Fransa kralının adamları tarafından” (yani Angevin’ler) engel olunmuştu. II. Henri bu durumu ihbar eder; olay akdin altına her birinin mühürleri basılan Kutsal Topraklar rahipleri ve tarikat üstatları tarafından da doğrulanmıştır. Tapınak’ın mührü kubbeli mühür değil, üzerinde iki şövalye binmiş olan atlı mührüdür; arka tarafında dili dışarıda ve silahlı, çapraz duran aslanlı kalkan olan Guillaume de Beaujeu’nün şahsî mührü bulunuyordu¹³. Bunlar

10 *Éracles*, Livre XXXIV, Bölüm 17, s. 463.

11 T.T., s. 201-203, parag. 383.

12 M. Rey, “L’ordre du Temple en Franche-Comté, d’après les documents écrits”, *Académie des sciences, belles-lettres et arts de Besançon. Procès-Verbaux et Mémoires*, c. CLXXX (1972-1973), s. 94.

13 AN, J. 456, no. 27. Voir J.-B. de Vaivre, “À propos du sceau de Guillaume de Beaujeu”, *Revue française d’héraldique et de sigillographie*, 30 (1963), s. 67; P. de Saint-Hilaire, *Les Sceaux templiers*, Puisseaux, 1991, s. 62 ve 134. Her ikisi de bu mühür üzerinde kubbe resmi gösterir; Ulusal Arşivlerde orijinal metin üzerinde yapılan bir doğrulamada iki atlı görülmektedir; S. Leroy, “Jacques de Molay et les templiers franc-comtois...”, kitabında Guillaume de Beaujeu’nün bu soyağacını ortaya çıkarmıştır. Ama yazdığı makale Jacques de Molay üzerinde çalışan tarihçiler tarafından büyük ölçüde

Beaujeu-Forez armalarıdır. Acaba bu büyük soylu ailenin hangi koluna mensuptu?

Beaujeu Derebeyi IV. Guichard, Sibille de Hainaut ile evlenmişti; Sibille'in kız kardeşi Isabelle'in ise 1180'de Fransa Kralı Philippe Auguste ile evlendiği bilinmektedir. Dolayısıyla Beaujeu'ler Fransa krallarına sıkı bağlar kurmuşlardı ve Tır Tapınakçısı Guillaume'u bunların akrabası saymakla hata yapmıyordu. Biraz uzak ama gene de gerçek bir akrabalık söz konusuydu. IV. Guichard'ın iki oğlu dünyaya geldi: büyük olan V. Humbert de Beaujeu Fransa orduları kumandanı oldu ve 1250'de Dimyat'ta öldü; ikinci oğlu Guichard de Beaujeu Montpensier derebeyi olmuştu. Buradan hareketle Tapınak üstadı için iki olası soy ortaya çıkmaktadır.

Büyük oğul kolundan gelebilir. V. Humbert'in iki çocuğu olmuştu: 1250 ile 1265 arasında Beaujeu derebeyi olan V. Guichard çocuğu olmadan ölmüştü; kız kardeşi Isabelle onun haklarını devraldı ve Beaujeu hanımefendisi oldu ve 1247'de Forez Kontu I. Renaud ile evlendi. Bazı soyağaçlarına göre çiftin üç oğlu olmuştu: Forez Kontluğunu devralan büyük oğul Guiges, Beaujeu Derebeyliğinden ortanca oğul Louis ve muhtemelen Tapınak üstadı olan üçüncü oğul Guillaume. Bu 1. soyağacıdır. Unutmayalım Guillaume de Beaujeu'nün kâtibi ola Tır Tapınakçısının bir cümlesi bu soyun doğru olması yönünde bir delil ortaya koymaktadır: 1285'te Katalonya'da Gérone'da Fransa Kralı III. Philippe'in ve birkaç gün sonra da Fransa kumandanı Louis de Beaujeu'nün ölümlerini anlatırken şöyle der: "bu kumandan Tapınak Üstadı Guillaume de Beaujeu'nün kardeşiydi"¹⁴.

Belki de Beaujeu-Montpensier küçük kardeş kolundan gelmektedir -2. soyağacı. V. Humbert'in küçük kardeşi Guichard Montferrand'lı Catherine ile evlenmiş, 1256'da öldüğünde arkasında birçok çocuk bırakmıştı. Bunlardan Humbert Tunus Haçlı seferine katılmış, 1273'te Fransa kumandanı olmuş ve 1285'te Aragon'da ölmüştü; Tapınak üstadı olması muhtemel Guillaume; 1270'te Tunus'ta ölen Fransa Mareşali, Hermant Derebeyi Heric

bilinmemektedir. Konu hakkında uzak ara en ayrıntılı ve en ciddi "eski" bir yazı (1900) olması bakımından hayıflanmak gerekir.

14 T.T, s. 218, parag. 433.

veya Henri; Tunus'ta da bulunan ve 1280'de ölen Montferrand Derebeyi Louis¹⁵.

En sık gündeme getirilen 1. soyağacı küçük kardeş dalına pek önem vermez: kumandan olan Humbert 1285'te ölmüştü; ama bu durumda söz konusu soyağacı ağabey dalından Louis'yi Fransa kumandanı olarak gösteremez. Oysa 2. soyağacı takip edilirse, 1. soyağacından Louis de Beaujeu'nün babası Renaud ile annesinin Forez'deki ve Beaujolais'deki mülklerinin tümünün vârisçisi olarak ortaya çıkar; böylece 1296'da ölmüş olması gerekir. Dolayısıyla Tır Tapınakçısı 1285'te ölmüş olan Fransa kumandanının kimliği üzerinde yanılıyordur; kumandan olan Beaujeu-Forez dalından Louis değil, Montpensier dalından Humbert olmalıdır. Guillaume de Beaujeu hiç şüphesiz bir Fransa kumandanının kardeşidir, ama bu kumandanın adı Humbert'dir. Karışıklık belki de Sicilya'da Kral I. Charles d'Anjou'nun yanında bulunan, ama büyük üstadın soyuyla hiçbir bağı olmayan bir Louis de Beaujeu'den kaynaklanmaktadır¹⁶.

Ama ortaya çıkarılan bir başka olay 1. soyağacı lehinde gelişmeye sebep olabilir: Guillaume de Beaujeu'nün 1286 mühründeki armalarda lambel denen şekle rastlanmamaktadır. J.-P. Lombard'a göre bu "lambelin daha sonraları Dreux-Beaujeu birleşmesinin işareti olmaması kaydıyla, onun ailenin ağabey kolunun başı olduğunu gösterebilir¹⁷".

Her ne olursa olsun Guillaume de Beaujeu'nün Fransa kralı ve dolayısıyla Charles d'Anjou ile uzaktan aile bağları vardır. Ama Charles d'Anjou ile daha ziyade siyasi bağları vardır ve bu bakımdan 1272'de Güney İtalya'da bulunması anlamlıdır. Hospital Üstadı Hugues Revel bu hususta yanılmamaktadır ve 17 Mayıs 1273 tarihli Flandre Kontu Guy de Dampierre'e yazdığı bir mektupta Tapınak tarikatının başında meydana gelen değişikliği şöyle anlatmaktadır:

Tanrı geçen Mart ayında Tapınak Üstadı Thomas Bérard'ın kendi yanına gelmesini istedi [...]. Ve bunun üzerine efendim, Tapınak'ın

15 B.-T., s. 259-260.

16 A.g.e., s. 260, no. 6.

17 L. Dailliez, *Règle et statuts de l'ordre du Temple*, 2e J.-P. Lombard'ın önsözüyle genişletilmiş 2. baskısı Paris, 1996, s. 391.

saygıdeğer adamları, Fransa kralı efendimize ve size saygılarını göstermek üzere kendi tarikatlarının üstadı ve yöneticisi olarak birader Guillaume de Beaujeu'yü seçtiler¹⁸...

Guillaume de Beaujeu 1253'ten önce Tapınak'a girmişti; 1260'tan itibaren Doğu'da olduğu bilinmektedir, zira o sene Tabe-riye üzerine yapılan talihsiz bir saldırıda esir düşmüştü. 1268'te Baybars'ın eline düşmüş olan Beaufort Kalesi muhafızı, 1271'de Trablus (eyalet) kumandanı, sonra 1272'de, Charlesw d'Anjou tarafından ele geçirilen Sicilya Krallığı'nın içindeki Tapınak arazisinin veya Pouille, Apulia veya Sicilya'nın kumandanı olmuştu. İşte orada, seçildikten sonra kendisine durumu bildirmek üzere oraya gelinmişti: gene Hugues Revel'e göre "Tapınak'ın saygıdeğer adamları oraya gittiler ve kendisine kese ile mührü [*tarikat mührünü* –RU] verdiler". Eracles tarihi bize bu mesajcılarının adlarını da vermektedir: Üstatlığa vekâlet eden Guillaume de Ponçon ve Bertran de Fox. Birader Gaifier büyük kumandan olarak atandı ve bu unvanla Beaujeu'nün yokluğunda tarikatı yönetti¹⁹. Tır Tapınakçısına göre, Guillaume de Beaujeu makamına geçmeden önce Batı kumandanlıklarına bir ziyaret yapmış olmalıdır. Bu ziyaretin 1273 yazı ile 1274 ilkbaharı arasında veya 1274 sonu ya da 1275 ilkbaharı arasında Lyon Konsili'nden önce olması gerekir. Bu mümkündür, ancak söz konusu ziyaretin vakanüvisin ona attığı kadar geniş çaplı ve eksiksiz olduğu şüphelidir.

Herhâlde Beaujeu'nün Batı'da uzamış olan ziyaretinin temel sebebi burada değildir; onu orada tutan Papa X. Greguvar'dır. 13 Ekim 1273'te Kudüs Patrikliğine yeni üstadın Lyon'da hazırlanan konsilden önce gelemeyeceğini, çünkü papanın yeni bir Haçlı seferini tartışmak üzere onun tavsiyelerine ihtiyacı olacağını ve gecikeceği bilgisini yazmıştı²⁰. Hospital üstadı da konsile davet edilmişti, ama o orada temsil edilirken Beaujeu bizzat katılıyordu. Konsil (II. Lyon) 1274 yılının 7 Mayıs'ından 17 Temmuz'una kadar sürmüştü. Haçlı seferi meselesinin dışında orada ilk defa askerî tarikatların, en azından bunların

18 Comte Riant, "Six lettres sur les croisades et la Terre sainte", AOL, 2, 1884, s. 390-391.

19 *Éracles*, Livre XXXIV, Bölüm XVIII, s. 464

20 Röhrich, I, s. 362-363, no. 393.

içinden üç büyük tarikatın (Tapınak, Hospital ve Töton) birleşmesi meselesi de ele alınmıştı. Bu istek reddedilmiş, ama bundan böyle beklemede bir mesele ve Jacques de Molay büyük üstat olduğunda önüne gelecek “dosyalardan” biri olarak kalacaktı. Konsilin sonunda papanın genel bir Haçlı seferi çağrısında bulunmasına karar verilmişti, oysa konsilin neredeyse tamamının kanaati (Beaujeu de dâhil) bu tür seferi reddetmek yönündeydi; bunun yerine Kutsal Topraklarda sürekli olarak kalan savaş tecrübesi kazanmış askerlerle sağlanan, o sıralar “özel geçiş” denen bir yardım seferi düzenlenmesi tercih ediliyordu. 1276’da papanın ölümüyle bu büyük Haçlı seferinin veya “genel geçişin” hazırlıkları da durdu²¹.

Doğu Tapınakçıları böylesine nazik bir dönemde üstadın uza-
yan yokluğundan endişe duyuyorlardı, ama papa nezdinde yaptıkları girişimler hiç etkili olmadı. 3 Ekim 1274’te İngiltere kralına üstatтан hiç haber alamadıklarını bildiren bir mektup göndermişler ve bekleme sürerken üstat vekilinin Robert de Turvill’i İngiltere üstadı olarak atadığını ve onu Batı’ya gönderdiğini bildirmişlerdi²². Nihayet 1275 yazı sonunda Guillaume de Beaujeu Akka’ya geldi, ama *Eracles*’te yazıldığı gibi 29 Eylül’de değil, kendisinin 2 Ekim’de Akka’dan İngiltere kralına yazdığı mektupta belirttiği üzere Akdeniz’de geçen fırtınalı bir yolculuktan sonra 15 Eylül’de karaya ayak basmıştı²³.

Beaujeu’nün ölümüne kadar sürdüreceği politika, her ikisi de tarikatın çıkarlarını ve özerkliğini korumasına rağmen, Thomas Bérard’inkine göre önemli bir sapma gösterir. Beaujeu daha çok ihtiyatsızlıklar pahasına, tarikatta daha çok gösteriş veya cüret ortaya koymuştur. Bu politikayı belirgin kılan üç görünüş vardır:

- Beaujeu, Sicilya’nın egemenleri olan Angevin’lerin adamıdır.
- Tarikatı, Kutsal Topraklara ve tarikatın şöhretine büyük zarar verdirecek olan, Hristiyan güçlerle çatışmalara sürüklemiştir.

21 Bu Haçlı seferi hakkında bkz. S. Schein, *Fideles Crucis. The Papacy, the West and the Recovery of the Holy Land, 1274-1314*, Oxford, 1991.

22 L. Dailliez, Jacques de Molay..., s. 17, bu mektubu bir biraderin mektubundan nakleder “de Fychers...” (sic) au roi d’Angleterre, d’après PRO (Londres), Ancient Correspondance, XXI, 2. (Gerçekte SC 1, XXI, n. 2.)

23 Ch. Kohler ve V. Langlois, “Lettres inédites concernant les croisades (1275-1307)”, BEC, 52 (1891), s. 1-18, no. 2; *Éracles*, Livre XXXIV, Bölüm 21, s. 468.

- Franklar ve öncelikle kendi tarikatı için daha yararlı gördüğü, Memlûklerle ateşkes ve uzlaşma politikasını tercih ederek Moğol tehdidini göz ardı etmiştir.

Politikasının bu son iki çizgisi doğal olarak Angevin'lerin çıkarlarına uygundur.

Angevin'lerin adamı

Angevin'lerin adamı olmak ne anlama gelir?

IX. Louis'nin kardeşi, Anjou ve Maine kontu ve Provence Kontluğu'nun mirasçısı Béatrice (hem Fransa kraliçesinin, ama hem de İngiltere kraliçesinin kız kardeşi) ile evliliğinin sonrası Provence Kontu Charles 1256 yılında papa tarafından Sicilya kralı ilan edilerek Sicilya'yı tamamen ele geçirmek ve o "engerek soyu" Staufen hanedanının son temsilcilerinden orayı temizlemekle görevlendirilmişti. II. Friedrich 1245'te imparatorluk (seçicilik işlevi) unvanından azledilmişti; gene de kendisini Sicilya'daki krallığından söküp atmak daha zordu. Üstelik 1250'deki ölümünden sonra meşru oğlu IV. Konrad (1250-1254), sonra gayrimeşru oğlu Manfred (1254-1266) sağlam bir şekilde krallıklarını muhafaza ettiler. Manfred'e karşı Papalık Haçlı ordularını kullandı ve Charles d'Anjou'nun şahsında bu işin şampiyonunu bulmuş oldu. Roma'da kral olarak taç giyen Charles 1266 başında Sicilya Krallığı'na girdi ve Manfred'i Benevento'da 26 Şubat'ta mağlup etti. Böylece Güney İtalya ve Sicilya'nın ele geçirilmesini sağladı. 23 Ağustos 1268'te Tagliacozzo'daki muharebede son Staufen olan, IV. Konrad'ın genç oğlu Konradin'i mağlup etti ve çocuğu idam ettirdi. Buna rağmen geriye Manfred'in kızı ve Aragon Kralı III. Pedro'nun karısı Constanza kalmıştı, bunun sonucunda Staufen'lerin hakları artık Aragon Tacına aktarılmış oldu.

Kral olan I. Charles seleflerinin yolunu benimsedi. Sicilya hükümdarlarının hepsi dev Akdeniz tasarıları kurmuşlardır: XII. yy'da Normanlar, XIII. yy'da VI. Heinrich ve oğlu II. Friedrich, Charles d'Anjou, hepsi "Sicilya serabına" kapılmışlardı. Charles'ın kendisinin Arnavutluk ve Epir üzerinde emelleri vardı: Konstantinopolis Latin İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmayı arzuluyordu ve Akaya Frank Prensligi'nin haklarını ele geçirmişti.

Nihayet 7 Haziran 1277'de, dönemin metinlerinde "*demoiselle*" (hanımefendi) olarak bahsedilen Antakya Kraliçesi Marie'den Kudüs Krallığı haklarını da satın aldı; ama bunun sonunda, Krallığın Yüksek Kurulu tarafından Kudüs Kralı olarak da ilan edilmiş olan Kıbrıs Kralı III. Hugues ile çatışmaya girmiş oldu. I. Charles'ı Papalık, Guillaume de Beaujeu'nün Tapınakçıları ve Fransız alayı destekliyordu; temsilcisi Roger de San Severino bunun sayesinde hiç sıkıntı çekmeden Akka'ya yerleşmişti. İtalyan toplulukları arasında Venedik hemen onu kabul etmişti. 1277 Temmuz'unda, Cenevizlilerin müttefiki ve Kıbrıs Kralı III. Hugues'ün taraftarı Tir Derebeyi Jean de Montfort I. Charles ile ilişkilerini zamana bırakmayı ve Venedikliler ile uzlaşmayı tercih etti. Venediklilere son seferde kaybettikleri köyleri geri verdi. Anlaşma, "kırılık yerde", tarikat üstadının çadırında, Sumer-ya (Somelaria) köyünde Guillaume de Beaujeu'nün şahitliğinde akdedildi²⁴.

1279'a gelindiğinde Beaujeu III. Hugues'ün Tir'e girişini yasaklama çabasıındaydı, bu da tabii bir karşılığı doğurdu: Kıbrıs kralı adadaki Tapınak mülklerine el koydu²⁵. Bu karar Tapınak ile Kıbrıs Krallığı arasındaki ilişkilerde kalıcı bir krize yol açtı ve Jacques de Molay büyük üstat olduğunda krizi kucağında buldu.

Müteveffa II. Friedrich gibi I. Charles Mısır sultanıyla sıcak ilişkileri devam ettirdi; bu bakımdan I. Charles'ı, Baybars'ı 1272 ateşkesini kabul ettirmek için sultanın nezdinde girişimde bulunduğu görülmektedir; 1281'de Hums'ta Moğolların uğradığı mağlubiyetten sonra Roger de San Severino, Memlûk Sultanı Kalâvûn'u tebrik etmek için bizzat yanına gidecekti. Aynı şekilde, başta Tunus olmak üzere Mağrip hükümdarlarıyla iyi ilişkileri devam ettirmeye çalışmış olmalıydı. Bu vesileyle, kardeşi Fransa kralı tarafından başlatılan Haçlı seferinin Tunus'u hedef almasının onun işi olmadığını belirtelim²⁶.

24 G. Tafel ve G. Thomas, *Urkunden zur Älteren Handels- und Staat der Republik Venedig*, 3 cilt., yeni baskısı. Amsterdam, 1964, c. III, s. 150, no. CCCLXIX.

25 N. Coureas, *The Latin Church in Cyprus*., s. 128-129.

26 R. Lefevre, *La crociata di Tunisi del 1270 nei documenti del distrutto archivio angioino di Napoli*, Rome, 1977.

Tapınak'ın bağımsızlık adamı

Guillaume de Beaujeu Charles d'Anjou'nun sözcüsü olmaktan başka bir şey değildi; daha doğrusu onun politikasını destekleyerek, Kıbrıs'ta olduğunu gördüğümüz gibi riske girmeden Kutusal Topraklarda tarikatının özerkliğini sağlıyordu. Bağımsız bir derebeyi gibi davranıyor ve Latin Devletleri veya onlardan geriye kalanlar üzerindeki müdahalelilerini arttırıyordu.

Tapınak tarikatı özellikle Trablus kontunu (1268'de prensliğin düşmesine rağmen hâlâ Antakya prensi olarak anılıyordu) bağlısı Guy de Gibelet'ye karşı sürdürdüğü çatışmada etkin bir pay almıştı. Tapınakçılar Tartus kale şehri kontluğunda yer alıyorlardı. Tapınak'ın müdahale fırsatı 1275'te VI. Bohémond'un ölümüne ve küçük oğlunun tacı almasına yol açmıştı. Genç hükümdarın annesine saltanat naipliği verilirken, Tartus piskoposu da küçük hükümdarın vâsisi oldu. Bu durum başta Gibelet derebeyi olmak üzere kiliseye bağlı olmayan soyluları rahatsız etti. II. Guy (Cenevizli Embriaci ailesinden) başı çekti. Tapınakçılar önce hükümdar ile vâsisinin yanında yer aldılar, ama o sıralar Tapınak biraderi olan Trablus (Trablusşam) piskoposunun telkiniyle taraf değiştirdiler. Özel bir durum da -yerine getirilmemiş bir evlilik sözü- Guy de Gibelet'yi Tartus piskoposuyla karşı karşıya getirmişti; bu durumun sonunda Guy, kardeşine vaat edilmiş ama sonunda piskoposun yeğeniyle evlendirilmiş zengin bir derebeyin kızını kaçırmış ve sonunda Akka'da Tapınakçılara sığınmıştı: "...ve Tapınak'ın biraderi oldu ve üstat birader Guillaume de Beaujeu'nün büyük dostluğunu kazandı; o da kendisine gerektiğinde yardımlarını esirgemeceğini söyledi²⁷." Gerçekten de Tapınak'ın yardımı gecikmedi: gemiler, silahlı adamlar, arbaletçiler... 1277-1278'de Guy ile Tapınakçılar iki defa Trablus'u ele geçirmek istediler ama boşuna!

Sonunda Hospital Üstadı Nicolas Lorgne'un hakemliğinde ateşkes müzakereleri başladı. Müzakereler daha da uzatılmasına rağmen sonuçsuz kaldı. 1281-1282'de yeniden çatışma başladı. Guy de Gibelet yeniden Trablus'a girmeye teşebbüs etti, ama şehirdeki Tapınakçılar ile anlaşmadığı için üç defa başarısız kalmasına sebep oldu: üçüncü defasında geceleyin şehre girmeyi

27 T.T., s. 204, parag. 391.

başardı ama Tapınakçılar onu başka yerde bekliyordu ve böylece kontun adamlarına esir düştü. 18 Şubat'ta, "üç defa Trablus'u ele geçirmek istediğini itiraf eden eski Gibelet Derebeyi Guy" yakındaki Nefin Hisarı'na nakledildi.

Noter önünde yapılan itirafında Guy de Gibelet -onun durumunda biri için olağan sayılabilir- Guillaume de Beaujeu ile Tapınakçıları suçladı. Tapınakçıları Trablus'a karşı yapılan bütün saldırıların kışkırtıcıları olduğunu ve kendisinin de Beaujeu tarafından kandırıldığını, bir araç olarak kullanıldığını söyledi²⁸. Bu Beaujeu mensubu Trablus'u kontrol etme ve dolayısıyla daha önce Sayda ve Tartus'ta olduğu gibi geriye kalmış bu kıyı savunma bölgesini ele geçirme ihtirasına sahipti...

VII. Bohémond çok acımasız davrandı: Guy de Gibelet ile kardeşi bir mezara kapatıldılar ve orada açlıktan öldüler; Trablus'ta ele geçirilen bütün Cenevizlilerin gözleri oyuldu. O dönemin "teknolojik savaşının" kusurlarını ortaya koyması bakımından Guy'in itirafı ilginçtir: posta güvercinleri ve şifreli mesajlar, optik işaretler ve aydınlatma fişekleri, gizli buluşmalar; Trablus Tapınakçıları ile dışarıdaki Tapınakçılar ve Guy de Gibelet arasında tam bir iletişim sağlanmak üzere her şey denenmişti; ama hiçbir şey öngörüldüğü gibi çalışmadı!

Guillaume de Beaujeu'nün Kıbrıs ve Kudüs krallıklarında ve aynı zamanda Trablus Kontluğu'nda yer alan prensliklere karşı sürdürdüğü hareketler Memlûkler nezdinde takip ettiği politikayla kısmen açıklığa kavuşmuştur.

Memlûk ittifakının adamı

Guillaume de Beaujeu seçildiğinde, İngiltere Kralı Edward'ın nezaretinde Baybars ile Kıbrıs Kralı III. Hugues arasında genel bir ateşkes henüz imzalanmıştı. Bu anlaşma Memlûk Devleti ile şu veya bu Hristiyan toprağı arasında özel ateşkeslerin yapılmasına da engel teşkil etmiyordu. Müslüman devletlerin Müslüman olmayanlarla ilişkilerini şu iki şekilde yürüttüklerini hatırlatmakta fayda vardır: *Dârü'l-İslam* içinde gayrimüslimlerin *zımmi*

(korunmuş) statüleri vardı, yani *cizye* (vergi) ödeyerek inanç hürriyetleri ve kendi şeriatları ile törelerine saygı teminat altına alınmıştı. *Dârü'l-İslam* dışı ise, fethedilmesi ve *Dârü'l-İslam*'a katılması gereken savaş toprakları (*Dârü'l-Harp*) demekti. Bu topraklarda yaşayan gayrimüslimler ile barış söz konusu değildi, sadece her zaman geçici ve değişebilen bir güç ilişkisine dayalı ateşkesler vardı. Franklar varlıklarının son otuz senesinde birçok defa ateşkesler görmüşlerdi: 1267 ile 1290 arasında bunlardan on bir tanesinin metinleri elimizdedir, ama bilinen en az iki tane daha vardır²⁹. İkisi, 1272'deki ve 1283'te yenileneni genel ateşkeslerdi; muhafaza edilen metin sonuncusuna aittir³⁰.

Çok daha fazla sayıda olan ateşkesler özel olanlarıdır. Baybars ile halefi Kalâwûn Frank Doğusunun siyasi ve toprak durumunu gayet iyi anlamışlardı: herkesin kendi hesabına oynadığı, sultanlardan yalvar yakar elde edilmiş ateşkeslerin gölgesinde konumlarını muhafaza etmeye çalışan prenslikler veya derebeylikler kümesiydi (işgal kesintili olduğundan böyle denebilir). Tapınakçılar ile Hospitalciler, her biri ikişer olmak üzere dört ateşkes yapmıştı.

Bu anlaşmaların kronolojisi akdedilmelerinin sebeplerini gayet iyi ortaya koymaktadır. 1266'ta Baybars Tapınakçıların Safed Kalesi'ni ele geçirmişti; endişeye kapılan Hospitalciler kuzeyde kendilerini korumaya çalıştılar: 1267 ateşkesi Trablus Kontluğu'ndaki şatolarını koruma altına sokuyordu; buna karşılık Haşhaşi tarikatının topraklarından aldıkları vergiden vazgeçiyorlardı. Buna rağmen 1271'de Kal'atü'l-Hüsn [*veya Hoşn el-Akrâd veya Crac des Chevaliers –RU*] düştü. Tapınak ve Hospital, hâlâ Trablus Kontluğu'nda ellerinde bulunan Tapınakçıların Tartus, Hospitalcilerin Markab kalelerini korumak için birlikte ateşkes dilediler. Vakanüvis el-Yuninî (1242-1326) şöyle yazar:

Kal'atü'l-Hüsn ele geçirilince (Tapınakçılara ait) Tartus derebeyi Baybars'a ateşkes yapılması için mektup yazar ve anahtarları kendisine gönderir. Kendi topraklarında üretilen tahılların yarısına

29 P. M. Holt, *Early Mamluk Diplomacy (1260-1290). Treaties of Baybars and Kalâwûn with Christian Rulers*, Leyde, J. Brill, 1995.

30 *Ibid.*, s. 69-90; F. Gabrieli, *Chroniques arabes des croisades*, Paris, 1977, s. 352-363, eserinde çevrisi vardır.

imtiyaz hakkı vererek onunla barış yapar ve orada sürekli bir denetçi yerleştirir. Hospitalcilerin elçileri Markab'a geldiler ve onlarla gelirlerin aynı şekilde paylaşımına dayanan bir ateşkes imzaladılar. Tarih 1 Ramazan 669'du [13 Nisan 1271] ve barış on yıl, on ay ve on gün olarak kararlaştırıldı³¹.

On bir yıl sonra Tapınakçılar, artık sadece Tartus şehri ile limanını kapsayacak şekilde bu antlaşmayı yenilediler; gene 10 yıl, 10 ay, 10 gün süre tanınıyordu³².

Demek ki Beaujeu'nün politikası zaman kazanmaya, kendilerini daha da zayıf düşüren imtiyazlar vererek çok ufalmış ama güçlü kıyı kaleleri sayesinde savunulabilir toprakların ömrünü uzatmaya dayanıyordu. Tapınakçılar ile Guy de Gibelet arasındaki ilişkilerde de gördüğümüz gibi bu kuşatılmış toprakların arasındaki bağ denizden sağlanıyordu. Akka'dan Sayda'ya veya Sayda'dan Cubail'e, Cubail'den Trablus'a her şey gemilerle sağlanıyordu.

Söz konusu "ateşkesler sistemi" ancak iki şart ile sürdürülebilir olabilirdi: Memlûklerin başka bir cephede meşgul olması ve onlarla sürdürülen ilişkilerin sağlam temellere dayanması.

Birinci şart Moğollar sayesinde gerçekleşti. Hülâgû'dan sonra İlhanlı Devleti'nin başına geçen hanlar Memlûkleri yenme niyetlerinden hiç vazgeçmemişlerdi. 1277'de Baybars onlar karşısında, ağır olmayan bir yenilgi yaşamıştı. 1281'de Abaka Han Suriye üzerine yeni bir saldırı başlattı. Kilikya Ermeni kralı bir defa daha ona yardım etti ve gene Kudüs Frank Krallığı Moğollar nezdinde "hasmane tarafsızlık" denilebilecek bir tutum içine girdi. Halep yeniden işgal edildi. Şam tehdit altındaydı. Ama Ekim ayında Humus Muharebesi (birincisi) Moğolların yeni bir yenilgisiyle sonuçlandı.

Ermeniler bir defa daha Memlûk sultanının hiddetine maruz kaldılar, üstelik Kudüs Krallığı Frankları onlar için fazla bir şey yapamadı. Ama Kalâvûn'un cevabı ılımlı kaldı: Moğollar savaştan vazgeçmemişlerdi ve 1284'te Abaka Han'ın ölümünden sonra yerine geçen, açıkça Hristiyanlara yakın ve Memlûklere çok düşman İlhanlı Hanı Argun Memlûkleri esas düşman üzerinde yoğunlaşmaya teşvik ediyordu.

31 A.g.e., s. 48.

32 A.g.e., s. 66-68.

Moğolların Memlûkler karşısında art arda gelen yenilgilerinin bir açıklaması vardı. En önce şunu hatırlamak gerekir ki sadece İlhanlı Hanlığı Memlûklerle ilgileniyordu ve hükümdarlarının her zaman bir gözleri hep Karakurum'da, dengeleri etkileyecek Büyük Hanın yerine geçecek olanlardaydı. Üstelik İlhanlılar Altın Ordu (veya Kıpçak) Hanlığı ile rekabet hâlindeydiler. Unutmayalım ki her iki Hanlık da, Çin ve Uzak Doğu'ya erişmeyi sağlayan önemli bir ticarî yolun son noktalarını kontrol ediyordu: aşağı Volga ve Karadeniz ile sonuçlanan Kuzey Moğol Yolu ve İlhanlı başkenti Tebriz'den geçerek Küçük Ermenistan'da (Kilikya) Ayas (veya Lajazzo, bugünkü Yumurtalık) limanında son bulan İpek Yolu. Altın Ordu Moğolları çok erken dönemde İslam'a dönmüşlerdi ve Kafkasya'nın güneyine, Tebriz'e doğru sokulmanın yollarını arıyorlardı. Engin Moğol İmparatorluğu'nun içinde iki cephenin oluştuğu görülmüyordu: İlhanlı ve Çin ile müttefik hanlıklar ile onun karşısında Altın Ordu ve Çağatay (Orta Asya) hanlıkları. Bu arada Moğol âlemi içinde Memlûkler, Altın Ordu ve Bizans İmparatorluğu arasında bir ittifak geliyordu. Memlûk ordusunu oluşturan Türk kölemenlerin esas olarak Kıpçak ülkesinden olduğunu hatırlatmadan geçmeyelim. Ayrıca İlhanlılar Memlûklere karşı savaşa girdiklerinde her zaman kuzey sınırlarını (Altın Ordu) korumak zorundaydılar ve sık sık bu cephede oluşan (Memlûk diplomasisi tarafından ustalıkla canlandırılmış) tehditler yüzünden saldırılarını geciktirmek, yarıda bırakmak veya kısa kesmek zorunda kalıyorlardı.

Buna bir de askerî kapsamda ve daha genel bir açıklama da eklenmektedir. Moğol ordusu bir atlı ordusuydu ve Memlûklere saldırmak için geçmek zorunda kaldığı Mezopotamya ve Suriye'nin çöl karakterindeki geniş arazilerinde atları için ikmal malzemeleri bakımından zorluk çekiyordu.

İlhanlı Moğollarıyla ittifak yapmanın Franklar için gayet doğal olduğu anlaşılmaktadır. Başta kuzeydeki Hristiyan Devletleri, Kilikya Ermenistan'ı olmak üzere Trablus Kontluğu da böyle algılıyordu. Bu bölgelerin askerî tarikatlarının biraderleri bile bu Moğol yanlısı politikayı benimsemişler ve Markab Hospitalcileri Humus Savaşı süresince bir birlik göndermişlerdi. Ateşkes olsun veya olmasın Kalâvûn fırsat bulduğu anda bu Hospitalcilerle hesaplaşmayı hiç ihmal etmemiştir: 25 Mayıs 1285'te Hospital tarikatının son büyük kalesi düşecekti.

Kudüs Krallığı'nda Moğollarla ittifak gene gündemde değildi ve Franklar Memlûklerle (göreceli de olsa) iyi ilişkiler sürdürmeye gayret ediyorlardı: 1281'de Kalâvûn 1272 ateşkesinin yenilenmesi konusunda Franklarla müzakere ederken kendisine karşı bir komplo tertiplenmişti. Franklar bundan haberdar olmuş ve sultanı uyarmışlardı. Humus Muharebesi'nden sonra Roger de San Severino'nun, karargâhına giderek Kalâvûn'u tebrik ettiği bilinmektedir. Uzun zamandan beridir sultan ile yapılmış olan ateşkeslerin, Batı'dan gelecek olan bir Haçlı seferi söz konusu olduğunda Franklar tarafından askıya alınacağını öngörmekteydi. Ama bundan böyle Franklar Haçlı seferinin ilerlemesini ve bu seferin amaçlarını sultana bildirmek zorundaydılar!

Beaujeu minnettar değildi ve Sultan Kalâvûn ile iyi ilişkilere devam ediyordu; herkes tarafından bilinen ve kimi zaman çok yararlı sonuçlar verdiği için bu iyi ilişkiler, en azından başlangıçta, Doğu Latin âlemi tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmamıştı. İşte bir örnek.

Humus Muharebesi sırasında Moğolları desteklemiş olan Ermenilerin muharebe sonrasında Memlûklülerden endişe etmeleri için her türlü sebep mevcuttu. Ne var ki bunların tepkisi -daha önce neden olduğunu anlatmışım- ılımlı oldu; ama Kalâvûn, Ermeni Kralı II. Levon ile anlaşma yapmaya yanaşmıyordu, oysa Ermeniler bir ateşkes yapmak için çırpınıyorlardı. Levon Tapınakçılara başvurdu ve işte bir Müslüman yazar bunu nasıl anlatmaktadır. 1285 yılındayız:

Efendimiz sultan Markab Kalesi'ni kuşatırken Küçük Ermenistan Tapınakçılarının kumandanı Sis [*Kozan yakınlarında Ermeni Krallığı'nın başkenti –RU*] hükümdarının sözlü bir mesajını getirdi. Yanında kralın ve Tapınak üstadının birer mektubu vardı, mektupta davranışı için af dileyen ve özürlerini sunan Sis hükümdarının talebi de yer alıyordu. Talep Levon'un elçilerinin sultanın huzuruna çıkmasını da içeriyordu; bu talebin üstadın mektubunda da dile getirilmesinin sebebi [*Ermenistan –RU*] kralın elçilerinin sultanın sarayına geldiklerinde tutuklanmaları, hapse atılmaları ve kendilerine hiç cevap verilmemesi idi. Aslında kral kurnazlıkla Tapınak üstadından yardım talep etmiş ve bunun sonucu olarak kumandan bizzat gelerek işleri yoluna koymada aracılık etmek istemişti³³.

Sonuçta 6 Haziran 1285 tarihinde sultan tarafından Ermenilere ağır şartlar içeren bir ateşkes kabul ettirildi³⁴.

Aslında Guillaume de Beaujeu saf değildi, Memlûklerle olan iyi ilişkilerinin bir karşılığı olmalıydı, o da istihbarattı. Tapınak üstadının Kahire’de, hatta sultanın divanında bile bilgi aktarıcıları vardı; işin doğrusu hemen her yerde “saygıdeğer muhbirleri” bulunuyordu. Kahire’de bu kişi silahlanma konusunda sultanın güvendiği Emîr Salah veya gerçek adıyla Bedreddin Bektaş el-Fahrî idi.³⁵ Bunun sonucunda, 1289’da Sultan Kalâvûn tek taraflı olarak ateşkesi bozmak ve Trablus’a saldırmak kararı aldığı anda (kontun Moğol harekâtına katıldığını unutmamıştı) Guillaume de Beaujeu bundan haberdar olmuştu:

...Eskilerden bir emîr vardı, bu kişi Kâfirlerin ülkesini destekliyordu, Tapınak üstadına bu haberi ulaştırdı ve onun adı Emîr Salah idi, bu kişi sultan Hristiyanları herhangi bir şekilde mahvetmek isteğinde Tapınak üstadını uyurma alışkanlığı edinmişti ve kendisine çok iyi hediyeler gönderen üstada oldukça pahalıya mal oluyordu³⁶.

Belirsiz bir politika

Özellikle 1282’den itibaren, Kral I. Charles, Bizans İmparatoru VIII. Mihail, Aragon Kralı II. Pedro ve isyan etmiş Sicilyalıları (20 Mart 1282 tarihindeki *Vespri siciliani* isyanı) bir araya getiren koalisyonla karşı karşıya kalıp Sicilya’nın kontrolünü elinde kaçırınca Angevin’lerin nezdindeki sözler gittikçe daha zor tutulur hâle geldi³⁷. Bıktırıcı ve boş bir yeniden ele geçirme savaşına girişen I. Charles sonra oğlu II. Charles (1285-1309) Kudüs’le hiç ilgilenmez oldular ve Akka’daki temsilcileri Roger de San Severino ve sonraki Eudes Poilechien’i kendi başlarına bıraktılar. Bunun sonucunda 1285’te I. Charles’ın ölümüyle Kıbrıs Kralı II. Henri hiç fazla zahmet çekmeden Kudüs tacına sahip olabildi. Guillaume de Beaujeu ile görüşmeler yaptı ve Tır Tapınakçısı bize durumu şöyle aktardı: “Durum anlaşmayla sonuçlandı ve bu anlaşma benim elimle yazıldı³⁸”.

34 A.g.e., s. 95 ve devamı.

35 J. Prawer, *Royaume latin*, c. II, s. 537.

36 T.T., s. 235, parag. 474.

37 Bkz. S. Runciman, *The Sicilian Vespers*, Cambridge, 1958.

38 T.T., s. 218, parag. 435

Ertesi yıl II. Henri Akka halkı tarafından coşku ve neşeyle karşılandı. Üç askerî tarikatın üstatları Tapınak'ta toplanarak, kendisine sadık adamlarıyla şatoya çekilmiş olan Eudes Poilechien'e baskı yapmak üzere anlaştılar "ve işleri öylesine ayarladılar ki Mesir Eudes Poilechien şatoyu üç dine [*tarikata*] teslim etmeyi ... kabul etti ve dört gün sonra şatoyu teslim etti ve [Kral III. Henri] orada oturmaya başladı³⁹". Nihayet 15 Ağustos 1286'da Henri, krallık taç törenlerinin geleneksel yeri Tir'de Kudüs kralı olarak taç giydi. Doğu Frankları birliklerine kavuşmuşlardı, ama artık çok geçti! Angevin'lerle açılan parantez kapanmıştı, ama Beaujeu ile Tapınakçıların zorlanarak bu ittifaka dâhil olmaları Kıbrıs tarafında hiçbir zaman tamamen unutulmadı.

Memlûklerle iyi ilişkiler politikasına gelince, o zamanlar bunu tenkit edenler bazen mükemmel ikiyüzlü olduklarından her zaman tam muhalefet görmedi.

Emîr Salah Beaujeu'ye Kalâvûn'un Trablus üzerine ani bir saldırı yapacağını haber vermesiyle Tapınak üstadı şehrin yöneticilerini uyardı. Tir Tapınakçısının kendi kelimeleriyle "Trablus'takiler" ise kendilerini ateşkes ile güvende hissettiklerinden ona inanmadılar ve bazıları "kendilerini korkutmak için bunu yaptığına inanan bazıları üstat için çirkin sözler söylediler". Memlûk ordusu Franktopraklarına girdiğinde Beaujeu ihbarında ısrarcı oldu ve bir zamanlar Trablus'un kumandanı olan tarikatın önemli şövalyelerinden birader Redecoeur'ü (Ruy de Cuero) uyarmak üzere şehre gönderdi. Hâlâ "inanalım mı, inanmayalım mı" tartışılıyordu, sonunda inanalım galebe çaldı⁴⁰.

Ama çok geçti. Trablus 26 Nisan 1289'da düştü.

Ertesi yıl Kalâvûn Akka üzerine son saldırıya hazırlanırken güvensizlik hep sürüyordu. Bu durumda dahi ateşkesin koruması altında olunduğu sanılıyordu. Hiçbir şeyden endişe etmeyen Kalâvûn hazırlıklarına başlamışken, henüz karaya ayak basmış olan bir grup Lombardiyalı Haçlının budalaca davranışı kendisine hiç de ihtiyacı olmayan bir haklılık kazandırdı: Haçlılar Akka'daki Müslüman tacirleri (ve onlara benzeyen Suriyeli Hristiyanları da o arada) katletmişlerdi. Beaujeu'nün tutumu burada da belirsizliğini

39 A.g.e., s. 219, parag. 438.

40 A.g.e., s. 235, parag. 474.

korudu. Bu katliamdan sonra Kalâvûn tarafından talep edilen isteklere karşı savunma yapmak üzere toplanan konseye Akka zindanlarında (askerî tarikatlar ile Venediklilerin olduğu kadar kraliyete ait hapishanelerde) tutulan “kötü davranışları için ölmeleri gerekenleri” teslim etmelerini ve “onlara ateşkesi bozanlar olduklarını ve [soylu olmayan anlamında] köylüleri öldürenler olduklarını söylemelerini” önerdi⁴¹. Bazıları bu fikri benimsedi ama daha kalabalık diğerleri reddettiler: suçlu bile olsalar Hristiyanları inançsızlara teslim etmek mi? Asla! Böylece hiçbir şey yapılmadı.

Kalâvûn sonra ardılı el-Eşref Halil, niyetlerini gizleyerek hâzırlıklarına devam ettiler ama “Tapınak üstadının dostu olan Emîr Salah, anılan üstada her hâlükârda sultanın Akka’yı kuşatmaya geleceğini haber verdi, üstat da bütün Akka senyörlerine durumu ilettiler, ama hiçbiri ona inanmadı⁴²”. Sadece 1290’da Kalâvûn’un ölümü Akka’nın umursamaz halkına kısa bir nefes aldırılmış oldu.

Beaujeu’nün altını çizerek söylüyorum, kendisine özgü olmayan bu davranışları veya belki bunları ortaya koyarken gösterdiği gösterişli tarz kendi tarikatı içinde bile rahatsızlık yaratmıştı. Daha önce Jacques de Molay’ın ifadesinden bahsetmiştim, ne var ki mahkeme sırasında sorgulanan diğer Tapınakçılar da aynı olayları açıkladılar. 10 Mayıs 1311’de sorgulanan, Limoges Kilise Bölgesinde görevli Pierre de Nobiliac “Birader Guillaume’un sultan ve diğer Memlûklerle büyük bir dostluğu olduğunu, çünkü başka türlü denizaşırı tarikatını ayakta tutabilmesinin mümkün olmadığını söyledi⁴³”. Anlayışlı bir kanaat sergilemiş oluyordu. Aynı yılın 8 Mayıs’ında Hugues de Narsac’ın kanaati ise çok daha eleştiri taşıyordu. Tapınakçıların şikâyet edilen hatalarından söz ederken “bu hatalar Müslümanlarla sık sık konuşulan denizaşırı yerlerde meydana gelmişti ve tarikatın eski üstadı Guillaume de Beaujeu ve şövalye birader Mathieu le Sauvage sultan ile Müslümanlarla büyük bir dostluk bağı kurmuşlardı; ve adı geçen birader Mathieu onlarla hep konuşur ve birader Guillaume istediği zaman bazı Müslümanları parayla tutardı; bunu da kendilerinin güvenliğini artırmak için yaptıklarını söylüyorlardı. Ama başkaları bunun aksini iddia ediyordu⁴⁴”. Hugues de Narsac

41 A.g.e., s. 239, parag. 481.

42 A.g.e., s. 240, parag. 481.

43 Mich. II, s. 214-216.

44 A.g.e., II, s. 205-210.

hiçbir zaman Doğu'da olmamıştı; elindeki bilgiler, 1286'da tarikata kabulünden sonra geçen yıllarda rastlayabildiği Doğu'dan gelen biraderlerin tanıklıklarından edinilmişti.

Tarikatın rahiplerinden olan ve 30 Mart 1311'de sorguya çekilen Guillaume de Textoris'e gelince, o açık biçimde eleştirilerini sıralamıştı: "isimlerini bilmediği biraderlerden sık sık, kendisinin itiraflarını dinleyip günahlarını çıkarttığı hataların tarikata Guillaume de Beaujeu öldükten sonra sokulduğunu, o zamanki tarikat üstadına karşı büyük skandal, şüphe ve rezilliklerin ortaya çıktığı hakkında konuşulduğunu duyduğunu"⁴⁵ söylemişti.

Bu tanıklıklara ihtiyatla yaklaşmak gerekir, çünkü sorgulanan bu Tapınakçılar 1310 Mayıs'ında içlerinden 54 tanesi yakılmaya mahkûm edilerek susturulan tarikatı savunma teşebbüsünde bulunan Tapınakçıların durumuna düşmek istememiş olabilirler. Bunların kulaklarına, zaten ortada dolaşan cevaplar üflenmiş olabilir. Yargıçlar tarafından tarikatın uygulamalarına sokulan hataların menşei hakkında sorulan soruya Tapınakçıların çoğu tarafından bu konuda hiçbir şey bilmedikleri şeklinde cevap verdikleri ve bundan fazla bir şey söylemedikleri bilindiğinden, bu üç Tapınakçının kabul ettikleri hatalara bir menşe veya açıklama gayretinde bulunarak ne elde etmeyi istemiş olabileceklerini anlamak mümkün değildir. Zaten bu doğru bir açıklama değildir, ama bunlar gerçek uygulamalara gönderme yapmaktalar ve sadece Tapınakçılar arasında değil hemen her tarafta görülen davranışlar olarak Tapınak'a karşı suçlama amacıyla kullanılmışlardır.

Bérard ve Beaujeu'nün üstatlık dönemlerinde Tapınakçı Molay

Jacques de Molay'ın hayat hikâyesi açısından, kendisinden hiç söz edilmeden bu uzun *konu dışı* anlatıma gerek var mıydı? Mademki bunu ben yapıyorum doğal olarak evet derim! Çünkü bir taraftan Jacques de Molay bu iki üstat zamanında Tapınakçı olmuş ve öte taraftan bu iki üstattan sonra tarikat üstadı olmuştur (pek tabii 1291-1292 arasında kısa üstatlık yapan Thibaud

Gaudin'den de bahsedeceğim). Hâlbuki o yıllar boyunca Molay hakkında neredeyse hiç söz edilmemiştir; aslında o yıllarda adının geçmesi için hiç de büyük bir ruhban olunmasına da gerek yoktu. Üstelik kendisi büyük üstat olduğunda, Bérard ve Beaujeu'nün gerçekleştirdiği seçimler kendisine büyük tecrübe kazandırmış, bu sayede Tapınak'ı yönetme imkânı bulmuştur.

Gördüğümüz gibi Bérard ile Beaujeu aynı şartlar altında hareket etmemişlerdir; bunların ne davranışları ne tepkileri ne de politikaları aynı olmuştur. Tapınakçı Molay birinden veya ötekinden ilham alarak karşılaştırma, düşünme ve daha sonra karar verme imkânı bulmuştur.

Molay'ın, 1265'te Tapınak'a girdiği anda ve 1291'de kendisinden bahseden sadece iki kayıt bulunmuştur: önce 28 Kasım 1309'da Beaujeu hakkında yargıçlara yaptığı açıklamalar -bundan daha önce söz etmiştim- (bunun yukarıda zikrettiğim tanıklıklar ile güçlendirildiğine dikkat çekmek isterim); sonra kendisini 1284-1285 yıllarında yeni Tapınakçıları "alıcısı" olarak tanımlayan ifadeler.

İşte yirmi yedi yıllık Tapınakçı kariyerinde merak uyandıracak başka hiçbir şey yok! Dolayısıyla tarikat içinde tabanda, bir kumandanlıkta veya hiyerarşinin zirvesinde hiçbir hizmet yerine getirmemiş midir? Ne Batı'da, ne de Doğu'da? Öncülleri büyük üstat olmadan önce tarikat içinde sorumluluklar yüklenmişlerdir: Renaud de Vichiers süvari subayı idi; Bérard hakkında bir şey bilinmiyor, ama muhtemelen Beaujeu şato kumandanı, 1271'de Trablus Kontluğu'nda kumandan, 1272'de Sicilya'da kumandan olmuştu ve Gaudin on yıldan fazla kumandan idi.

Doğal olarak, hiçbir şey bilinmediğinden, hiç kimse Jacques de Molay'e ait bir görev bulamadı. Söz konusu kaynaklara sevk edilecek bütün yolları karıştırma sanatına rağmen Laurent Dailliez, Molay'ın seçildiğinde tarikat kumandanı olduğunu söyler⁴⁶; bu olmaz değildir, ama ancak 1291 Mayıs'ında Akka kuşatması sonuna doğru Pierre de Sevrey'in Memlûkler tarafından kafası kesilerek öldürülmesinden sonra olabilirdi⁴⁷. Daha önce bu imkânsızdı,

46 L. Dailliez, *Jacques de Molay...*, s. 21, bu yazara özgü olduğu gibi hiçbir başvuru kaynağı vermeksizin 1292 yılına ait büyük bir Kıbrıs kilise başlıkları kataloğu ile bir vakayinameden söz eder.

47 T.T., s. 256, parag. 507-508.

çünkü Beaujeu döneminin tarikat ileri gelenleri iyi kötü bilinmektedir ve Molay bunlar arasında yer almamaktadır.

İngiltere üstadının görevlerini yerine getirdiği de söylenmişti. T. Parker⁴⁸ onun 1292'den beri büyük üstat olduğundan dolayı 1295'te bunun imkânsız olduğunu belirtmektedir; bir başkası da aynı sebeplerden 1293'ün de imkânsız olduğunu söylemiştir⁴⁹. Üstelik bu tarihlerden önce İngiltere üstatları listesi eksiksizdir!

Jacques de Molay'ı 1284-1285 yıllarında yeni Tapınakçıları kabul eden görevli olarak gösteren ifadelerle geelim.

O tarihte Paris'te Jacques de Molay tarafından kabul edilmiş olabilecek tarikatın son bayraktarı Jean de Ville'in ifadesinden bahsetmiştim; bu, belgenin yanlış okunmasından kaynaklanan bir hatadır: kendisi 1295'te (veya göreceğimiz gibi 1296'da) kabul edilmişti ve o tarihte Jacques de Molay Batı'da ve 1295'te belki, ama 1296'da kesinlikle Paris'teydi⁵⁰.

Guy Dauphin ise sorgulanması sırasında kırk bir yaşındaydı ve Tapınak'a gireli otuz yıl olmuştu, yani 1281'de on bir yaşındayken girmişti. Yirmi altı yıl önce, gene 1285'te, Akka'da Provence'lı bir şövalye olan birader Roncelin'in Üstat Guillaume de Beaujeu tarafından kabul töreninde hazır bulunmuş ve orada "biraderler, denizası- rı topraklar kumandanı [ya da büyük kumandan] Thibaud Gaudin'i ve şimdiki Tapınak üstadını [Jacques de Molay], bayraktar Pierre de Sevrey [daha sonra üst kumandan olmuştu], Pierre de Montade'ı [Katalan Montade], Akka kumandanı ve o zamanki üstadın arkadaşı Florent de Ville'i⁵¹" görmüştü. Bu liste oldukça ilginçtir, çünkü Molay orada 1285 yılında herhangi bir unvan veya görev atfedilmeksizin ileri gelenler arasında sayılmaktadır; kendisine, aslında doğrusu olan üstadın refakatçisi bile denmemektedir. Belki de Guy Dauphin'in hafızasında 1311'de Molay'ın görevi -büyük üstat- eskiden icra ettiği daha az göze çarpan bir görevi karartmış olabilir mi? Ama on beş yaşındayken insanların mükemmel hafızası olur ve Guy Dauphin'in söylediği kesin ve doğrudur (başka kaynaklar da onun

48 T. Parker, *The Knights Templars in England*, Tucson, 1963, s. 125. Il s'agit seulement d'un tableau sans aucune référence aux sources.

49 P. Dugueyt, "Essai sur Jacques de Molay", *Positions des thèses de l'École des Chartes*, Paris, 1906, s. 81-82.

50 Schott II, 208, J. de Ville'in 28 Mart 1310'daki sorgulaması. G. B., s. 139-140.

51 Mich., I, s. 420.

listesini doğrulamaktadır); bu bakımdan kendisine hata veya karıştırmayı yaptığını söylemenin bir haklı sebebi yoktur.

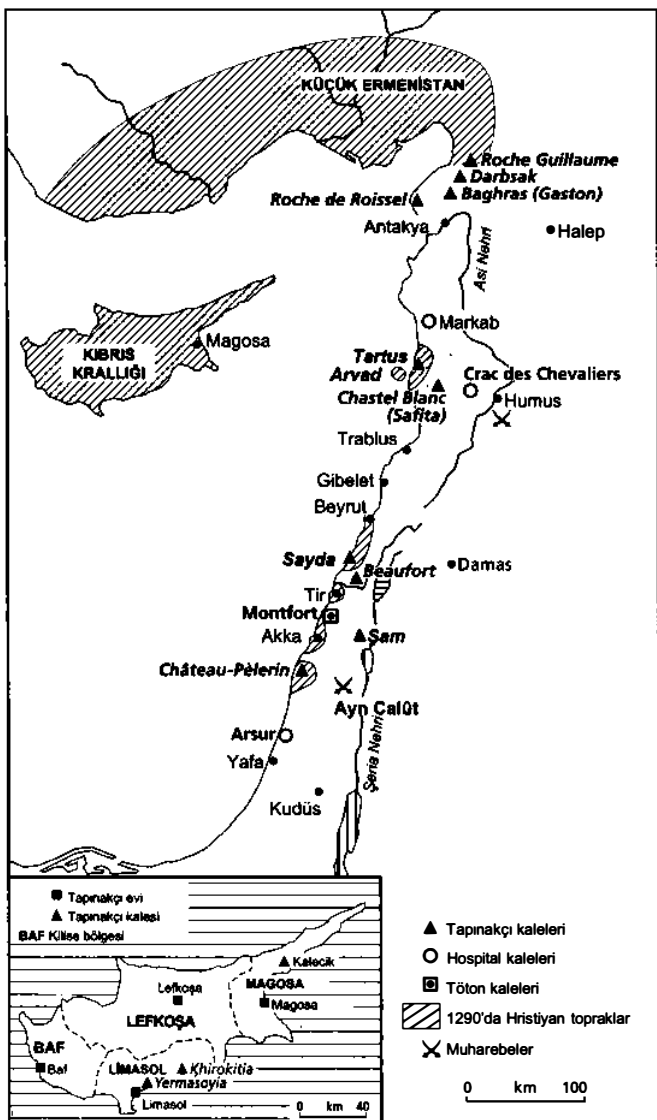
Molay'ın kendisi de 1307'deki ilk sorgusunda tarikata fazla Tapınakçı almadığını söylemişti ve gerçekten de yargılama sırasındaki çeşitli sorgulamalarda ancak dokuz yeni alım ortaya çıkmıştır⁵². Tıpkı Beaujeu'de de görüldüğü gibi büyük üstat olarak alım yapmamış olması anlaşılabilir; ama söz gelişi kumandan görevini yerine getiriyorsa adının daha sık görülmüş olması gerekirdi. Molay'ın sık sık adı geçmemesi doğru söylediğinin kanıtıdır: muhtemelen "alıcıların" yaptığı görevlerden (manastır kumandanı, eyalet üstadı, denetçi) hiçbirini yapmamıştı.

Bazı tarihçiler son Akka kuşatmasında orada bulunmadığını düşünmektedir; diğerleri aksini düşünmektedir. Her iki taraf için de herhangi bir kanıt yoktur.

Şu hâlde 1265'ten 1291'e kadar Jacques de Molay kendisinden bahsettirmemiştir. Sahne arkasında kalmış ve ihtiyatlı bir adam mı? Belki, ama bu raddede hayret! Oldukça zayıf kanıtlara dayanan bir varsayım ortaya atalım mı? Molay, Guillaume de Beaujeu'nün ekibinde yer almadığından tarikatta hiçbir önemli görev üstlenmemiştir; belki de Beaujeu'nün politikasını hiç benimsememiş, mahkeme sırasında belirttiği gibi yapacak hiçbir şey olmadığını da kabul etmişti. Hiçbir zaman Beaujeu'nün, Angevin'lerin ve dolayısıyla Fransa kralının adamı olmamış olması gerekir. Gene de ihtiyatlı olmakta yarar vardır, ama Tapınak tarihinin başına seçilmesi sırasındaki durumlar, önceden, bu varsayımı haklı çıkaracak bazı noktalara sahiptir.

52 *A.g.e.*, II, s. 305-306. Paris'te Jean de Ville (24 Haziran 1295, Schott., II, 208), Radulphus de Fremecuria (24 veya 29 Haziran 1295, M. I, 627-628), Petrus de Sancto Justo (24 Haziran 1297: Tapınakçıların tutuklanmasından on yıl önce, M. I, 475); bir tane Dijon'da, Jacques de Dommarien (1295, Schott., 192-193); beş kişi Kıbrıs'ta: Galvanus de Raval (1er mai 1302, Schott., II, 210-211), Petrus de Safet (1302-1303, M. II, 294), Abraham de Castroalto (1302-1303, Schott, II, 216), Antonius Da Vercelli ve Jacobus de Rupella (Paskalya ve Pentekot arasında 1304, M. I, 562) alınmıştır.

Tapınakçı kaleleri ve Doğu Latin Devletlerinin sonu (1260-1291)

Tapınak tarikatının büyük üstadı

Akka kuşatması sırasında Jacques de Molay'ın nerede olduğu bilinmemektedir. Hiç şüphesiz Doğu'daydı, ama bir defa daha onu pas geçerek 1290-1291 arasındaki önemli olayları takdim edeceğim¹.

Akka'dan Kıbrıs'a

Akka'nın düşüşü gerek Latin gerekse Arap kaynaklarında pek çok belgeyle anlatılır. Latin tarafında birinci ağızdan iki tanığımız vardır: Tır Tapınakçısı ve *De excidio urbis Aconis* [*Akka şehrinin yıkımı –RU*]² eserinin isimsiz yazarı. Arap tarafında Makrizî'nin *Memlûk sultanları tarihi*³ veya emîri olduğu Hama birliklerinin başında savaştığı için göz tanığı olan Ebü'l-Fidâ'nın *İnsan türünün tarihi*⁴, olayları anlatmak için D. Litte tarafından kullanılan on kadar tarihî eser listesinin başında yer alırlar⁵.

- 1 B. Frale, *L'ultima battaglia dei Templari*, s. 18'de onun Akka'da olduğunu düşünür. Bu düşüncesini onun Beaujeu'nün yakını olmasına bağlar; oysa bunun hiçbir dayanağı yoktur.
- 2 *Anonymi de excidio urbis Aconis*, L. Martène et U. Durand, *Veterum Scriptorum...* Collectio, 9. cilt., Paris, 1729, c. V, kol. 765 ve çevre.
- 3 M. Quatremère, *Histoire des sultans mamelouks d'Égypte écrite en arabe par Taki Eddin...* Makrizî, 2 cilt., Paris, 1845.
- 4 RHC, Hist. Or., I, Paris, 1872, "Résumé de l'Histoire des croisades", başlığı altında s. 1-186; hatta tam olarak s. 163-164 ve 168.
- 5 D. P. Little, "The Fall of Acre in 690/1291. The Muslim Version", *Studies in Islamic History and Civilization in Honour of Professor David Ayalon*, éd. M. Sharon, Jérusalem-Leyde, J. Brill, 1986, s. 159-181; P.-V. Claverie, *L'Ordre du*

Kalâvûn, kendi kurulu Batılı Haçlılar tarafından Müslüman tacirlerin öldürülmesinin ateşkesin bozularak bir savaş sebebi sayılıp sayılmayacağını enine boyuna tartıştıktan sonra 1290 yazında Akka'ya hücum etmeye karar verdi; kurul savaş sebebi sayılmaması gerektiğini düşünüyordu ama Kalâvûn bunu dik-kate almadı çünkü kararını cinayetlerden önce vermişti. Hemen önemli hazırlıklara girişti, imparatorluğundaki bütün emîrleri ve eyaletleri seferber etti. Hristiyanların dikkatini uyandırmak için her türlü aldatmacaya girişti. Bununla birlikte Beaujeu Kalâvûn'un niyetlerinden haberdar olmuştu, Trablus'ta olduğu gibi kimse ona inanmadı⁶. Mart ayında sultanın ölmesi hazırlıkları hiç yavaşlatmadı ve 1291 Mart'ında oğlu Eşref Halil hazırıldı. Düzenli bir şekilde eyaletlerin birlikleri, erzak, kuşatma malzemesi Akka önüne taşındı. Düzenli birliklerin yanı sıra Eşref Halil cihad niyetiyle harekete geçmiş "gazâ" için gelen çok sayıda savaşçıdan destek buluyordu.

Kuşatma 6 Nisan'da başladı. Şehir savaşa hazırlıklıydı ve surlarının sağlamlığı ile, özellikle Kıbrıs ile olan deniz bağlantılarına güveniyordu. O sıralar çok sayıda sığınmacı yüzünden her zamanki nüfusunun (normalde 40.000 kişi) 100.000'i aştığı düşünülüyor⁷. İçerde 700 ilâ 800 atlı ve 14.000 piyade olduğu sanılmaktadır. Çift surların savunması, her biri bir bölge veya bir kapıyı tutan, şehrin nüfusunu oluşturan farklı topluluklar tarafından sağlanıyordu.

Kuşatmanın başında, aynı zamanda Kudüs kralı ve bu unvanla ordunun doğal başkumandanı olan Kıbrıs Kralı II. Henri orada değildi. Böylece kumanda heyeti altı kişiden oluşuyordu: Fransız ve İngiliz alaylarının kumandanları Jean de Grilly ve Otton de Grandson (bu kişi bir yıl önce gelmişti), Hospital Üstadı Jean de Villiers ve Tapınak Üstadı Guillaume de Beaujeu ile Saint Thomas ve Saint Lazare tarikatlarının üstatları. Tuhaf bir şekilde Tötonlar adı şehrin savunmasında hiç geçmemektedir⁸.

Temple en Terre sainte et à Chypre au XVIIIe siècle'de kuşatmanın ayrıntılı hikâyesi 3 cilt, Lefkoşa, 2005, c. 2, s. 88-99.

6 T.T., s. 240, parag. 481.

7 T.T., s. 241, parag. 484; M.-L. Favreau-Lillie, "The Military Orders and the Escape of the Christian Population from the Holy Land in 1291", *Journal of Medieval History*, 19, 1993, s. 203-204.

8 J. Prawer, *Royaume latin...*, c. II, s. 553.

Çok kalabalık bilirliklere ve kullanımı çok etkili olacak altmış iki mancınığa sahip sultanın karşısında Franklar kuşatmanın başında canlı bir savunma ilkesi benimsediler. Ebü'l-Fidâ şöyle yazar: "Franklar kapıların çoğunu kapatmadılar; tam tersine iyice açık bıraktılar ve oralarda savunmaya geçtiler⁹". Böylece arada düzenli huruç hareketleri yapma ve şehrin kara tarafında ölçüsüz bir şekilde yayılmış olan Memlûk karargâhına her an darbe vurma imkânına sahip oldular.

Ne var ki huruç teşebbüsleri arzu edilen sonuçları vermedi ve II. Henri'nin küçük bir donanma ve birkaç destek kuvvetiyle 4 Mayıs'ta gelmesi de kuvvet dengesini değiştirmede. Sultanın mancınıklarından atılan ateşli taşlar, surların en zayıf noktalarında istihkâmcıların çalışmalarıyla birleşince dış surlar dayanamadı. el-Eşref'in birlikleri iki sur arasındaki hendeğin bir kısmını ele geçirdiler. 15 Mayıs'ta, kendisi bakımından mücadelenin kaybedildiğine hükmeden II. Henri Kıbrıs'a döndü.

Sıra kuşatmanın son evresine gelmişti. 18 Mayıs'ta Memlûk birlikleri iç sura karşı genel bir saldırıya girişti. Kral Burcu ve Lanetli Burç teslim oldu ve Memlûkler Pisalılar mahallesinden şehre girmeyi başardılar; eski şehrin karmakarışık yollarında önlerine gelenleri katlederek süratle ilerlediler. Saint-Antoine Kapısı civarında Hospital ve Tapınak şövalyelerinin şiddetli karşı hücumu ile ilerleyemediler. İşte Tapınak'ın büyük üstadı orada ölümcül şekilde yaralandı; Tır Tapınakçısı can çekişmesinin ve son nefesini verişinin dramatik hikâyesini bize bıraktı:

"Senyörler artık yapamayacağım, darbeyi görüyorsunuz" dedi; hizmetkârları onu yerden alıp atına bindirdiler ve desteklediler ve ... Saint Antoine Kapısı tarafında gömmeye götürdüler.

Mahfuz bir yerde silahını aldılar, zırhını ve omuzluklarını çıkardılar ve bir örtüye sararak limana taşındılar. Oradan Tapınak'a veya daha çok bir komşu evin avlusuna götürdüler:

Ve o günü hiç konuşmadan geçirdi, çünkü atından indirildiğinden beri sadece Tapınak'ta tek kelime etti [...] ve kendisini rahat

9 Abû al-Fidâ, 163-165, F. Gabrieli'nin, *Chroniques arabes des croisades*, adlı eserinde çevirisi vardır, s. 376.

bırakmalarını emretti ve sonra bir daha hiç konuşmadı ve ruhunu Tanrı'ya verdi [...] ve çadırının önünde toprağa verildi, burası aynı zamanda ilâhiler söylenen kilise mihrabı oldu ve Tanrı onun ruhunu çekip aldı; ölümü ne büyük kayıp oldu¹⁰.

Akşam olduğunda Müslümanlar şehre hâkim olmuşlardı. Yaralanan Jean de Grailly, Otton de Grandson ve Jean de Villiers Kıbrıs'a gitmek üzere gemilere bindiler. Halk ve savunan askerler gemi bulmaya çalışmak ve Kıbrıs'a veya başka bir sığınacak yere gitmek için limana ve denize doğru kaçıyorlardı. Deniz dalgalı ve sertti; Kudüs patriği gibi birçoğu boğuldu, diğerleri şehirde katledildiler. Önemli bir kısmı Tapınak'ın geniş evinde yer buldu ve Töton Şövalyeleri ile Hospitalcilerin kulelerine sığındı. Bu iki kule ancak birkaç saat dayanabildi. Buna karşılık kıyıda bulunan Tapınak'ın "konağı" uzun süre direndi.

Tir Tapınakçısının yaptığı tasvir zikredilmeye değer:

Kadın, erkek ve çocuk insanların çoğu Tapınak'ın içine girdi ve sayıları on bini aştı, çünkü Tapınak şehrin en korunaklı yeri ve büyük kısmı tıpkı şato gibi deniz üzerinde kıyıda yer alıyordu, çünkü girişte yüksek ve sağlam bir kulesi vardı, duvarları 28 ayak kalınlığında, ağırdı.

Tapınak kulesinin sığınmacıları bir zaman korunduktan sonra gemilerin gittiklerini gördüler, "hepsi bir arada uzaklaşıyordu; onları kabul eden Tapınak gemilerine binenler sevinçle haykırdılar ve Kıbrıs'a gittiler ve Tapınak içinde bulunan çok insanı terk ettiler..."¹¹

İki defa Tapınak kulesi savunucuları teslim şartlarını müzakere etmeye teşebbüs ettiler. Birincisinde, kendi birlikleri için de kıyıya yol açacak bir kuşatmayı uzatmaktan kaygı duyan Eşref Halil Hristiyanların sağ salım kuleyi terk etmelerine izin verdi. Sultanın sancağı çekildi, ama Memlûk askerlerinden bir kısmı anlaşmaya uymadı ve kadınları alıkoyarak yağmaya başladı. Tapınakçılar kapıları kapadılar ve içeri sızanları öldürmeye başladılar. Yeniden çatışmalar başladı; gene müzakere edildi. Eşref Halil kendi adamlarının ilk başvuru sırasında yaptıklarını lanetler gibi davranarak güvence verdi.

10 T.T., s. 249-250, parag. 498.

11 A.g.e., s. 253, parag. 501 ve 503.

Burgonyalı bilge kişi olan Pierre de Sevry adındaki Tapınak kumandanı [orada bulunan ve hâlen dövüşen tek Tapınak üst düzey yetkilisiydi] [...] adı geçen sultana inandı ve biraderlerin kalmasını istedi. Bunun üzerine sultan, kumandan ile Tapınak askerlerini alıyordu, kafalarını kestirdi. Kule içinde kalan ve hasta olan Tapınakçılar ise kumandan ile diğerlerinin kafalarının kesildiğini duyunca savunmaya geçtiler¹².

Memlûkler kuleyi havaya uçurdular ve sonunda iç kısma sızdılar. İşte o zaman Akka büyük Tapınak kulesi çöktü, yıkıntıları arasında şehrin son savunucuları ile birkaç bin Memlûk'ü de yuttu.

Tarih 28 Mayıs 1291'i gösteriyordu.

Tapınakçılar, Hospitalciler ve Töton Şövalyeleri kırılmış, tari- kat hiyerarşisinin üst kısmı yok edilmişti. Tapınak'ta büyük üstat ile başkumandan ölmüştü; Hospital'de yaralanmış olan büyük üstat yaşıyordu, ama başkumandanları Mathieu de Clermont muharebede hayatını kaybetmişti. Beaujeu'nün ölümünden az sonra Tapınak'ın büyük kumandanı Thibaud Gaudin hayatta kalanlardan bir grup ile gemiye kapağı atmış ve Tapınak'ın hâlâ direnen kalesi Sayda'ya erişmişti. Akka'dan gitmesinin şartları ve sebeplerini incelemeden önce, Akka'nın bugünkü anlayışla "si- vil" diyeceğimiz halkı ile savunucularının şehri terk etme tarzları üzerine biraz geri dönmemiz gerekecektir. Tapınak burada hiç de azımsanmayacak bir rol oynamıştır¹³.

Kadınların, çocukların ve yaşlıların boşaltılmasına kuşatma- dan önce başlanmıştı ve kuşatmanın ilk kısmı boyunca devam etmişti. Bu "işe yaramaz ağızlar" İtalyanlar başta olmak üzere ol- dukça düzenli bir şekilde gemilerle şehri terk etmişlerdi. Buna kar- şılık şehrin surları bir defa zorlanmaya başlayınca, savaşan veya savaşmayan halkın boşaltılması panik havasına dönüştü. Tapınak sarayının son savunucularına -pek tabii hayatta kalanlar!- gelince onların gitmek gibi bir şansları kalmamıştı. İyi korunaklı olmasına rağmen Akka limanı büyük kadirgaları (1000, hatta 1500 kişi taşı- yabilen gemiler) alamayacak kadar küçüktü. Bu bakımdan kadir- galar açıkta demirli olarak bekliyor ve kıyı ile bu gemiler arasında

12 A.g.e., s. 256, parag. 507-508.

13 M.-L. Favreau-Lillie, adı geçen makalede (n. 7) olayları titizlikle incelemiştir.

bağlantı kayıklar aracılığıyla gerçekleştiriliyordu. Fırtınalı havalarda -ki 15 Mayıs'tan sonra görülmeye başlandı- kayıklarla gitme gelme iyice zorlaştı, hatta imkânsız hâle geldi.

1291 Nisan-Mayıs aylarında Akka açıklarında bekleyen gemiler hangileriydi? Askerî tarikatların Akka veya Kıbrıs'ta sürekli gemileri yoktu¹⁴; çoğunlukla İtalyan veya başka uluslardan armatörlerin gemilerini kiralama yoluna gidiyorlardı. O zamanlar ne Tötonların ne de Hospitalcilerin gemileri vardı: Üstat Jean de Villiers ile birlikte 18 Mayıs akşamı kaçabilenler kendilerini açıkta bekleyen Venedik kadirgasına götüren iki mavna ile bunu başarabilmişlerdi. Buna karşılık Tapınak'ın, kaptanı Roger de Flor olan çok iri *Faucon* adlı en az bir gemisi vardı. Bu gemi Akka halkının, Floransalı tacirlerin boşaltılmasında kullanılmış ve onları hemen yakındaki Château-Pelerin'e taşımıştı. Bu arada sürekli gidip gelme yapmış olmalıdır. Roger de Flor daha sonra yardım edilen sığınmacıların zararına zenginleşmekle suçlanmıştır. Belirlenmiş bir tarife vardı. Bunu aşmış mıdır? Mümkündür, ama kesin değildir. Çünkü her hâlükârda tahliyenin bu ilk döneminde sadece gemiye sahip olanlar ile varlıklı bir kısım insan gidebilme imkânı bulmuştur. Cüssesine bakılırsa *Faucon* bayağı insan taşımış olmalıdır. Ama tahliyenin son aşamasında artık orada değildi.

Bu bakımdan sadece İtalyan ticaret gemilerine güvenmek gerekiyordu. Ne var ki tahmin edildiği kadar ticaret gemisi yoktu: birkaç tane gemi geçen yaz gelmiş ve sonbaharda Batı'ya hareket edememişti. Nisan-Mayıs ayları Doğu Akdeniz limanlarına Batılı ticaret gemilerinin geldiği dönemdi (olağanüstü bir durum olmadıkça kışın sefere çıkılmazdı). Pisa filosu henüz ortalıkta görünmüyordu ve Venedik gemileri (ilkbahar konvoyu gelmişti) kendi vatandaşlarını boşaltmıştı. Sonuçta son anlarda iki Ceneviz kadirgasının en etkili olduğu anlaşılmaktadır. O zamana kadar şehri terk edecek imkânları olmayan yoksul ahaliyi bunlar ücretsiz olarak bindirip götürmüşlerdi. Yalnız bunlarla ancak Akka surları çökmeye yüz tuttuğunda ilgilenilmişti. Oldukça geç, hatta çok geç. O sırada Tapınak'ın büyük gemisi orada değildi, dolayısıyla kaptanını ihmal ya da herhangi bir hata ile suçlamak mümkün değildir.

14 *A.g.e.*, s. 208.

Belki, Tapınak'ın evinde on gün hayatta kalmayı başaran Akka'nın son savunucuları kendilerini tahliye etmek üzere gemilerin geri döneceğini ümit etmiş olabilirler. Acaba dışarıdan bir yardım, belki Kıbrıs'tan gelecek bir kurtarma mı ümit ettiler? Bu mümkündür, ama son yardım hiç gerçekleşmedi. Aslında meseleyi daha geniş bir şekilde ortaya koymak gerekir. Akka'nın Frankları sanki konumlarının sağlamlığına sonsuz güveniyorlarmış gibiydiler. Guillaume de Beaujeu'nün uyarılarına (her zaman kuşkuyla karşılanmıştı) kayıtsız kalmışlar, darbenin geleceğini görememişler ve kendilerine üstünlük sağlayan denizden yararlanamamışlardı. En gerekli zamanda Akka inanılmaz derecede gemi noksanlığı yaşamıştı. Frankların tartışmasız sahip oldukları deniz üstünlüğünün esas olarak İtalyan Cumhuriyetlerinin filolarına bağımlı olduğunu iyi kavramak gerekir. Kıbrıs'ın, askerî tarikatların katkısı çok yetersiz kalmıştı. On yıl sonra 1291'de Tapınakçıların Arvad adacığı üzerinde bu deniz üstünlüklerini kullanmada gösterdikleri beceriksizlik de hiç de göz ardı edilmemelidir: orada da Memlûkler Hristiyan savunmasının aralarına bir filo sızdırmayı başarmışlardı. Yardım filosu harekete geçmekte vakit kaybetmiş ve çok geç gelebilmişti.

Böylece büyük kumandan Thibaud Gaudin'in küçük grubu, Kıbrıs'a giden bir Venedik gemisiyle Akka'yı terk etti ve 18 Mayıs'ta Sayda'ya vardı. Sayda'da Tapınakçıların küçük bir filosu vardı. Bu filo bir süre sonra savunucular ile şehir halkını Kıbrıs'a bırakacaktı¹⁵.

Thibaud Gaudin ve Kıbrıs'a geçiş

Thibaud ile birlikte Sayda'ya gelen Tapınakçı grubu Akka'dan kaçmamıştı. Ortada hazırlanmış ve düzenli bir tahliye vardı. Gaudin hazine (arşivlerden ibaretti) ve tarikatın kutsal emanetleriyle birlikte gitmişti. *Excidio*'nun isimsiz yazarına göre Gaudin'in bu çekilişi istenen bir durumdu. Müslümanlar tarafından Papa temsilcisi (Legatus) Kulesi'nin alınmasından hemen sonra, Otton de Grandson ve Jean de Grailly Kıbrıs'a gitmek üzere tahliye edilir, Guillaume de Beaujeu can çekişirken Tapınakçılar mareşali

15 T.T., s. 253 ve 257, parag. 503 ve 509.

Akka'da bırakmaya ve savunmayı örgütlemesi için büyük kumandanının Sayda'ya gitmesine karar verdiler¹⁶. Tır Tapınakçısı Tapınakçıların Sayda başta olmak üzere şatolarında ve kalelerinde direnişi sürdürmeye kararlı olduklarını belirtir. Vakanüvis büyük kumandanın üstat olarak atanmasını anlattıktan sonra "yeni üstadın isminin Thibaud Gaudy olduğunu ve hemen şatoyu terk etmeme kararı verdiğini¹⁷" söyler.

Ama sonuçta genel bir çekilme meydana geldi.

1187'de neredeyse tek başına kalan Tır, Üçüncü Haçlı Seferi'nin öncüsü olan Conrad de Montferrat'ın gelişine kadar Selahaddin'e karşı direnmişti. 1291'de hiç de öyle olmadı: Akka'dan gelen ve burunlarını Kıbrıs'a kırmış olan gemileri görür görmez Tır halkı teslim oldu (19 Mayıs). Kısa süre sonra Memlûk birlikleri Sayda'yı kuşatıyorlardı. Şehir surlarla çevrili ve deniz tarafında ada şatosuyla korunur hâldeydi. Thibaud Gaudin bu şatonun Tapınak garnizonuna katılmıştı. Şehir Memlûk birliklerinin kuşatmasına, sonra hücumuna maruz kalınca şehir halkı şatoya sığınmış ve oradan da Kıbrıs'a gönderilmişti. O zaman Thibaud Gaudin, kuruluğun onayıyla Kıbrıs'tan yardım istemeye gitti. Ama geri dönmedi ve Tır Tapınakçısı onun bu davranışını acımasızca yargılar; onun yazdıklarını okuyalım: "biraderleriyle danıştı ve onların iradesiyle ve onlara yardım yollayacağı sözünü vererek Kıbrıs'a gitti ve Kıbrıs'a vardığında korkakça onlardan yardım dilendi...¹⁸".

Gerçekten de Thibaud Gaudin hiçbir yardım göndermedi. Bu şartlar altında, vakanüvisimize inanmak gerekirse (hiç kuşkusuz burada taraflıydı), Sayda Tapınakçılarının arkadaşları olan Kıbrıs Tapınakçıları onlara hiçbir ümidin kalmadığı hususunda uyarıda bulunmuşlardı. Müslümanların baskısı ada şatosu üzerinde daha güçlü hâle geldiğinden (bir yol açmışlardı), Tapınakçılar, Müslümanlara sezdirmeden geceleyin Sayda'yı terk ettiler (14 Temmuz). Tartus 3 Ağustos'ta ve Atlit (Pèlerin) Şatosu 14 Ağustos'ta terk edildi: "Pèlerin Şatosu'nun şövalyeleri her şeyin

16 *De excidio* (no. 2), sütun. 772; L. de Mas-Latrie, *Histoire de l'île de Chypre*, c. I, s. 495.

17 T.T., s. 257, parag. 510; aynı zamanda F. Gabrieli, *a.g.e.* (no. 9), s. 126'da Makrizî'ye bkz..

18 T.T., s. 257, parag. 510.

kaybedildiğini, savunma imkânlarına sahip olmadıklarını görünce şatoyu terk ettiler ve Kıbrıs Adası'na gittiler ve Müslümanlar kalanları kılıçtan geçirdiler¹⁹.” Peki bu son derece hayatî birkaç ay boyunca dostumuz Jacques de Molay neredeydi? Belki Gaudin’le mi birlikteydi? Belki Tartus veya Pelerin Şatosu garnizonlarından birindeydi? Kim bilir?

Sayda’ya geri dönelim. Burada, garnizondaki Tapınakçılar ile Beaujeu’nün ölümünden sonra Gaudin ile birlikte oraya katılmış olan Tapınakçılar arasından yeni büyük üstat seçildi: “Kendisiyle birlikte orada biraderler Dünya kumandanını Tapınak’ın üstadı olarak seçtiler²⁰.” Tuhaf bir formül uygulanmışa benziyor, tarikatın tüzüğünde tanımlanmış olan prosedüre göre yapılması gereken bir seçimden ziyade (seçmenin anlamı zaten buydu) orada bulunan küçük bir Tapınakçı grubunun kendi kendilerine dayatması olduğu akla gelmektedir. Ne Batı eyaletlerin sorumluları ne Tartus, Pelerin Şatosu ve Kıbrıs Tapınakçıları orada yer alıyordu. Kural dışı bir atamadan bahsetmiyoruz. İhtiyaç kuralı yarattığından tarikatın en tecrübeli, hiç şüphesiz Beaujeu ekibinden hayatta tek kalan yetkili seçilmiş oldu. Kendisine karşı rakip olabilecek tekkişi tarikat mareşali idi, ama o da, daha önce gördüğümüz gibi, Beaujeu’nün ölümünden ve Gaudin’in Sayda’ya hareket etmesinden birkaç gün önce Akka’da ölmüştü. Büyük kumandan otomatik olarak yeni üstadın seçimine kadar ölen üstada vekâlet edecekti. Bu bakımdan Gaudin sürekliliği temsil ediyordu ve o tarihte tarikatın içinde bulunduğu kargaşa durumunda bu durum bir avantaj teşkil ediyordu. Bilindiği kadarıyla tarikatta hiç kimse itiraz etmedi, bu seçimi tartışma konusu yapmadı. Tabii, dolaylı da olsa (Gaudin’e karşı suçlamalarda bulunarak) Tır Tapınakçısının (tarikatın biraderi değildi) Beaujeu’nün ölümüyle işini kaybetmiş olduğundan karşı çıkmasını saymamak gerekir.

Thibaud Gaudin hakkında pek az şey bilinmektedir; dinî bir tarikata kendini göstermek için girilmezdi ve alçak gönüllülük kuralı herkes için geçerliydi. Aynı zamanda “Rahip Gaudin”, *Monachus Gaudi*²¹ olarak da tanınıyordu. Chartres veya Blois yörelerinin

19 A.g.e., s. 258, parag. 512.

20 A.g.e., s. 257, parag. 509.

21 Mich. II, s. 313.

soylu bir ailesinden geliyordu; atalarından biri olan Thibaud 1181 ile 1236 arasında kayıtlara girmiş ve akrabalarından şövalye unvanlı Guillaume adında biri -amca, kuzen, yeğen?- Tapınakçı ve 1285 ile 1299 arasında Chartres rahiplik bölgesi üstadı olarak kaydedilmiştir; yargılama sırasında bu Guillaume Arville'de, Sours'da (Chartres'a ait iki kumandanlık), Châteaudun ve Orléans'da tarika-ta yeni biraderler kabul etmiş olarak açıklanmıştır²².

Thibaud Gaudin en azından 1260'tan beri Doğu'da bulunuyordu, çünkü o tarihte Taberiye'ye yapılan bir sefer sırasında Guillaume de Beaujeu ile birlikte esir düşmüştü²³. Akka'nın ve belki de Pelerin Şatosu'nun kumandanı idi ve en azından 1279'dan beri büyük kumandan görevini yerine getiriyordu: "Sonra uzun süre Tapınak'ın kara kumandanı oldu," der Tır Tapınakçısı²⁴. 1279'da *Monachus Gaudi preceptor terre ultramarine* (denizasıra kara kumandanı) unvanını aldı; o sırada Paris'te on beş yeni biraderin kabul törenine başkanlık ediyordu²⁵. Fransa'da uzun süre kalmamış olması gerekir, çünkü kara kumandanı olarak sorumluluklarını yerine getirmesi gerekirdi; Tır Tapınakçısı 1286'da Akka'ya "insan" müdahalesinden söz eder: Pisalılar ile Cenevizlileri karşı karşıya getiren ve esir alınmalarına yol açan muharebelerin kurbanı "zavallı balıkçıların" serbest bırakılmasını sağlar²⁶. Bilinen şartlar altında Tapınak'ın üstadı olunca seçilmesini papaya bildirmek zorundaydı. Ancak, 29 Temmuz 1291'de haberler henüz Roma'ya ulaşmamış olacak ki, Papa IV. Nicolaş "Kudüs Tapınağı Şövalyelik Hanesi biraderi ve vekili André Mathie'ye, Müslümanlarla çarpışırken birlikte ölen Üstad Guillaume de Beaujeu'nün önceden kendisine verdiği Tapınak vekilliği, Papalık temsilcisi ve elçisi görevlerini aynen sürdürmesi yönünde talimat veriyordu²⁷."

22 Arville ile Sours Eure-et-Loir'da, Chateaudun ise Loiret-Cher'de ve Orléans Loire bölgesindedir; bkz. A. Trudon des Ormes, Liste des maisons..., s. 78-82 başvurular için; B.-T., s. 292, no. 5.

23 T.T., s. 164, parag. 306-307.

24 A.g.e., s. 164, parag. 306.

25 Mich. II, s. 313. Bkz. gene Mich. I, s. 646, II, s. 13 ve 228.

26 T.T., s. 227, parag. 454.

27 Reg. Nicolas IV, c. II, s. 778, no. 5763: *quem olim Guillelmus de Bellojoco, magister, et conventus domus militiae Templi Jerolomitani, priusquam in bello cum Sarracenis commisso decesserint, suum geralem procuratorem...*

Demek ki Beaujeu'nün ölümü biliniyor, ama ardılının seçilmesi haberi erişmemişti. Nitekim ancak Ağustos ayında papa, Latin olduğu kadar Doğu Hristiyan hükümdarlara ve piskoposlara Akka'nın düşmesinden dolayı yardım mektupları göndermeye başlamıştı²⁸. Hâkim rüzgârlar ve akıntılardan dolayı Doğu Akdeniz'den Batı'ya yapılan seyahatlerin aksi yönde yapılanlara göre çok daha gecikmeli olduğunu hatırlatmak isteriz²⁹.

Doğu'da 1291-1292 yıllarında bulunmuş ve 31 Mart 1311'de Paris'te mahkemede ifade vermiş olan Tapınak biraderi Jean Senand'a göre Kıbrıs'ta, belki 1291'in ikinci yarısında önemli ve geniş bir biraderler meclisi toplanmıştı³⁰. Burada sadece şunu zikrederek bu toplantıya ileride döneceğim: bu meclisin diğer amaçlarının yanı sıra Gaudin'in seçimini ve tarikatın yönetiminde boş kalan makamlara yeni atamaların geçerli kılınmasını -hatta meşrulaştırılmasını? - gerçekleştirme gibi bir amacı olabilir. Eğer Jacques de Molay, Laurent Daillez'nin belirttiği gibi tarikatın mareşali olduyorsa işte bu toplantıda olmalıdır³¹. Her durumda meclis toplantısı sırasındaki müdahalesi kesin bir otorite sahibi olduğunu ve belki Tapınak tarikatının olası destek noktasında bulunduğunu gösterir.

Thibaud Gaudin'in Tapınak'ın başındaki faaliyeti pek az ıbrakmıştır. Aragon tahtı Arşivlerinde Ağustos-Eylül 1291 tarihleri arasında onun tarafından yazılmış dört mektubu bulunmaktadır; bu mektuplar, üstadın onlara yaralı oldukları için memleketlerine dönmelerine ve istedikleri zaman Kıbrıs'a geri gelmelerine izin veren Bernard de Fontes ve Pierre de Saint-Just adlarındaki iki Katalan'a aittir. Katalan Pierre de Saint-Just'ün (aynı adı taşıyan Picardie'li ile karıştırmamak gerekir) Akka ve Kıbrıs'taki son muharebelerde bulunduğunu aklımızda tutalım; daha sonra Jacques de Molay ile süreli ve dostane ilişkisi olacaktır ve dostluklarının o tarihte başlamış olması pek muhtemeldir³².

28 *A.g.e.*, 23 Ağustos 1291, c. II, s. 899, no. 6778 ve s. 904, no. 6809-6814.

29 J. Pryor, *Geography, Technology and War. Studies in the Maritime History of the Mediterranean 649-1571*, Cambridge, Cambridge University Press, 1988, s. 12-24.

30 Mich. II, s. 139.

31 L. Daillez, *Jacques de Molay...*, s. 21.

32 ACA, Canc., Pergamine Jaime II, 129, no. 19 (B. de Fontes, 22 Ağustos), no. 26, 31, 36 (Pierre de Saint-Just, 29 Ağustos, 6 ve 8 Eylül); bunlardan üç

Gaudin'in yaptıkları hakkında hemen hiçbir şey bilinmemesi tarihçiyi onun eylemlerinin önemsiz olduğuna hükmetmeye sevk etmektedir. Aslında, çok kısa süren üstatlığı dikkate alındığında bu bakış açısını düzeltmek gerekir. 1973'te A. Forey tarafından yayınlanan ve pek dikkat çekmemiş olan bir belgeye göre Gaudin'in 20 Nisan 1293'ten önce ölmüş olması gerekir, zira ileride üstünde muhakkak duracağımız aynı tarihli mektupta Jacques de Molay tarikat üstadı olarak gözükmektedir³³. Bu belgede tarikatın üstadı ve ileri gelenleri Aragon ve Katalonya Tapınakçılarına Aragon'da kendilerine miras kalmış olan mülkün bir kısmını satma izni veriyordu. Bu karar ne hazırlıksız ne de aceleyle alınmış idi. Dosya, çok muhtemeldir ki Gaudin'in henüz Tapınak üstadı olduğu dönemde çok titiz bir incelemeden geçmişti.

Esasında Tapınak mekanizmasını harekete geçirmek gerekirdi ve Gaudin de öyle yapmıştı. İki cephede çok süratle hareket etmek gerekiyordu: bir yandan, şimdi doğrudan Memlûk tehdidi altına giren kıtadaki son Hristiyan devlet Kilikya Ermeni Krallığı'nı savunmak; öte yandan, ada olmasından dolayı daha az tehdit altında duran, ama Suriye ve Filistin'den kaçan ve tamamen yoksul kalmış sığınmacı kitlesini ancak besleyebilen Kıbrıs Krallığı'nı korumak. İnsanî olan sığınmacılara bakma eylemi Akka'nın düşüşünden önce başlamıştı ve daha uzun süre devam edecekti: 1293'ten sonra Jacques de Molay'in Batı'da başlatacağı seyahati, diğer amaçların dışında bu problemin çözülmesini de içeriyordu. Bu girişimde Jacques de Molay'in halefi tarafından başlatılmış bir siyaseti devam ettirdiğinden kuşku duyulmasını gerektirecek bir şey yoktur. Bu bakımdan önce Molay'in Tapınak üstadı seçilmesine dönelim.

Jacques de Molay'in seçilmesi

Edindiğimiz bilgiler için çok değerli olan Tır Tapınakçısı artık bizi terk ediyor. Yazmaya devam ediyor (1309'a kadar) ama Tapınak'ın yeni üstatları Gaudin ile Molay'e yüz çeviriyor.

mektup A. J. Forey tarafından "Letters...", s. 160-161 ve dördüncü mektup da H. Finke, *Papsttum*, c. I, s. 21, n. 3'te yayınlanmıştır.

33 A. J. Forey, *The Templars in the Corona de Aragon*, s. 405-406, no. XXXVI.

Beaujeu'nün büyük hayranı olan yazar açıkça onun ardıllarını sevmiyor. Olduğu gibi kabul etmekte zorlanacağımız birkaç iğneleyici sözden sonra onlardan hiç bahsetmez. Ancak 1306 yılında Molay'ın seçilmesinde yer alır ama o da doğrudan olmaz. 1306'da papa "birader Jacques de Molay'ı Tapınak'ın üstadı olarak ve bunu Üstat Thibaud Gaudin'den hemen sonra ve Akka'nın alınışı sırasında ölen Üstat Guillaume de Beaujeu'ye göre üçüncü üstat olarak onadı³⁴" diye yazar.

Bu bakımdan, başka belgelere, şimdilik üç tanesine eğilmek gerekecektir; bunlar güvenilir tarihler verir ama aynı zamanda 1310-1311 duruşmaları sırasında sorgulanan ve oldukça problem yaratan iki Tapınakçının ifadelerine de başvurulmuştur. Bu seçimle ilgili ortaya üç soru atılmıştır: tarihi, mevzuata uygunluğu ve meydana geldiği şartlar.

TARİH

Thibaud Gaudin makam kayıtlarından bize, sonuncusu 8 Eylül 1291 tarihli olan dört mektup kalmıştır. Kendi kiliselerinde anmak durumunda oldukları yıldönümü ayinlerini aybeay gösteren Reims kumandanlığı Tapınakçıları tarafından kaleme alınmış ölüm kayıtlarına göre 16 Nisan 1292 tarihinde ölmüş olmalıdır. Mayıs ayında Thibaud Gaudin'in yıldönümü çok açık olarak "Mayıs'ın ilk gününden önceki 16. gün" diye yazılmaktadır. Böylece geriye doğru sayılır, (Mayıs'ın ilk günü 1 Mayıs, 30 Nisan, 29 Nisan, vs.) Mayıs'ın başından 16 demek 16 Nisan anlamına gelmektedir³⁵. Sonuçta Thibaud Gaudin bilinmeyen herhangi bir yılın 16 Nisan'ında ölmüş olmalıdır, ama o yıl, 20 Nisan'da Molay'ın büyük üstat olduğuna işaret eden A. Forey'in yayınladığı Aragon Tahtı Arşivleri'ndeki belge dikkate alınırsa 1292 yılı diye ortaya çıkmaktadır.

Bu son derece itina gösterilmiş bir belgedir, çünkü Jacques de Molay'ın gözündeki önemi tarikatın bütün ileri gelenlerinin imzasını

34 T.T., s. 329, parag. 694.

35 BNF, *Ms lat.* 15054; E. de Barthélemy tarafından yayınlanmıştır, "L'obituaire de la commanderie du Temple de Reims", bulunduğu yer: *Mélanges historiques*, c. IV, Paris, 1882, s. 319: *obiit frater Theobaldus Gaudinus vicessimus secundus magister Templi.*

taşınmasıdır. Fransızca olarak kaleme alınmış olan sözleşmede Aragon Tapınakçılarının (uzakta ve pek verimli olmayan) Puigreig ve La Zaida mülklerini satmalarına izin veriliyordu. Tarikatın kuralı gereğince Tapınak mülkünün bir kısmının elden çıkarılması büyük üstadın ve manastırın (bu kelimenin anlamına daha sonra gelinecektir) onayı olmadan gerçekleşemez. “Birader Jacques de Molay yoksul Tapınak Şövalyeliğinin mütevazı büyük üstadı olarak ve aynı şövalyeliğin manastırı...” bu devir işlemini onaylamıştır. Sözleşme şöyle biter: “aşağıda isimleri olan namuslu adamlarımızın teminatı altında balmumu mühürlerimizle mühürlediğimiz bu mektupları hazırlattık...” Arkasından bütün ileri gelenlerin, tarikatın bir çeşit “hükûmeti” sayılacak kişilerin isimleri sıralanmaktadır. En sonunda “Bu [sözleşme –RU] İsa’nın bin iki yüz doksan iki yılının Nisan’ın XX. günü Kıbrıs’ta Nikozya’da [Lefkoşa –RU] yapılmıştır³⁶.”

Jacques de Molay’ın 1292’de tarikatın büyük üstadı olduğunu kanıtlayan bir başka belgeyi daha zikrederim: 2 Ağustos 1292 tarihli Sicilya Kralı II. Carlos’un mektubu Jacques de Molay’e hitaben yazılmış ve “Kutsal Tapınak Şövalyeliği hanesinin üstadı...”³⁷ diye bahsedilmiştir.

Jacques de Molay 20 Nisan 1292’den önce seçilmişti, pek tabii Gaudin’in ölümünden sonra. Şu hâlde 16 ile 20 Nisan arasında mı? Üstadın seçilmesinde uyulması gereken usuller dikkate alındığında, bu çok kısa zaman aralığı problem yaratmaktadır. 20 Nisan tarihi tartışmasız olduğundan acaba 16 Nisan tarihinde mi hata vardır? Laurent Dailliez eserlerinden birinde Gaudin’in ölüm yıldönümü olarak Mart başından 16 gün önceyi, yani 14 Şubat’ı göstermektedir³⁸. Bu tam istenildiği gibi olmaktadır, ama asıla başvurma bizi zorlamaktadır: burada sözü edilen Mayıs’ın başıdır. Pek tabii Gaudin’in hatırasına yapılacak ayini ölümün gerçekleştiği gün olarak değil de ölüm haberini aldıkları gün olarak işleyen Reims Tapınak yazıcısının hatasına bağlamak da çok kolaylık olur. Ama bu da bir varsayımdır.

36 A. Forey, *A.g.e.* (no. 33), s. 405-406.

37 R. Filangeri (dir.), *I Registri della Cancelleria angioiana*, c. 38, ed. S. Palmieri, Napoli, 1991, s. 291, no. 868.

38 L. Dailliez, *Les Templiers. Gouvernement et institutions*, Nice, Alpes-Méditerranée Éditions, 1980, s. 62-63.

Son yıllarda iki yazar, Jochen Burgtorf ve Anthony Luttrell çok kısa bir aralık olduğuna işaret etmekte, birincisi kesin bir dil kullanırken diğeri çok daha ihtimal üzerinde durmaktadır³⁹. Thibaud Gaudin'in seçimi sırasında yaşananlar süre kısalığının lehine görünüyorsa da, bunun olağanüstü şartlarda gerçekleştiğini unutmayalım. Zorunlu hâl durumu 1292'de ortaya atılamaz. Önceki seçimler iki ilâ üç aylık zaman dilimleri içinde gerçekleşmişti. Thomas Bérard 25 Mart 1273'te ölmüş ve ardılı Guillaume de Beaujeu Mayıs'ta seçilmişti; Sonnac 11 Şubat 1250'de ölmüş ve Vichiers, ancak IX. Louis esaretten kurtulduktan ve Akka'ya döndükten sonra Nisan sonu veya Mayıs başında seçilmişti; Vichiers'nin 20 Ocak 1256'da öldükten sonra Thomas Bérard'ın seçilmesi için ne kadar süre geçtiği bilinmemektedir çünkü seçilme tarihi bilinmiyor⁴⁰.

Kural tarafından öngörülen işlem süresi aslında karmaşıktır ve birkaç haftalık bir gecikmeyi göze almak gerekir.

Seçimlerle ilgili 198'den 223'e kadar olan maddeler üstadın seçilmesine ilişkin izlenecek yöntemle hasredilmiştir. Parantez içinde madde numaralarını vererek en önemli hususları hatırlatacağım. Üstadın ölümü duyulduktan hemen sonra mareşal onun yerini alır, haberi tarikatın bütün eyaletlerine yayar ve meclisi toplamak üzere kumandanları çağırır (200); sonra üstadın cenaze törenini hazırlar. Arkasından üstada vekâlet edecek başkumandanı atamak üzere meclisi toplar (kendisi, kurul, denizaşırı biraderler) (198); aynı kişiler seçim gününü de belirler (203). Tapınak'ın bütün deniz ötesi biraderleri seçime kadar üç ardışık cuma oruç tutmak zorundaydılar. Seçim günü meclis ile eyalet kurulları toplanırlar (206); bir seçim kumandanı seçilir, bu kişi, her birine refakatçi olarak birer şövalye tahsis edilen "çeşitli eyaletler ve çeşitli uluslardan" on üç seçici atanması yöntemini yerine getirir. Hepsi birlikte oluşturdukları kurul ve meclisin aldıkları kararlar kesindir (207). Daha sonraki paragraflarda o günkü gündemin uygulanması ve on üç seçicinin atanması hakkında

39 J. Burgtorf, *The Central Convent...*, a.g.e.; A. Luttrell, "The election of the templar master Jacques de Molay", J. Burgtorf, P. F. Crawford, H. Hicholson (éd.), *The Debate on the Trial of the Templars*, Ashgate, 2010, s. 21-32'de.

40 B.-T., s. 225-226, 232.

ayrıntılar verilir (208-209): büyük kumandan seçim kumandanını ve refakatçisini görevlendirir; bunlar iki birader seçerler, bunlar da on ikiye (on iki havariye hürmeten) kadar ikişer başka biraderi seçerler; on ikiler İsa'nın şerefine on üçüncüyü seçer: bu sonuncu kilise rahibidir; diğer on iki tanesi mecburen sekiz şövalye ve dört çavuştur (210). On üç seçici bir başka odada toplanır (215) ve önce deniz ötesi, manastır veya bölge (Doğu eyaletleri) kişilerinden isimler teklif etmeye başlarlar. Beğenmediklerini ellerle ve yararlı buldukları kişi on üçler tarafından Tapınak büyük üstadı olarak teklif edilir ve büyük meclis tarafından seçilmiş olur (216). Seçilen ilan edilir (219-220), sonra o kişi yemin eder (221). Seçici biraderler tartışmaları hakkında kesin bir gizliliğe riayet ederler (223).

Görüldüğü üzere, bir üstadın ölümünden ardılının seçimine kadar altı hafta ile iki aylık bir zaman aralığı gerekmektedir.

TÜZEL ÇERÇEVE

Bu seçimin meydana geldiği tüzel çerçevenin incelenmesi bizi aydınlatır ve tarih meselesinde de ilerlememizi sağlar.

Gaudin seçildiğinde büyük kumandandı ve ortada mareşal de yoktu. 1292 Nisan'ında (veya Mart'ında) durum neydi? Gaudin'in yönetim kurulu bilinmiyor; hiçbir tarikat yüksek görevlisinin ismine ulaşamıyoruz. L. Dailliez'nin noksan ve doğrulanmayan bir kaynağa dayandığı üzere Molay tarikat mareşali miydi⁴¹? Böyle bir şey doğruysa yöntemin ilk adımlarını sürdürmek durumunda olacaktı. Dediğim gibi bu imkânsız değildir, ama bu doğrulanmayan bir varsayımdır.

Olağan durumda seçim bir genel meclis çerçevesinde gerçekleştirilir, ama yukarıda ayrıntısını verdiğimiz usuller meclisin on üç büyük seçiciyi sadece onayladığını gösteriyor. Jacques de Molay'ın seçimi için bir meclis toplanması gerçekleşmiş miydi? Auvergne eyaletinden Tapınak biraderi Jean Senand'ın, Paris'te 31 Mart 1311'deki sorgulamasına tekrar gelelim. "Lefkoşa'da bugünkü [Jacques de Molay] büyük üstadın ağzından, tarikatta hoşuna gitmeyen şeylerin kökünü kazıyacağını, ama bunun belki sonuçta

41 L. Dailliez, *a.g.e.* (no. 31), s. 21.

tarikata zarar vereceğinden kuşkulandığını ve bunun Akka şehrinin kaybedildiği yıl dört yüz biraderin bulunduğu büyük mecliste o üstat tarafından söylendiğini işittiğini⁴² söylemektedir... Yargılanmaları sırasında Tapınakçılar tarafından yapılan bütün açıklamalar gibi bu ifadenin de ihtiyatla karşılanması gerekir. Ama bize, biri tarih, diğeri o zaman toplanmış olan kurum hakkında verdiği iki işaret kendisine hiçbir suçlama getirmeyecek niteliktedir; bu bakımdan bunları önemsiz gösteremeyiz.

Akka'nın düştüğü yıl Kıbrıs'ta bir genel meclis toplanmış olmalıdır. Bunun tarihi 1 Ocak ile 31 Aralık 1291 arasında veya 1291 Mayıs'ı ile 1292 Mayıs'ı arasında olabilir. Bu şekilde yorumlamaya dayanan Jochen Burgtorf'un Jean Senand'a, herkesin bildiği gibi Ağustos'tan Ağustos'a giden evrensel takvim geleneğini uygulamış olmasından endişe ederim. Mübaşir olan Jean Senand hiç şüphesiz Latince biliyordu ama onun gibi bir Orta Çağ adamı olarak, Batı kurumlarında yılın başı hakkındaki uygulama ne olursa olsun, onun için yeni yıl 1 Ocak'ta başlardı; bunun en iyi kanıtı katedrallerin ve diğer yerlerin giriş kapılarını süsleyen "aylar" takviminde iki yüzlü Janus'un kabartmasının Ocak ayını göstermesidir⁴³. 1291 yazı sonunda veya sonbaharında Suriye-Filistin kıyılılarında tutulan Tapınakçıların son mevzilerinin terk edilmesinden sonra bir genel meclis toplanmış olmasında şaşılacak veya imkânsız bir şey yoktur. Yeni bir üstadın seçilmesi henüz söz konusu değil ve dolayısıyla bu meclisin amacı değildi. Bu meclisi 1292'nin ilk aylarına taşımaya ve tarikatın genel meselelerini görüşmek üzere çağrılan meclisin 16 Nisan'da Thibaud Gaudin'in ölümüyle yeni bir üstadın seçimiyle ilgilenmek zorunda kaldığı gibi bir varsayımı da ortaya koymaya hiç ihtiyaç yoktur. Öyle bir durumda hiç şüphesiz Gaudin'in ölümüyle ardılının seçimi arasındaki kısa süre akla gelebilir. Bu kitabın birinci baskısında açıkladığım noktada kalmakta devam ediyorum: 1291'de seçim meselesiyle hiç alakası olmayan bir genel meclis toplanmıştır.

Bununla birlikte ikinci bir problem Jean Senand'ın ifadesinde ortaya çıkmaktadır: bu genel meclise dört yüz biraderin

42 Mich. II, s. 139.

43 J. Burgtorf, *The Central Government...*, a.g.e., Jacques de Molay'ın biyografik başvuruları.

katılmış olması gerekirdi; bu sayı bazı tereddütler yaratmaktadır zira, Kıbrıs'ta genel bir meclisin olağan tertiplenme sürelerine uyulmuş olursa da, yani Batı Tapınakçıları, eyalet üstatları ve önemli kumandanlıkların kumandanları gelmek için yola çıkmış olsalar bile, 1291 ilkbaharında Akka ve başka yerlerdeki Tapınakçıların önemli kayıplarından sonra bu fazla bir sayıdır. Burada söz konusu olan mecliste hazır olan dört yüz Tapınakçıdır, yoksa sürekli olarak Kıbrıs'ta kalan Tapınakçılar değil.

Paris'te 12 Mayıs 1311 tarihinde Papalık komisyonu önünde sorgulanan Limoges'lu Tapınakçı Hugues de Faure'un ifadesi seçimin gerçekleştiği tüzel çerçeve meselesini biraz daha karmaşık hâle getirmekte ve bunun sonuçları hakkında bir dizi soruya kapı açmaktadır.

Önce Hugues de Faure'u dinleyelim:

Üstadın seçilmesinde denizaşırı toplanan mecliste anlaşmazlık olduğundan ve meclisin çoğunluğunu oluşturan Limousin ve Auvergne eyaleti biraderleri üstat olarak birader Hugues de Pairaud'yu görmek istediklerinden ve azınlık biraderler şimdiki üstadı [yani 1311'deki Üstat Jacques de Molay] istediklerinden, adı geçen üstat Hospitalcilerin Üstadı Şövalye Otton de Grandson'un ve başka diğerlerinin önünde, kendisinin de birader Hugues'ün seçilmesini istediğine ve kendisinin üstat olmak istemediğine yemin etti. Üstelik bu çoğunluk, üstadın ölümünden sonra âdet olduğu üzere kendisinin büyük kumandan yapılmasını kabul etti, adı geçen üstat [Jacques de Molay] birader Hugues'ün üstat yapılması için sonradan pazarlıklar olduğunu belirterek, onun büyük kumandan yapıldığı an büyük üstat yapılacağını, çünkü isteseler de istemeseler de büyük üstat olacağını ve böylece baskıyla böyle yapıldığını söyledi⁴⁴.

Oldukça karışık bu metin ve bu metni daha açıklayıcı kılmak için yapılan çeşitli yorumlar (Jean Senand'ın metnine karşılık) büyük meclisten değil küçük meclisten söz etmektedir ve bunu da iki defa tekrarlamaktadır. Seçim küçük meclis çerçevesinde yapılamazdı. Büyük meclis (*couvent=manastır*) nedir? Tapınak tarikatında bu kelime uzun zaman şövalye biraderler ile silah çavuşu biraderlerden oluşan tarikatın savaşçı güçlerinin tümünü tanımlamıştır. Burada Hospital tarikatının içindeki anlama eklemlenen,

tarikatın yönetici grubu olarak daha kısıtlı bir anlamda kullanılmıştır; yani üstat, ileri gelenler ve bunların çevresinde yer alan akıl adamlar veya danışmanlar kastedilmektedir. Kaç kişidirler? Bu metni yorumlayan en yeni uzmanlara (Antony Luttrell ve Jochen Burgtorf) göre 40 civarındadır. Bu sayı, Jean Senand'ın belirttiği küçük meclis ile Hugues de Faure tarafından verilen büyük meclisleri 1292'de tek ve aynı bir toplantı olduğu fikri üzerine dayanmaktadır ve birinci yazar tarafından verilen dört yüz katılımcı rakamı hatalıdır ve belki kırk olarak okumak gerekir.

Başka türlü yapılamayacağı için, varsayım düzleminde kalarak, ben 1291'de belki dört yüz Tapınakçı ile yapılan bir genel toplantı ile en geç 16 Nisan'da (1292) ama daha gerçekçi olarak önceki iki ay içerisinde meydana gelen Thibaud Gaudin'in ölümünü takip eden 1292'nin ilk dört ayında yeni üstadı seçmek için yapılan daha kısıtlı bir küçük meclis toplantısını ayırt etmek niyetindeyim. Çünkü aceleye getirme yapılmamış ve aşağıda anlatacağımız sebeplerden dolayı (Hugues de Faure'un anlattığı üzere) pazarlıklar yapılmıştır.

PAIRAUD'YA KARŞI MOLAY MI?

Hugues de Faure'un ifadesi özellikle ilgi çekicidir çünkü genel meclis bünyesindeki gerilimler ve bölünmeleri ortaya çıkarılmaktadır (bunun doğru mu yanlış mı, yarısı doğru veya dörtte üçü yanlış mı meselesinin burada önemi yoktur)⁴⁵. Bunların pek tabii inanılmaz tarafı yoktur. Ona göre, genel meclisi oluşturan ve Auvergne eyaleti kökenli (Auvergne ve Limousin'i içine alır) biraderlerin oluşturduğu bir çoğunluk kendi adayları Hugues de Pairaud'yu dayatmaya çalışıyordu. Bu durum büyük-küçük meclis ayırđına imkân tanımaktadır: böyle bir çoğunluk dört yüz Tapınakçıyı bir araya getiren bir genel meclis çerçevesinde mümkün değildir, ama toplandığı yerde, yani Kıbrıs'taki Tapınakçıları bir araya getiren bir küçük meclis içinde makuldür. Geriye

45 B. Frale, *a.g.e.* (no. 1), s. 17-19'de bunu kabul eder; M. Barber bunun tarihî değerini sorgular ve M.-L. Bulst-Thiele bu durumu tartışmaz; ne P.-V. Claverie'nin, *L'Ordre du Temple...*, *a.g.e.* (no. 5), c. I, s. 151-157'deki derinlemesine incelemesi, ne A. Luttrell'in, "The election of the templar master Jacques de Mola", *a.g.m.*, s. 21-32'deki incelemesi bana ikna edici gelmiştir.

o zamanki küçük meclisin bileşimi hakkında doğrudan hiçbir bilgiye sahip olunmaması meselesi kalır (ve 1291'de toplandıysa genel meclis hakkında bilgi olmaması söz konusudur). Tapınakçıların duruşmalarına (Paris, Clermont, Kıbrıs mahkemeleri) bakılarak yapılan sayımlar, tarikatın tarihinin son on yıllarında Auvergne kökenli Tapınakçıların yüksek oranda Doğu'da (1291'den sonra Kıbrıs'ta) bulunduğu yönündedir⁴⁶. Bu Auvergne'li çoğunluk Jacques de Molay'e karşı çıkmış olmalı ve ona karşı, aslında hiç de o bölgeden olmayan Hugues de Pairaud'yu tercih etmiş olmalıdır. Neden Auvergne'liler Molay'e karşı onu seçmişlerdir?

Hugues de Faure, Pairaud'ya taraftar olan Auvergne'li çoğunluk ile Molay'i tercih eden azınlık arasındaki anlaşmazlık hakkında hiçbir bilgi vermemektedir. Bu belki, ileride de bazı vesilelerde göreceğimiz üzere, her zaman uyumlu olmayan Molay'le ilgili basit bir kişilik meselesidir. Belki Pairaud daha esnek bir adamdı. Ama böyle bir ayırım meselesi kabul edilirse buna daha derinlemesine sebepler aramak gerekir.

Hugues de Pairaud neredeyse bütün kariyerini Batı'da yapmıştı; Doğu'da sadece bir defa, otuz iki yıl önce Akka'da Guy de Charbac'ın Thomas Bérard tarafından kabul törenine katılmış olduğu için adı geçmektedir. 9 Mart 1311'de ifade veren tanık Guillaume de Errée bize 1279 tarihini işaret etmektedir. Oysa Thomas de Bérard 1273'te ölmüştü⁴⁷. Molay'in ise tamamen zıt bir profili vardır çünkü bütün kariyerini Doğu'da yapmıştır. 1292'de Hugues de Pairaud'nun kozları ne olabilir? Öncelikle, Ponthieu'de 1257'de kumandan olan, sonra 1261-1264 arası Fransa üstadı, sonra İngiltere üstadı ve nihayet Fransa ve İngiltere'de genel müfettiş olan Humbert de Pairaud'nun yeğeniydi.

Bu unvanla iki krallığın kumandanlıklarını ziyaret etmişti; bu bakımdan birçok Tapınakçı kendisini tanıyordu. Yeğeni Hugues ise 1291'de henüz önemli bir görevde bulunmamıştı; her ikisi de Burgonya'da olan Epailly kumandanı (1280-1285), sonra

46 P.-V. Claverie, *L'Ordre du Temple...*, a.g.e., c. I, s. 187-194; A. Demurger, "Outre-mer. Le passage des templiers en Orient d'après les dépositions du procès", *Chemins d'outre-mer. Études sur la Méditerranée orientale offertes à Michel Balard*, 2 cilt., Paris, Publications de la Sorbonne, 2004, c. I, s. 217-230.

47 Mich. II, s. 14.

Bure bölgesi kumandanı (1289) olarak çalışmıştı. Ancak 1292'de Fransa üstadı ve Fransa ile Almanya'daki bazı bölgelerde genel müfettiş olarak 1294 veya 1297'de adı anılmaktadır⁴⁸; yani Molay'ın seçilmesinden sonra bu görevlere gelmiştir (bu seçim sırasında genel müfettiş Geoffroy de Vichiers idi). Hugues de Pairaud hiç şüphesiz 1292'de Batı Tapınak teşkilatında saygın bir adamdı, ama henüz ön planda bir yetkili değildi. Eğer Molay tarikat içinde adı bilinmeyen bir adam olsaydı ona karşı ciddî bir rakip olabilirdi; ama hakkında fazla bilgi olamamasına rağmen durum hiç de öyle değil gibi gözüküyor. 1291'deki genel meclis sırasında kendisine atfedilen müdahale otoritesi olan ve Kıbrıs'ta bulunma üstünlüğü taşıyan bir adamdan çıkmaktadır.

Sonuçta 1292'de uygulanan seçim işlemlerine ve kuralına dönelim. Üstadı belirleyecek on üç seçiciden oluşan kurul, bu görevi yerine getirecek özelliklere sahip “deniz berisinden” biraderlerin adlarını önermeye ve tartışmaya başlarlar; eğer herhangi bir isim öne çıkmazsa ve yalnızca bu durumda deniz ötesi Tapınakçılardan birisi aranır: “Bu durumda deniz ötesi Tapınakçılar arasından en faydalı kişi ortaya atılır... (216)⁴⁹.” Bu yazılanları doğru olarak yorumlayabilmek için, bunların Tapınak'ın merkezinin Doğu'da, Kudüs'te olduğu bir zamanda yazıldığını unutmayalım. “Deniz berisi” Doğu'yu ve “deniz ötesi” Batı'yı anlatır. Sonnac, Vichiers, Bérard, Beaujeu, Gaudin, hepsi kariyerlerinin bir kısmını Doğu'da yapmışlardı. Beaujeu seçildiğinde elbette İtalya'da Pulia kumandanı idi, ama daha önceleri uzun zaman Doğu'da hizmet yapmıştı. Bu bakımdan Hugues de Pairaud'nun seçilmesi bir “ilk” olacaktır.

Barbara Frale, Molay ile Pairaud arasındaki bu rekabete “siyasî” bir açıklama önermekte olup aşağıdaki iki hususta konuyu açıklamaktadır:

48 Courban'ın ilçesi olan Épailly, Côte-d'Or, Montignysur-Aube kantonu; Bures, Côte-d'Or, Recey-sur-Ource kantonu. Bkz. E. G. Léonard, *Introduction au Cartulaire manuscrit du Temple*, Paris, 1932, s. 154 ve 150; Mich. I, s. 395; B.-T., s. 295.

49 L. Dailliez'nin modern Fransızca çevirisine dikkat etmek gerekir, belki de gerilidir ama çok fazla hatalar içerir; virgüllerin yeri değiştirildiğinde her şey değişir! L. Dailliez, *Règle et statuts de l'ordre du Temple*, éd. J.-P. Lombard, s. 174.

- İki adam arasında yapılacak olan seçim öncelikle tarikatın gelecek iki politikası arasında bir seçim olacaktır; yani askerî tarikatların geleneksel temel görevi olan Kutsal Toprakların ve Kudüs'ün yeniden fethedilmesine yönelenmiş "askerî" bir politika ile XIII. yy'ın sonunda dünyanın gerçek durumuna daha iyi uyum sağlamış ve sadece Kutsal Topraklara odaklanmak yerine Hristiyanlığın (Kilise, Devletler) genel çıkarlarını ön planda tutan "diplomatik" veya "idarî" bir politika. Molay birinciyi, Pairaud ikinciyi temsil ediyordu.

- İkinci sırada, tarikatın bir bağımsızlık veya özerklik politikası ile Devletlere ve önce Fransız monarşisinin siyasetlerine boyun eğme politikası arasında bir seçim yapılması söz konusuydu. Pairaud Fransa Kralı Güzel Philippe tarafından el altından yönetilen bir Fransız taraftarı kesimin adayı olmalıydı; oysa Molay tarikatın bağımsızlığını savunan tarafın, yani Fransız karşıtlığının önderi olmuş oluyordu.

Davranışları özellikle zorlayan Barbara Frale 1292'de ortaya çıkan seçimin, Limoges-Auvergne'liler ile Doğulular arasında "millî" bir karşıtlığı olduğu kadar "militarist özerklikçiler" ile "diplomatlar-bürokratlar" arasında bir siyasî zıtlaşmayı da kapsadığını düşünmektedir.

Burada, temelleri pek de iyi kurulmamış cezbedici bir yapıyla karşı karşıya olmaktan korkuyorum; zira ortada çok fazla belirsiz veya hatalı veri, çok fazla aldatıcı varsayım bulunmaktadır. Bu bakımdan bazı unsurları göz önüne alsak da gerisini dikkate almamak eğilimindeyim. Önce, 1292'deki Hugues de Pairaud, Güzel Philippe'in Papa VIII. Boniface'a karşı şiddetli saldırısını -aşırıya kaçmadan- destekleyen 1302 yılının Hugues de Pairaud'su değildir; o tarihte Doğu meseleleriyle haşır neşir olmamış bir Batı kumandanından başka bir şey değildi; tesadüfen amcasının yeğeniydi.

Dahası 1292'de önce Kıbrıs ile Ermenistan'ı savunma düşüncesi vardı ve Kutsal Toprakları yeniden ele geçirmek için şiddetli bir istek bulunuyordu. Bu bakımdan dönüşüme tâbi olmak istenmiyordu. Ne Tapınak ne Hospital hatta ne de Töton tarikatı o tarihte "Batı'da tembellik yapmayı" düşünüyordu. İşte o dönemde Moğollarla ittifak stratejisi en iyi gelişmelerini gösterecek ve başta Tapınak olmak üzere askerî-dinî tarikatlar öne çıkan bir yere yükselecekti.

Nihayet Batı'nın Kiliseye bağlı olmayan hükümdarlarının (Batı'nın bütün hükümdarları) baskısı (eyalet üstatlarının atanması; imtiyaz ve hakların kısıtlanması, vergiye bağlama girişimleri) tarikatlar üzerinde hissediliyorsa da tarikatların üstatlarının seçilmesinde söz konusu değildi (Saint Louis tarafından desteklenen Renaud de Vichiers'nin durumu özeldi, çünkü o sıralarda Fransa kralı Kutsal Topraklarda bulunuyordu). Guillaume de Beaujeu'nün seçilmek için Anjou hanedanından I. Charles'ın desteğini almasının bile öne çıkan bambaşka gerekçeleri vardı. 1292'de Güzel Philippe hiç şüphesiz askerî tarikatların başında olup bitenlere karşı kayıtsız değildi. Bu noktadan üstadın seçilmesine "gidecek bir adı mı" da ben atmayacağım.

Aslında bu seçim, bir önceki yıl Gaudin'in seçiminde olduğu gibi büyük üstadın ölüm haberinin Batı'ya erişmesinden önce meydana gelmişti. Hiçbir Batılı hükümdarın doğrudan müdahale edecek zamanı yoktu. Belki araya sokulan ajanlarla dolaylı olarak mı etki yaratıldı?

Otton de Grandson ve Franche-Comté şebekesi

Bu seçimde Hugues de Faure tarafından Otton de Grandson'a atfedilen rol, üzerinde durulmaya değer görülmektedir. Önce Hugues de Faure tarafından anlatıldığı şekliyle hem Hospital üstadının hem de bu kişinin varlığı üzerinde anlaşılm: Molay onların önünde yenin etmemişti; sadece onlara büyük üstatlık görevini entrikayla elde etmeyeceğine dair söz vermişti. Ne Hospital üstadı ne tarikata yabancı herhangi biri seçim süreci sırasında müdahalede bulunabilirdi. Sadece meclis hâlinde ve kapalı oturumla toplanmış Tapınakçılar seçime katılabilirdi. Jacques de Molay ancak meclis dışında, Tapınak dışında Tapınak harici kişilere bu teminatı (aslında kendisini asla bağlamıyordu!) vermiş olabilir. Bu gerçek gibi gözüküyor mu? Hiç kimse hiçbir zaman Molay'i andını çiğnemekle itham etmemiştir!

Otton de Grandson'un bu seçim sırasında Kıbrıs'ta olması pek muhtemeldir, çünkü bilindiği üzere, 1292-1294 yıllarında Doğu'da bulunuyor ve birçok kez Ermenistan'da olduğu belirtiliyordu.

Otton de Grandson, toprakları bugünkü İsviçre içinde, Neufchâtel yakınında yer alan, Burgonya Kontluğu'nun bir derebeyi idi⁵⁰. Çok erken bir dönemde İngiltere kralının hizmetine geçmiştir. Prens Edward ile birlikte 1271'de Filistin'e gitmiş ve orada 1275'e kadar kalmıştı. İngiltere'ye dönüp Anglo-Norman adaları valisi görevini üstlendikten sonra Saint Louis'nin Fransız alayı modeli benzer şekilde İngiltere kralı tarafından tamamen masrafları ödenen bir İngiliz birliğinin başında 1290'da yeniden Filistin'e hareket etmişti. Molay de kariyerini Doğu'da yapmış olduğundan pek muhtemeldir ki yolları çakışmış olsun. İngiltere kralının hizmetinde olduğundan Grandson'un aynı zamanda Güzel Philippe'in bir temsilcisi olması mümkün değildir. Özellikle 1292'de, iki krallık arasında on yıl sürecek bir çatışmanın başlangıcında böyle bir durum söz konusu olamaz. Grandson, kontluk üzerine Fransa'nın el koymasına şiddetle karşı çıkan Franche-Comté soylularının temsil ettiği akıma mensuptu.

Güzel Philippe kontluk ailesinin iki kolu, kont olan IV. Otton ile Arlay Derebeyi Jean de Châlons kolları arasındaki husumetten çok yararlandı. Birincisi Fransa kralının müttefikiydi ve onunla birlikte Aragon Haçlı seferine katıldı. Bu ittifak evliliklerle daha da güçlenmişti: IV. Otton Mahaut d'Artois ile evlenmiş ve kızları Jeanne da kralın ikinci oğlu, geleceğin V. Philippe'i ile evlenecekti. 1295'te yapılan Vincennes Antlaşması kontluğu Fransız yönetimine bırakıyordu. Jean de Châlons'a gelince o, 1250'de ölen II. Friedrich'in ardından yaşanan "büyük fetret" döneminden sonra 1273'te seçilen Habsburg hanedanından İmparator Rudolf'un kayınbiraderi idi. Sonrasında Fransızların yönetime el koymasına karşı çıkan Franche-Comté'li derebeyleri belki 1289'dan sonra, ama kesinlikle 1295'te bir birlik veya konfederasyon oluşturdular.

Söz konusu seçim sırasında ortaya çıkan kırılmaların sebeplerini Tapınak tarikatı içinde Jacques de Molay tarafından temsil edilen Burgonya ve Franche-Comté grubu ile tarikat dışından Otto de Grandson'un nüfuzu tarafında aramak gerekir, yoksa Barbara Frale'in ileri sürdüğü maceracı ve kabul görmez tezler

50 Grandson Charles le Téméraire'in (Pervasız) 1476'da İsviçre kantonlarına karşı ilk yenilgisini aldığı yerdir.

olan Fransa kralına taraftar olan ve olmayan iki akımın çatışması olarak görmemek gerekir⁵¹.

1291 genel meclisinde muhtemelen “Limoges-Auvergne” çoğunluğu yoktu (ben çoğunluk olduğu düşüncesinde ısrar ediyordum); 1292’de Molay’in seçildiği küçük mecliste bir çoğunluk hiç kuşkusuz vardı. Ayrıca o sıralar, Kıbrıs’ta Molay’in etrafındakiler incelendiğinde görüleceği gibi birkaç yıl sonra Jacques de Molay’in bütün gücünü alacağı bir Franche-Comté veya daha geniş anlamda bir Burgonya ağı vardı. Guillaume de Beaujeu’nün üstatlığı zamanında belirgin olan ve 1291-1292 yıllarında daha da artan ve böylece özellikle Kıbrıs’ta kök salmış Auvergne’li ve Limousin’li bir başka bölgesel klanın muhalefetini uyandırmış ve bunun sonucunda Hugues de Pairaud’nun önder olarak seçilmesine yol açacak olan bir Burgonya etkisi var mıydı? İşte Pierre-Vincent Claverie’nin pek de haksız sayılmayacak tezi buydu⁵². Bu durum Jacques de Molay ile Hugues de Pairaud arasında muhakkak bir çekişmeyi getirecek değildir. Üstelik bu kapsam Hugues de Faure’un ifadesini aydınlatıyor olsa da gene onu daha anlaşılır kılmamaktadır. Böylece Jacques de Molay hangi ayak oyunları ile Auvergne’liler ile oynayabilmiş ve baştan kendisine hasım olan küçük meclise kendisini seçtirmeyi başarmıştır?

51 Barbara Frale şu fikri destekliyordu: “İngiltere hükümdarı ile olan bağları ve Molay’in yemin töreninde ‘başka birçoğunun’ bulunması, Batı’daki bazı güç odaklarının seçimi kendi çıkarları doğrultusunda yönetmeye teşebbüs etmiş olabilecekleri konusunda şüpheler uyandırmaktadır. Otton de Grandson çok muhtemeldir ki, hükümdarın niyetlerine daha yakın bir aday lehine Jacques de Molay’in seçilmesini boykot ettirmek isteyen Güzel Philippe’in talimatları doğrultusunda hareket ediyordu”, B. Frale, *a.g.e.* (no. 1), s. 22.

52 P.-V. Claverie, *L’Ordre du Temple...*, *a.g.e.*, c. I, s. 187-194.

Batı'ya seyahat

Tapınakçılar büyük üstat olarak bir eylem adamı seçmişlerdi ve onun için istediğini bilen ve Kutsal Topraklar ile kendi tarikatının durumu hakkında oldukça berrak fikirlere sahip biri olduğunu söylemek hiç de ihtiyatsız olmaz. Jacques de Molay'ın, gerçekleşmesi için Batı'ya bir seyahat yaparak papayı, hükümdarları ve tarikatının biraderleriyle görüşmesini zorunlu kılan hedefleri vardı. Bu seyahatin hazırlıkları onu hemen meşgul etmeye başlamıştı, ama aynı zamanda Kıbrıs'taki otoritesini sağlamlaştırmak ve öncülünün başlatmış olduğu Kıbrıs ve Ermenistan krallıklarına yardım politikasını sürdürmesi gerekiyordu. İşte üstatlığının ilk yılında bu iki görevi yerine getirmeye çabaladı.

Ele geçirme

Jacques de Molay'ın daha 20 Nisan 1292 tarihinde Tapınak'ın üstadı olduğunu gösteren Aragon arşivleri belgesi, söz konusu işlemin ortak imzacıları olan tanıkların ilginç bir listesini de vermektedir. Burada söz konusu olan hiç de Molay'ın hükûmeti olarak adlandırılabilen liste değildi. Gaudin "hükûmetinden" hiçbir şey bilinmemektedir, ama Akka'nın düşmesi sırasında meydana gelen karışıklıklarda ileri gelenlerin çoğu öldüğünden, genel meclis veya küçük meclisin onayıyla yapılan yeni atamaların tarikatın zirvesini önemli ölçüde değiştirdiği düşünülebilir. Jacques de Molay'ın Gaudin hükûmetinde mareşal rütbesiyle yer aldığını teyit etmek mümkün değildir; ayrıca isimleri 20 Nisan 1292

belgesinin altında yer alan ileri gelenler arasında bazılarının önceden beri Gaudin'in yanında görevlerini ifa edip etmedikleri de bilinmemektedir. Metindeki orijinal yazılışına göre söz konusu ileri gelenlerin o listesini tablo olarak aşağıda veriyorum¹.

Büyük Üstat	Jacques de Molay
Mareşal	Baudeuin de la Andrin
Kara kumandanı	Berenguer de Saint Just
Sancaktar	Gaucher de Leincort
Türkopolbaşı	Guillen de la Tor
Alt-Mareşal	Raymon de Barberan
Emir komandoru	Guillen d'Ourenc
Hazinedar	Martin de Lou
Unvansız	Bertran l'Aleman
	Semen de Lende
	Ryenbaut de Caron

Bu liste tam bir listedir; bütün makamlar verilmiştir. Unvansız üç kişi danışman rolünde olmalıdır. İçlerinden ikisi, Simon de Lenda (veya Exemen de Lenda) ile Ryenbaut de Caron (Raimbaud de Caron veya Caromb) daha sonra önemli mevkilerde bulunacaktır.

Bu yeni yüksek görevlilerin bir kısmının coğrafi kökeni bilinmektedir; üçü Aragon Tacı devletlerinde doğmuştur: Berenguer de Saint Just, Raymond de Barbera ve Aragon-Katalonya eyaleti müstakbel üstadı² Simon de Lenda (veya Exemen de Lenda). Sancaktar yardımcısı Gaucher de Liancourt Picardie'lidir. Adı güney eyaletleri kökenini anımsatan Türkopol kumandanı Guillen de la Tor veya Guillaume de la Tour'un durumu pek kesin değildir. Kıbrıs kökenli bir "çömez" olabilir³. Baudouin de La Andrin (veya Landrin), 1310'da Lefkoşa'da sorgulanan ve kendisinin

1 ACA, AGP, parşömen., Cervera, no 486; A. J. Forey, *The Templars in the Corona de Aragon*, s. 405.

2 P.-V. Claverie, "La cristiandat en mayor peril ou la perception de la question d'Orient en Catalogne à la fin du XIIIe siècle", *Les Templiers en pays catalan*, Perpignan, Editorial El Trabucaire, 1998, s. 96-97'de söz edilmektedir. A. Luttrell'e göre Katalan kökenli olmalıdır.

3 Pierre-Vincent Claverie, *Les templiers en Terre sainte et à Chypre au XIIIe siècle, a.g.e.*, c 1, s. 118'de verilen tanımlamalara sadık kaldım.

1295'te tarikata kabulü sırasında onun da bulunduğunu söylediği Etienne de Safed adındaki Kıbrıslı Tapınakçının adını verdiği Baudouin de Laudrana ile aynı kişidir. Bu kişi Hainaut kökenli olabilir⁴; Guillaume d'Ourenc İspanyol eyaleti Galicia kökenli ve Martin de Lou (veya Loup) Kastilyalı Martin Lopez'dir. Bert-ran l'Aleman adından anlaşılacağı üzere... Alman'dır, ama Katalan da olabilir! Raimbaud de Caromb'a gelince, adını Carpentras yakınındaki Caromb Şatosu'ndan alan Provence küçük soylusu aileden gelmektedir⁵.

Molay hükûmetinin oluşumu hem ısrarla belirtilmiş bir özerklik iradesi hem de Aragon Tapınakçıları lehine çok açık bir tercihi ortaya koymaktadır; zaten bu tercih daha sonraları iyice ortaya çıkacaktır. Gene de Aragon Tacı ile muhtemel bir ittifak gibi aceleci dersler çıkarmamamız gerekir! Bu tamamen şartların elverişli olmasından da kaynaklanabilir, zira Aragon meselelerinin 1293-1294'te Jacques de Molay'ı çok fazla cezbediyor olması gerçektir. Ama aynı zamanda bu durum, Aragon Kralı II. Jacques'ın Memlûk sultanı nezdinde etkili bir şekilde müdahalede de bulunduğu tut-sakların (içinde Aragonlu Tapınakçılar da vardı) serbest bırakılması için olduğu kadar, Batı'daki Tapınakçı mirasını ilgilendiren meselelerden de kaynaklanabilir. Benzer şekilde güçlü bir Burgonya varlığı da görülmektedir. Ama bu ancak gelecek yıllarda ve özellikle büyük üstadın yakın çevresinde ("familyası") görünür olacaktır; bu durum ne üstatlığının ilk yıllarında ne de Tarikatın üst yöneticilerinin kısıtlı meclisinde fark edilmektedir. Bir "Burgonya egemenliğinden" söz etmek zordur⁶.

Aşağıda anlatacağımız Cenevizliler ile Venedikliler arasındaki deniz muharebesinde ölen Türköpol kumandanı Guillaume de la Tour'un 1292 veya 1293 yazında yerine yapılan atama sırasında olanları görmek gerektiğini ilave edelim.

4 G. B., s. 116-117. 1295 tarihi yanlıştır, çünkü, tanığa göre kendisinin kabul töreninde hazır bulunduğunu söylediği Jacques de Molay o tarihte Kıbrıs'ta olamazdı. Bkz. P.-V. Claverie, *a.g.e.*, c. 2, s. 325.

5 P.-V. Claverie, *a.g.e.*, c. 1, s. 210; Damien Carraz, *Ordres militaires, croisades et sociétés méridionales. L'Ordre du Temple dans la basse vallée du Rhône (1124-1312)*, Lyon, Presses universitaires de Lyon, 2005, s. 302 ve 322.

6 A. Luttrell, "The election of the Templar Master Jacques de Molay", *a.g.m.*, s. 27.

Kıbrıs ve Ermenistan'ın savunulması

Kısa zamanda takımını oluşturan Jacques de Molay, Akka'nın düşüşünü takip eden iki yıl içinde süregelen Memlûk saldırıları ile karşılaştı ve bunlara karşı mücadele etmek zorunda kaldı.

Latinler üzerinde muzaffer olan Memlûkler artık Ermenilere karşı harekete geçme zamanı geldiğine karar vermişlerdi. Burada 1292-1293 yıllarının iki önemli olayından söz edelim. 1292 Haziran'ında Memlûkler, Ermenilerin katolikos [*Ermeni kilisesi başı –RU*] merkezi olan ve İslâm topraklarında sıkışıp kalmış bir şehir olan Hromgla'yı [*Şanlıurfa'nın 50 km batısında, Rumkale –RU*] ele geçirdiler; ertesi yıl Kral II. Hethum, yeterli İlhanlı desteği bulamadığından Memlûklere Fırat'ın yukarı vadisinde üç kaleyi bırakmak ve onlarla eğreti bir ateşkes imzalamak zorunda kalmıştı.

Batı'da Papa IV. Nikola Ermeni Krallığı'nın karşı karşıya kaldığı tehditlerin hemen farkına varmış ve küçük krallığın korunması amacıyla gerçek bir Haçlı seferi düzenlemeye teşebbüs etmişti. *Pia mater ecclesia* başlıklı bir dizi Papalık kararnamesinin 23 Ocak 1292 tarihinde yayınlanması bunun kanıtıdır. Birinci kararname daha genel kapsamdaydı: krallık “Haça düşman kurtların ortasında kalmış kuzu gibi sapkın uluslarla çevrili...” olduğundan papa onun yardımına koşacak herkese, sanki Kutsal Topraklara gidecek olsalar elde edecekleri ayrıcalık ve bağışlamaların aynısını vermeyi taahhüt ediyordu; ayrıca değişik Batı kilise çevrelerine vaizler de gönderiyordu⁷. Aynı zamanda Tapınak ve Hospital büyük üstatlarına da başvurmuş ve onlardan “Papalık makamının talep ve buyruğu ile kadirgalarının denizde Ermeni Krallığı'nın savunması ve ona yardım edilmesi için Haçın düşmanlarına karşı seferber edilmesini” istemişti⁸. Gene aynı maksatla başkaptan olarak Roger de Thodinis'in kumandasında birkaç Papalık kadirgasını da silahlandırmıştı⁹.

Bu Papalık kararnamelerinin etkisi olmuş mudur?

7 *Reg. Nicolas IV*, c. II, s. 913, no. 6830.

8 *A.g.e.*, No. 6834-6835: *mandat ut cum galeis quas de mandato et ordinatione sedis apostolicae tenere in mari debet contra inimicos cricis ad regni Armeniae defensionem succursum impedit.*

9 *A.g.e.*, No. 6836.

Kıbrıs'ta iki Tapınakçı kadirgâsının seferber edilmesini papa'nın çağrısına Tapınakçıların bir cevabı olarak kabul etmek mümkün müdür? Tir Tapınakçısı ve Ceneviz Yıllıkları olanları hemen hemen aynı şekilde anlatmaktadır, ama Tir Tapınakçısı hikâyeyi 1292'de olmuş gibi gösterirken Ceneviz Yıllıkları çok daha gerçeğe yakın bir şekilde 1293 Temmuz'unda göstermektedir. Bu olay, "Curzola Savaşı"¹⁰ olarak bilinen Cenevizliler ile Venediklileri karşı karşıya getiren çatışmanın başında meydana gelmiştir. Venedikliler dört kadirgâyı donatmışlar, bunlar Venedik'ten hareket ettikten sonra Kıbrıs'ta toplanmışlardı. Gemilerde "Kıbrıs'ta Tapınak tarikatına bağlı iki kadirgaya geçen başka silahlı adamlar"¹¹ bulunuyordu. Demek ki Tapınakçıların Kıbrıs'ta iki kadirgâsı vardı ve bunlar için Batı'dan Venedik gemileriyle silahlı adamlar ve gerekli donanımı getirtmişlerdi (metinde daha ilerde "forsalar"dan söz edilmektedir). Denizde bu gemiler Ceneviz ticaret gemileriyle karşılaşmış ve onlara saldırmışlardı. Ama talihleri dönmüştü, çünkü Cenevizliler çatışmadan galip ayrılmışlar ve Venedik kadirgalarını ele geçirmişlerdi. Venedik konvoyunun üzerindeki Tapınak sorumlusu Guillaume de la Tour öldürülmüştü: Jacques de Molay'ın 20 Nisan 1292 tarihli mektubunun kanıtladığı gibi bu kişi çok muhtemel Türkopolbaşısıdır. 1292 tarihi göz önüne alınırsa bu girişim pekâlâ Ermenistan'a yardım için Papalık talebi ile örtüşmektedir. Ama 1293 tarihi ele alınırsa söz konusu girişim daha çok Kıbrıs Adası'nın savunması için kuvvetlerin seferber edilmesi çerçevesine girmektedir.

Ermenistan'a özgü yardımlardan konuşmak için başka bir girişime bakmak gerekir. Birçok tarihçi gerçekten de Ermeni Krallığı'nda, Tapınak ve Hospital büyük üstatları ile Akka'daki İngiliz kumandanı Otton de Grandson'un hep birlikte sürdürdüğü bir seferden söz etmektedir. Tarihçiler bu seferi 1292 veya 1293 başında göstermektedirler; Tapınak üstadı ise Thibaud Gaudin olarak belirtilmektedir¹². Ama bu seferi kanıtlayacak olan kötü yorumlanmış

10 *Annales genuenses di Jacobo Auriaco*, éd. L. Muratori, *Rerum italicarum Scriptores*, c. VI, Milan, 1725, Kitap X, kol. 606.

11 T.T., s. 256-257, parag. 537.

12 B.-T., s. 293-294 ve 302; B. Frale, *L'Ultima battaglia dei Templari*, s. 18'de Tir Tapınakçısının adı verilmektedir, s. 252 ve 279 (konuyla hiç alakası yoktur); Ch. Kohler, "Deux projets de croisade en Terre sainte composés à la fin du XIIIe siècle et au début du XIVe" ROL, no. 10 (1903-1904), s. 406-457.

ve kimi yerde yanlış tarihlenmiş bu kaynaklara yapılan göndermeler konuyla ilintili değildir. Özellikle Batı'da, tarihçi Hayton (Hethum) olarak bilinen Korikos'lu Hayton'un (gerçekte bu şehrin ve arazinin derebeyi idi) "Doğu Toprakları Tarihlerinin Çiçeği" adlı bir Ermeni vakayinamesinin bir bölümü nakledilmektedir¹³. Bu kişi, o sıralar Ermenistan'da hüküm süren ve kendisi de bir vakayiname bırakmış olan Kral II. Hethum ile karıştırılmamalıdır¹⁴. Benim de bir sonraki bölümde yeniden kullanacağım Korikos'lu Hayton'un metnini dikkatle incelemek daha uygun olur.

Burası önce II. Hethum'u ilgilendirmektedir. 1289'da babası II. Levon'un yerine geçen bu kral değişik bir şahsiyettir. Krallık ve hanedana ilişkin görevleri ile kendisini Fransisken tarikatına girmeye sevk eden manevî hasretleri arasında bölünmüştü. Kral olarak taç giymeyi reddetmiş, üç defa tahttan feragat etmiş her seferinde şartların veya Ermeni soyluların baskılarıyla fikir değiştirmek zorunda kalmıştı¹⁵. İlk defa 1293'te kardeşi Toros lehine tahttan feragat etmiş ama caymış ve 1294'te Toros kendisine "krallık ve derebeyliği" görkemli bir törenle iade etmişti¹⁶. Bu konuda tarihçi Hayton -kendisinin büyük bir Ermeni derebeyi olduğunu, 1293'te II. Hethum'a karşı komploya karıştığını ve gene Hethum tarafından 1294'te sürgüne gönderildiğini belirtmekte yarar vardır- Toros'un krallığın başkenti Sis'e Ermeni baronlarını ve içlerinde Otton de Grandson'un da bulunduğu birçok Kıbrıslı derebeyini davet ettiğini söyler¹⁷.

13 Hayton, *Flor historiarum Terre orientis (ou Fleur des histoires de la Terre d'Orient)* RHC, Doc. Arm., c. II, s. 111-254 (Fransızca metin) ve s. 255-363 (Latince metin).

14 C. Mutfian, "Héthoum de Korykos historien arménien. Un prince cosmopolite à l'aube du XIVe siècle", *Cahiers de recherches médiévales*, 1, 1996, s. 157-176.

15 Bütün bunlar hakkında bkz., C. Mutfian, *La Cilicie au carrefour des empires*, 2 cilt, Paris, Les Belles Lettres, 1988, c. I, s. 464 ve devamı *Id.*, *L'Arménie du Levant (XIe-XIVe siècle)*, Paris, Les Belles Lettres, 2012.

16 RHC, Doc. Arm., c. II, böl. XLIV, s. 326-330; bu XLIV. bölüm "Fleur des histoires"ın bütün el yazmalarında bulunmamaktadır; aynı zamanda, ne yazık ki sağ tarafı tamamen kesilmiş Fransızca bir el yazmasında da bulunmadır: bkz. *a.g.e.*, s. 206-210.

17 *A.g.e.*, s. 327: *Quo cumperto, frater ejus secundus, dominus Theodorus, convocatis domino Hotono de Grandisono et aliis etc. [...], fratri suo primogenito, domino Haytono, dominium restituit atque regnum...* Tarih konusundaki

Yazısının devamında Hayton 1296-1297 yıllarına gelir; o yıllarda Hethum'un gene kardeşi Toros'un lehine feragatinin yanı sıra, kardeşleri Sembat ile Konstantin'in tahtı gasbetmeleri ve Ermeni tahtını kurtaran İlhanlı Hanı Gazan'ın Memlûklere karşı başlattığı büyük saldırı (1299 Aralık'ında Homs zaferi) da dikkate değer olaylardır. Korikos'lu Hayton yazısında kendisinden bahsederek, Fransa'da bir hac ziyaretinden sonra ülkesine dönünce kraliyet ailesi ve krallıkta düzen ve barışı sağlamak üzere hesapsız masraf yaptığını anlatır ve söylediklerini güçlendirmek için "o dönemde o bölgelerde olan bilge üstat ve soylu adam Otton de Grandson ile Tapınak ve Hospital'in üstatları ve manastırlarının kardeşleri ile Ermenistan ve Kıbrıs krallıklarının bütün soylularının, adamlarının ve halklarının¹⁸" tanıklıklarına gönderme yapar. "O dönem" dediği 1298 veya 1299 yılıdır.

Bu metinde kronoloji belirli bir tarih ile kesinleşmemiş olsa da kuşku duyulacak bir şey kalmamıştır: Otton de Grandson'un adı, 1293/1294 ve 1298/1299 olarak iki defa geçmektedir; sonuncu tarihte olmak üzere Hospital ve Tapınak üstatlarından bir defa söz edilmektedir. Ama ne Otton de Grandson ne de Hospital üstadı 1298/1299 tarihlerinde Doğu'da idiler. Aynı şekilde Anthony Luttrell de Otton ile iki üstadın Ermenistan'a, 1289-1299 değil, 1292 (yıl sonu) veya 1293'te gittiklerini düşünmektedir¹⁹. Demek ki ne Korikos'lu Hayton'un metnine ne de ondan hareketle kurulacak ola kronolojiye güvenilebilir. Bununla birlikte metinde görülen birkaç hata ve karıştırma, onun metnini hiç de tartışma konusu yapmaz²⁰. O zamanlar Hayton tarafından adları verilmeyen Jacques de Molay ile Hospital üstadı 1293'ün ilk yarısında Otton de Grandson ile birlikte Ermenistan'da bulunmuş olabilirler. Bir başka olasılık da Otton'un 1293'te (Tir Tapınakçısı tarafından verilen tarih) veya 1294'te (genellikle verilen tarih) Ermenistan'a, askerî sefer ile hiç ilgisi olmayan bambaşka şartlar altında tek başına gitmiş olmasıdır.

çelişki göze çarpmaktadır: 1293 mü, yoksa 1294 mü. Charles Kohler, *anılan makale*. (not. 11), bize Grandson'un 1293 Aralık'ından önce İngiltere'ye döndüğünü bildirmektedir; bununla birlikte Hayton'un metni gayet açıktır: 1294'te olmuştur.

18 A.g.e. s. 330.

19 A. Luttrell, "The election...", anılan makale, (not. 6), s. 28.

20 C. Mutafian, *L'Arménie du Levant, a.g.e.*, (not. 15), s. 190-192.

Venedik ile Cenova'yı karşı karşıya getiren bir savaş ortamı içinde bulunuluyordu. Famagusta (*Gazimagosa*) ve Ayas (*Yumurtalık*) limanındaki Cenevizlilere zarar veren Venediklilerden intikam almak üzere, Ermeni limanı Ayas'ta demirlemiş olan Venedik donanmasına karşı saldırı düzenleme maksadıyla Konstantinopolis'ten hareket eden küçük bir Ceneviz filosu oraya doğru yol alıyordu. Anadolu kıyıları boyunca ilerleyen bu filo "içinde Cenevizlilere düşman Suriyeli, Pisa'lı ve Venedikli silahlı adamlar bulunan bir Kıbrıs kadirgasına rastladılar; içlerinde yer alan deniz aşırı büyük şöhet sahibi Üstat-Şövalye Otton de Grandson Cenevizlilerle birlikte gidebileceğini söyledi ama onlar bu isteği geri çevirdiler ..."

Anlaşılan Cenevizliler Otton de Grandson'un kendileriyle Venedikliler arasında arabuluculuk yapma teklifini geri çevirmişler ve yanlarından uzaklaşmasını rica etmişlerdi: "Senyör Otton hemen deniz açıldı ve Kıbrıs'a gitti, çünkü Ermeni kralını görmekten ve konuşmaktan dönüyordu²¹."

Otton de Grandson Sis'te II. Hethum'un yeniden tahta çıkışı töreninden gelmiyor muydu? Hiç şüphesiz tarihler denk gelmiyordu zira Tir Tapınakçısı olayı 1293'te gösteriyordu, oysa tören 1294'te meydana gelmişti. Ama Tapınak Türkopolbaşı'nın ölümüne sebep olan olayı da bir yıl erkene yerleştirmişti. Olayı kesinleştirmek için Venedikliler ile Cenevizliler arasındaki bu olayın kesin tarihini bilmek gerekecektir.

Özet olarak aşağıdaki kronolojiyi veriyorum:

- Tapınakçıların 1293'te Kıbrıs'ta iki kadirgayı hazırladıkları gerçektir, ama bu gemiler Venedik ile Ceneviz arasındaki savaşa kurban gitmiş her ikisi için hazırlanan mürettebat ile silahlı adamlarını kaybetmişlerdi.

- Tapınak ve Hospital üstatlarının Otton de Grandson ile birlikte Ermenistan'da 1292'de veya 1293 başında ortaklaşa girişimleri mümkündür, ama bunu Korikos'lu Hayton'un metnine dayandırmak mümkün değildir; buna karşılık, Otton de Grandson 1293 veya 1294'te (bu daha muhtemeldir) Sis'te II. Hethum'un yeniden tahta çıkışı töreni için Ermenistan'a gittiği de gerçektir; ama tarikat üstatları yanında bulunmuyordu²².

21 T.T., s. 280, parag. 543.

22 A. Luttrell, "The Hospitallers' intervention in Cilician Armenia 1291-1375", T. S. R. Boase, *The Cilician Kingdom of Armenia*, Edimbourg, Scottish

- 1298/1299 yıllarında Tapınakçıların ve Hospitalcilerin Ermenistan'a müdahalesi, Korikos'lu Hayton'un XLIV. Bölümden hareketle yapılacak kronolojiye uygundur, ama Otton de Grandson'un olaya dâhil olması yoktur. Bu müdahalenin İlhanlı Hanı Gazan'ın saldırısı ile bağlantılı olup olmadığı, bir sonraki bölümde ele alacağım başka bir meseledir.

1292-1293 yıllarına geri dönersek, Papa IV. Nikola'nın çağrısının etkisi olmadığı söylenemez, ama hiç de sonuç verici olmamıştır. Papanın Tapınakçılara gönderdiği kararname belki Thibaud de Gaudin tarafından alınmıştır, ama kesinlikle ardılı tarafından değil. Kıbrıs'ta Tapınak'a iki kadirganın silahlandırılması için Venedik'te yapılan teşebbüsler hiç şüphesiz Jacques de Molay tarafından yürütülmüştür; ama bu teşebbüsler en azından Ermenistan için değildi.

Batı'ya seyahat: kronoloji ve güzergâh

Jacques de Molay Kıbrıs'ı 1293 ilkbaharında terk etti ve Mayıs ayında muhtemelen Marsilya'da karaya ayak bastı; bu seyahatte ana işaret noktası olacak ilk belge gerçekten "Provence"ta yazılmış ve tarihçiler tarafından 1293 Mayıs'ı olarak tarihlendirilmiştir²³: bu belge, Molay tarafından, Provence'ta bulunduğunu bildirdiği, İngiltere kralına yazılmış bir mektuptur ve içinde Montpellier'de bir meclis toplantısı yapmaya hazırlanmakta olduğunu, bu münasebetle İngiltere üstadı Guy de Forest'in gelmesini arzu ettiğini yazmaktadır. İkinci işaret noktası şaşırtıcıdır: Jacques de Molay 1293 Haziran'ında belki de Nantes'ta idi; Galleran de Chasteaugiron adında bir şövalye, Aquitaine üstadının ve biraderlerinin onayı ile Molay'den, Nantes yakınlarında Célier kilise bölgesindeki bir arazinin gelirini

Academic Press, 1978, s. 121. Yazar, 1298-1299 olaylarına ilişkin tarihçi Hayton'un metnindeki bölümü de kullanır, ama 1294 yılındaki Sis'teki törene Tapınak ve Hospital üstatlarının da katıldığını kanıtlamak için buna atıfta bulunur ki, en azından o sırada Batı'da olan Molay için bu mümkün değildir.

23 B.-T., s. 305, not. 49 ve s. 356; İngiltere Üstadı Guy de Forest'in bu belgede zikrediliyor olması bu tarihi geçerli kılmaktadır; bunu (kısmen) yayınlamış olan Kervyn de Lettenhove Molay'ın Haçlı seferi hatıratına bağlamakta ve yanlış olarak 1306 tarihini vermektedir, Kervyn de Lettenhove, "Deux lettres inédites de Jacques de Molay", *Bulletin de l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique*, 43. yıl, 2. dizi, 38, (1874), s. 254.

aldığını hatırlamaktadır²⁴. Hâlbuki, Mayıs ayındaki mektupla ilan edilen tarikatın meclis toplantısı 9 Ağustos'tan itibaren gerçekten Montpellier'de yapıldığından ve doğal olarak Molay de orada bulunacağından, teknik olarak mümkün olsa da, böylesine küçük bir iş için Britanya'ya böylesine kısa seyahate bir açıklama bulmak kolay olmamaktadır²⁵. Jacques de Molay'ın, bölümün devamında tekrar anlatılacak olan Tortosa'nın geri verilmesi gibi önemli bir meseleyi müzakere etmek üzere Montpellier'den Aragon'a geçmesi gerekcekti²⁶. Gerekecekti diyoruz çünkü sonuçta oraya gidip gitmediği bilinmemektedir. Meclise katılan ve Jacques de Molay ile Tortosa meselesini görüşmüş olan Aragon Üstadı Cardona'lı Berenguer büyük olasılıkla onunla birlikte kralın huzuruna çıkmış olmalıdır. Ama hastalanan Berenguer Aragon'a dönüşünü ertelemiştir. Jacques de Molay oraya onsuz mu gitmişti? Aragon ile hâlen savaş hâlinde olan Fransa'dan geliyordu; Sicilya ayaklanmalarından doğmuş bulunan ihtilaf henüz çözümlenmemiştir ve 1285 Haçlı seferinden beri iki ülke uzlaşmamıştır. Bu bakımdan olsa gerek, Tarragon'dan gelen Kral II. Jacques 24 Ağustos 1293 tarihinde Jacques de Molay için, Katalan topraklarından kralın memurları tarafından sorgulanmadan geçebilmesi için kendisine bir serbest geçiş kâğıdı düzenletmişti:

Muhterem biraderimiz Jacques de Molay kendi irademiz ve iznimiz ile topraklarımıza gireceğinden, adı geçen birader Jacques'a, arkadaşlarına, atlarına ve eşyalarına hiçbir engelleme çıkarmamanızı emrediyoruz²⁷...

Cardona'lı Berenguer'in olmaması yüzünden Ascò kumandanı serbest geçiş belgesini Jacques de Molay'e götürmekle görevlendirilmişti; aynı zamanda kendisine refakat edecekti. Tarragon'dan ayrılan Aragon kralı Saragossa'da Lerida'ya uğrayarak

24 A. D. Vienne, 3H1 790; A. de Barthélemy ve J. Geslin de Bourgogne, tarafından yayınlanmıştır: *Anciens évêchés de Bretagne*, t. VI, s. 206-207.

25 L. Dailliez, *Jacques de Molay*..., s. 23; 10 Ağustos 1293'te yazılmış Jacques de Molay'ın Sainte-Eulalie Kumandanlığı ile Millau şehri arasındaki ihtilafı düzenlemek üzere yazılmış *in capitulo nostro generali apud Montempessilarum* başlıklı mektubuyla bu tarih daha da doğrulanmaktadır A. D. Haute-Garonne, H, 1 (30).

26 ACA, Canc., Reg. Jaime II, 98, f. 218; A. J. Forey, "Letters...", s. 156.

27 A.g.e., 98, fas. 275v.

19 Eylül 1293 tarihinde Barselona'ya varmıştı. Hiçbir Katalan belgesi, özellikle o zamanlar Doğu Pireneler'deki Tapınakçılar ile çatışma hâlinde olan Entença'lı Berenguer'in müdahil olduğu duruşmanın tutanakları da, Jacques de Molay'ın fiilen geldiğinden söz etmemektedir. Bu duruşma, Molay'ın gelmiş olacağı düşüncesine katılmış gözüken F. Carrer y Candy tarafından dikkatle incelenmiştir²⁸. Belki de Cardona'lı Berenguer'in iyileşmesi ve Katalonya'ya dönmesi o dönemde büyük üstadın seyahate çıkmasının aciliyetini bertaraf etmiş olabilir mi²⁹? Gerçekten de Montpellier tarikat meclisi Tortosa'nın krala iade edilmesi konusunda prensip kararı almıştı; gene de anlaşmanın ayrıntılarını tartışmak ve Tapınakçılara ayrıcalıklarda bulunmak gerekiyordu. Bu görüşmeler bir yıl alacak ve Molay görüşmelere son noktayı koymak üzere Aragon'a ancak 1294'te gidebilecekti.

1293 yılının son çeyreğinde Jacques de Molay İngiltere'ye gitti. İngiltere Kralı I. Edward, 8 Aralık 1293 tarihli mektubunda, bir önceki İngiltere Üstadı Robert de Turvill zamanında tarikata kraliyet adaleti tarafından konan cezalardan "Süleyman Tapınağı şövalyelerinin üstadı birader Jacques de Molay'ın ısrarları sonucu"³⁰, şimdiki İngiltere Üstadı Guy de Forest'in yönetimindeki tarikatı muaf tuttuğunu açıklıyordu. Tamamen tartışılmaktan uzak olmamakla beraber bu mektup o zamanlar Jacques de Molay'ın İngiltere'de ikamet ettiğini ve kralın huzuruna bizzat çıktığını açık bir şekilde gösteriyor gibidir; dahası 1311'de Londra'da sorgulanan bir İngiliz Tapınakçının tanıklığı da aynı durumu işaret etmektedir: Jean de Stoke sorgulamada, on sekiz yıl önce, yani 1293'te İngiltere Üstadı Guy de Forest tarafından tarikata bir 16 Kasım günü kabul edildiğini açıklamıştı; ayrıca bir yıl on beş gün sonra, Saint Andrew günü (30 Kasım 1294) büyük üstat tarafından görüşmeye çağrıldığını da söylemişti³¹. Oysa 1294 tarihi mümkün değildir, çünkü Molay 30 Kasım'da Londra'da ve 24 Aralık'tan önce Napoli'de bulunamazdı;

28 F. Carrer y Candy, "Entences y Templers en les Montanyes de Prades (1279 a 1300)", *Bolletín de la Real Academia de las Bellas Letras de Barcelona*, II (1903-1904), s. 241-243.

29 A. J. Forey, "Letters..." s. 156.

30 PRO, *Close rolls*, 54/III/m.12.

31 D. Wilkins, *Concilia magnae Britanie et Hibernie*, Londra, 1737, c. II, s. 387: *fuit convocatus in cameram frater Jacobi de Molay tunc magni magistri ordinis*.

öte yandan Aragon'dan Roma'ya 1294 yılı'nın sonuncu çeyreğinde gitmişti (bkz. sonraki olaylar). Şu hâlde 1293 tarihi en gerçeğe yakın olanıdır ve Jean de Stone'un bir hata yaptığı veya bir yıllık bir yanlışlığa düştüğü sanılmaktadır³².

Jacques de Molay ne kadar süre İngiltere'de kaldı? 1294 Ocak'ında Lincolnshire'da Eagle Tapınak evinde kaldığı biliniyor³³; gene Lincolnshire'da aynı ay içinde Bruer Tapınağı'nda bir meclis toplantısı yapmıştı. O sıralar Aragon'a gitme (veya dönme) hazırlığı içinde olduğundan 1294 yazı başında kıtaya dönüyordu. 9 Temmuz'da II. Jacques kendisine yeni bir serbest geçiş belgesi sağlamış ve görevlilere üstadın krallığa girmek üzere olduğunu bildirmişti³⁴. Gerçekten de Jacques de Molay Ağustos'ta Katalonya'daydı. Lerida'da, 27 Ağustos'ta Tortosa'nın değiş tokuş işlemine son noktayı koydu ve değişimi yapmak üzere Aragon Üstadı Berenguer de Cardona'ya tam yetki verdi³⁵. Aynı gün aynı şehirde bulunan kralı ziyaret etmiş olmalıdır. Hemen sonra da oradan ayrılmış olmalıdır, çünkü o 27 Ağustos günü kral, büyük üstadın Roma'ya seyahatini kolaylaştırmak üzere görevlilere talimat veriyordu³⁶.

Sofu Fransisken tarikatı keşişi V. Célestin, Roma'da iki yıllık bir boşluktan sonra, 5 Temmuz'da papa olarak seçildi; böyle bir görevi yerine getirmekten tamamen aciz olduğundan 13 Aralık 1294'te papalıktan feragat etti ve Napoli'de toplanan kardinaller meclisi 24 Aralık'ta VIII. Boniface'ı papalığa getirdi. Jacques de Molay o dönem boyunca şehirdeydi (İtalya'ya Eylül'de gelmiş olmalıydı). Taç giymesi 23 Ocak 1294'te olan yeni papayı Roma'da izlemişti. Aragon Kralı II. Jacques'ın aynı tarihli bir mektubunda, VIII. Boniface'ın papa olduğunu o sırada "Roma Sarayında bulunan" Jacques de Molay'ın başka bir mektubuyla öğrendiği biliniyor³⁷. 1295'te bütün yılı İtalya'da geçirmiş olması mümkündür. 1295 Temmuz-Ağustos'unda, Papalığın Tapınak'a geri verdiği,

32 B.-T., s. 306, not. 52.

33 A. J. Forey, "Letters..." s. 156, not. 63.

34 ACA, Canc. Reg. Jaime II, 99, fas. 264 ve 302; A. J. Forey, "Letters...", s. 156.

35 ACA, Canc. Pergamine Jaime II, 136, no 383; L. Pagarola, *Els Temple de les Terres de l'Ebre (Tortosa). De Jaime I fins a l'abolició de l'orde, 1212-1312*, 2 cilt., Tarragone, 1999, c. II, s. 197-198.

36 ACA, Canc., Reg. Jaime II, 100, fas. 53-53v.

37 A.g.e., 252, fas. 12; H. Finke tarafından düzenlenmiştir, AA, c 1, s. 26-27, No 17 :... in *Romana curia existentes*.

II. Charles d'Anjou'nun krallığındaki Torre Maggiore Benedikten manastırının mülkiyet tesliminde bulundu; 26 Ocak 1296'da, Katalonya'da Granvena kumandanı Pierre de Saint-Just'e Roma'dan mektup gönderdi³⁸. Ama bu seyahati sırasında Fransa'ya bir ziyaret de yapmış mıydı? 1310 Mayıs'ında Kıbrıs'ta sorgulanan Kıbrıs eyaleti üstadı Jacques de Dommarien, on beş yıl önce, yani 1295'te Dijon'da Jacques de Molay tarafından tarikata kabul edildiğini ifade etmişti. Bir başka Tapınakçı Raoul de Taverny 1311 Mart'ında Paris'teki sorgulamasında, on altı yıl önce, yani 1295'te Paris'te toplanan meclis sırasında "şimdiki" Büyük Üstat Jacques de Molay tarafından Raoul de Fremecourt'un kabul törenine katıldığını söylemişti; nihayet üçüncü bir tanık, tarikatın gelecekteki sancaktarı olacak Jean de Ville gene Paris'te 1295 yılında tarikata katılmıştı³⁹; Fransa eyaleti büyük meclisleri her yılın 24 veya 29 Haziran'ında toplanırlardı. Demek ki Jacques de Molay Paris yolunda Dijon'dan geçmiş, meclis bittikten sonra Temmuz veya Ağustos'ta Roma'da olmak üzere tekrar yola çıkmış olmalıydı. Bu ancak Torre Maggiore manastırının Ağustos'un ileri günlerinde teslim işleminin yapılmış olmasıyla dikkate alınabilir. Ancak Fransa ziyareti 1296'da da gerçekleşmiş olabilir.

Jacques de Molay, Pierre de Saint-Just'e yazdığı 21 Ocak 1296 tarihli mektubunda kendisine, papa ve karşılaştığı birçok yetkiyle mutabık kalarak, Arles'da bir genel meclis topladıktan sonra gelecek Saint-Jean Baptiste bayramında Kıbrıs'a geri dönme niyetinde olduğunu bildirmektedir⁴⁰. Bilinmeyen sebeplerden dolayı büyük üstat dönüşünü geciktirir. Arles'daki meclis, Molay tarafından yazılan ve VIII. Boniface'ın başkalarına da ilettiği mektupta belirtildiği üzere 15 Ağustos'ta gerçekleşmişti: "1296 yılı Azize Meryem'in göğe çıkış bayramı günü Arles'da genel meclisimizi yaptık⁴¹." Jacques de Molay Arles'a İtalya'dan mı geçmişti

38 *Reg. Boniface VIII*, c. I, col. 97, no 264: Papanın Anagni 9 Temmuz 1295 tarihli mektubu; Napoli Arşivleri, Reg. 1272, Ef. 137, not. 16: 27 Ağustos tarihli Napoli kraliçesinin mektubu.

39 G. B., s. 117-118, Jacques de Dommarien'in sorgulaması. Mich. I, s. 626, Raoul de Taverny'nin sorgulaması.

40 H. Finke, AA, c. 3, s. 31 No. 18.

41 Vatikan Arşivleri, Registres Vat. 48, No. 617, fas 143v-144r VIII. Boniface'ın 27 Kasım 1296 tarihli mektubuna ek olarak verilen mektup, *Reg. Boniface VIII*, c. I, col. 547-548, No. 1508 (Molay'in mektubu zikredilmiş ama

yoksa 1296 Haziran'ında Paris'e gelip bir meclis toplantısı yaptık-
tan sonra mı gelmişti? Maalesef yazıldığı yer belli olmayan 1296
Nisan'ı tarihli bir mektupta büyük üstat, o sıralar Fransa üstadı
olan Hugues de Pairaud ile Grancey Derebeyi Guillaume arasın-
da Langres Kilise Bölgesi'ndeki Bure kumandanlığı Tapınakçı
evleri üzerinde yüksek yargının uygulanması konusunda 1295
Haziran'ında yapılan anlaşmayı onayladığını bildirmektedir⁴².
Jacques de Molay'ın bölgede bizzat bulunduğu nerdeyse kesin-
dir: Hugues de Pairaud Molay'ın oradan geçişini fırsat bularak
anlaşmayı onaylatmış olmalıdır; bu karşılaşma Bure yakınındaki
Dijon'dan geçişi ve 1296 Haziran'ı sonunda Paris'te meclise ka-
tılması ve daha sonra Ağustos ortasında Arles'daki meclise katıl-
masıyla gayet uyumludur. Eğer bu durum geçerliyse, Jacques de
Dommarien ile Raoul de Taverny'nin, tamamen hafızalarına da-
yanan ifadelerinde bir yıllık bir yanılığa düşmüş olmaları gere-
kir. Nitekim tarih konusunda yaklaşık değerler verilmesi oldukça
sık rastlanan bir durumdur.

Jacques de Molay 1296 Ağustos'unda Arles'da yaptığı meclis-
ten sonra Kıbrıs'a dönmüş müdür? Marsilya'dan bir gemiye binip
kıştan önce rahat bir şekilde adaya gelebilmek için oldukça geniş
bir zamanı vardı. Bununla birlikte farklı yapıda iki işaret 1297'de
hâlâ Fransa'da bulunabileceğini düşündürmektedir. Bir yanda
1297 Temmuz'unda, Saint-Pierre-et-Saint-Paul Yortusu'ndan (29
Haziran) sonraki Pazar, Paris'ten gönderilmiş olabilecek Otton de
Grandson'un gelir bağışı ile ilgili bir mektubu vardır⁴³. İkinci bir
belge bu tarihi doğrular gibi gözükmektedir. Burada söz konusu
olan Pierre de Saint-Just'ün (Picardie'li bir Tapınakçıdır ve Katalan
Pierre de Saint-Just ile hiçbir akrabalık bağı yoktur), tutuklan-
masından on yıl önce, yani 1297'de bizzat Jacques de Molay
tarafından Paris'teki büyük mecliste tarikata alındığını söylediği
sorgu ifadesidir⁴⁴. Oysa, daha önce dediğim gibi tarikatın Paris

---

yayınlanmamıştır). Roma'da bu mektubun suretini çıkaran Yves Le Pogam'a teşekkür ederim.

42 A. D. Côte-d'Or, 111 H 1156.

43 Reg. Clément V, c. III, *annus tertius*, s. 137-138, No. 2938; B.-T., s. 307, not. 52.

44 Mich. I, s. 474-475: sorgulama 30 Ocak 1311 tarihindir. Pierre de Saint-Just, Tapınakçıların tutuklanmasından (1307) on yıl önce Paris'teki 24 Haziran büyük meclisi toplantısında tarikata kabul edildiğini belirtmektedir.

genel meclisleri 24 veya 29 Haziran'da toplanırdı. Şu hâlde tarihlerin çakışması Molay'ın 1297 Haziran-Temmuz'unda Paris'te olabileceği yönünde kanıtlardır. Peki, ama!

Pierre de Saint-Just pek tabii bir yıllık bir yanılığ içinde olabilir, bu durumda Saint-Jean-Baptiste meclisinde tarikata kabulü 1296 yılına çıkacaktır. Buna karşılık Otton de Grandson'a bağış yapıldığını gösteren mektuptaki 1297 tarihi problemlidir. M.-L. Bulst-Thiele daha önceden buna itirazda bulunmuştu: 1297'de Pierre ve Paul havarileri bayramının bir Cumartesi'ye geldiğini, böylece bundan sonraki (Temmuz'da herhangi bir tarihe değil de) Pazar'ın 30 Haziran'a denk geldiğini öne sürerek 1297 yılını dışta bırakarak 1295 veya 1296 yıllarından biri olduğunu söylemektedir⁴⁵. 1308'de Papa V. Clément tarafından bağışın teyidi maksadıyla yazılan mektupla suretini bulduğumuz bu mektup üzerinde biraz daha durmamız gerekecektir.

V. Clément'in sicillerinin kâtibi 1277 tarihini basmış, M.-L. Bust-Thiele de, bunun doğru tarih olmadığı gerekçesiyle 1297 olarak düzeltme yapmıştı; 1296 veya 1295 yılları önerisi buradan çıkmıştı, böylece Jacques de Molay'ın o veya öteki tarihte, hatta her iki tarihte de Paris'te bulunmasıyla uyushmaktadır. Oysa orijinal mektup çok açık bir şekilde, kısaltma veya karalama olmaksızın 1287 tarihini göstermektedir. Üstelik o yıl Saint-Pierre-et-Saint-Paul Yortusu'ndan sonraki Pazar, bayram 29 Haziran'a düştüğünden, tam olarak 6 Temmuz'a denk gelmektedir⁴⁶. Bu durumda bağışın, o sıralar büyük üstat olan Guillaume de Beaujeu tarafından yapılmış olması gerekir; peki o hâlde neden Jacques de Molay'ın adı verilmektedir? Bana bu bilgileri ileten Barbara Frale tarafından bir çözüm önerisi getirilmiştir. 1308'de Tapınakçıların yargılanması ve mallarına el konulmasından dolayı Otton de Grandson (unutmayalım İngiltere kralının hizmetindeydi), Fransa'da eskiden Tapınakçılar tarafından kendisine verilen imtiyazın ne olacağı hususunda endişelenmiştir. Tapınak belgesini veya daha doğrusu

45 B.-T., s 307, not. 52.

46 Vatikan Arşivleri, Registres Vat. 55, kol. 114r, No. 581: *Anno millesimo ducentesimo octuagesimo septimo*. Vatikan Arşivlerinde bu araştırmayı yapan Barbara Frale'e teşekkür ederim, ama bu arada istemeden bir başka meseleyi ortaya çıkarmıştır. 1287'de, J. de Molay tarikatta hiçbir görevde değildir; büyük üstat G. de Beaujeu'dür.

vidimus denen bir suretini ekleyerek papadan bu imtiyaz hakkında bir soruşturma talebinde bulunmuştu. Bu, bu tür bağışlar dönemsel olarak doğrulandığından tarih ve isimlerin boş bırakıldığı standart bir belgeydi. Şu hâlde 1287 tarihli orijinal belge Guillaume de Beaujeu tarafından çıkarılmıştı; Otton de Grandson Jacques de Molay'e -belli olmayan bir tarihte- doğrulama yaptırmıştı ve işte 1308'de Roma Kilise makamlarına sunduğu bu belgeydi. Ne var ki, bu doğrulama yazısını yazan yazıcı Molay'ın adını yazmış olsa da, orijinal belgenin suretini hazırlarken (dalgınlıkla!) tarihi değiştirmeyi unutmıştu. Yazıcının muhakkak bir yerlerde bir hatası vardı! Ama aradığımız hata hangisiydi?

Bu kitabın birinci baskısında bu çözümü benimsemiştim. Anthony Luttrell tarafından yapılan gözlemler ve 1308 doğrulama belgesinin daha dikkatli incelenmesi beni bu çözümden vazgeçmeye yönlendirmiştir⁴⁷. İlk olarak 1287'de ne Otton de Grandson ne de Guillaume Beaujeu Paris'teydi. Dolayısıyla 1287 tarihini tutmak doğru değildir ve eğer suret çıkaranın bir hatası söz konusuysa bu tarih hakkındadır. İkinci olarak, Otton de Grandson'un Tapınakçılarla kuracağı bağların, Kral I. Edward tarafından "İngiliz alayının" başında Akka'ya gönderildiği tarih olan 1290-1291'den sonra olması pek olası değildir. Otton de Grandson'un Akka kuşatması sırasında Jacques de Molay ile karşılaşmış olmasını kanıtlayacak hiçbir şey yoktur, ama daha sonra onunla Kıbrıs'ta karşılaşmıştır; her ikisinin de Franche-Comté'li olduğunu unutmayalım. Grandson'a yapılan bağış -ve tarihi-, Anthony Luttrell'in Lyon'da Rhône eyaleti arşivlerinde bulunduğu, Otton de Grandson'un Tapınak'a yaptığı bir bağışla irtibatlandırılmalıdır⁴⁸. 14 Temmuz 1296'da Otton de Grandson, "Tapınakçı kardeşler ve onların üstadı Birader Jacques de Molay'ın atalarına ve kendisine yaptıkları ve yapmaya devam ettikleri imtiyazlara" dayanarak Salin-en-Comte'taki mülklerinden kaynaklanan daîmi kira olarak 200 lirayı Tarikata teslim etmişti.

Bu işleme bakınca, Jacques de Molay tarafından Paris'te Grandson'a yapılan ömür boyu gelir bağışını 1287 olmayan bir yılın 6 Temmuz'unda gerçekleştiğini kabul etmek gerekmez mi?

47 A. Luttrell, "Observations on the fall of the Templars", *Colloque (Lyon 2009)*.

48 A.D. Rhône 48 H Malte 2944, 2. Kısım: A. Luttrell, "The election...", a.g.m., s. 30.

Bu bağış Grandson'un yaptığı iyiliğe karşılık bir cevap olarak yapılmış ise tarih 6 Temmuz 1297 olacaktır; veyahut bu bağışa karşılık Grandson'un yaptığı bir iyilik ise bu defa tarih 6 Temmuz 1296 olacaktır. Yukarıda verilen gerekçeler ışığında, Jacques de Molay'ın Temmuz'un ilk günlerinde Paris'te olduğu nerdeyse kesin olduğundan, bu tarih en gerçeğe yakın olarak durmaktadır. Ama aksine kanıtlar olmadığından 1297 daha inanılır olmaktadır.

Bu bağış ve 1208'deki teyidi hakkında daha sonraki gelişmelere ilişkin son bir yorum da gelirin Tapınak'ın Paris'teki hazinesinde işlem görmüş ve yıllık iki taksitle ödenmesi kabul edilmiş olmasıdır. 1307 Ekim'inde Tapınakçıların tutuklanmasından sonra Otton de Grandson, kralın eline geçmiş olduğundan artık bulunmayan Tapınak hazinesinden bu bağışı alamamıştır. Bu durumda papaya başvurmuş, o da kendisine 17 Ağustos 1308 tarihli bu teyidi vermiştir: bundan böyle kira geliri Champagne-Bourgogne bölgesindeki üç Tapınak kumandanlığının (Coulours, Thors ve Épailly) gelirlerinden alınacaktır. Ama bu kumandanlıklar o zaman kralın denetimi altına girmiştir. Papa ile kral arasında Poitiers'de varılan uzlaşmadan birkaç gün sonra 17 Ağustos 1308 tarihindeyiz; bu uzlaşmaya göre bundan böyle Tapınak'ın gelirleri Kilise'nin muhafazası altında olacak, Kilise de bir çeşit yetkilendirmeye bunların yönetimini krallık memurlarına bırakacaktı. Bu anlaşmalar onlara başvuran Otton de Grandson'un taleplerini karşılamakta mıydı? Bu bilinmemektedir ve daha ayrıntılı araştırmalar gerekmektedir.

15 Ağustos 1296 ile 1297 yazı başında Jacques de Molay'ın ne Batı'da ne de Kıbrıs'ta olduğunu gösteren hiçbir belge bulunmamaktadır. Bir tek şey kesindir, 23 Şubat 1298 tarihli VIII. Boniface'ın Bolonya'daki Tapınak'ın Vatikan nezdindeki genel dava vekili Pierre'e yazdığı mektup o tarihte Molay'ın uzakta olduğunu kanıtlamaktadır: "Adı geçen üstat burada bulunmadığından ve kolaylıkla buraya gelemeyeceğinden kendisine söz konusu mektup verilemeyecektir..."⁴⁹

Sonuçta özetlersek, Jacques de Molay 1296'da kesinlikle Paris'teydi; 1295'te görünüşe göre öyleydi ve belki 1297'de oradaydı.

49 Reg. Boniface VIII, c. II, col. 31-32, no 2429.

Batı'ya seyahatin amaçları

Molay Batı'ya esas olarak iki amaç için gelmişti: en önde Kutsal Toprakların davası için yardım elde etmek geliyordu, tabii bunun altında tarikatına var olmak ve geleneksel görevlerini yerine getirmek için gerekli imkânların sağlanması yatıyordu, nihai amaç Kudüs'ü yeniden ele geçirmekti, ikinci olarak Kudüs'ü yeniden ele geçirmede itici güç yapmak istediği tarikatını yeniden şekillendirmek (reform yapmak) istiyordu. Pek tabii olarak Batı'da bulunması kendisine birçok yerel veya bölgesel meseleleri de çözmeye imkânı sağlamıştı. Önce bunları incelemekle başlayacağım.

YEREL VEYA BÖLGESEL AMAÇLAR

20 Nisan 1292 tarihini taşıyan ve Lefkoşa'dan gönderilmiş olan mektup bu meselelerden birini düzene koyuyordu; Kıbrıs'tayken öğrenilmiş bir ihtilafa son noktayı koyuyordu. Konu Aragon Tapınakçıları tarafından iki ayrı evin, Puigreig ve La Zaida'nın satışlarıyla ilgiliydi. Her türlü önemli mal aktarımı üstadın ve meclisin iznini gerektiriyordu. 20 Nisan tarihli mektup bu izni veriyordu. Böylesine bir meseleyi düzenlemek için yer değiştirmenin gerekli olmadığı bununla kanıtlanıyordu. Ama kimi zaman da gerekli oluyordu. Puigreig ile La Zaida'nın satışı sadece Tapınakçıları ilgilendiriyordu. Buna karşılık Tortosa'daki Tapınak mirasının Aragon kralına terk edilmesi başka çıkarları ortaya çıkarıyordu, zaten Molay'ın oraya gitmesi hem konunun önemini gösteriyordu hem de meselenin çözülmesini kolaylaştırmıştı.

XIII. yy'ın son otuz senesinde Batı'nın ileri gelen hükümdarları, İngiltere, Fransa, Kastilya, Aragon ve Sicilya kralları tarikatlara karşı düşmanlık sergilemeden kendi devlet sınırları içinde bunlara eskiden verilmiş imtiyazları azaltma arayışına girmişlerdi. Buna örnek olarak Katalonya'da, aynı zamanda Barselona kontu olan Aragon kralı, Ebre vadisini, XII. yy'da ele geçirilişinden beri kiliseye bağlı veya bağlı olmayan derebeylerinin aleyhine tamamen kendi hâkimiyetine geçirmek istiyordu. Bu derebeyleri arasında, "bu bölgeyi tarikatlarının en önemli yerleşim bölgesine ve bütün Aragon Tacı'nın en geniş

arazi derebeyliği hâline dönüştüren⁵⁰ Hospitalciler ile Tapınakçılar bulunuyordu.

Daha önce Kral III. Pierre ile Hospitalciler arasında 7 Aralık 1280'de bir anlaşma imzalanmıştı: kral, Hospital'in Katalan manastırı merkezi olan Amposta'yı geri alıyordu, buna karşılık kral Hospitalcilere Aragon ve Valencia Krallığı'nda bulunan şatoları veriyordu. Tapınakçılar ile yapılan 1294 tarihli anlaşma, Tortosa ve çevresinde mülk sahibi olup kiliseye bağlı olmayan derebeyi Guillaume de Moncada ile yapılan anlaşmadan hemen sonra gerçekleştirilmişti.

Tapınak ile yapılan anlaşma, kral ve Tapınak'ın Aragon makamları arasında ayrıca bu makamlar ile tarikatın merkez teşkilatı arasında uzun bir müzakereyi gerektirmişti. 1293 Ağustos'unda Montpellier'de Jacques de Molay'ın başkanlık ettiği ve Aragon Üstadı Berenguer de Cardona'nın da katıldığı genel meclis toplantısında bu mesele de görüşülmüştü; meclis kral tarafından önerilen değiş tokuşa onayını vermişti, ama özel koşulların yeniden ele alınması gerekiyordu. Aragon eyaleti Tapınakçıların bir araya getiren bir meclis 1294 Mayıs'ında Gardeny'de toplandı; burada Montpellier kararı onaylandı⁵¹. O zaman Jacques de Molay Lerida'ya geldi. Bu şehirde 27 Ağustos'ta kral ile anlaşmayı sonuçlandırmak üzere Berenguer de Cardona'ya yetki verdi⁵². Bu anlaşma 15 Eylül'de yapıldı ve bir belge hazırlandı; bunun iki bölümü vardı: birinci bölümde eyalet üstadı, büyük üstat ile meclisin onayına dayanarak tarikatının Tortosa üzerindeki bütün haklarından vazgeçiyordu; ikinci bölümde kral Tortosa'yı sahiplendiğini, buna karşılık (Valencia Krallığı'ndaki) Peñíscola'yı Tapınakçılara bıraktığını ilan ediyordu⁵³.

Belki de Jacques de Molay'ın Aragon'dan geçişini, Monzòn (tarikatın Aragon'daki ana merkezi) yaşayanları ile eyalet üstadını karşı karşıya getiren davaya müdahale sebebine bağlamak da gerekir: 1292'de Berenguer de Cardona şehir halkına iki defa

50 L. Pagarola i Sabaté, "La fi del domini de l'ordre del Temple a Tortosa", *Anuario de Estudio medieval*, no 28, 1998, s. 271; ve a.g.e. (not 35).

51 *A.g.m. atf.*, (not 46), s. 279.

52 *A.g.e.*, a.g.m., (not 35), c. II, s. 197-198, no 171.

53 *A.g.e.*, a.g.m., (not 35), c. II, s. 198-209, no 172.

askerî yükümlülüklerini yerine getirmedikleri için 12.000 liralık ceza kesmişti. Halk buna itiraz etmiş ve hiç şüphesiz büyük üstat nezdinde şikâyetle bulunmuşlardı; o da muhtemelen cezayı 8.000 liraya indirmişti. Ama davanın sonucu ancak 23 Ocak (veya Şubat) 1297'de Monzòn kumandanı tarafından düşürülmüş ceza bedelini gösteren ve Tapınak tarikatı ve Jacques de Molay adına yazılmış bir mektupla duyurulmuştu⁵⁴.

Gene İngiltere'de de Jacques de Molay'ın varlığı esaslı bir şekilde kendisini göstermektedir: Molay, Tapınak'ın İngiltere'deki üstadı Guy de Forest'e intikal eden, öncülü Robert de Turvill'e kesilen cezaların bedelini affetmesi için Kral I. Edward nezdinde girişimde bulunmuştu. 8 Aralık 1293'te "Süleyman Tapınağı Şövalyeliği üstadı, birader Jacques de Molay'ın ricaları üzerine" kral, birader Guy de Forest'i bağışlamıştı⁵⁵.

Gene aynı şekilde Sicilya Kralı II. Charles nezdinde yaptığı kişisel girişimler sonucu Jacques de Molay, Sicilya Tapınakçılarının maruz kaldığı incitici (veya en azından öyle algılanan) bir önlemin kaldırılmasını sağlamıştı: 3 Temmuz 1294'te Puglia Tapınak üstadının talebi üzerine kral, kendi memurlarının Puglia limanlarına denizaşırı (Kıbrıs) yerlerden gelen Tapınak gemilerinin -veya Tapınakçıların kiraladığı gemilerin- ambarlarında bulunan kundaklı yayların gösterilmesinin, bunun usullere aykırı olduğu kanıtlanırsa, talep edilmesini menetmişti⁵⁶. 12 Ocak 1295'te Capua yakınlarında Saint-Erasme Kulesi'nde kral bu yasaklamayı bir defa daha tekrarladı:

Kraliyetin denizaşırı yerlerinden gelen, [Tapınak] üstadı ve biraderlerine ait veya onlar tarafından kiralanmış gemilerin yetkililerimize kundaklı veya kundaksız yaylarını gösterme alışkanlığı geçmişten beri hiç olmamıştır⁵⁷...

54 Madrid, AHN, OM (San Juan), legajo 82771, no 15, s. 31, A. J. Forey, *a.g.e.*, (not 1), s. 331'de zikredilmiştir: *summus magister domorum milicie Templi*. Bu belgeyi benim için Madrid Millî Arşivlerinde doğrulattığı için P. Josserand'a teşekkür ederim.

55 Londra, PRO, *Close Rolls* 54/III/m. 12; B.-T. tarafından s. 351 ve 357'de zikredilmiştir.

56 Ch. Perrat et J. Longnon, *Actes relatifs à la principauté de Morée*, Paris, "Collection des documents inédits sur l'Histoire de France", s. 96, no 93.

57 *A.g.e.*, s. 127, no 127.

Hâlbuki Jacques de Molay en azından 1294 Aralık'ından, en azından Eylül'ünden beri İtalya'da, hatta Napoli'deydi. Jacques de Molay ile II. Charles muhtemelen Haçlı seferinin veya tarikatların birleşmesinin önemli meselelerini görüştükleri sırada hiç şüphesiz küçük ama simgesel bir yan meseleydi.

“KUTSAL TOPRAKLARA YARDIM”

Terimin İncil'deki anlamıyla Kutsal Topraklar Filistin'in ancak bir kısmını kapsamaktadır; mesela Akka buraya ait değildir. Kolaylık olsun diye bu ifade Filistin'in karşılığı olarak, hatta var oldukları dönemde Latin devletleri için kullanılmaktadır. Aynı zamanda, bu devletlerin tamamını veya bir kısmını geri alma tasarıları veya girişimlerinde Kudüs hedefini hep dâhil etmek anlamında da kullanılmıştır. Şu hâlde, yardım söz konusu olduğunda evrensel olarak kullanılan *In subsidium terre sancte* ifadesini o dönemde anlaşıldığı şekilde algılamak gerekir. Altında yatan oraların yeniden ele geçirilmesi amacıyla Kutsal Toprak'a yardım, Akka'nın kaybedilişinden hemen sonra askerî tarikatların görev hedefi olmuştur. Eski bir tarih yazımı geleneği 1291 yılını, son yıllarda can çekişmekte olan bir girişimin -Haçlı Seferi- sonu olarak kabul etmektedir. Bu bakımdan aynı gelenek o tarihten itibaren bütün askerî tarikatların (özellikle Tapınak'ın) var olma sebeplerini reddetmektedir. Oysa, 1291'de (elde bulunan belgelerle bunu anlamak gayet kolaydır) kamuoyu ne Kutsal Toprak'tan ne de Haçlı seferinden vazgeçmiştir; bunlar ne tarihe aykırılık, ne hülyalar ne de kaybedilmiş cennetlerdir. Şartlar değişmiştir; başka kaygılar ortaya çıkmıştır. Papalık belgelerinde aralıksız tekrarlanan bir formüle göre “Hristiyan adının başka düşmanları” ortaya çıkmıştır. Haçlı seferi, amaçları üzerinde sorular sorulmakta ve çok kişi, kimi zaman oldukça hararetle bir şekilde Papalığın ve Batılı devletlerin Haçlı seferini sürdürme ve kullanma tazını eleştirmektedir. Askerî tarikatlar, onların sorumlulukları, yenilgileri, düşmanlıkları, kibirleri üzerinde sorular çoğalmıştı; bunların birleşmesi, hatta ortadan kaldırılması

bile göz önüne alınmıştır⁵⁸. Ama sonuçta hep askerî tarikatlara dayanılmıştır⁵⁹.

Jacques de Molay Batı'ya geldiğinde Kutsal Toprak'a yardım etme amacını gütmekteydi. Somut olarak bunun anlamı, varlıklarını devam ettiren Hristiyan devletleri Kıbrıs ve Ermeni krallıklarını savunmak; Kutsal Toprak'tan kaçan sığınmacılara yardım etmek ve görevlerini yerine getirebilmeleri için, kayıplarından kaynaklanan zafiyetlerini telafi etmek üzere askerî tarikatlara yardım etmektir. Askerî tarikatlara yardım etmenin iki tarzı vardı: kendilerine kaynak sağlamaya devam etmek, yani kendilerine bağışlarda bulunmak; ama aynı zamanda bunların Batı'dan temin ettikleri imkânları Kıbrıs'a engel çıkartmadan kullanılmak üzere aktarılmasına izin vermek, pek tabii bununla bağlantılı olarak bu imkânları zayıflatmamak zorunluluğunu göz ardı etmemek.

Jacques de Molay kendisi arzulasa bile, Batı'ya papa ile hükümdarları yeni bir Haçlı seferi başlatmaları için ikna etmeye gelmemişti. Haçlı seferi papanın işiydi. Oysa, Molay 1292'de büyük üstat olarak seçildiğinde Papa IV. Nicolas benzeri bir girişimi hayata geçirmek üzere faal olarak bir meşgalenin içine girmişti, ölümü her şeyi durdurdu. Papalık koltuğu iki yıl boş kaldığından tasarı unutuldu gitti. Jacques de Molay Batılı hükümdarlardan, papanın desteği ile Batı ile Kıbrıs arasında bir çeşit "ticaretin liberalleşmesini" sağlamak üzere gelmişti. Daha belirgin olarak askerî tarikatların, Avrupa'daki kumandanlıklarının işletilmesinden elde edilen ürün ve gelirlerin Kıbrıs'a serbestçe ihraç edilmesini (ona göre sadece "aktarılma" söz konusuydu) temin etmeye çalışıyordu. Kısacası mülklerinin

58 Bkz. bu meseleler hakkında. Haçlı seferleri ve askerî tarikatlar hakkında genel eserler ve B. Kedar, *Crusade and Mission. European Approaches towards the Muslims*, Princeton, 1984; S. Schein, "Fideles crucis": *The Papacy, the West and the Recovery of the Holy Land, 1274-1314*, Oxford, 1991; H. Nicholson, *Templars, Hospitallers and Teutonic Knights. Images of the Military Orders, 1128-1291*, Londra, 1991; N. Housley, *The Later Crusades from Lyons to Alcazar, 1274-1580*, Oxford, 1992. M. Aurell, *Des chrétiens contre la Croisade*, Paris, 2013

59 A. J. Forey "The Military Orders in the Crusading Proposals of the Late Thirteenth and Early Fourteenth Centuries", şu eserde tekrar bahsedilmektedir: *Military Orders and Crusades (Reprints)*, Aldershot, Variorum, 1994.

bulunduğu ülkelere ihracat için vergi ödeme zorunluluğunun kalkmasını istiyordu. Avrupalı Kiliseye bağlı olmayan iktidarlar ticaretten kazanç sağlamaktan kaygı duyarak gerçekten de kendi devletlerinin limanlarından yapılan ihracattan gümrük vergilerini kaldırmışlardır.

Jacques de Molay, Sicilya-Napoli Krallığı'nda, İngiltere'de, Aragon Tacı ülkelerinde (daha az ölçüde olarak) Tapınak arazilerinden elde edilen gıda maddelerinin serbestçe Kıbrıs'a ihraç edilmesini, ama aynı zamanda adada Tapınakçıların ihtiyacı olan para, silah ve atların da sağlanması konusunda girişimde bulunmuştu.

12 Ocak 1295 tarihinde Sicilya-Napoli Kralı II. Charles Puglia limanlarındaki gümrük memurlarına "Kutsal Toprakların acınacak durumunu" ve kendisinin özellikle orada hâlâ silahlı adamlar bulunduran "saygıdeğer Tapınak tarikatına" yardım ederek Kutsal Topraklardaki durumu iyileştirme iradesi gösterdiğini hatırlatıyordu. Aynı zamanda "bu kutsal tarikatın büyük üstadı, aziz dostumuz, saygıdeğer ve dindar adam, kardeşimiz Jacques de Molay biraderimize, arzuladığımız sürece, adı geçen tarikatın Puglia arazilerinden elde ettiği 2.000 kile buğday, 3.000 kile arpa ve 500 kile bakliyatın her yıl söz konusu eyaletin limanlarından Kıbrıs'a veya Kutsal Topraklara doğru, deniz yoluyla vergi ödemeksizin tarikatın oradaki adamlarına yardım maksadıyla gönderilmesine⁶⁰" izin verilmiştir.

1299 tarihli daha sonraki bir tutanak Güney İtalya limanlarından hareketle o hububat ihracatının hangi işlemlerden geçtiğini somut bir şekilde göstermektedir. 15 Mayıs 1299 tarihinde Manfredonia'lı bir noter o şehirdeki kralın liman yöneticilerinin Kıbrıs Adası'na doğru buğday ihracatına izin verildiğini kayıt altına alıyordu: Tapınak'a ait 123 kile buğday ve 367 diğer hububat; 1.700 kile Floransalı Bardi'lere ait, 300 kile Hospital üstadı birader Guillaume'a ait ve 230 diğer hububat. 2.230 kile buğdaya ait son üç yükleme Kıbrıs Hospitallerine gönderiliyordu. Hepsini birden Manfredonia limanında demirli Tapınak tarikatına ait bir gemiyle taşınacaktı. Hiçbir surette çıkış vergisi

60 L. de Mas-Latrie, *Histoire de l'île de Chypre...*, c. II, s. 91-92.

alınmayacaktı⁶¹. Sonraki yıllarda Hospitalcilere ait tutanaklar da aynı kapsamdaydı⁶².

Jacques de Molay bu kadar geniş ihracat serbestliğini elde edebilmek için Aragon kralı nezdinde de girişimde bulunmuştu: bunun üzerine II. Jacques "Otranto topraklarında" bulunan kaptanına (buradan İyon Denizi'nde Otranto sularında devriye yapan Aragon filosunun kumandanı anlaşılmalıdır), Kıbrıs'a giden Hospital ve Tapınak gemilerinin seyrini engellememesi talimatı verdi⁶³. Benzer şekilde İngiltere kralına da ricada bulunmuştu⁶⁴. Papa VIII. Boniface ile olan iyi ilişkileri kendisine bu konuda Papalığın eksiksiz bir desteğini sağlamasını elde etme imkânı vermişti. 21 Temmuz 1295 tarihinde (Jacques de Molay belki bu tarihte Paris'te değil Roma'daydı) VIII. Boniface Tapınak tarikatı lehine birçok Papalık kararnamesi yayınlamıştı; bunlardan iki tanesi bizi ilgilendiren konuda özellikle önemlidir: birincisinde eskiden Kudüs'e geçiş sağlayanlara hasredilmiş olan aynı ayrıcalıkların Kıbrıs'a "geçiş" sağlayanlara da tanındığını açıklıyordu⁶⁵; İngiltere kralına hitaben yazılan ikincisinde papa Tapınak lehine dilekte bulunarak, kralın tarikatın İngiliz mülklerinde elde edilen ürünlerinin ihracatını zorlaştırmamasını talep ediyordu⁶⁶.

Papa, "Bizim iyi niyetimiz ve emirlerimiz doğrultusunda Tapınak tarikatı ve onun büyük üstadı orayı savunmaya daha hazır olmak üzere Kıbrıs'a yerleşmiştir", diye kralı tarikatı ve mülklerini koruması bakımından yüreklendirmeye çalışmakta ve ondan "bu din adamlarına Kıbrıs Krallığı'nın savunması için gerekli olan ve hâkimiyetiniz altındaki mülklerinden elde edecekleri ürünleri ve

61 A.g.e., s. 97-98. Bkz. 1300'de Güney İtalya Hospitalcilerine ait diğer belgeler CH., c. III, s. 800, no 4495 ve s. 808, no 4512. Bkz. bunlara ait bilgiler için, A. Demurger, *Les Hospitaliers, a.g.e.*, s. 407-430; K. Toomaspoeg, "Le ravitaillement de la Terre sainte. L'exemple des possessions des ordres militaires dans le royaume de Sicile au XIIIe siècle": *L'Expansion occidentale (XIe-XVe s.)*. *Formes et conséquences*, Paris, 2003, s. 143-158.

62 CH, c. IV, s. 9, no 4535-4536, s. 10, no 4538, s. 49, no 4589, vd.

63 CH, c. III, s. 708, no 4362; N. Coureas, *The Latin Church in Cyprus...*, s. 164.

64 CH, c. III, s. 708, no 4362.

65 *Reg. Boniface VIII*, c I, kolon 169-170, No 487.

66 A.g.e., kol. 170, No 489; M. Barber, *James of Molay...*, s. 94-95.

gıda maddelerini, daha önce olduğu gibi serbest bir şekilde aktarmalarına izin vermesini” rica etmektedir⁶⁷.

Jacques de Molay kendi tarikatının çıkarlarını hiç göz ardı etmiyordu. Batılı hükümdarlardan elde ettiği imkânların birinci amacı Kıbrıs Tapınakçılarının mevcudunu korumak, görevlerini sürdürebilmek ve yardımseverlik yükümlülüklerini yerine getirmektir⁶⁸. Ellerindeki kaynakları iyi kullanarak gelecekte Kutsal Toprak’a ve daha genel olarak inançsızlara karşı Hristiyanlığın gelişmesi yönünde daha iyi çalışabileceklerini düşünüyorlardı. Papa “Kıbrıs Krallığı’nın korunmasını yüklenmiş olan İsa’nın bu gözü pek savaşçılarına⁶⁹” hitap ederken özel olarak bu hususu vurguluyordu.

Tapınak veya Hospital için iyi olan Kıbrıs ve Kutsal Toprak için de iyiydi.

TARİKATTA REFORM YAPMAK MI?

Kutsal Toprak’a yardım girişiminin başarısı, Akka yenilgisinden sonra tarikatın imajını düzeltmekten geçiyordu. Bunun için Jacques de Molay kurumu içeriden reforma tâbi tutmak ve “halkla ilişkilerine” özen göstermek zorundaydı. Jacques de Molay’ın seyahatinin bu iki yönünü ayırmamak gerekir. İçinde bir miktar hesap barındırdığı bahanesiyle bir eylemin samimiyetine kuşkuyla yaklaşmak doğru bir davranış mıdır?

Daha önce gördüğümüz gibi Jacques de Molay 1293’te Fransa’nın güneyine ayak bastıktan hemen sonra 9 Ağustos’ta Montpellier’de bir büyük meclis toplantısı yapmıştı. Seyahatinin her konağı eyalet meclisleri (İngiltere, 1294; Fransa, 1295 veya 1296) veya genel meclisler (Arles, 1296) ile belirgindi. Son iki toplantı için (Montpellier, Arles) davet mektuplarının tarikatın eyalet sorumlularına gönderildiği düşünülebilir. Benim bildiğim kadarıyla böyle mektuplar elimizde yoktur (hâlbuki Aragon eyaleti başta olmak

67 Rymer, *Acta publica*, t. II, s. 683’ten L. Dailliez tarafından çevrilmiş metin, *Jacques de Molay...*, s. 22.

68 1311 yılında Lefkoşa’daki yargılamalarda sorgulanan bütün Tapınakçılar, Kıbrıs’ta tarikatın bütün hanelerinde söz konusu yardımseverlik eyleminin gerçekliğine tanıklık etmiştir.

69 *Reg. Boniface VIII*, c. I, kol. 169-170, no 487.

üzere eyalet meclis toplantıları için bu çeşit mektuplar elimizdedir); buna karşılık krallık arşivleri, kraldan eyalet üstatları veya kumandanlarının meclise katılmalarına izin verilmesi için büyük üstadın yazdığı mektupları veya bu isteklere olumlu cevap veren kralın mektuplarını muhafaza etmektedir. İngiltere için her iki türden mektup vardır. 1293 Mayıs'ında Jacques de Molay I. Edward'a, genel meclisin yakında toplanacağını ve ihtiyatlı davranışları ile tavsiyelerinin kendisi için çok değerli ve gerekli olan Guy de Forest'in mecliste hazır olmasına duyduğu ihtiyacı bildirmektedir⁷⁰. Arles meclisi için kralın, Jacques de Molay'ın talebine olumlu cevap mektubuna sahibiz. Kral, 24 Nisan 1296 tarihinde Dover kumandanına, eski eyalet üstadı Guy de Forest ile şimdiki üstat Brian le Jay'in, İngiltere'de papanın elçisi, Albano kardinal-piskoposunun refakatinde ana karaya gitmek üzere gemiye binmelerine izin verdiğini bildiren iki talimatname göndermişti; birincisi Kıbrıs'a gitmesine izin veriyordu; ikincisi "adı geçen tarikatın büyük üstadı ile yapılacak toplantıya" yani meclise gitme izni idi⁷¹.

Tarihçiler bu genel meclislerde kararlaştırılmış olan tedbirlerden ancak dolaylı bilgilere sahiptirler. Olağan durumlarda meclis toplantısı sonunda alınan kararlar tüzükler şeklinde yayınlanırdı. Hospital'deki uygulama böyleydi. Muhtemelen Tapınak tarikatında da aynısıydı ama tüzük yerine "talimat" kelimesi kullanılıyordu. Ama bu tüzükler, en azından, "Falanca meclisin talimatları..." veya Hospital'de olduğu gibi "...falanca üstadın..." gibi ilk yazıldığı şekilde korunmamışlardır. Dönemsel olarak yeniden gruplandırılıp kurallara ekleniyordu. Tarih olarak bu talimatların en sonuncuları Thomas Bérard'a ait olanlarıdır. Genel meclislerin aldığı kararların içeriği hakkında bilgi edinebilmek için gene yargılama sırasındaki sorgulamalara başvurmak gerekmektedir.

Özellikle Papalık kurulları bu meselelerle yakından ilgilenmişlerdir ve sorgulamaların tutanakları bunun izlerini taşımaktadır.

70 PRO, Anc. Corr., Sc1/21n f. 4; Kervyn de Lettenhove, a.g.m. (not. 21) s. 254'te kısmen ve hatalarla birlikte yayınlanmıştır.

71 PRO, Close Rolls, C 54/113, m 9 d. Burada söz konusu olan Berwyk'te yazılmış iki farklı konuydu: *quod dilecto nobis in Christo fratri Briano de Jay, magistro milicie templi in Anglia licenciam dedimus transfretandi ad partem transmarinas [...] ad colloquium habendum cum magistro superiori milicie supradicto.*

Geriye bu ifadelerle ne kadar güvenileceği meselesi kalmaktadır. Tutanaklar 1307, 1308, daha çok 1310-1311 tarihlerine aittir. İfadelerin sonunda Tapınakçılar tarikatı olan hataları bilip de düzeltmedikleri ve Kilise'ye ihbar etmedikleri için ihmalkar olduklarını itiraf ettiklerinde⁷² kurul üyeleri öncelikle İsa'nın inkâr edilmesi ve Haç'a tükürülmesini ihbar etmedikleri olarak anlamaktadırlar. Daha önce bahsettiğim Jean Senand 1311'de, 1291 meclisinde büyük üstadın, hoşuna gitmeyen her şeyi tarikattan kaldıracığını beyan ettiğini duyduğunu açıkladığında⁷³, Kilise müfettişleri hâlâ burada inkâr ve tükürmeyi anlıyorlardı. Senand ise açık konuşmamıştır: yukarıda sözü edilen formülü kullanan hiçbir Tapınakçı açık konuşmamıştır. Peki Senand'ın 1291'de kendisine atfen söylediği sözleri kabul edersek Jacques de Molay o tarihte tam olarak ne demek istemekteydi? Hiç kuşkusuz 1307 yılında Tapınak'ı sapkın olarak ispat etmeye çalışan komplocular tarafından üretilmiş ithamları demek istememiştir.

Sorgulamalarda genel meclislerde kabul edilen reform önlemleri anlatılırken inkâr veya tükürmenin tamamen kaldırılması hiç söz konusu edilmemekte, meclis toplantılarının olağan gündeminde yer alan çok daha alelade önlemler konuşulmaktaydı. Bunların böyle olduğu, Hospitalciler tarafından olduğu gibi saklanmış tüzükler ile karşılaştırma yapılarak anlaşılmaktadır.

Tapınakçı olmayan Montpellier'nin eski krallık valisi olan dolayısıyla meclis toplantısı sırasında şehirde bulunan Guichard de Marsiac'a veya Tapınakçı olan Guillaume d'Arrabloy'a inanmak gerekirse burada söz konusu olan "yönetim tarzı ve yiyecek"⁷⁴ ile ilgili önlemler tartışılmıştı. Kıbrıs'a çekilmenin sonucu olarak ortaya çıkan yeni durumdan dolayı Tapınakçılar sürekli olarak cephede değildi. Belki de Jacques de Molay yönetmeliğin düzenlemelerine göre birkaç kısıtlamayı kabul ettirmek istemiştir. Yiyecek konusuna gelince, bilinen tek somut düzenleme, yönetmeliğin öngördüğü gibi haftada üç gün et yemeyi bire indirmektedir⁷⁵. Jacques de Molay, daha sonraları, kendi tarikatının

72 Mich. II, s. 262.

73 Mich. II, s. 139.

74 Mich. I, s. 187 ve I, s. 513.

75 R. T. 1, 9. madde (Latince), s. 179; 13. madde (Fransızca), s. 269; R.T. 2, s. 35.

Hospital tarikatı ile birleşmesine karşı çıktığında buna gerekçe olarak Tapınak yönetmeliğinin büyük rakibininkinden daha sert olduğunu gösterecektir; eleştirilere karşı koyacak bir silah gibi kullanmak maksadıyla Tapınakçı kimliğinin bu yönünü doğrulamak ve muhtemelen birkaç yerde söz konusu olan aşırılıkları düzeltmek gerekmekteydi.

Meclis toplantıları sırasında en çok dile getirilen meselelerden birinin de tarikatın yardımsever işleri olduğu sanılmaktadır. Bu işlerin Kıbrıs'ta yerine getirilmesi, diğerlerin yanı sıra Batı'dan talep edilen yardımın gerekçesini oluşturuyordu. Yardımseverlik görevi her dinî tarikatın beklenen işiydi, ama o tarikatın öncelikli eğilimine göre doğası farklı olurdu: sadaka vermek ve yoksulları beslemek herkesin görevidi; ama konukseverlik, barındırma ve yoksulların bakılması konukseverlik eğilimi öne çıkan tarikatlara özgüydü. Yargılama sırasında tarikata karşı suçlama belgesinin bir maddesi bu yardımseverlik görevinin yerine getirilmesiyle ilgiliydi. Tapınakçıların tanıklıkları etkileyiciydi. Kıbrıs'ta sorgulanan (dolayısıyla Fransız Krallığı'nın baskılarından uzak kalan) Şövalye Pierre de Torvone, "sadakaların yapılmadığı doğru değildir. Tam tersine tarikatın bir kilisesinin olduğu her yerde bol bol sadaka dağıtılıyordu. Haftada üç defa sadaka dağıtılıyordu: tarikat evinde pişirilmiş onda-birlik ekmek ve sofradan artakalanlar, para ve bazen başka şeyler de dağıtılıyordu. Ayrıca Tapınak [Hospital'den farklı olarak] konukseverlik uygulamak zorunda değildi. Bununla birlikte din adamları, şövalyeler veya başkaları tarikatın bir evine konaklamak için geldiklerinde hemen konuk ediliyorlar ve sıcak bir şekilde karşılanıyorlardı⁷⁶."

Bu mesele oldukça hassas bir noktaydı. Jacques de Molay bir sorgulama esnasında bu konuda kendisini temiz çıkarma gayretini göstermişti: "Tapınak tarikatının yaptığından daha fazla sadaka dağıtan tarikatlar olduğunu bilmiyorum, çünkü tarikatın bütün evlerinde, bu tarikatın genel yönetmeliğine göre, kabul eden herkese haftada üç defa sadaka dağıtılırdı⁷⁷." Bununla birlikte bir kısıtlama da söz konusu olmuştu: büyük üstat Batı'ya seyahati sırasında tarikatın Doğu'daki büyüyen ihtiyaçlarından

76 G.B., s. 240; ayrıca bkz. s. 201, 412, 415, 409, 428-429, vd.

77 Mich. I, s. 42-45; çeviri. G. Lizerand, *Le Dossier...*, s. 167.

dolayı fazladan sadaka dağıtmayı kısıtlamış ve yönetmeliğin kayıtlarına uyulmasını istemişti.

Büyük üstatlarının yolundan giden pek çok Tapınakçı yargılamalar sırasında tarikatlarını bu hususta savunmuşlardı. Sadakalar ve yardımseverlik işleriyle ilgili meselelerin sadece Tapınakçıları sıkıştırmadığını belirtmek gerekir. Çok yakın bir tarihe kadar, 1274'te Lyon'daki ikinci konsil sırasında yazılan ve Tapınak'ı savunan bir muhtıranın onlar tarafından kaleme alındığı düşünülmüyordu; çok savunmacı bir şekilde yazılan bu metin Hospital biraderlerini üzecek mahiyetteydi⁷⁸. Yayıncının yönlendirici yorumunun ötesinde metnin yeniden okunması burada, askerî tarikatların yardımsever ve konuksever faaliyetlerine dayanarak, genellikle papazların ve kiliseye bağlı olmayan noterlerin (genelensel) yakınmalarına karşı kendi ayrılacaklarını savunan bir Hospital metninin fark edilmesine imkân tanıyacaktır. İşte bu her şeyi değiştirmektedir⁷⁹.

Batı'ya seyahati sırasında tarikatların birleşmesi meselesi Jacques de Molay'ın ilgi alanının dışına pek çıkmamıştı. Büyük üstat birleşmeye karşıydı ve daha sonra duruşunu Papa V. Clément'a açıklayacaktı. Bu mesele ilerde göreceğimiz gibi, ta 1274'teki II. Lyon Konsili'nde ortaya atılmış ve Jacques de Molay konuyu papa, mesele hakkında 1292'de lehte fikirler ileri süren Sicilya Kralı II. Charles ve muhtemelen İngiltere, Aragon ve Fransa kralları ile görüşmüştü; İngiltere kralının duruşu bilinmemektedir, Aragon kralı birleşmeye karşıydı ve Yakışıklı Philippe şart koşarak birleşmeye olumlu bakıyordu.

Nihayet, bu seyahat esnasında, 1294'te Aragon'dan geçişi sırasında tarikatın merkezinin Batı'ya, daha açık olarak Peñíscola'ya taşınması konu edilmiş miydi? Öyle olduğu söyleniyor. Laurent Dailliez'ye göre, Aragon Kralı I. Jacques daha önceleri Tapınak'ın, Hristiyanlar tarafından ele geçirilmeyi bekleyen İbiza'ya

78 P. Amargier, "La défense du Temple devant le concile de Lyon en 1274": 1274, *année charnière. Mutation et continuité*, Paris, CNRS, 1977, s. 495-501.

79 A. Demurger, *Les Hospitaliers, a.g.e.*, s. 444-445; A. Forey, "A hospitaller consilium (1274) and the explanation advanced by military orders for problems confronting them in Holy Land in the later thirteenth century": *Die Ritterorden in Umbruchs und Krisenzeiten*, Torun, Ordines Militares, Colloquia Turonensia, 16 (2011), s. 7-17.

yerleşmesini temenni etmiş olabilecekti. II. Jacques da yeniden böyle bir taşınmayı teklif etmiş olmalıydı⁸⁰. 1294'te Tortosa'ya karşılık Tapınakçıların Valencia Krallığı'ndaki Peñíscola'yı aldıklarını görmüştük. Aragon Tacı Arşivlerinde yer alan 1294-1307 tarihlerine dağılmış çok sayıda sözleşme Tapınakçıların kendilerine verilen araziye nasıl metotlu bir şekilde el koyduklarını göstermektedir: malikâneler, tuzlalar ve her türlü haklar. 1294'ten itibaren Tapınakçılar, bugün dahi tarihçileri şaşırtan güçlü bir şato inşaatına girişmişlerdi. Neden, denize hâkim, hayranlık uyandıran böyle bir mevkide böylesine geniş ve özenle güçlendirilmiş bir yapı inşaatına girişilmişti? Neden bu yer? Neden o tarihte? Gırnata Krallığı'nın Müslümanlarına karşı yeniden ele geçirme ve mücadele gerekçesi pek ikna edici değildir, çünkü cephe çok daha güneyde yer alıyordu: buna karşılık denizden Müslüman saldırıları her zaman mümkündü, ama bu gerekçe de pek tutarlı değildi zira o bölgede Katalanların deniz hâkimiyeti tartışılmazdı. Acaba amaç Peñíscola'yı, görev tanımı yeniden belirlenecek ve İspanya'daki Araplara karşı mücadeleye odaklanacak bir tarikatın merkezi yapmak mıydı? Hiçbir yazılı belge böyle bir varsayımdan bahsetmemektedir. Taşlardan kurulu kanıt geçerli midir? Hiç kuşkusuz 1294'te Tapınakçıların kalkıştığı pahalı ve önemli bir şato idi. Ama o tarihte Jacques de Molay Batı'da dolaşarak Kutsal Toprak için yardım talep ediyordu. Kutsal Toprak İspanya'da bulunmuyordu ve Gırnata Kudüs değildi. Tapınak tarikatının merkezi Kıbrıs'taydı ve Jacques de Molay'ın üstatlığı devam ettiği sürece hep Kıbrıs'ta kalacaklardı⁸¹.

Jacques de Molay'ın Batı'daki ziyaretlerinin başarısı garanti değildi. Devletler arasındaki anlaşmazlıklar, hem kiliseye bağlı olmayan ülkeler hem de Papalık için Batılı çıkarların önceliği büyük engeller oluşturunuyordu; herkes büyük sözler sarf ediyor ama pek yükümlülük altına girmiyordu. Ama ortadan kaldırılması gereken daha büyük bir engel vardı: Tapınak tarikatının ve daha

80 L. Dailliez, *Jacques de Molay...*, s. 24.

81 J. Fuguet Sans, "De Miravet a Peñíscola (1294)": *Acri 1291*, Pérouse, 1996, s. 67. A. Forey, "A Templar Lordship in Northern Valencia": R. Czaja, J. Sarnowsky (éd.), *Die Ritterorden als Träger der Herrschaft: Territorien, Grundbesitz und Kirche*, Torun, Ordines Militares, Colloquia Turonensia, 14 (2007), s. 61-65.

genel olarak askerî tarikatların görüntüsü pek mükemmel değildi. Yiğitliklerine rağmen Tapınakçılar, Kudüs Krallığı'nın düşmesinden Hospitalcilerden daha fazla sorumlu tutuluyorlardı, zira kendilerini Kudüs'ün en yetkin savunucuları ilan etmişlerdi⁸². Jacques de Molay tarikatının donuklaşmış görüntüsünü düzeltmek için hem tevazudan ayrılmamalı, diplomatça davranmalı ve hem de Doğu'da sürdürülen muharebelerde Tapınak'ın her zaman müdahil olacağına dair kararlılığını göstermeliydi. Henüz büyük üstadın kişiliği üzerinde yargıda bulunmayalım. Sadece gerek papayla gerekse Kilise dışı hükümdarla yaşadığı ilişkiler ve seyahati hakkındaki belgeler, kendisinin ihtiyatsızlığı, beceriksizliği veya kibir kanıtı olarak yorumlanacak hiçbir done vermemektedir. Hatta kendisi için "hatasız" bir iş yaptığı bile söylenebilir.

Otton de Grandson'a yaptığı bağış veya ilerde göreceğimiz gibi mükemmel ilişkiler geliştireceği Papa VIII. Boniface'ın birçok yakınına bağışladığı "hediyelerin" de kanıtladığı gibi dostluklar geliştirmesini iyi biliyordu.

Aslında bunlar karşılıklı iyi alış veriş yöntemleriydi. Gördüğümüz üzere papa Tapınak'a 1295'te Benedikten manastırı Torre Maggiore'yi bağışlamıştı; 7 Nisan 1300'de Tapınak'ın bir rahip biraderi manastırda serbestçe hareket etmek, manastıra bağlı kilise personelinin ve din adamlarının işe almak ve işten çıkarmak, ziyaret etmek ve cezalandırmak üzere atanmıştı⁸³. Aslında bu XIII. yy'ın sonunda böylesine bir bağışın tek örneği değildir. Çoğunlukla sıkıntı çeken Benedikten kuruluşlarının yeniden biçimlendirilmesi işini Kilise güvenilir tarikatlar olan Tapınak ve Hospital'e emanet ediyordu. Askerî tarikatların hiç de kötü durumda olmadıklarını gösteren bir kanıt! 20 Temmuz 1296'da papa, İtalya'da Campania bölgesinde Tapınakçıların hiçbir sığınacak yeri olmadığı gerekçesiyle Jacques de Molay ile Tapınak'a Anagni'de bir ev ve toprak bağışlamıştı⁸⁴. Ama Tapınak da bir şeyler veriyordu. 9 Mart 1300'de VIII. Boniface, "birader Jacques de Molay'ın bağışı olan"⁸⁵ ve Roma Kilisesine mülkiyeti

82 H. Nicholson, "Jacquemart Gielée's Renart le Nouvel: The Image of the Military Orders on the Eve of the Loss of Acre", *Monastic Studies*, no 1, s. 183.

83 *Reg. Boniface VIII*, c. II, kol. 662, no 3514.

84 *A.g.e.*, c. I, kol. 411, no 1153.

85 *A.g.e.*, c. II, kol. 643, no 3479.

geçen bir "villa" veya *castrum*'u akrabası olan iki şövalyeye (baba ve oğlu) mükâfat olarak verebilmişti. Jacques de Molay daha dolaysız bir şekilde, tarikatın genel meclis toplantısını yaptığı Arles'da, Tapınak'ın İspanya'da bulunan birçok kumandanlık ve arazisini, aynı zamanda papanın kâhyalığını yapan Tapınak biraderlerinden Jean Fernandez'e bağışlamıştı⁸⁶.

Papa VIII. Boniface ile bu iyi ilişkiler 21 Temmuz 1295'te yayınlanan bir dizi Papalık kararnamesiyle açığa çıkmıştı. Bir tane-si Kıbrıs'taki Tapınakçılara, Akka Krallığı'nda yararlandıkları aynı serbestlikleri ve dokunulmazlıkları veriyordu; bir diğeri, hazırlanan vekâlet yazılarını, kardinaller hariç rahip ve Papalık elçilerine sunmaktan biraderleri muaf kılıyordu; Avrupalı hükümdarlara gönderilen bir dizi kararname tarikatı, büyük üstadını ve üyelerini tavsiye ediyordu; nihayet piskoposlara hitaben yazılan sonuncu kararname, onlara tarikatın üstadının sözünü dinlemeyen Tapınakçıların doğru yola getirilmesi ve üstadın emirleri altına girmesini sağlama görevini yüklüyordu⁸⁷.

Bu seyahatin bilançosunu doğru bir şekilde çıkarabilmek için Jacques de Molay'ın belirlediği hedefleri hatırlamak gerekir: Kutsal Toprakların ihtiyaçları için tarikatına Batı'dan daha büyük ölçüde destek almak; belki sadece yeniden örgütlenme, Kutsal Toprakların kaybedilmesinden sonra ciddi şekilde sarsılmış bir tarikatı yeniden işler hâle getirmek hedefinden başka bir şey olmayan teşkilatta reform yapmak ve belki çok uzak bir hedef olarak da Guillaume de Beaujeu'yü yönetmek. Bununla birlikte o zamanlar Jacques de Molay'ın hedefleri arasında, İlhanlı girişimleri ile bağlantılı olarak bir Haçlı seferi organizasyonundan bahsetmek doğru olmaz; çünkü 1294 sonunda henüz hiçbir papa seçilmemişti; sonra İlhanlı saldırısı ancak hanlığın başına Gazan'ın geçmesiyle gündeme gelmişti.

Bu çerçeve çizildikten sonra Jacques de Molay'ın arzuladığı yardımı elde ettiği söylenebilir (imkânsız şeyler istemediğini de belirtelim). Buna karşılık, tarikatın reformu konusunda, Molay'ın kafasında bu sözcüğün hangi kapsamda yer aldığı kesin olarak bilinmese de bilanço biraz zayıf görünmektedir. Büyük üstat zamanı

86 Bkz not 39.

87 *Reg. Boniface VIII*, c. I, kol. 169-170, no 487-490.

geldiğinde kuralların belirlediğiyle yetineceğini açıklamış olsa da yardımseverlik işi bir kırbaç darbesi almıştı; tarikat hayatındaki reformlara gelince, sorgulamalar sırasında verilen ifadeler, bazı aksi yönde açıklamalara rağmen bunların uygulandığını göstermektedir⁸⁸. Tarikat üzerinde büyük üstadın ve meclisin otoritesi tartışılmazdı; burada elbette büyük üstadın monarşi tarzı otoriterliğinin sonucunu görmezlikten gelmek mümkün değildir.

Tarikata giriş ritüeline gelince, bir reform yapma amacı güttüğünü kabul edebilmek için (ki başarısız kalmıştır), Tapınak için ortaya konan zorlama suçlamalar bildirisinin ötesinde, giriş ritüellerindeki sapkınlıkların gerçekten var olduğunu da kabul etmek gerekecektir. İşte mesele buradadır!

Jacques de Molay Kıbrıs'a geri dönmeden önce, muhtemelen papanın ısrarları sonucu, özellikle malî konularda yetkilerinin önemli bir kısmını, o zamanlar Fransa üstadı olan Hugues de Pairaud'ya aktarmıştı. Hiç şüphesiz ona, üzeri kapalı bir teyit şeklinde olsa da -bu olaydan bahseden papanın mektubunda bu durum açıkça kaydedilmemiştir- Fransa müfettişliği görevini de vermişti⁸⁹. Hugues de Pairaud, Fransa üstadı olacak Gérard de Villiers'ye görevi devrettiği 1300 yılına kadar her iki görevi de sürdürmüştür. Acaba, "Doğu bana, Batı sana" anlamında rollerin dağıtımını mı söz konusuydu? Unutmayalım ki İspanya'da da bir müfettiş vardı. Jacques de Molay görev devri yapıyordu ama ne ayrıcalıklarını ne de meclisi ile paylaştığı kontrol gücünü terk ediyordu. Yönetme tarzını değerlendirirken bunu doğrulama fırsatı bulacağız.

88 Mich. I, s. 182-1878 (Guichard de Marsiac bunların uygulandığını düşünmektedir); I, s. 503 (Guillaume d'Arrabloy ise aksini düşünmektedir).

89 *Reg. Boniface VIII*, c. I, kol. 914, No 2323. Mahkemede Pairaud'ya 1293'ten itibaren müfettiş unvanı veren bazı referanslar da görülmektedir, ama bu çok erken bir durumdur. Geoffroy de Vichiers'den sonra görevi devralmıştır.

1300

Arvad Adası

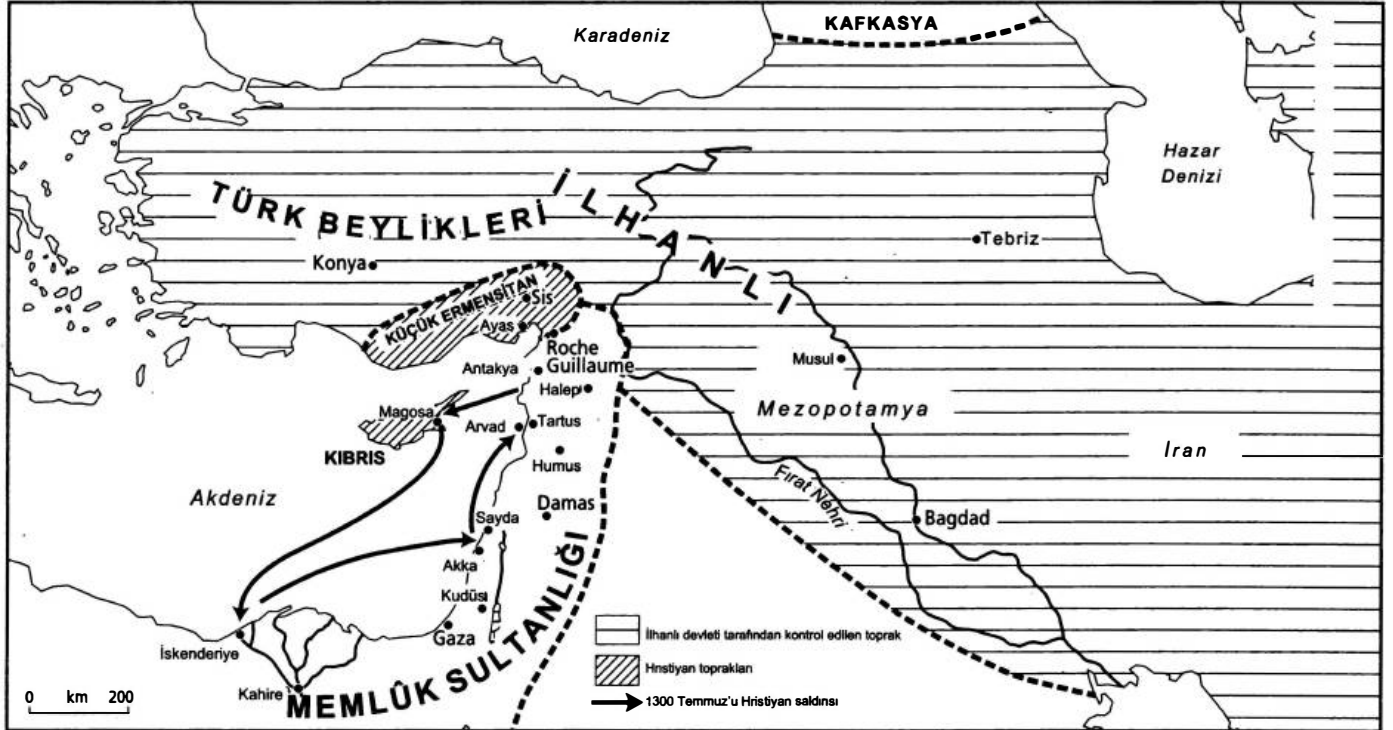
Böylece Jacques de Molay 1296 veya 1297'de Kıbrıs'a döndü: 1297-1298 yıllarında ne yaptı? Bilinmemektedir, ama duruma bakılırsa bu zamanı, Tapınak'ın (ve aynı zamanda Hospital'in) ayrıcalıklarını azaltmaya, haklarını geri almaya ve selefleri tarafından eskiden verilmiş olan imtiyazları yeniden ele almaya çalışan Kıbrıs kralına karşı tarikatını savunmaya harcadığı söylenebilir. Bu, giderek ciddî bir duruma dönüşen ve bir sonraki bölümde ele alacağım, Papa VIII. Boniface'ın, tam olarak 1298'de, tamamen durduramasa da sakinleştirmeye çalıştığı bir kavganın devamından başka bir şey değildi¹. Henüz ender bulunan 1299 tarihli bir belge, o tarihte -ve dört yıl süresince- Jacques de Molay ve tarikatının, Kıbrıs'ın ve Ermenistan'ın diğer Hristiyan kuvvetleriyle, İran'ın İlhanlı hükümdarı Gazân Han'ın saldırılarıyla bağlantılı olarak Kutsal Toprağın yeniden ele geçirilmesinde bütün güçleriyle mücadele ettiğini doğrulamaktadır. Suriye kıyılarında, Tartus'un açıklarında yer alan Arvad Adası'nın iki yıl boyunca işgal edilmesi bu açıdan ele alınmalıdır, hatta bence sadece bu açıdan ele alınmalıdır.

1299'da Ermenistan'a bir müdahale mi yapıldı?

Korikos'lu Hayton takip edilirse, başlangıçta Kilikya Ermeni Krallığı'na Memlûkler tarafından yapılan ve hiç şüphesiz Kral II.

1 Reg. Boniface VIII, c. II, sütun 37, no. 1438 (20 Mayıs 1298).

1300'e doğru İlhanlılar, Memlûklar ve Tapınakçılar

Hethum'un daveti üzerine Moğol müdahalesini gerektiren bir saldırı söz konusuydu; bu noktadan itibaren Kıbrıslı Hristiyanlar açıkça ama hiç de kolay olmayacak şekilde Moğol ittifakı stratejisini kullanmış olmalıdırlar.

Tarihçi Hayton Memlûk saldırısını, kraliyet ailesi içindeki kavgalardan dolayı Ermeni Krallığı'nın zayıf düşmesine bağlamaktadır. Kral II. Hethum'un fikir değiştirmeleri ve bunun sonuçları hakkında bazı ayrıntılar vermek gerekir². 1296'da kral, ikinci defa iktidarı kardeşi Thoros yararına reddettikten sonra, İmparator II. Andronik'in oğlu ile evli olan kız kardeşi Rita'yı görmek üzere Konstantinopolis'e gitmişti; tuhaftır ki Thoros da ona refakat ediyordu. Bizans başkentinde yaklaşık altı ay kaldılar, dolayısıyla Ermenistan'a dönmeleri 1297 yılının ortalarına denk geldi. Bunların yokluğu sırasında kardeşleri Sembat, Ermeni soyluların ve ruhban sınıfının bu otorite yokluğundan duyduğu endişe ve hoşnutsuzluktan yararlanarak iktidara el koydu; ülkeye geri döndüklerinde bunları tutuklattı. Sembat yaklaşık bir yıl kadar hüküm sürdü, böylece 1297 yılının tamamı aşıldı ve 1298 yılı başına gelindi. Dördüncü kardeşleri Konstantin, Sembat tarafından ağabeyleri Hethum ve Thoros'a reva görülen muameleden rahatsız olur ve onları kurtarmak üzere başkaldırır. Bunun üzerine Sembat Thoros'u öldürür ve Hethum'u kör eder. Bununla birlikte Konstantin eski kralı kurtarmayı başarır, onu tedavi eder; tekrar görmeye başlayan Hethum da Konstantin'e bir çeşit yönetme ruhsatı verir. İki kardeş, ölen kardeşleri Thoros'un küçük oğlu Levon'u geleceğin kralı (III. Levon) yapmak üzere Ermenistan soyluları ve Kilisesi ile uzlaşırlar; Levon'un ergenlik yaşına gelmesini beklerken Konstantin krallığa naiplik edecektir. Sembat'ın taraftarları yakalanır ve idam edilir, Sembat ise hapsedilir. Artık 1298'in sonuna veya 1299'un başına gelmiş oluyoruz.

Bu arada gene Hayton'a göre "uyumayan Müslümanlar" bu kavgalardan ve krallığın zayıf düşmesinden yararlanarak saldırı planlarlar; "Hristiyan inancının düşmanları bütün Ermeni Krallığı'nın üçte birini işgal ettiler"; özellikle Sarvandikar [*bugünkü Savranda Kalesi –RU*] ve Guillaume [*bugünkü Hata'yda Karasu*]

2 Daha önce bahsedilen ve 5. Bölümde incelenen Korikos'lu Hayton'un metnine dayanıyorum; RHC, Doc. Arm., c. II, s. 327-330.

Çayı yakınları –RU] müstahkem hisarlarını ele geçirdiler; özellikle Guillaume Hisarı Tapınak'ın anakaradaki son dayanak noktası ve Ermenistan'daki eyaletinin merkezi idi. Bu olaylar 1298 veya 1299'da meydana gelmişti³. Konstantin ülkenin savunması için elinden geleni yaptı, ama görmeye (ama anlaşılan ileriye görme değil!) başlayan Hethum "kardeşinin yönetiminden memnun değildi". İşte böylece bizim Fransisken'imiz -Birader Jean- adamlarıyla birlikte geceleyin Konstantin'i tutukladı. Güç kullanarak başkent Sis'e dönerek tahta oturmasını, iki kardeşi Sembat ile Konstantin'den yeniden kendi derebeyliği ve krallığının tanınmasını sağladı. İkisini bir kalyonla, Doğu Roma imparatorunun gözetimi altında Konstantinopolis'e sürdü. Amacı "bunların bir daha vatanlarına geri dönmemelerini"⁴ sağlamaktı.

Ermenilerin şansına Memlûkler bu trajikomik olaylardan tam olarak istifade edemediler, zira kendileri de kargaşanın içine düşmüşlerdi: Sultan Lâçin 1298'de katledilmiş, böylece iktidara, daha önce 1293-1294'te sultan olan Malik en-Nâsir Muhammed (II. Kalâvûn) gelmişti. Ermenistan'daki Memlûk saldırıları birkaç aylığına kesilmiş olsa da, Kahire'de durum istikrara kavuşunca askerî harekât yeniden başlamıştı.

1299 yazına gelinmişti. II. Hethum o zaman, İslamiyet'i kabul etmişse de Memlûkleri her zaman en önemli düşmanları olarak görmeye devam eden İran'daki İlhanlı Gazan Han'a [*Türkçede Kazan Han –RU*] yöneldi. Gazan Han Ekim ayında başkenti Tebriz'den ayrılarak Yukarı Fırat bölgesine yöneldi; Aralık'ta Halep'i ele geçirdi. Bir süre sonra, içinde daha sonra hepsi birden sefere katılan Ermenistan Krallığı'nın Tapınakçı ve Hospitalcilerinin de yer aldığı Kral Hethum'un ordusu ile buluştu⁵. 24 Aralık 1299'da Han ile müttefikleri İkinci Humus Muharebesi'nde Memlûklere karşı parlak bir zafer kazandılar⁶. İlhanlılar bozgun hâlindeki birlikleri güneye doğru takip ettiler ama Gaza yakınlarında

3 T.T., s. 282, parag. 578. Tir Tapınakçısı 1299 tarihini verir. Ama içlerinde Guillaume Hisarı'nın da bulunduğu ve Memlûkler tarafından ele geçirilen dört hisarın 1299'da düştükleri kesin değildir.

4 T.T., s. 283, parag. 552-553, aynı şeyi anlatır ama daha kısadır!

5 A. Luttrell, "The Hospitallers intervention in Cilician Armenia 1291-1375", T. S. R. Boase, *The Cilician Kingdom of Armenia*, s. 122'de.

6 T.T., s. 301, parag. 608'de iddia edildiği gibi 20 Aralık'ta değil.

durdular. 30 Aralık'ta Gazan Şam'ı ele geçirdi ama kale direnmeye devam etti. Kudüs'ü işgal ettiler mi? Bir tevatüre göre Hethum, Epifani Bayramı'nın (6 Ocak) ayinini Kutsal Kabir Kilisesi'nde kutlamıştır. 1300'ün ilk ayları bütün Suriye İlhanlılar tarafından ele geçirilme durumundaydı.

Korikos'lu Hayton'un sözünü ettiği Tapınak'ın büyük üstadı ile Hospital'in başkumandanının 1298 veya 1299'un hangi döneminde Ermenistan'da oldukları söylenebilir?

Seferinin ilk haftalarında Gazan Han iki defa Kıbrıs Latinleri ile temas kurarak onların yardımını istemişti. 21 Ekim 1299 tarihli ilk mektup Han'ın bir habercisi tarafından 3 Kasım'da Kıbrıs'a ulaşmıştı; ikinci bir mektup Kasım sonu tarihlidir. Bu mektuplar Kıbrıs kralına ve Tapınak, Hospital ve Almanların (Töton tarikatı) üstatlarına hitap ediyordu⁷. Amadi'ye göre, Hristiyanlar askeri tarikatlar arasındaki bir anlaşmazlıktan dolayı bu isteklere karşılık verememişlerdi; bu bakımdan Ermenilerin ve yerel Tapınakçılar ile Hospitalcilerin dışında başka bir Hristiyan katılımı söz konusu olmamıştır.

Genellikle bu bakış açısı desteklenir ve Gazan Han tarafından Kutsal Toprak'ın yeniden ele geçirilmesi için sunulan bu fırsatın tarikatlar arasındaki geleneksel rekabet yüzünden kaçırıldığı olgusu görmezden gelinir⁸. Bu olaya daha yakından bakmak gerekir. Gerçekten de, Gazan'ın bu mektupları ve çağrıları ile bir önceki bölümde gösterdiğim gibi 1298 veya 1299'a yer değiştirmiş olan Korikos'lu Hayton'un metnindeki verileri nasıl bağdaştırmak gerekir? 1298'de Ermenistan'a dönmüş olan Hayton'un kendisi de Humus Savaşı'na ve daha sonra meydana gelen olaylara tanık olmuştu⁹. Tarihçi olarak Ermenistan'daki tarikat liderlerinin bu varlığı hakkında ayrıntı vermekte hasis davransa da o zamanlar kral olan II. Hethum'un faaliyetleri hakkında da bir şey

7 Amadi, s. 234-235; S. Schein, "Gesta Dei per Mongolos. 1300. The Genesis of a Non-Event", *English Historical Review*, no. 94 (1979), s. 810, n. 6. Han'ın mektupları Venedik doğunun 19 Mart 1300 tarihli bir mektubunda aynen yer almıştı: L. Muratori, *Scriptores rerum italicarum*, c. XII, *Chronica veneta*, sütun 513.

8 Barber'in savunduğu görüş, *James of Molay...*, B.-T., ve Luttrell, *a.g.m.* (no. 5).

9 C. Mutfian, "Héthoum de Korykos historien arménien. Un prince cosmopolite à l'aube du XIVe siècle", *a.g.e.*, s. 167.

demiyordu; acaba nefret ettiği bir kralın eylemlerine değer vermiş gibi gözükmek istememiş olabilir miydi? Batılı kaynaklar sessiz kalmaktadır: Tir Tapınakçısı Ermenistan'da tarikat liderlerinin bulunmasından hiç bahsetmez, ama Gazan Han'ın girişimlerinden de söz etmemektedir. Tapınakçılar ile Hospitalciler arasındaki nifakı o değil, metni Tir Tapınakçısının yazdıklarından bir hayli sonra ve onun yazdıklarına dayanan Amadi ortaya koyar.

Ben Molay ile Hospital'in büyük kumandanının Ermenistan'da bulunmalarını Moğol saldırısına bağlamıyorum; her şeyden önce basit bir tarihleme sebebine dayanarak söylüyorum, çünkü daha sonraki bir tarihte gerçekleşen Gazan'ın çağrılarına bir cevap olamaz. Bu yüksek rütbeli kişiler hiç şüphesiz Ermenistan'a gelmişlerdir ama Moğol ilerleyişinden önce ve Memlûk saldırıları sırasında olmuştur... Unutmayalım ki, Guillaume Hisarı 1298 veya 1299'da Müslümanların eline geçmişti. Jacques de Molay ve diğerleri, henüz ortada gözükmeyen Moğollara yardım etmek için değil Memlûk istilasına cevap vermek için bu seyahati yapmış olmalılar.

Gazan'ın talebi gecikmişti, zira bunu yaptığında çoktan yola düzülmüştü ve -Tir Tapınakçısı gibi çağdaş kaynaklara dayanmamakla beraber, gerçekten de Hristiyanlar arasında bulunan görüş ayrılıklarını da göz ardı etmeden- Kıbrıs Hristiyanlarının buna o kadar süratle cevap verecek durumda olmadıkları da akla gelebilir. Çünkü 1300'ün ilk aylarında olanlar askerî tarikatlar ve Kıbrıslılar açısından herhangi bir kötü niyet ve savsaklama olmadığını, ama belki Gazan'ın geç kalmış davetlerine süratli bir cevabı engelleyecek bir hazır olamama durumu olduğunu düşünmek gerekir. Ama aynı zamanda İlhanlı hükümdarını da sorgulamak gerekir: en azından bir aydır seferde olmasına rağmen Hristiyanlardan yardım istemek için neden Kasım ayını beklemiştir?

Gazan'ın 1299 sonunda yazdığı iki mektup sonuçsuz da kalmamıştır. Kıbrıs'taki derebeyleri onunla buluşmak üzere, 1299'un sonunda, daha garanti olarak 1300 Ocak ayında adadan ayrılmışlardır. Krallığın iki şövalyesi Yafa Kontu Guy d'Ibelin ve Jean de Gibelet arkadaşlarıyla birlikte kendi gemileriyle Suriye kıyılarındaki Cübeyl'e [*Biblos -RU*] çıktılar ve Nefin Hisarı'na yerleştiler. Niyetleri Gazan'la buluşmak üzere Ermenistan'a geçmekti. Birkaç gün sonra Han'ın seferini sonlandırdığını ve başkenti Tebriz'e

döndüğünü öğrendiler. Bu iki şövalyenin girişimi şüphesiz küçük bir olaydı; gene de Hristiyanların iradelerini göstermesi bakımından anlamlıdır¹⁰. 1299 sonunda hemen elverişli şartlar oluşmayacak olsa da bir başka sefere kalmış bir niyet gösterisiydi. 1300 yılı içinde İlhanlılar, Ermeniler ve Kıbrıslı kuvvetler arasında daha iyi hazırlanmış ortak harekât girişimi görülecektir. Jacques de Molay de bu girişime bütünüyle destek verecektir.

İlhanlı ittifakı stratejisi eyleme geçiyor

İlhanlılar ile Latinler arasında ortaklaşa bir eylem fikri yeni değildi ve amaçları gayet açıktı: Memlûklülere geri alınacak ülkelerin İlhanlılar ve Hristiyanlar arasında paylaşılması böylece Latinlerin eski Doğu Latin Devletlerine (Kudüs ile birlikte) kavuşmaları. 24 Mart 1300 tarihli Kıbrıs'tan gönderilen mektubunda Thomas Gras bunu hatırlatıyordu: “Ve adı geçen Kazan [Gazan] mesajlarını [habercilerini] Kudüs kralına ve Kıbrıs kralına ve tarikatlara ve ruhbanlara [askerî-dinî tarikatlar] gönderdi ve kendisini Şam'da veya Kudüs'te göreceklerini, Godefroy de Bolloin [Godefroi de Bouillon] zamanında Hristiyanların elindeki toprakları onlara geri vereceklerini...” Yazar Gazan'ın 1299 sonbaharında yaptığı sefere gönderme yapmaktadır. Bu verilen söze güvenilerek, 1300 yılı başında Batı'da heyecan uyandıran bir söylenti dolanıyordu: Kudüs yeniden Hristiyanların elindeydi. Hatta Ermenistan Kralı Hethum'un Kutsal Kabir Kilisesi'nde Epifani ayinine katıldığı söyleniyordu¹¹.

Lefkoşalı bir Fransisken rahibin 14 Şubat 1300 tarihli mektubuna güvenmek gerekirse Gazan'ın saldırısı ve zaferleri Kıbrıs'ta da büyük ümit kaynağı olmuştu. O da bize Hethum'un Kutsal Kabir'de dua ettiğini tekrarlamakta ve “başrahibimiz ve [Fransisken eyaletinden] biraderlerimizden çoğu, diğer şövalyeler ve yayalar ve diğer bütün din adamları Suriye'ye çıkmak üzere hazırlanırlar¹²” diye bildirmektedir. Ne var ki, aynı ay içinde Gazan'ın geri

10 T.T., s. 302-303, parag. 614.

11 S. Schein, *a.g.m.* (no. 7), s. 806-807.

12 S. Schein, *a.g.m.* (no. 7), s. 816, n. 3. Yazarın British Library'de bulunduğunu söylediği ama bulamadığımız mektup. Bu bakımdan ona ihtiyatla atıfta

çekildiği haberi bu güzel niyetleri daha sonraya göndermişti. Burada İlhanlıların zayıflığı problemine geri dönmek gerekir: insanları tutamadıklarından değil, atlara bakamadıklarından dolayı geniş bir atlı ordusunu sefer hâlinde tutamama zorluğu. Humus'taki zaferinden sonra Memlûk ordusunu takipten vazgeçtiği için Kahire'deki sultanın ordusunu tamamen imha edememiş oluyordu. Tır Tapınakçısı takibini “gevşek” olarak niteler ve nedenini bize şöyle anlatır: “Mağlupları güçlü olmayan bir şekilde takibe koyuldu, çünkü hayvanları büyük seferden, çatışmalardan ve ot bulamamadan dolayı [bitkindi]”¹³.

Tebriz'e geri dönen Gazan Suriye'nin yönetimini Emîr Mûlay'a bırakmıştı; Tır Tapınakçısı emîrin adını Molay olarak yazdığından bizim büyük üstatla karışıklık çıkmaması mümkün değildir: belki de Kudüs'e giren Jacques de Molay efsanesinin kökeninde bu vardır; bu efsaneye kitabın sonunda değineceğim¹⁴.

Bu arada Gazan bu defa Mısır'a saldırmak üzere gelecek Kasım'da tekrar geleceğini ilan etmişti¹⁵. 1300 yılı boyunca beklerken Han Kıbrıs ve Batı yönünde diplomatik girişimlerini arttırmıştı.

Tır Tapınakçısı büyük ihtimalle 1300 ilkbaharında Lefkoşa'ya, Amadi tarafından başkanları “misser Chial” veya “Chiol” olarak tanımlanan mesajcılarının geldiğini yazar. Aslında bu İtalyan maceracı tüccar olan (Pisalı Bofeti ailesi) Pisalı İsol'dür ve Gazan'ın sarayında çok ilginç bir duruma sahip olup İlhanlı hanı ile Batı, özellikle papa arasındaki bağlantılarda değerli bir aracı rolü oynamaktadır¹⁶. Kıbrıslılarla uzlaşılarak papaya ortak bir elçi gönderildi: 2 Temmuz Barselona tarihli bir mektup-raporda Aragon kralının müşaviri Romeu de Marimundo, hükümdarına “Tatarlar, Ermenistan kralı, Kıbrıs kralı, Tapınak üstadı ve diğer deniz

---

bulunuyorum: *Minister noster et multi fratres preparant se ad eundem in Siriam et milites et pedite et omnes alii religiosi.*

13 T.T., s. 301, parag. 609.

14 T.T., s. 302, parag. 611.

15 Ibn Taymiyya, *Épître à un roi croisé (al-Risâlat al-Qubrusiyya)*, çeviri ve notlar Jean R. Michot tarafından: Louvain-la-Neuve (Bruylant-Academia), Lyon (Tawhid), 1995, s. 43.

16 J. Richard, “Isol le Pisan: un aventurier franc gouverneur d'une province mongole?”; J. Richard, *Orient et Occident au Moyen Âge; contacts et relations (XIIe-XVe siècles)*, Londra, Variorum, 1976, XXX, s. 186-194 makalesinde yeniden düzenlenen makale.

ötesi soyluları temsilen gelen elçiler papaya ziyarette bulunacaklardır; şu anda Apulya'dadırlar ve papa tarafından her an huzura kabul edilmeyi beklemektedirler¹⁷". İlhanlının gönderdiği elçinin adı Vicarius idi ve muhtemelen o da İtalyan'dı.

20 Temmuz'dan itibaren Mısır ve Suriye'ye karşı bir Hristiyan filosunun tertiplelediği akın, Hristiyanların gözünde olduğu kadar Memlûklerin gözünde de İlhanlılar ile deniz ötesi ve Batı Franklarının arasındaki birliği gösterme amacını güdüyordu. Mago-sa'da konsey hâlinde bir araya gelen Kıbrıs Kralı II. Henri, Jacques de Molay ve Hospital büyük kumandanı sonunda on altı kadirge, altı başarda benzeri gemi birkaç seri kürekli küçük gemiden oluşan bir filoyu Mısır'a göndermeye karar verdiler. Ne Tir Tapınakçısının ne de daha ayrıntılı olan Amadi'nin vakayinameleri kral ve Tapınak üstadının bu gemilerin birinde olduğuna dair bilgi vermektedir: "Kıbrıs kralı, kardeşi Tir derebeyi, Tapınak üstadı, Hospital kumandanı ve Kazan'ın (Gazan) elçisi Chial Famagusta'ya (Mago-sa) giderek, vazgeçme veya devam etme hususunda toplantı yaptılar." Harekete geçmeye karar verdiler ama Han'ın elçisi dışında bu kişilerin sefere katıldığını doğrulayacak hiçbir şey bulunmamaktadır: nitekim, elçi sefere katıldığından İlhanlı sancağı gemilere çekilmişti¹⁸.

Filo Nil deltasına yöneldi, Reşid'e (Rosetta) saldırdı, sonra kuzeye yönelip Akka ve Tartus'a çıkmadan önce İskenderiye'yi yağmaladı; Hospitalcilerin Marakiya üzerinde girişimi başarılı olamadı. Bunun üzerine filo Kıbrıs'a yöneldi¹⁹. Askerî bakımdan sonuç oldukça vasat kalmıştı; ganimet açısından fena değildi ve propaganda bakımından yararsız denemezdi ("bir şeyler yapılmıştı"). Bu seferin en büyük avantajı Kıbrıs Franklarının birliğinin kanıtlanması ve somut bir antlaşma ile İlhanlı ittifakının sağlamlaştırılması olmuştur. Seferberliğe hazır hâle gelen Franklar, 1300 Kasım'ında yeni sefere çıkacak İlhanlı hanının kararını bildirmek üzere Kıbrıs'a gelen elçisine süratle cevap verebilecek duruma gelmişlerdi:

17 H. Finke, AA, c. 1, s. 86. Romeu'nun Temmuz başında Barselona'da olabilmesi için bu mektubun Haziran ayında yazılmış olması gerekir.

18 T.T., s. 303, parag. 615; Amadi, s. 236.

19 T.T., s. 304, parag. 616-619.

O yıl [1300] Kıbrıs'a Tatarların hükümdarı Gazan'ın gönderdiği elçi geldi ve Gazan'ın bu kış sefere çıkacağını ve kral ile bütün Frankların onun Ermenistan'a gelmesini beklemlerini Ermeni kralının ve ordusunun hazırlıklarını yaptıklarını söyledi.²⁰

Gazan Han 30 Eylül'de Tebriz'den ayrıldı. II. Hethum ile temasa geçti ve bu defa Kıbrıs Franklarının sonuçta seferber olacağına güveniyordu²¹.

Nitekim Kasım ayında kralın kardeşi Tir'li Amaury, henüz Doğu'ya yeni gelmiş olan Hospital üstadı Guillaume de Villaret ve Jacques de Molay, Suriye kıyılarından üç kilometre kadar uzaktaki Tartus veya Arvad Adası'na şövalyelerini yerleştirdiler. Amaury oraya üç yüz şövalye yolladı ve "Tapınak ile Hospital'in çok daha fazlası vardı"²².

1300 yılının sonunda Magosa'ya çıkan Katalan Enteça Kontu Bernart Guillem, muhtemelen 1301 Mart'ında Aragon kralına mektup yazmış ve kış boyunca adada olanları kendisine anlatmıştı:

Kendi ülkesindeyken Gazan, ünlü Kıbrıs kralı, Hospital ve Tapınak üstatlarının huzuruna birçok elçi göndererek, gelecek Kasım ayında halk arasında Şam (Suriye) olarak adlandırılan İsmail oğulları kâfirlerinin topraklarına gireceğini belirtti. Ve Hristiyanların bütün ordularıyla hazırlanıp kendisiyle kavuşmasını talep ediyordu [...]. Bunu duyan Hristiyanlar hazırlandılar ve kıydan ancak iki mil kadar uzaktaki Tartus adasına gittiler. Bunlar çok sayıda askeri ile gelen Kıbrıs kralının kardeşi muhterem Tir derebeyi; seyahatinde hep yanında olanlarla birlikte ve güzel ve onur verici işler yapmış olan bizim Hospitalcilerin üstadı; ve onunla birlikte Kıbrıs'taki adamları; ve kendi meclisi ve daha birçok insanla birlikte Tapınakçıların üstadı. Bu adadan karaya çıktılar, büyük tehlikelere ve durumlara göğüs gerdiler; karaya çıkmadan önce bu adada dört ay ve fazlasını geçirdiler. Ve burada her gün Gazan'ın gelmesini bekliyorlar.²³

20 T.T., s. 305, parag. 620.

21 Ibn Taymiyya, *a.g.e.* (no. 15), s. 52-53.

22 T.T., s. 305, parag. 621.

23 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 4-5, no. 4; bkz. P.-V. Claverie, "La cristiandat en mayor peril ou la perception de la question d'Orient en Catalogne à la fin du XIIIe siècle" *Les Templiers en pays catalan*, s. 108'de. Guillaume de Villaret Kıbrıs'a 5 Kasım 1300 tarihinden önce geldi, bu tarihte Limasol'da tarikatının meclisini topladı. Bu bakımdan Arvad'a hareket ediş Kasım'ın ikinci yarısında olmalıdır. Enteça Kontu Bernart Guillem yazdığında Hristiyanlar epeydir Arvad'daydılar. Mektup 1301 Mart sonu veya Nisan başı yazılmış olmalıdır.

Oysa Gazan gelmedi.

1301 Ocak ayında, Kutlu Şah adında bir kumandan tarafından yönetilen bir İlhanlı öncü birliği tek başına Kuzey Suriye’de gözüktü. Sert kış önemli sayıda bir atlı birliğinin hareketini zorluyordu. 1301 Şubat’ında Gazan’ın bir elçisi Kral Hethum’a gelerek Han’ın hasta olduğunu, bu bakımdan sefere çıkmaktan vazgeçtiğini ve Memlûklerin Mısır’ına karşı saldırıyı daha sonraya ertelediğini bildirdi. Hethum’un yanında Guy d’İbelin ve Jean de Gibelet bulunuyordu. Daha önce söylediğim gibi bu Kıbrıslı derebeyleri ilk defa 1300 yılı başında Suriye’ye çıkmışlardı; düşük ihtimal olsa da bütün bir yıl Kral Hethum’un yanında kalmış olmadıkları düşünülürse Kasım’da Tır’lı Amaury ile geri dönmüş olmaları ve tecrübelerine dayanılarak İlhanlı birliklerinin hareketlerinden daha iyi haberdar olabilmek için Ermeni kralının yanına gönderilmiş olmaları gerekir²⁴.

Tır’lı Amaury ve tarikatların büyük üstatları tarafından yönetilen Hristiyan kuvvetlerin, 1300 Aralık’ında Tartus’a çıkarken, Mezopotamya’dan Suriye’ye doğru gelen İlhanlıların neredeyse mecburî durağı olan Halep’te Gazan Han ile birleşmeyi düşünmüş olmaları icap eder. Karada yirmi beş gün kaldılar; şehirleri ve köyleri yağmaladılar, insanları öldürdüler ve Kıbrıs pazarlarında köle olarak satılığa çıkardıkları bir sürü tutsak aldılar. Sonra Tır Tapınakçısının yazdığı gibi “Tatarlar gelmekte çok gecikince ve Müslümanlar onların üzerine göndermek üzere çok adam toplayınca Tartus denen adaya döndüler²⁵”. Basit bir beklenmedik aksiliğin oluştuğunu düşünerek adada beklemeye başladılar. Ama 1301 Şubat’ında Kral Hethum Gazan’ın gelmeyeceğine dair bilgilendirilince, durumdan haberdar olan Arvad Frankları kurul

---

Nihayet Bernart Guillem’in bu vesileyle Hospital’e katıldığını da ayrıntı olarak belirtelim; Hospital ve Tapınak üstatlarına saygılarını sunmuş, ama daha ziyade Hospital’i tercih etmiştir. Geçmiş yıllarda, Barselona’nın güneyinde yer alan Barberà bölgesinde “Prades dağı” Tapınakçılarına çok ızdırap çek-tiren bir aileye mensuptu. Bkz. F. Carrer y Candy, “Entences y Templers en les Montanyes de Prades (1279 a 1300)”, *Bolletín de la Real Academia de las Bellas Letras de Barcelona*, II (1903-1904).

24 T.T., s. 306, parag. 622.

25 T.T., s. 305, parag. 621; İbn Taymiyya, *a.g.e.* (no. 15), s. 50. Çevirmen J. R. Michot giriş kısmında Tır’lı Amaury’nin, Jacques de Molay’in G. De Villaret’nin 1301 Ocak’ında İlhanlı kumandanı ile Halep’te buluştuklarını düşünür. Bu ise tamamen ihtimal dışıdır.

topladılar ve orada bekleyen birliklerinin büyük kısmını boşaltmaya karar verdiler. Tir'li Amaury'nin şövalyeleri ve Hospitalciler Mart sonu veya Nisan başında Kıbrıs'a döndüler. Orada Tapınak Mareşali Barthélemy de Quincy'nin sorumluluğunda bir Tapınakçı birliği kalmaya devam etti.

Arvad'ın işgali ve savunması böylece sırf Tapınakçılara ait bir iş mi oluyordu? Görünürde evet; ama olaylara bakınca, hayır.

Kıbrıs'ta üslenmiş Hristiyan birliklerin Kasım'da Arvad'a çıkarma yapmalarının 1300 yılı boyunca, Moğol ittifakının bütün vaatlerinin nihayet gerçekleşeceği ümidiyle yapılan hazırlıkların sonuçlanması olduğunu anlamak için o yıla geri dönmemiz gerekecektir. 1299-1300 yıllarına ait belirli sayıda belge bu Hristiyan seferberliğine ait kanıt niteliğinde belirtiler taşımaktadır. 1299 yılı ortalarından itibaren Kıbrıs'taki Hospitalciler büyük üstatları Guillaume de Villaret'ye adaya gelip bir meclis toplaması için sürekli ricada bulunuyorlardı; durum kendilerine yeterince yararlı olarak gözükmüş olmalı ki harekât yerinde büyük üstadın varlığı gerekli görülüyordu²⁶. 4 Mayıs 1300 tarihli Nantes'tan bir biraderin mektubuna göre Batılı Hospitalciler hiç de geri kalmıyordu: "Büyük üstadımız bize Ağustos ayında kendisiyle birlikte hareket edecek şekilde hazır olmamızı istedi..." ve şu cümle "arkadakilerin" zihni yapısını göstermesi bakımından uzun konuşmalardan çok daha kesin niyet göstericidir: "[...] Biliniz ki onun kumandasında olmaktan büyük sevinç duymaktayız..."²⁷

Guillaume de Villaret gitmeye karar verdi ve 1300 Ekim sonunda Kıbrıs'a ayak bastı. Daha önce söylediğim gibi 5 Kasım'da Limasol'da bir genel meclis topladı ve orada yeni tüzükler kabul edildi. Bunlardan biri özellikle ilgi çekicidir çünkü Hospital tarikatının Suriye'de yeniden kurulmasının gündeme alındığını kanıtlamaktadır.

Üstat ve tarikat Kıbrıs Krallığı'nda bulunmaları gerçekleşince, Limasol'da genel meclis toplandı. Üstat ve tarikat Suriye'ye geçtikleri takdirde üstat ile tarikata genel meclisin nerede toplanacağı hakkında tavsiyede bulunuldu.²⁸

26 CH, c. III, s. 766, no. 4461.

27 S. Schein, *ag.m.* (n. 7), s. 816-817, n. 5 zikredilen British Library'deki gerçek mektup.

28 L. de Mas-Latrie, *Histoire de l'île de Chypre...*, c. II, s. 90-91.

Hatta, yargılama sırasında 1301 yılında Lefkoşa'da sorgulanan bir Kıbrıslı Tapınakçının ifadesine de başvurulabilir. Gerçekten de Jean de Saint-Georges 1300 Hamsin Yortusu'nda (28 Mayıs-Pentekot), tarikat mareşali Barthélemy de Quincy huzurunda, *in Suro in domo dicti ordinis*'te tarikata kabul edildiğini açıklar. Francesco Tommasi *in Suro*'yu Tir olarak tanımlar. Gerçekten de Tir'in eski adı *Sur*'dur. Kıbrıs yargılanmasının İngilizce bir çevirisinde Anne Gilmour Bryson bu tanımlamayı kabul etmez ve Burgonya'daki Sivré veya Sevrey'i önerir ki bu durumda mareşalin o sıralar Fransa'da olduğu kabul edilmiş olur. Pierre-Vincent Claverie ise, İlhanlılarla eşgüdümlü harekât hazırlıklarının tam hızla devam ettiği bir sırada, o tarihte Fransa'da bulunmalarının olası olmadığını düşündüğünden Tir varsayımını destekler. Ancak 1300 sonbaharı ve kışında İlhanlılarla birlikte büyük bir harekâta girişileceğinden dolayı mareşalin yeni savaşçılar bulmak için Batı'ya gönderilmiş olmasının da imkânsız olmadığı akla gelmektedir. Barthélemy de Quincy'nin 28 Mayıs'ta Burgonya'da olabileceği mümkündür, zira Fransa genişletilmiş eyalet meclisi toplantısının 29 Haziran'da Paris'te (Saint-Pierre-et-Paul) toplandığı da bilinmektedir. Bu vesileyle yüzlerce savaşçının Doğu'ya gönderildiği de bilinmektedir. Bu bakımdan mareşalin yaz sonuna kadar Kıbrıs'a dönmek üzere önünde geniş bir zaman vardı²⁹.

Ama başka deliller de Tir olmasını kuvvetlendirmektedir. Doğu'da başlatılan girişimler Latinlerin, Memlûklerin Humus'taki yenilgisi ve geçici olarak Suriye'den çekilmesinden yararlanarak bölgeyi işgal etmeyi düşündüklerini göstermektedir; böyle bir durumda Tir'de birkaç aylığına bir Tapınakçı oluşumunun varlığı ve bazı savaşçıların tarikata kabul edilmesi hiç de imkânsız değildir. Bunlar, 25 Şubat 1300 tarihli bir mektubun bizi bilgilendirdiği bir girişimle aynı paralelliktedir. O tarihte Tapınak'ın

29 G. B., s. 135; P.-V. Claverie, *L'Ordre du Temple en Terre sainte...*, a.g.e., c. 1, s. 207-208 ve c. 2, s. 324; F. Tommasi, "Fonte epigrafiche dalla domus templari de Barletta per la cronotassi degli ultimi maestri provinciali dell'ordine nel regno di sicilia": E. Coli, M. de Marco, F. Tommasi (ed.), *Militia Sacra. Gli ordini militari tra Europa e Terrasanta*, Pérouse, 1994, s. 179.

kumandanı (kara kumandanı mı yoksa büyük kumandan mı ve-yahut sadece Magosa kumandanı mıdır bilinmiyor) 3000 Mem-lûk altınına 55 adamlık mürettebatı olan bir Ceneviz gemisi kiralamıştı. Gemi Mart'tan Temmuz ortasına kadar kiralanmış olduğundan Tapınakçılar "aşağıda belirtilen Tartus, Trablus, Tır ve Akka gibi Suriye limanlarına gitmek üzere Magosa'dan ayrılabilceklerdi. Bu limanlarda, sana ve adı geçen tarikata, kayıklar-la gemide bulunan atlarla bütün yükleri boşaltmaya ve gemiye yüklemeye, istediğin gibi tarikatın yukarıda verilen limanlarına gidip gelmeye izin verilmiştir³⁰."

Bu basit bir ticarî faaliyet midir? Ben böyle düşünmüyorum, çünkü bir yandan metinde böyle bir anlatım yok, diğer yandan 1300 yılının şartlarında İnançsızlarla ticaret yapılması konusunda büyük üstadın sarsılmaz tutumu göz önüne alındığında (bu tutum birkaç yıl sonra Papa V. Clément tarafından ele alınan Haçlı seferi sırasında daha da şiddetli olarak ortaya çıkacaktır) bu imkânsız görünmektedir. Bu daha çok, sahil kesimlerine akınlar düzenlemek üzere bir gemi hazırlamak olamaz mıydı? Hep atların indirilmesinden bahsediliyor! Eğer böyleyse, bu demektir ki, Gazan'ın geri çekilmesi biliniyor olduğundan daha Şubat ayından itibaren Kasım'da geleceği varsayılarak, sonuçta 1300 Temmuz'unda meydana gelecek bir akın hazırlanıyor olabilir miydi? 19 Nisan'da Aragon-Katalonya eyaleti üstadı Berenguer de Cordona Saragosa'daki Corbins kumandanı Pierre de Saint-Juste'e şöyle yazıyordu:

Deniz ötesi üstat efendiden aldığımız mektuplarda, Tatarların karayı ele geçirdikleri ve Tapınak manastırını korumak gerektiği için bu yılı karada [Kıbrıs] geçirmemiz gerektiği isteniyor [...]. Görevimizi yapmak istediğimizden iyi niyetinizi göstermeniz ve sahip olduğunuz paraları toplamanız için dostluğunuzu talep ediyoruz...³¹

30 Desimoni, "Actes génois de Famagouste", AOL, c. II (1894), 2, s. 42-43; J. Richard'ın, "La-cour des Syriens de Famagouste d'après un texte de 1447" makalesinde verilmiştir: *Croisades et États latins d'Orient. Points de vue et documents*, Aldershot, Variorum, 1992, XVII, s. 384.

31 H. Finke, AA, c. 1, s. 79.

Burada verilen büyük üstada ait mektuplar Şubat sonu veya Mart başında yazılmış olmalıdır. Berenguer de Cardona 1300 yılı yazında Kıbrıs'a gerçekten seyahat etmiş ve 1300-1301 kışında birkaç haftayı Arvad Adası'nda geçirmiştir. Bir başka Katalan Tapınakçı Berenguer Guamir eşliğinde Barselona'ya dönüş yolculuğu için Magosa'da bir Katalan gemisi kiralaması hakkında ilgi çekici belgelere sahibiz³².

Nihayet, Aragon Kralı II. Jacques'ın yetenekli donanma amirali olan ve Aragon kralı ile Anjou Kralı II. Charles'ın anlaşmalarından sonra (II. Jacques'ın öz kardeşi Sicilya Kralı III. Frédéric'e karşı!) Napoli'ye bağlı Anjou donanmasının amirali olan Roger de Lauria 27 Nisan 1300 tarihinde eski efendisine mektup yolluyordu: iki yıldan beri, Kutsal Toprak'ta Memlûklere karşı Tatarların gelişinden dolayı Napoli Krallığı'ndan toplayıp deniz ötesine aktarma yapan Tapınak ve Hospital girişimlerinden kendisini haberdar etmektedir³³.

Tapınakçıların 1301 Nisan'ından itibaren Arvad'da kalıcı yerleşmesi demek ki basit bir isteğe dayanmıyordu; tesadüfî ve geleceği olmayan bir girişim değildi³⁴. Kralın kardeşi ve Kudüs Krallığı'nın başkumandanı Tir'li Amaury tarafından yönetilen Kıbrıs şövalyeleri ile Hospitalciler onları terletmemişlerdi. Bir önceki Kasım ayından beri her şeye topluca karar verilmekte ve icra edilmekteydi. 1301 Mart ayında da durum böyleydi: Tapınakçılardan oluşan bir birliğe, bu sefer olması ümit edilen bir sonraki İlhanlı istilasına kadar herkesin adına, Hristiyanlığın bu ileri üssünü gözetim altında tutmak, muhafaza etmek görevi verilmişti. Her hâlükârda ada kalabalık bir garnizonu aylarca misafir edemeyecek kadar küçük ve yoksuldu.

32 Önce Desimoni ve daha yakın bir tarihte V. Polonio tarafından *Notai genovesi a Famagusta...*, s. 256-258, no. 219 ve s. 305-306, no. 258'de yayınlanmıştır; bu seyahatin malî hususları bakımından ayrıca bkz., ACA, Canc., Pergamine Jaime II, 161, no. 1665 (10 Temmuz 1301). A. Demurger, "Betwween Barcelone and Cyprus. The Travels of Berenguer of Cardona, Templar Master of Aragon and Catalonia (1300-1301)", *a.g.e.*, s. 65-74.

33 H. Finke, AA, c. 2, s. 80. T.T., s. 291-292, parag. 575-576.

34 A. Luttrell gene de bunun "stratejik bir felaket" olduğunu düşünmekte ve bu işgalin, Tapınak tarikat düzeninin (*Ordenstaat*) oluşmasında bir ana nokta olduğunu takdim etmekte ısrar etmektedir: A. Luttrell, "Observations on the fall of the Templars", *Colloque (Lyon 2009)*.

Tapınakçılar Arvad'da

Arvad Suriye-Filistin kıyısındaki tek adacıktır. Kumtaşından oluşan 700 m uzunluğunda 400 m genişliğindeki bu ada ancak 15 m yüksekliğe sahiptir. İki küçük koy balıkçı gemileri için sığınak vazifesi görür. 1302'de Tapınakçıların elinden alınan Arvad çağdaş zamanlara kadar balıkçı ve tüccarlardan oluşan bir topluluğu barındırır; İkinci Dünya Savaşı'ndan öncesine kadar adada 3.500 kadar kişi yaşıyordu³⁵.

Bu bakımdan Arvad'ın Rodos'la hiçbir benzerliği yoktur ve Tapınakçılar orada bağımsız olmayı düşünmemişlerdir. Öncelikle bu budalaca olurdu! Hospitalciler için Rodos veya Töton Şövalyeleri için Prusya'da olduğu gibi bir tüzük, "tarikat düzeni" (*ordenstaat*) yapılmamıştı³⁶. 13 Kasım 1301 tarihli, bütün adayı Tapınak üstadına ve biraderlerine bırakan Papalık kararnamesi bizi yanıltmamalıdır. Arvad, Tapınakçıların Latin Devletleri zamanında derebeyliği o yerin piskoposu ile paylaştığı Tartus'a bağlıydı. Aynı şey Arvad için de geçerliydi; Papalık 13 Kasım tarihli kararnamesi ile Tapınakçılara adanın derebeyliğinin tümünü yönetme hakkını veriyordu; bu üssün savunması için yapılan harcamaları karşılamak üzere piskoposun payını da onlara bırakıyordu³⁷. Bunun ele geçirilmiş bir toprak imtiyazıyla (Rodos'un Hospitalcilere bırakma imtiyazı gibi) hiçbir alakası yoktur. Adanın o anki durumunu (1301 yılında) ve o sıradaki bağlamı göz önüne alan papa, 1291'den beri hep Hristiyanlığın elinde olmuş bir arazinin, Tapınak aracılığıyla Hristiyanlara ait olduğunu bir defa daha vurgulamak üzere bir karar almıştı. XII. ve XIII. yy'lara ait meşru bir durumun sürekliliği içinde bulunuyoruz. Pek doğaldır ki bu kararnamede, Tapınakçıların Arvad'ı yeni karargâhları

35 X. de Planhol, *L'Islam et la mer. La mosquée et le matelot, VIIe-XXe siècle*, Paris, Perrin, 2000, s. 300-301.

36 Bkz. A. Demurger, *Chevaliers du Christ. Les Ordres religieux militaires au Moyen Âge, XIe-XVIIe siècle*, Bölüm XIV; A. Luttrell, "The Hospitaliers and the Papacy, 1305-1314": *Forschungen zur Reichs-, Papst- und Landesgeschichte (Mélanges Peter Herde)*, ed. K. Borchardt ve E. Bünz, Stuttgart, A. Hiersemann, 1998, s. 596; birçokları gibi A. Luttrell bu görüşü savunmaktadır, benim kanaatime göre kabul edilemez.

37 Reg. Boniface VIII, c. III, sütun. 184-185, no. 4199.

yapacaklarına dair düşüncayı savunacak hiçbir şey bulunmamaktadır. Benzer şekilde Jacques de Molay'ın o döneme ait eylem ve yazılarında da böyle bir iz yoktur.

Arvad Adası'nın, 1301 sonbaharında olacağı umulan Gazan'ın tekrar Suriye'ye gelmesi hâlinde, Suriye-Filistin kıyısına kütesel bir çıkarma durumunda bir köprü başı olmaktan öte bir yararı yoktu. Beklerken Tapınakçıların o 1301 yılı içinde aynı kıyı boyunca yaptıkları taciz akınları için bir başlangıç üssü görevi yapmıştı. Jacques de Molay tarikatının eylemlerinden Batılı hükümdarları haberdar etmeye özen göstermişti. 8 Nisan 1301 tarihinde I. Edward'a karşılaştığı sıkıntıları ve Gazan'ın içerde hâlâ yeğenin başkaldırmasından dolayı müşkül durumunu anlatır. Ama Han'ın gelecek sonbaharda Mısır'ı işgal etme niyetinde olduğunu da öğrenmiştir: "Ve tarikatımız bütün gemileri ve [...] ile Gazan'ın ordusunu ve Tatarlarını beklemek üzere Tartus adasına taşındı..." beklerken tarikat Müslümanları zarara uğrattı³⁸.

Birkaç ay sonra Jacques de Molay Aragon kralına "Ermenistan kralı Kıbrıs kralına haberciler göndererek [...] Gazan'ın kalabalık Tatar ordusuyla Memlûk sultanının topraklarına gelmek üzere olduğu bilgisini verdi. Ve biz de bundan haberdar olduğumuzdan, bu yıl boyunca tarikatımızın atları ve silahlarıyla konakladığı Tartus adasına gitmek niyetindeyiz; bu arada kıyıdaki Müslümanlara büyük zararlar verdik ve çok sayıda tutsak aldık. Şimdi Tatarları beklemek üzere adaya dönmek ve orada yerleşmek niyetindeyiz³⁹."

Ama Jacques de Molay Arvad'a geçmemişti. Çünkü bir defa daha Gazan ortaya çıkmadı ve büyük İlhanlı saldırısı ertelendi. 1301 yılı içinde Temmuz'da, sonra Kasım'da Gazan'ın Memlûk sultanı ile müzakereye teşebbüs etmiş olması ama başarılı olamadığı bir gerçektir⁴⁰. Başarısızlıkları veya eksik başarıları, seferleri sırasında

38 PRO, Anc. Corr, Sc 1/55, f. 22; B.-T., s. 368'de yayınlanmıştır.

39 ACA, Canc., CRD Jaime II, Ap. Gen. 128, no. 27; publié dans H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 3-4, no. 3. Jacques de Molay'ın açıklamaları Arap kaynaklarında da doğrulanmıştır (Diğerlerinin yanı sıra Ebü'l-Fida) que cite A. D. Stewart tarafından gönderme yapılmıştır: *The Armenian Kingdom and the Mamluks: War and Diplomacy during the Reign of Het'um II (1289-1307)*, Leyde, J. Brill, 2001, s. 148n.

40 Ibn Taymiyya, *a.g.e.* (no. 15), s. 53.

karşılaştığı artan zorluklarla birleşince Gazan Han'ı Memlûklere karşı daha barışçı davranmaya sevk etmişti. Bunun hemen somut sonucu olmadı, ama burada Müslüman dayanışmasının filizlendiği hissedilir; Hristiyanların iyi bir şey bekleme imkânı kalmamıştı.

Sonuçta 1301 Mart'ından 1302 Mart'ına kadar Arvad'da somut hiçbir şey meydana gelmedi. Tapınakçı garnizonu, adayı güçlendirmeye çalışıyor ve akınlarla küçük saldırılar yapıyordu. Hristiyan tutsakların serbest bırakılması için tutsak alınmasından başka bir sonuç elde edilmiyordu veya oldukça öngörülebilir bir başka sonuç Kahire'deki Memlûkler ciddi şekilde rahatsız edilmeye başlanmıştı.

Bununla birlikte Tapınakçılar 1302 ilkbaharı ile yazını Arvad'da geçireceklerdi. İlhanlı ittifakı stratejisi henüz tamamen ölmemişti. Gazan 1302 yılının bir kısmında ve 1303 yılı başında Batı'da kalacak olan bir elçi heyeti göndermişti. Fransa ve İngiltere krallarına (bu sonuncunun 12 Mart'ta verdiği cevap elimizdedir⁴¹) ve Papa VIII. Boniface'a çeşitli mesajlar iletildi. Papaya gönderdiği 12 Nisan 1302 tarihli mesajda Suriye'ye bir sefer düzenleme fikrinden vageçmediğini, ama bunun ancak ertesi yıl yapılabileceğini bildiriyordu; pek tabii Hristiyanların desteğine çok önem veriyordu⁴². Elçileri II. Charles'ın Napoli'deki sarayında ve papanın yanında Roma'da kaldılar ve 1303 Nisan'ında İran'a dönmek üzere hareket ettiler⁴³.

Arvad'daki Tapınakçılar için ikilem baş göstermişti: beklemek mi, vazgeçmek mi? Çünkü Suriye'deki hâkimiyetlerini yeniden kuran Memlûkler Gazan tarafından bırakılan zaman aralığından istifade ederek adaya saldırıya hazırlanıyorlardı. Uzun bir kuşatma olmadı. 1302 Temmuz'unda Suriye [*Memlûk*] kuvvetleri Kilikya'ya saldırdılar ve neden sonra Arvad'ın sırası geldi. Hristiyanlar tarafından ilan edilen denizlerdeki egemenlik hiçbir Memlûk gemisinin denizde olmadığı anlamına gelmiyordu! Kimi zaman önlerine fırsatlar çıkıyordu. Nitekim 1302 Eylül'ünde on altı gemilik bir Memlûk filosu Mısır'dan hareket etti ve [*Suriye'deki*] Trablus'a yanaşarak askerleri bindirdi; sonra aynı filo Arvad'a hücum etti ve

41 A.g.e., s. 55.

42 S. Schein, *a.g.m.* (no. 7), s. 812-813, n. 7 ve 8.

43 Ibn Taymiyya, *a.g.e.* (no. 15), s. 55.

adanın iki noktasında (muhtemelen iki koy) asker çıkarmaya teşebbüs etti. Arvad Tapınakçılarının başında Mareşal Barthélemy de Quincy vardı⁴⁴. 120 şövalyeleri, 500 okçuları ve garnizona yardım eden 400 erkek ve kadın vardı⁴⁵. Amadi'ye göre Tapınakçılar Müslümanların bu ilk saldırısını püskürttüler ve onları denize ve gemilerine ittiler⁴⁶. Tır Tapınakçısı bunu pek doğrulamaz, ona göre Müslümanlar püskürtülmüştür ama adada tutunmayı başarmışlardır; sayıca üstünlüklerinden yararlanarak savunulara baskı yapmışlar ve Tapınakçıları zamanında tahkim ettikleri adanın ortasına çekilmeye zorlamışlardı (Florio Bustron *rocca* diye bahseder). Hemen arkasından önleri açılan Müslümanlar sağlam bir şekilde adaya yerleşirler⁴⁷. Küçük kaleyi kuşatırlar ve savunuculara teslim oldukları takdirde kendilerini istedikleri bir Hristiyan kıyasına çıkaracaklarını söylerler. Kahire hapishanelerinde uzun yıllar geçirmiş olan Katalan Tapınakçı Hugues d'Empurias'ın sürdürdüğü görüşmeler teslim ile sonuçlandı. Pek tabii Memlûkler sözlerinde durmadılar ve bütün okçular ile Suriyeli Hristiyanları katlettiler; Tapınakçıların mareşali savaşta öldüğünden teslim olan diğerleri esir olarak Kahire'ye götürüldüler. Teslim 26 Eylül'de meydana gelmişti. Kıbrıs kralı ile Tapınak ve Hospital tarikatlarının üstatları tarafından toparlanan bir filo tam demir alacakken Arvad'ın düş-tüğü haberi geldi. Filo limandan ayrılmadı⁴⁸.

Arvad'da yalnız onlar kalmış olduğundan Tapınakçıların bu başarısızlığı Tır Tapınakçısı ve ondan sonra gelen Amadi ve Florio Bustron gibi vakanüvisler tarafından tarafsız bir ağızla anlatılır. Sadece Jean de Saint-Victor'un anlatışı dışında olayın Batı'da hemen hiç yankılanması olmadı⁴⁹. Arvad'ın düşmesi Tapınakçıların yargılanması sırasında bir duruşmada gündeme getirilmiştir. Tapınak'ın

44 G.B., s. 135, bu sayfada adı verilen Barthélemy de Quincy ile Tapınak Mareşali Quincy arasında bir yakınlaşma kurmaz. Bu Barthelémy ile Tapınak'ın Pulia'daki müstakbel üstadı olan 1303 yılında Marsilya'da adı geçen Simon de Quincy arasında bir akrabalık bağı akla gelebilir; F. Tommasi, *a.g.m.* (no. 28), s. 177-179.

45 Tır Tapınakçısı, sonra garnizonun teslimini ve kılıçtan geçirilmesini anlatan Amadi ve Bustron tarafından verilen rakamlar.

46 Amadi, s. 238-239.

47 T.T., s. 310-311, parag. 636-638; Bustron, s. 4.

48 *A.g.e.*, parag. 637; Amadi, s. 239; F. Bustron, s. 133.

49 RHGF, ct. XXI, s. 640.

bir biraderinin yargıçlara verdiği Fransızca olarak kaleme alınmış bir tutanakta, tarikatın Paris'te 1307 yılında Meryem Ana'nın aklanması yortusu sırasında Hugues de Pairaud'nun yönettiği bir meclis toplantısında, Renaud de la Folie adında bir biraderin, "Gérard de Villiers'yi, bir gün önce arkadaşlarıyla birlikte adayı terk ettiğini, iyi savaşçıların gitmesiyle kalan biraderlerin ve savaşçıların can verdiğini söyleyerek itham ettiği⁵⁰" bildirilmektedir.

Adı geçen Gérard de Villiers Fransa eyaleti üstadından başka birisi değildir. Hakkında ileri sürülen iddialar elbette kanıtlanamaz; 1302 Eylül'ünde Kıbrıs'ta bulunmasını öğrenebilmek için kesin şekilde yaptıklarının bilinmesi gerekir. Gérard de Villiers gerçekten de o dönemde Fransa üstadıydı ve bu unvanıyla çok sık seyahat ediyor ve kabul töreni düzenliyordu. 1302 Mart'ında La Ferté-Gaucher'deki gözükmesi ile 1303'te La Neuville'de bulunması arasında pek tabii Kıbrıs'a gidecek yeterli zamanı vardı, ama belgede yer almayan Fransa'da yapacağı başka kabul törenleri için de zamanı vardı. 1300-1302 yıllarında var olan durumlarda bile bir Fransa üstadının deniz ötesine gitmesi onun görevi miydi?

Sadece Renaud de la Folie (ve tabii aracı olarak adını verdiği Ponsard de Gisy) bu olaydan bahsetmektedir. Tek başına bir ihanet veya en azından bir hata olduğunu ima etmektedir. Eğer dediği gibi olsaydı cezalandırılmış olması gerekmez miydi? Oysa hep Fransa üstadı olarak kaldı⁵¹.

Arvad'daki Tapınakçıların davranışı eleştirilmiştir: adanın ortasındaki kuleye çekilerek alanı düşmanlarına terk etmişler ve sonu teslimden başka bir şey olmayacak bir muharebeye girişmişlerdi; ayrıca düşmanlarının sözüne inanmış olmakla da suçlanırlar⁵². Belki de Arvad Tapınakçıları, Kıbrıs'tan hemen yardım geleceğine inanarak birkaç gün daha kulede dayanmayı düşünmüş olabilir. Ama yardım zamanında hazırlanamamıştır.

Yenilgi Tapınak için oldukça ağırdı, çünkü bir tarafta kayıpları çok büyüktü, diğer tarafta askerî tarikatların en önemlisine bir başarısızlık daha yüklenmiş oluyordu. Ancak bu görüşlerin ötesine

50 Mich. I, s. 39.

51 A. Trudon des Ormes, *Liste des maisons et de quelques dignitaires de l'ordre du Temple en Syrie, en Chypre et en France*, Paris, 1900.

52 Amadi, s. 239; Bustron, s. 133.

geçmek gerekir. Arvad yenilgisi Moğol ittifakı stratejisi kapsamında mütalaa edilmelidir. Gazan Han ile bir ortaklaşa harekât göz önüne alındığı sürece Arvad'ı elde tutmanın bir açıklaması vardır. Oysa, daha önceki iki seferin yapılmamasına rağmen 1302 Eylül'ünde hâlâ ümit besleniyordu. Gazan, nitekim yapılacak olan, ilkbahardaki yeni bir saldırı için hazırlanıyordu. Arvad'ın kaybı Kıbrıs Hristiyanlarını Suriye kıyılarına akınlar düzenlemekten alıkoymamıştı ve 1303 yılının hemen başında Beyrut'un güneyindeki Damur'u yakıp yıktılar⁵³. Ama Arvad'ın kaybı, belki 1303 yılında İlhanlı kuvvetlerine katılmalarını sağlayabilecek olan o köprü başından kendilerini yoksun bırakmış oluyordu.

Aslında bunun onlara hiçbir faydası olmayacaktı, zira İlhanlıların Suriye Memlûklerine bu üçüncü saldırısı başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Gazan'ın kumandanları Müley ile Kutlu Şah 30 Mart'ta Hums'ta ve 21 Nisan'da Şam'ın güneyinde Şahab'da bozguna uğradılar; iki kumandan başarısızlıklarını az kalsın hayatlarıyla ödeyeceklerdi⁵⁴. Artık Suriye üzerinde herhangi bir İlhanlı saldırısı bir daha olmayacaktı. Gazan 10 Mayıs 1304'te öldü. Ardılları 1307'de Batı'ya elçi heyeti gönderdiler ve İlhanlıların önemli bir seferberlik yaptığını belirttiler, ama bu yeminleri hiç hayata geçmeyecekti⁵⁵.

Saint Louis'nin elli yıl önce öncülerinden biri olduğu Moğol ittifakı stratejisi sona ermişti. Arvad hikâyesinin anlamı üzerinde aldanmamız gerekir. Bu adanın işgali bir açılma girişiminin çerçevesine girmektedir; buna göre, ilk defa, söz konusu stratejiye somut ve toprak üzerinde bir gerçeklik kazandırmak isteniyordu. Jacques de Molay, tarikatın içinde ve bütün o yıllar boyunca bu politikanın adamı olmuştur. Daha önce dediğim gibi Arvad'ın işgal edilmesi, genellikle abartılmaya çalışılan fikir ayrılıklarına rağmen birleşebilme yetisi sergileyen Kıbrıs Hristiyan kuvvetlerinin girişiminin bir meyvesidir.

Moğol ittifakı stratejisi çökmüştü. Kıbrıs Hristiyanları, Tapınak, Hospital tek başlarına bu başarısızlıktan sorumlu değillerdir;

53 Ibn Taymiyya, *a.g.e.* (n. 15), s. 54.

54 *A.g.e.*, s. 56-60.

55 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 28: İlhanlı elçileri Poitiers'ye 26 Haziran 1307'de geldiler.

hiç şüphesiz, Hristiyanlar denizlerde egemen iken, tam gerektiğinde bir filonun ortaya çıkmaması ileri sürülebilir. Ama sık sık göz ardı edilen şey, kendilerine deniz üstünlüğünü İtalyan Cumhuriyetlerinin filolarının sağladığı gerçeğidir; bunun yanı sıra Kıbrıs kralının seferber edebileceği filolar ve askerî tarikatlar çok zayıftı. Hâlbuki İtalyan Cumhuriyetleri, baharatlar ülkesi Memlûk Mısır'na karşı bir savaşa girmeye hiç de niyetli değillerdi! Ancak bu yenilgide İlhanlıların sorumluluğu da en az o kadar fazladır: gecikmeleri, tereddütlerinin bedeli çok ağır olmuştur. Nihayet, bu çapta bir girişimin önüne dikilen aşılması zor maddî zorlukları da unutmamak gerekir: haberlerin, iletişimlerin aktarılması problemi, erzak takviyesi, o çağda ortaklaşa harekâtları düzenlemeyi oldukça zorlu kılıyordu.

Dört yıl boyunca Jacques de Molay, bu stratejiyi kabul eden dört kuvvetten (Tapınak, Hospital ve Kıbrıs ve Ermeni krallıkları) birinin sorumlu başı olarak davranmıştır. Aslında askerî baş olmaktan ziyade siyasî baş olarak kendisi harekâtı Kıbrıs'tan yönetmiştir. Ender olarak sahada gözük müştür: 1298 veya belki 1299'da Ermenistan'da; kesin olarak 1300 Kasım'ında Arvad'da; ama hiç şüphesiz 1300 Temmuz-Ağustos'unda İskenderiye, Akka, Tartus deniz muharebelerinde değil! İlhanlı saldırısı öngörüldüğü gibi 1301 Kasım'ında gerçekleşseydi birliklerinin başında savaşacaktı. O olmazsa sahadan sorumlu tarikat mareşali bulunacaktı. Nihayet, 1302 Eylül'ünde Arvad'da kuşatılmış olan Tapınakçılara yardıma gelecek filoya binmeyi de öngörmüş olabilir mi? O döneme ait mektuplaşmalardan ortaya çıktığı üzere, Kıbrıs'ta, çoğunlukla tarikatın merkezi olan Limasol'da, Batı Tapınakçılarının seferliğe hazırlanması, malzemeleri, erzakı, atları, silahları getirtmekle meşguldü.

Jacques de Molay tarikatının merkezini, Valencia Krallığı'ndaki Peñíscola'ya taşımak gibi bir niyete sahip olmadığı kadar Arvad'ı bir Tapınakçı Rodos'u yapma niyetinde de olmamıştır. Tapınak, Doğu'daki son Latin devleti olan Kıbrıs'ta kalmak istiyordu. Bu bakımdan Tapınak tarikatının hükûmetini Jacques de Molay tarafından, onun zamanında Kıbrıs'ta incelemek gerekir. Artık dayandığı stratejinin bile bir geçerliliği kalmayan bu seçimin sonuçlarını ve sakıncalarını inceleme zamanı gelmiştir.

1303

Kıbrıs'ta

1296 veya 1297'den 1306 sonbaharına kadar Jacques de Molay Kıbrıs'ta idi. Ermenistan ve Arvad'a yaptığı iki kısa ziyaretin dışında hep tarikatın merkezi, adanın güneyindeki Limasol'da kaldı; bazen krallığın başkenti Lefkoşa'ya, bazen de, Kıbrıs kralının Kudüs kralı tacını giydiğinden dolayı gene krallık başkenti sayılan, büyük Kıbrıs limanı Magosa'ya gitmişti. Daha önce dediğim gibi Jacques de Molay hiçbir zaman tarikatının merkezini Batı'ya taşımayı düşünmemişti. Hep Kıbrıs'ta ve Kıbrıs'tan tarikatı yönetmişti; bu durumda sorulacak ilk soru Jacques de Molay'ın Kıbrıs Krallığı ile olan ilişkileridir.

Jacques de Molay ve Kıbrıs Kralı II. Henri

Bu kitabın ilk bölümlerinde Antakya ve Trablusşam'ın başına geçecekler meselesi ve sonradan 1279'da Kudüs Krallığı'na sahip çıkmak için Charles d'Anjou ile Kıbrıs Kralı III. Hugues arasındaki ilişkiler durumu öylesine germişti ki, Kral Hugues "Tapınak'ın Limasol'daki hanesini yıktırdı ve Kıbrıs'taki bütün mallarına el koydu¹".

Vakanüvis mübalağa etmektedir; sadece Tapınak'ın şatoları (Gastria [*bugünkü Kalecik*], Baf) hedef alınmış, esas tarikat

1 T.T., s. 207, parag. 407. Bkz. bu ilişkiler hakkında P-V. Claverie'nin makalesi, "L'ordre du Temple au coeur d'une crise politique des années 1279-1285: la querella Cypri", *Le Moyen Âge*, c. CIV, 1998, s. 495-511.

hanelerine (kumandanlık karargâhları) hiç dokunulmamıştır². Papa tarikatı koruyordu, ama Kıbrıs Krallığı geri adım atmadı: tarihi olmayan, ama muhtemelen Kral I. Jean'dan (1284-1285) çıkan bir raporda Vatikan'a, yakın bir zaman önce Tapınak'ın büyük üstadı tarafından babası III. Hugues'e yapılan kötü muameleden yakınıyordu³. 1285-1286 yıllarına doğru, Guillaume de Beaujeu Anjou hanedanının çıkarlarını savunmayı bırakıp Kudüs kralı olarak yeni Kıbrıs Kralı II. Henri 'yi tanıdıktan sonra ilişkiler ancak yüzeysel olarak iyileşti. II. Henri'nin sağlıklı olduğu doğrudur ve bir kesim Kıbrıs soylularının gözünde zayıf bir kral olarak kabul ediliyordu. Benzer bir durum aynı dönemde Ermenistan'da, Fransiskan Kral II. Hethum'un değişimiyle yaşanıyordu. Her iki monarşi ve her iki soylu sınıfı arasında bulunan sıkı ilişkiler göz önüne alındığında bu durum her türlü entrikaya elverişli bir hâle gelmişti: II. Henri'nin 1306'da kardeşi Amaury tarafından tahttan indirilmesi girişimi bu kapsamda ele alınmalıdır.

Askerî tarikatlar bu kavgalara uzak kalmadılar. Zayıf bir kral olmadan önce II. Henri de diğerleri gibi bir kraldı. 1291 sonrası onu endişelendirmişti: bir yandan Suriye-Filistin sığınmacılarının kitlesel göçü ciddi ağırlama meseleleri oluştururken; öte yandan ve özellikle askerî tarikatlar merkezlerini, merkezî yönetimlerini ve savaşı ve başına buyruk zihniyetlerini de krallığa [*Kıbrıs'a*] taşımışlardı. Kutsal Toprak'ta [*Filistin*] sahip oldukları her şeyi kaybetmiş olan Tapınakçılar ve Hospitalciler (Tötonlar ve Akka Saint-Thomas biraderleri ikincil bir konumdaydılar) Kıbrıs'taki arazilerinden elde edilen gelirlerinden yoksun kalma niyetinde değillerdi. Oysa, II. Henri tarikatların imtiyazlarını azaltmak ve gelirlerini kemirmek istiyordu; özellikle onların kendi krallığında alanlarını genişletmelerini yasaklıyor ve bağış veya satın alma yoluyla yeni mülkler elde etmelerini engelliyordu. II. Henri, tıpkı Aragon'daki II. Jacques veya Fransa'daki Yakışıklı Philippe gibi davranıyordu. Siyaseti yalnızca askerî tarikatları ilgilendirmiyordu, zira Sistersiyen tarikatı da aynı önlemlere maruz bırakılmıştı. Üstelik

2 L. de Mas-Latrie, *Histoire de l'île de Chypre...*, c. II, s. 108-109.

3 A.g.e.; N. Coureas, *The Latin Church in Cyprus, 1192-1312*, s. 130 ve no. 3. P.-V. Claverie, a.g.m. (no. 1) haklı olarak bu belgenin I. Jean'a ait olduğu fikrini vermektedir.

kral ruhban sınıfına ait, dolayısıyla askerî tarikatların da elinde bulunan arazilere krallık vergisi uygulamak istiyordu.

Jacques de Molay'ın 1296 veya 1297'de Kıbrıs'a dönmesiyle vergi ve yeni mülkler edinmenin yasaklanması hakkındaki anlaşmazlıklar daha alevlenmiş gibi gözükmekteydi ve taraflar papanın hakemliğini talep etmek durumunda kalmışlardı. Doğal olarak Tapınak ile Hospital'in bu hususlarda çıkarları aynıydı. Papalık daha önce Kıbrıs kralları ile Tapınak arasındaki bu ayrılıkları azaltmayı denemişti; mesela 1284'te IV. Martin, III. Hugues'e "Tapınak üstadı ve şövalye biraderleri taciz etmeyi bırakmasını... [*talep ediyordu* –RU]. Mülklerine el koymakla bunları kendi arazilerinin imkânlarını kullanmaktan ve mülklerini serbestçe idare etmekten menetmiş oluyordu⁴..." VIII. Boniface 1295'te Filistin'de olduğu şekliyle bütün askerî tarikatların imtiyazlarını doğrulamıştı⁵. 19 Mart 1298'de, birbirinin aynı olmayan, ama benzer tarzda "Tapınakçılar ile Kıbrıs kralı arasında uzlaşma konusunda" her iki tarafın gönderdiği mektuplara cevaben gösterişli bir şekilde kaleme aldığı iki mektup yollamıştı⁶. Jacques de Molay'ın mektubu papaya ileride Aquitaine üstadı olacak bir tarikat biraderi Geoffroy de Gonnevillle tarafından ve kralın mektubu da kendi elçisi Baudouin de Mari tarafından takdim edilmişti. Papa, büyük üstada yazdığı mektupta daha genel konulara değiniyordu: Kutsal Toprağın önemini öne çıkararak tevazu, bağlılık ve sabır tavsiye ediyordu. Kıbrıs kralına yazdığı mektupta ise papa, Doğu'da tapınak tarikatının uğradığı kayıpları ve onun büyük ihtiyaçlarını hatırlatıyordu; tarikatın Kıbrıs Krallığı'nın korunmasında temel bir unsur olduğunun da altını çiziyordu. Her iki mektupta da büyük üstat ile kralı barış yapmaya ve birleşmeye davet ediyordu. Bunlar ruhanî niyetlerden başka bir şey değildi, çünkü anlaşmazlıklar somut konulara aitken papa mektubunda bunlara değinmiyordu.

Aslında VIII. Boniface bu işe fazla karışmak istemiyordu, çünkü el altından Tapınak tarikatını tutsa da, kralı yönetim imkânlarından yoksun bırakarak karşısına almak istemiyordu. İşte bu

4 A. Potthast, *Regesta Ponti ficum Romanorum (1198-1304)*, Berlin, 1874-1875, c. II, no. 22194; N. Coureas, *a.g.e.* (n. 3), s. 129'da bahsedilmektedir.

5 *Reg. Boniface VIII*, c. I, sütun 169-170, no. 487.

6 *A.g.e.*, c. II, sütun 38-39, no. 2438-2439.

düşünce altında 13 Haziran 1298'de yeniden II. Henri'ye yazarak, bir süre önce getirilen ve Tapınakçılar, Hospitalciler ile Töton şövalyeleri hariç her kişi başına iki lira *testagium* denen vergi konusunu ele aldı⁷. Gerçekte ilk zamanlarda kral bu vergiyi askerî tarikatların köylülerine uyguluyordu; sonra bunun tarikatlara verilen imtiyazlara aykırı olduğunu fark edince geri adım attı ve papanın yanına gönderdiği bir temsilciyle özür diledi⁸. 13 Haziran tarihli mektubunda papa, krallığın büyük ihtiyaçlarını göz önüne alarak, Kilise'nin geçmiş yasalarına aykırı da olsa, askerî tarikatlar da dâhil bu verginin herkese uygulanmasına izin veriyordu.

Pek tabîî olarak bütün tarikatlar buna itiraz ettiler. Bu bakımdan olsa gerek, ertesi yıl -ve belki de o 1299 yılında Tapınak ile Hospital'in Ermenistan'daki sözleşmelerinin bir sonucu olarak görmek gerekir- papanın müdahaleleri Tapınakçılar ve Hospitalcilere karşı hoşgörülü olmuştur. 10 Haziran 1299 tarihli mektubunda papa, kral ile bir tarafta Kıbrıs piskoposları, diğer tarafta askerî tarikatlar arasında yapılmış *ordinatio*'ya (özellikle dayatmacı bir anlaşma) uyulmasını istiyordu; bu defa Kıbrıs'taki bağışçı tarikatların eyalet yöneticilerine hitap ederek "kral ile Tapınak şövalyeleri arasındaki" karşılıklı desteklerini esirgememelerini talep ediyordu⁹. Aynı tarihte VIII. Boniface II. Henri'den, Müslümanlar ile sahte Hristiyanlara (İnançsızlar ile ticaret yapanlar) karşı görevlerini yerine getirebilmeleri için askerî tarikatlara ölçülü sınırlar içinde mülk edinmelerine izin vermesini istiyordu¹⁰. Nihayet VIII. Boniface, sonuçta 1298'deki kararına geri dönerek krala tarikatlar üzerindeki *testagium*'u almaktan vazgeçme talimatı veriyordu¹¹.

Anlaşıldığı üzere Kıbrıs Krallığı ile askerî tarikatlar arasında anlaşmazlık fırsatları hiç bitmiyordu. Papalıktan gönderilen talimatlar ve mektuplar ancak muhataplarında örnekleri bulunduğuna gün ışığına çıkıyordu. Gene de tesadüfen saklanan arşivler Tapınak için geçerli olanın Hospital için de geçerli olduğunu unutturmamalıdır. Örnek vermek gerekirse, Kıbrıs kralı kendi izni

7 A.g.e., c. II, sütun 143-144, no. 2609.

8 N. Coureas, a.g.e. (no. 3), s. 167.

9 Reg. Boniface VIII, c. II, sütun 411, no. 3060-3061.

10 A.g.e., sütun 411-412, no. 3060-3062.

11 A.g.e., sütun 437, no. 3114.

olmaksızın gemileri silahlandırmayı yasaklamıştı; kralın mektubunun sadece Hospital arşivlerinde bulunması öne sürülerek bu emrin sadece o tarikat için geçerli olduğu düşünülebilir mi¹²?

Bu iki tarikatın Tir'li Amaury'nin kardeşine yönelik 1306'daki isyanında ortaya çıkan problemlere karşı tutumlarını anlayabilmek için bu düşünce yapısını akılda tutmak gerekir. Alınan fikirlerin yaşaması zorlu olur! Doğu Latin devletlerinde baronlara yakın duran Tapınakçılara karşı Hospitalcileri kralcılar olarak gösteren ve son zamanlarda geniş ölçüde tartışma konusu olan tarih yazım geleneği bir defa daha 1306'da Kıbrıs'ta yine kendisini gösterme fırsatı buluyordu: karışıklıkları kışkırtan Tapınakçılar isyanı destekliyor, buna karşılık Hospitalciler meşru hükümdara sadık kalıyorlardı. XVI. yy'da vakayinamesini yazan Florio Bustron daha da ileri gidiyordu: "Bu ayaklanmanın kurucusu Tapınak'ın Üstadı Jacques de Molay ile Limasol Piskoposu Pierre de Erlent idi¹³." Buna göre Amaury arkadan yönetilmiş olmalıydı! Ama aynı Florio Bustron bir sonraki sayfada Jacques de Molay'ı Hospital üstadı ile birlikte kral ile kardeşinin uzlaşmaya ulaşmasını zorlamak için çalıştığını söylemekten de çekinmiyordu¹⁴.

Gerçek oldukça farklıdır. Tarihte her zaman olduğu gibi kronolojiye ve olayların sırasına bakmak gerekir. Kral II. Henri ile kardeşi Amaury arasında patlak veren siyasî kriz dört yıl sürmüştür (1306-1310); hâlbuki bu kısa dönem içinde Tapınakçılar Batı'da olduğu gibi Kıbrıs'ta da tutuklanmış ve yargılanmış, Hospitalciler ise Rodos'u ele geçirmişlerdi.

1306'da isyanın başlatılması Tapınakçılar değil Tir'li Amaury tarafından olmuştu. Daha önce söylediğim gibi II. Henri hastaydı ve zayıflıkları yüzünden kraliyet görevini icra etmesi tartışılır durumdaydı. Bir *Rex inutilis*, yani yararsız bir kral olarak kabul ediliyordu. Kardeşi Amaury ise yerel soylular ile Ermeni bağlantılarına dayanıyordu: II. Hethum, Toros, Sembat ve Konstantin'in kız kardeşleri İzabel veya Zabel ile evliydi. Bu iki Hristiyan krallığın, başlarında yararsız bir kral ve ne yapacağı belli olmayan Fransisken bir kardeşten ziyade güçlü hükümdarlar olursa daha iyi

12 CH, c. IV, no. 4726-4728.

13 Bustron, s. 138.

14 A.g.e., s. 139.

savunulacakları fikri o dönemde yaygındı ve Ermeni tarihçi Korikos'lu Hayton tarafından büyük ölçüde destekleniyordu¹⁵. Tır Tapınakçısının vakayinamesi açıktır: kral ile kardeşini bölen anlaşmazlık Kıbrıs soylularının iki kesimini karşı karşıya getirmişti¹⁶. 26 Nisan 1306 tarihinde toplanan konseyde II. Henri tahttan indirilmemiş (kral unvanını taşıyordu) ama etkisiz bırakılmış ve kardeşi Amaury "krallık guvernörü ve küratörü" unvanıyla gerçek iktidar sahibi olmuştu. Bu vesileyle 1245'te IV. Innocentius tarafından uygulanmaya konulan, *Rex inutilis*, yararsız kralla ilgili *Grandi* papalık kuralı uygulanmıştı¹⁷.

Konseyde hazır bulunan iki üstat, Jacques de Molay ve Foulques de Villaret duruma karışmamışlardı. Buna karşılık, kararlaştırılan işlemi bitiren 16 Mayıs beyannamesiyle sonuçlanan görüşmelere katılmışlar ve Kilise ile Kilise dışı ileri gelenlerle birlikte, Kral Henri'nin yanında Amaury'yi guvernör olarak kabul eden anlaşmaya mühürlerini basmışlardı¹⁸.

Daha sonra Foulques de Villaret Rodos'a dönmüştü; Kasım'da tekrar gelerek tarikatının genel meclisine başkanlık etmiş, sonra Jacques de Molay'in birkaç hafta önce vardığı Batı'ya hareket etmişti. Bunun anlamı, iki büyük üstadın Kıbrıs meselesinin gelişmesinde doğrudan bir rolleri olamazdı. II. Henri'ye karşı duyguları ve meseleye yaklaşımlarındaki fikir ayrılıkları ne olursa olsun, ikisi birden uzlaştırma kartını oynamıştır. Hiç şüphesiz Tapınakçılar ile Jacques de Molay'in, Amaury ile uzlaşma ve onun iktidarı ele geçirmesine Hospitalcilerden daha fazla memnun olduğu düşünülebilir. Belki, ama Hospitalciler Rodos'un ele geçirilmesinde iki kadırganın donatılması şeklinde Amaury'den yardım da alacaklardır¹⁹.

15 C. Mutaftian, "Héthoum de Korykos historien arménien. Un prince cosmopolite à l'aube du XIVe siècle", *a.g.e.*, s. 157-176. Batı'dan gelen Hayton, 1307-1308'de Kıbrıs'tan geçmişti.

16 T.T., s. 317-318, parag. 661-667.

17 B. Guenée, *La Folie de Charles VI*, Paris, Perrin, 2004, s. 213-223; E. Peters, "Henry II of Cyprus, Rex inutilis. A Footnote to Decameron", *Speculum*, c. 72 (1997), s. 763-775.

18 L. de Mas-Latrie, "Texte officiel de l'allocution adressée par les barons de Chypre au roi Henri II de Lusignan pour lui notifier sa Déchéance", *Revue des questions historiques*, c. XLIII, 1888, s. 526-541; Ch. Kohler, "Documents chypriotes du début du XIVe siècle", *ROL* c. XI (1905-1908), s. 448-449.

19 N. Coureas, *a.g.e.* (no. 3), s. 169.

Amaury'nin kendi ihtirasları vardı ve kral olmak istiyordu. Bu bakımdan, II. Henri'ye karşı duyduğu düşmanlık 1307 başında hemen ortaya çıkan Tapınakçılar nezdinde süratle bir destek bularak entrika çevirmeye ve kardeşi üzerinde baskı kurmaya devam etti. 1306 sonbaharında Fransa'ya gitmek üzere Kıbrıs'tan ayrılan Jacques de Molay, tarikat mareşali Aymon d'Oiseley'i yokluğunda genel kumandan olarak atadı²⁰. Aymon d'Oiseley, Kral II. Henri'nin kararlı bir düşmanı olarak takdim edilir ve 1307 Ocak'ında (ada kumandanı veya üstadı olarak görev yapan Jacques de Dommarien ile birlikte), 1306 Mayıs'ında yapılarına göre Amaury'ye daha fazla yetki veren bir antlaşma yapmaya zorlamak üzere kralı kaçıрма komplosu tasarladığı da ileri sürülür²¹. Bu komplo başarısız olacaktı; ne beis! Bizim komplocu mareşal, Hospital'in büyük kumandanı ile birleşmiş ve II. Henri'ye yazılı olarak verilmesi kaydıyla ayrıcalıklar dayatılmıştı.

Mareşal de "krala karşı duyduğu kötü duyguları ve zalimliği saklayamıyordu, nitekim kraliyet sarayında baronlar ve yüksek rahipler yanında şöyle demişti: '*Quod scripsi scripsi*' (yazılı olan yazılmıştır); davranışları ve sözleriyle krala yapılan aşağılama ve hakaretlerden çok memnun olduğunu gösteriyordu²²".

Bu açık düşmanlık Aymon d'Oiseley'i birkaç ay sonra, Kral II. Henri'yi desteklemekle suçlanan kuzeni Rupert de Montfort lehi-ne müdahale etmekten de alıkoymamıştır²³!

Jacques de Molay'ın bizzat mareşal sonra başkumandan olarak atadığı Aymon'un bu girişimi kendisinden mi kaynaklanıyordu, yoksa Molay'ın veya bütün tarikatın ortak isteği miydi? Bunu bilmek zordur.

Her hâlükârda Kıbrıs'ta kalan Tapınakçılar Amaury'yi desteklemekle hiçbir şey elde edemediler. 1308'de Amaury, Kıbrıs

20 Bkz. Aymo de Monte Avium'un (Aymon d'Oiselay) kendisini *humilis marescalcus dicte milicie actenens locum domini nostri magistri in partibus cismarinis...* olarak unvanlandığı 20 Ekim 1306 tarihli mektubu; CA, Canc. Pergamine Jaime II, no. 2337; A. J. Forey, "Letters...", s. 166'da yayınlanmıştır.

21 Amadi, s. 260-261. Amadi metninden 1308 olarak tarihin 1307 olarak düzeltilmesi gerekir: bu konuda bkz. P.-V. Claverie, *a.g.e.* c. 2, s. 556'de verilen kanıtlar.

22 Amadi, s. 266.

23 *A.g.e.*, s. 267.

Krallığı'ndaki Tapınakçıları tutuklamasını emreden papanın talimatlarını uygulamaya karar vermişti. Aymon d'Oiseley Amaury'nin "ihanetine" çok hiddetlendi. Onun kumandası altında Tapınakçılar boşuna direnmeye çalıştılar ve sonunda 1 Haziran 1308'de teslim oldular²⁴. Aymon d'Oiseley 1316 tarihinde, hapishanesi hâline gelmiş olan Hirokitya Tapınakçı şatosunda gözlerini yumacaktır. Nankörlük ve devlet hikmeti ona galebe çalmıştı. 1308 Ağustos'unda tahtını Amaury'ye bırakması için II. Henri'ye hâlâ baskı yaparken, aynı yılın sonunda tutumlarını değiştirdiler ve 1309'da açık bir şekilde kralla işbirliğine girdiler. Bu işbirliği öylesine güçlüydü ki, 1310'da Amaury'nin cinayetini düzenlediklerinden şüphe duyulmuştur²⁵.

Kıbrıs'ta Jacques de Molay'in zamanında Tapınak

Tapınak 1192'de adada doğrudan hükûmet etmekten vazgeçtiğinden beri, o sıralar Lusignan hanedanı tarafından kurulmuş olan krallıkta yerleşmişti. XIII. yy'ın ilk yarısında bu hanedan tarikattan desteğini eksik etmedi ve bağışlarını arttırdı. Tapınak'ın merkez arşivlerinin -muhtemelen Kıbrıs'ın 1566'da Türkler tarafından fethi sırasında- kaybolması bu mirasın yapısı hakkındaki ayrıntılarından en ufak bir iz bile bulunmasına imkân tanımamaktadır²⁶. Bununla birlikte Tapınak döneminin sonlarında, Florio Bustron'un vakayinamesine eklediği ve 1307 ile 1313 yıllarına ait -neredeyse benzer- iki listenin içeriği oldukça iyi bir şekilde bilinmektedir²⁷. Vakanüvis *stanza*'ları (kumandanlık merkezinde küçük kilisesi olan ev anlaşılmalıdır) ile birlikte kiliseler ile kaleleri ve mülk ve köyleri ayrı ayrı listelemiştir. Anlaşıldığı üzere Lefkoşa, Limasol, Hirokitya ve Magosa'da dört hane veya kumandanlık vardı; bunlara Bustron'un unuttuğu Baf'ı da eklemek gerekir. Ayrıca Gastria (Kalecik), Hirokitya, Yermasoyia ve belki de Kolosi (bu biraz şüphelidir çünkü orası şeker kamışı yetiştiren ve işleyen Hospitalcilerin bir kumandanlığıydı) üç veya dört büyük kale de yer alıyordu.

24 A.g.e., s. 284.

25 N. Coureas, a.g.e. (no. 3), s. 169.

26 R. Hiestand, "Zum Problem des Templerzentralarchivs", *Archivistische Zeitschrift*, no. 76, 1980.

27 Bustron, s. 170-171 ve 246-247.

Ev	Şato	Mülk veya köy
Lefkoşa		12
	Gastria	2
Magosa		6
	Kolosi (?)	1 + 14
	Yermasoyia	8
Limasol		5
Hirokitya	Hirokitya	1
Baf		

1313 listesi ayrıca farklı mülkleri toplayan üç kiralık sahadan da bahseder, ama bu söz konusu yerleşimlerin coğrafyasını değiştirmez. Tamamen güneyde, Limasol'da Tapınak mülkünün büyük bir kısmı toplanmıştır; üç veya dört kaleden ikisi (veya üçü) burada yer alır. Bu mülklerin gelirleri hakkında pek fazla bilgi yoktur. Tapınakçıların tutuklandığı gün yapılan envanterleri sahip oldukları hakkında tam bir fikir vermemektedir. Lefkoşa'da Tapınak biraderlerinin silahlarından ve koşum takımlarından başka silahlar (diğerlerinin yanı sıra 970 kundaklı yay) ve baş zırhları (930) bulunmuştu; ayrıca erzak, sebzeler, şarap, peynir ve 120 000 akça (gümüşü bol para) da ele geçirilmişti. Ama paranın geri kalanı Tapınakçılar tarafından öylesine iyi saklanmıştı ki bugün bile aranmaktadır²⁸!

Tapınakçıların Kıbrıs'ta sahip oldukları parasal kaynakları değerlendirmek pek de kolay değildir. Jacques de Molay, 1302 Mayıs'ında Rodos ile Monemvasya'dan gelen korsanlar tarafından Episkopi'deki malikânesinden kaçırılan Yafa Derebeyi Guy d'Ibelin'in, karısının, oğlunun ve yakınlarından birçok kişinin fidyesini ödemek için 45.000 kraliyet lirasını toplamakta hiç de zorluk çekmemiş gibi gözükmektedir²⁹. Büyük üstadın Tir'li Amaury'ye de 40.000 akça verdiği bilinmektedir³⁰.

28 Amadi, s. 290: "*Il resto havevano nascoso cosi secretamente che alcun del mondo non ha possuto saver niente di quello.*" Haydi bakalım hazine avcıları, gidilecek yer Kıbrıs'tır!

29 Amadi, s. 238; Bustron, s. 134.

30 Amadi, s. 50 000 akça der; Bustron, s. 134-138; Leonce Makhairas, *Chronique de Chypre*, Fransızcaya Miller tarafından çevrilmiştir, Paris, École des Langues Orientales, 3 cilt, c. 2, s. 46-47.

Kıbrıs'ta iş gören Cenevizli noterlerin kayıtlarında, 1300 yılına doğru Tapınakçıların ticarî ve malî alandaki teşhizatı ve faaliyetleri hakkında bazı bilgilere ulaşılmaktadır³¹. Noterlerin kayıtlarından 1300-1302 yıllarında Magosa sularında iki Tapınakçı gemisi olduğu öğrenilmektedir: bunlardan birincisi, Roger de Flor'un (1301'de de Tapınakçıydı³²) kaptanı olmadığı anlaşılan, 1291 Akka kuşatmasından beri hizmet gören *Faucon*; diğeri de *Santa Anna* idi. *Faucon*, Kıbrıs'tan Marsilya'ya çeşitli ürünler (şeker, pamuk, vb.) götürmek üzere 14.252 akçaya Plaisance isimli bir ticaret şirketi tarafından 24 Şubat 1301 tarihinde kiralanmıştı³³. *Santa Anna* ise 2 Kasım 1301'de, sonra 3 Mart 1302'de Cenevizliler tarafından pamuk sevkiyatı için kiralanmıştı³⁴. Gemi kumandanı birader Pierre Visianus aynı zamanda takas işlemleri yapmayı da kabul etmişti: 9 Nisan 1302'de bir Barselonalıdan 900 Kıbrıs akçası almış, bunu Cenova'da 180 Ceneviz lirasına değiştirmeye söz vermişti. 10 Nisan'da Leonello adında bir başka Cenevizliyle anlaşarak Giovanni Renulla'dan aldığı 2.000 akçayı, Santa Anna'nın gelişinden iki buçuk ay sonra Cenova'da 400 lira karşılığında teslim etmişti. Leonello Tapınak gemisi üzerinde bir miktar kül ile başka ürünleri rehin tutmuştu. Ertesi gün yapılan benzer bir sözleşme ile gemi kumandanı "Cenova'dan hareket etmek üzere bulunan Santa Anna adlı Tapınak gemisinin bütün riskleri alarak³⁵" bir başka para transferi yapmayı kabul ediyordu.

Bunlar savaş kadirgalarına hiç benzemeyen, taşımacılığa uyarlanmış yuvarlak burunlu, yelkenli gemilerdi. Tapınakçılar bunları Kıbrıs'tan Batı'ya mal ve insan, Batı'dan da adaya kendi mülklerinden aldıkları ürünleri taşımakta kullanıyorlardı. Ama, bilindiği üzere kendi gemileri yetersiz kaldığından başka gemiler kiralamak zorunda kalıyorlardı. Özellikle Doğu ile Batı arasında gidip gelen Tapınakçılar için bu olağan bir durumdu; bununla ilgili olarak daha sonra örnek olarak, Aragon Üstadı Berenguer de Cardona'nın gene 1300-1301 yıllarında yaptığı seyahati ayrıntılarıyla vereceğim.

31 Bunlar *Notai genoivesi*... Lamberto de Sambuceto'nun kayıtlarıdır,

32 H. Finke, "Nachträge...", s. 443, no. 7 ve 444-445, no. 8.

33 *Notai genoivesi (1300-1301)*, éd. V. Polonio, s. 291-292, no. 296.

34 *Notai genoivesi (Ocak-Ağustos 1302)*, éd. R. Pavoni, s. 132-133, no. 104.

35 A.g.e., s. 184-185, no. 155; s. 192, no. 162.

Tapınakçılar sahibi oldukları veya üçüncü şahıslardan kiralandıkları gemileri kendi hesaplarına gayet iyi kullandılar. Malları, insanları ve çeşitli paraları taşıdılar. O zamanın bankaları veya ticarî şirketleri tarafından gerçekleştirilen bazı hizmetleri (para nakli, ödünç verme) yapmış olsalar da Tapınak'ı banka olarak görmek yanıltıcı olur³⁶. 1300 sonunda veya 1301 başında Kıbrıs'a gelen Katalan Kont Bernart Guillem, *Saint-Nicolas* gemisinin patronu Barselonalı Bernard Marquet'ye borcunu ödeyebilmek için Tapınakçılara başvurmuştu; 16.350 gümüş para karşılığında, Tapınak hekimi Théodore'a 8.000 çuval taze buğday vermiş, o da Tapınak kumandanının onayıyla kendisine istediği parayı vermişti³⁷.

Çelişkiler içeren ve pek de çok sayıda olmayan bu noter kayıtlarından (Hospital için de kayıtlar çok fazla değildir) hareketle Tapınak'ın konuyla ilgili politikası hakkında yön verici bir yol çizmeye çalışalım.

Kıbrıs'ta Tapınakçıların kalelerini ayakta tutmak ve paralı askerlerin maaşlarını ödeyebilmek için silahlara, atlara ve paraya ihtiyaçları vardı; ama aynı zamanda iyiliksever eylemlerini (sada-ka, tutsakların kurtarılması) devam ettirebilmek için de para gerekiyordu. Adadan elde edilen gelirler yeterli olmadığından Batı'dan hem kendilerinininkinden hem de başkalarının mülklerinden gelecek kaynaklara yönelmek zorunda kalıyorlardı. Tapınak satın alıyor, satış yapıyor, aldığı rehinleri satarak paraya dönüştürüyordu; para ödünç veriyor (hiç kuşkusuz bedavaya değil!), para aktarma işi yapıyor, ama gerekli olduğunda kendisi de ödünç para alıyordu. Tapınak para biriktirme, tasarruf yapmadan ziyade zenginliklerin ve paranın hareketliliğine ve dolaşımına önem veriyordu. O çağın ticarî ve malî araçlarının ve tekniklerinin akıllı bir kullanıcısıydı; ama gerekli olanla kendini sınırlıyordu; para taşımacılığında evet; ödünç para alma ve vermede, evet, ama ne yatırım yapıyor ne de spekülasyon! Kendi gemilerini kullanıyor, üçüncü şahıslara kir alıyor, ama kendisi de başka gemiler kiraliyordu. Noterlerin kayıtlarından toplanan bazı örnekler

36 A. Demurger, "Tapınakçıların Hazinesi, kralın Hazinesi. Tapınakçıların malî işlemlerini açığa çıkarma", *Pouvoir et Gestion*, Toulouse, Presses de l'Université des sciences sociales, 1997, s. 73-95.

37 *Notai genovesi (1300-1301)*, éd. V. Polonio, s. 170-171, no. 158.

gözlemlenen kuralları göstermektedir: Hristiyan olmayan ülkelerle hiçbir ilişki kurulmuyordu. Tapınak bu tür ticarete giren kötü Hristiyanların da hiç peşini bırakmıyordu; tabii kendisinin bu işe atılması için bunu yapmıyordu. Gemiler, birliklerin taşınması veya düşman kıyılarına karşı yapılan akınların ve girişimlerin ikmali için kullanılıyordu. Aynı zamanda malların değiş tokuşu için de kullanılıyordu, ama sadece Kıbrıs ile Batı arasında; insanlar da gidip geliyordu. Tarikatta cepheyle arkası arasında hareketlilik büyüktü. 1291'deki ve 1302'deki Arvad yenilgilerinin kayıplarını telafi etmek gerekiyordu. Doğal olarak insanların hareketiyle birlikte erzak, silah, atlar ve paranın da hareketi söz konusuydu. Kıbrıs'a geçici olarak gelen her Tapınakçı, merkezi (Kıbrıs) çevreye bağlayan bu çok biçimli hareketliliğe katılıyordu.

Tapınakçı ağı

Tapınakçı merkezi ve çevresi arasında olduğu kadar, Tapınakçı merkezi ve diğer Hristiyan güçleri, hatta aynı merkez ile sadece ziyaretçiler arasındaki ilişkilerde Jacques de Molay'ın payı ne kadar olmuştur? Pek fazla olmamakla beraber üstatlığı süresine ait belgeler, kendisinin bu ilişkileri geliştirme iradesi gösterdiği açıktır ve tarikatı yönettiği tarzda bu gelişmenin en önemli yürütücüsü olmuştur. Jacques de Molay tarikatın çeşitli iç yapıları ve bunları harekete geçiren insanlar arasındaki ilişkilere dayanan bir yönetim pratiğine sahipti.

Kıbrıs ile Batı arasındaki Tapınakçı hareketliliğinin sayısını tespit etmek mümkün değildir. Paris'te 29 Haziran 1298'de toplanan genel meclis sırasında olduğu gibi bazı zamanlarda yoğun asker tedariki, dolayısıyla Kıbrıs'a doğru önemli hareketler olmuştur: "üç yüz birader deniz ötesine gönderilecektir; bunlardan biri tanıklık yapmış, yola çıkmış ve orada iki buçuk yıl kalmıştır³⁸..." 1300'de başka yoğun sevkıyat görülmüştür.

Bunun gibi mahkeme sırasında verilen başka ifadeler de çok sayıda hareket olduğunu tahmin ettirmektedir. Kıbrıs'taki duruşmada

38 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 335: 1297'de tarikata kabul edilen çavuş Étienne de Troyes'un ifadesi.

1303 ve 1304'te tarikata -Fransa'da ve İngiltere'de- dört giriş olduğu anlaşılmakta ve bu şekilde kazanılan dört biraderin belki de hep birlikte, o zamanlar Marsilya geçiş üstadı Simon de Quincy'nin yönetiminde Marsilya'dan hareketle, neredeyse apar topar Kıbrıs'a gönderildiği izlenimi edinilmektedir³⁹. Kıbrıs duruşmasının tutanakları tarikata adam almanın çeşitliliğini göstermekte ve adada tutuklanan ve yargılanan Tapınakçıların Kıbrıs'a geçişlerinin ayrıntılarını vermektedir. Amadi (ve sonra onu takip eden Bustron) 1306-1308 yıllarında Kıbrıs'ta yüz on sekiz Tapınakçı olduğunu vurgulamaktadır⁴⁰. Bu rakam, Paris'teki ifadesi sırasında Jacques de Molay'ın en az yüz yirmi biraderin mevcudiyetinde Antonio de Vercelli'nin kabul törenine katıldığını söyleyen Humbert de Gernonville tarafından desteklenmiş olmaktadır⁴¹.

1310'da Kıbrıs'ta bunlardan sadece yetmiş üçü sorguya çekilmiş; bazıları Jacques de Molay ile birlikte Batı'ya gitmiştir: 1307 Ekim/Kasım'ında içlerinde Jacques de Molay ile birlikte Raimbaud de Caromb'un bulunduğu dördünün Paris'te sorgulandığı anlaşılmaktadır. Kıbrıs'taki yetmiş altı biraderden ikisi kendileri hakkında hiçbir bilgi vermemiştir. Böylece geriye kalan yetmiş dörtten yirmi ikisi tarikata 1267 ve 1300 arasında kabul edilmiş ve on dördü 1303-1304'te olmak üzere elli ikisi 1300'den sonra, yani Arvad yenilgisinden sonra olmuştur. Bunları üç gruba ayırıyorum:

- 1- On tanesi Doğu'da kabul edilmiştir (Filistin, Kıbrıs, Ermenistan, Doğu Roma).
- 2- Yirmi beş tanesi, Fransa hariç Batı'da: 11 kişi İberya Yarımadası'nda (yedisi Aragon Tacı devletlerinde), İtalya: 7, İngiltere: 4 ve Almanya: 3
- 3- Otuz dokuzu Fransa Krallığı'nda; dağılımı şöyledir: Güneydoğu (Provence, Dauphiné): 6, Orta ve Güneybatı: 6, Fransa eyaleti: 12, Burgonya-Lyon: 15.

Paris'te sorgulanan dört Kıbrıslı Tapınakçı dikkate alınırsa Burgonya'nın sayısını iki arttırmak gerekir.

39 G. B., s. 81-83, no. 6, 8, s. 98-99, no. 20, s. 101, no. 23. F. Tommasi, "Fonti epigrafiche dalla domus templi di Barletta...", *Militia sacra*, s. 178.

40 Amadi, s. 286-287.

41 Mich. I, s. 562.

Bu rakamlara sahip olduklarından daha fazla önem vermeden⁴², hem geniş ölçüde bütün eyaletlerden adam toplama iradesinin görüldüğü (Kıbrıs'ta Portekiz asıllı üç Tapınakçının bulunması Portekiz Tapınak örgütünün tarikatın iç yapıları ve muharebe hedefleri bakımından neredeyse tam bağımsız olduğu şeklinde kabul edilmektedir), hem de Jacques de Molay'ın katkısı olan Burgonya ve Aragon Tacı topraklarından çok sayıda adam toplandığı fark edilmektedir (Burgonya kökenli Tapınakçılar hemen hepsi 1290'dan sonra tarikata kabule dilmıştır).

Batı ile Kıbrıs arasındaki bu sürekli hareketlere aynı zamanda, tarikatın Batılı ileri gelenleri tarafından yapılan, bazen kısa süreli seyahatler de tanıklık etmektedir. Aragon Tacı Arşivlerinin zenginliği sayesinde daha kesin bilgilere sahibiz. Bu seyahatler Tapınak'ın taahhütlerinin gereği olduğu gibi (1300-1301'deki İlhanlı saldırıları örneği), tarikatın iyi yönetilmesiyle ilgili kaygılardan da kaynaklanmaktaydı.

Bu tür bir seyahatin şematik örneğini şöyle verebiliriz. Büyük üstat bir eyalet üstadına yanına gelmesini ister; bu üstat bağlı olduğu hükümdardan gitme izni talep eder, genellikle kral kabul eder ve kimi zaman da şartlar ileri sürer (fazla gecikmeden dönmesi gibi). 1304'te İngiltere'de olan durum örneği: I. Edward, İngiltere Üstadı Guillaume de la More'a gitme izni verir; üstadın ve maiyetinin eşyaları ve donanımı, paraları ve seyahatine gerekli olan diğer nesnelerle gemiye binmesini kolaylaştırmak üzere Dover liman kumandanına talimat verir. Guillaume de la More, Londra'da tanınmış Floransalı Mari'lerin şirketiyle bir sözleşme yapmıştı; Paris'te aynı şirketin tüccarlarından geri almak üzere kendilerine belirli bir miktar para teslim etmişti; ama bunlar üstadın gelişinden önce dürüst olmayacak bir şekilde Fransa Krallığı'nı terk etmişlerdi⁴³. Dover yolunda Guillaume de la More ve maiyetinin Rochester halkının saldırısına uğradığını da ilave edelim; olayın 1305'teki mahkemesi sayesinde bu yolculuk hadisesinden haberdar olmaktadır⁴⁴.

42 P.-V. Claverie, *a.g.e.*, c. 1, s. 204, biraz farklı rakamlar vermektedir, zira kabul yerine değil, coğrafi kökenine göre dayanan rakamlardır.

43 PRO, *Close Rolls*, 32, m. 11 ve 5; *Calendar of the Close Rolls*, Edward Ist, c. III, s. 137-138 ve 172.

44 *A.g.e.*, *Close Rolls*, 33, m. 16 d; *Calendar*, c. III, s. 346-347.

Daha önce bahsettiğim gibi, I. Edward 1296'da, eyaletin eski ve o zamanki üstatları olan Guy de Forest ve Brian le Jay'e de aynı işlemi uygulamıştı; birincisinin Kıbrıs'a, diğerinin Arles'de tarikatın genel meclisine katılmak üzere krallığı terk etmelerine izin vermişti. Brian le Jay yokluğu sırasında yerine vekâleten bir yetkili bırakmıştı⁴⁵.

Aragon arşivleri Kıbrıs'a seyahatin söz konusu başlangıç safhasının bir başka yönünü görmeyi sağlamaktadır. Büyük üstat eyalet sorumlularından sadece silahlarıyla, atlarıyla ve yük karıtlarıyla gelmelerini değil, eyaletlerinin veya kumandanlıklarının *responsiones*'leri (gelirlerinin, tarikatın merkezî yönetimine aktarılacak 1/3'ü) ve erzak ile birlikte gelmelerini istiyordu. 1300 yılında Kıbrıs'a geçen Aragon-Katalonya Üstadı Berenguer de Cardona, Corbins kumandanı Pierre de Saint-Just'ten "yaşanan büyük ihtiyaç ve zorunluluktan dolayı seyahat için etrafından bulabileceği para, pul, tuzlanmış et..."⁴⁶ talebinde bulunmaktaydı. Guy de Forest ise 1296'da krallık gümrüklerinden "Kıbrıs'ta yaşayan şövalye tarikatı biraderlerinin elbiseleri için Worsted kumaşlarını"⁴⁷ Kıbrıs'a götürme iznini alıyordu.

Batılı Tapınakçı kalış süresi ve sebebi ne olursa olsun Kıbrıs'tan geri döneceği zaman büyük üstattan gidiş izni almak zorundaydı. Thibaud Gaudin'in bilinen dört mektubu, iki Katalan şövalye Bernard de Fontes ve Pierre de Saint-Just'e verilen bu tür izinlere aittir⁴⁸. Jacques de Molay tarafından yazılmış bu tür mektuplar elimizde yoktur, ama büyük üstadın 1306-1307 dönemindeki yokluğu sırasında kendisine vekâlet eden Aymon d'Oiseley, 20 Ekim 1306'da Pierre de Saint-Just'e (gene o!) benzer bir müsaade vermiştir⁴⁹. Bazen büyük üstat gidiş iznini verirken istediği zaman Kıbrıs'a geri gelme iznini de verirdi. 1291'de Pierre de Saint-Just'e öyle olmuştu. Thibaud Gaudin Aragon üstadına şöyle yazıyordu:

45 PRO, *Close Rolls*, C54/113, m. 9d (24 Nisan 1296); Calendar, c. III, s. 511.

46 ACA, Canc., CRD Jaime II, no. 1171; H. Finke, AA, c. I, s. 73, no. 58'de yayınlanmış. 19 Nisan 1300 tarihli mektup.

47 Bkz. not 43.

48 A. J. Forey, "Letters...", s. 160-163.

49 ACA, Canc., Pergamine Jaime II, 172, no. 2337: *accedit iturus ad partes Catalonia domino concedente de domini nostri magistri mandato et licentia speciali*.

Bilin ki, aziz biraderimiz Pierre de Saint-Just'e elinizdeki mektupları vererek ülkesine gitmesine ve istediği her an Kıbrıs'a dönmesine izin vermiş bulunuyoruz.⁵⁰

Berenguer Guamir Kıbrıs'a 1300-1301, sonra yeniden 1304'te gelmişti. 20 Ocak 1305'te büyük üstattan aldığı benzer bir iznin üzerinde Jacques de Molay'ın şahsi bal mumu mührü bulunuyordu⁵¹. Böyle bir izinde genellikle Batı eyaleti Tapınak makamlarına Kıbrıs'a gelmek isteyen biradere seyahati için gerekli olan atlar, katırlar, erzak veya para gibi şeylerin sağlanması hususunda bir buyruk da yer alırdı. Aynı şey 1306'da Pierre de Saint-Just için de olmuştu.

Aragon üstadı ve İspanya müfettişi Berenguer de Cardona, Jacques de Molay'ın büyük üstat olduğu dönemde, 1300-1301 ve 1306 olmak üzere iki kez Kıbrıs'a seyahat yapmıştı.

İlk seyahatinin aşamaları oldukça iyi bilinmektedir. 19 Nisan 1300 tarihinde eyaletinin kumandanlarına büyük üstadın, (o sıralar öngörülen) İlhanlıların büyük taarruzu öncesi görüşmek üzere kendisini Kıbrıs'a çağırdığını bildirdiğinde Saragosa'da bulunuyordu⁵². O yılın Mayıs-Haziran'ında hareket edecek ve Arvad'ın işgaline ve Kasım'da Tartus üzerine yapılan akınlara katılacaktı. Batı'ya dönüşünü 1301 Şubat'ına göre hazırlamıştı: altı şövalye ile maiyetindeki yirmi sekiz kişinin yolculuğu için Berenguer Guamir ile Barselona'da Bernard Marquet'den Saint-Nicolas gemisini kiraladı. Ama geminin hareketi gecikti, 1 Mart'ta Bernard Marquet sorumlu olmadığı bu gecikmeden dolayı özür diledi⁵³. Berenguer de Cardona muhtemelen 1 Mayıs 1301'den önce Katalonya'ya dönüyordu: nitekim o tarihte Gardeny'de idi ve Pierre de Saint-Just'e yazdığı mektupta Tortosa'da (Katalonya) gemiye yüklenmesi gereken, Kıbrıs'a erzak, tuzlanmış et, peynir, vb. sevkiyatının aciliyet kazandığını bildiriyordu⁵⁴. Geriye Bernard Marquet'nin faturasının ödenmesi kalıyordu ki, bunda bazı

50 A. J. Forey, "Letters...", s. 160.

51 *A.g.e.*, s. 164.

52 Bkz. not 44.

53 *Notai genovesi* (1300-1301), éd. V. Polonio, s. 256-258 ve 305-306.

54 ACA, Canc., CRD Jaime II, 137, no. 68.

zorluklarla karşılaşıldı: dönüşünden sonraki 10 Temmuz'da Barselona'da armatöre hâlâ 125 lira borç gözükiyordu⁵⁵.

Tapınak'ın ne işe yaradığının sorgulandığı, geçmişinin o dönemi için eylemlerinin önemini daha iyi anlayabilmek gerekecektir. Bunun büyük öneme sahip olduğuna inanıyorum. Acaba Kutsal Toprağın yeniden ele geçirilişi yönünde davranmaya devam etmek üzere bu bir siyasî iradenin -Jacques de Molay'ın iradesi- kanıtı mıydı? Ben de öyle düşünüyorum. Sayısız bilgi var, ama çoğu zaman bunlar kesin değil; mahkeme sorgulamalarıma dağılmış bu bilgiler Barselona'daki gibi bir arşiv deposu içinde hasat edilerek doğru bilginin tamamlanması gerekiyor⁵⁶.

Hacılar ve ziyaretçiler veya yardımsever Tapınak

Kutsal Toprağı terk eden Tapınakçılar Kıbrıs'a hazinelerini (yani o zamandan beri kayıp olan arşivlerini) ve Suriye-Filistin'de bulunan kiliselerindeki kutsal kalıntıları taşımak için özel gayret göstermişlerdi⁵⁷. Pek elverişli olmayan duruma rağmen hacılar her zaman Kudüs'e gitme çabasında olmuşlardı. Memlûk Sultanlığı Kudüs ve Kutsal Kabir Kilisesi girişinde hacılardan vergi aldığı için Papalık hac ziyaretini yasaklamıştı, ama bazıları Kutsal Şehir'i ziyaret etmek için aforoz edilmeyi göze alıyordu. Bu durumda Kıbrıs zorunlu bir durak oluyordu; ayrıca adada birçok mekân ve kalıntılar olduğundan aynı zamanda bir ibadet yeri de olabiliyordu. Bu bakımdan hacıların ağırlanması her zaman gündemdeydi.

Kudüs'e hac ziyareti bazen inatçı günahkârlara ceza olarak mecburî kılınıyordu; Kudüs olmadığında Akka, sonra Kıbrıs, laik mahkemelerce olduğu kadar, kilise mahkemelerince de bu cezai hac ziyaretinin nihaî yeri olarak belirleniyordu. Cezalı belirli bir

55 *A.g.e.*, Pergamine Jaime II, 161, no. 1665.

56 P.-V. Claverie, *a.g.e.*, c. 1, s. 185-213; A. Demurger, "Outre-mer. Le passage des templiers en Orient d'après les dépositions du procès", *a.g.e.*, s. 217-230. Berenguer de Cardona'nın seyahati Moğol ittifakı stratejisine bağlıydı. Bkz. A. Demurger, "Between Barcelona and Cyprus...", *a.g.m.*, *International Mobility in the Military Orders...*, Cardiff, 2006, s. 65-74'te.

57 F. Tommasi, "I Templari e il culto delle reliquie", *I Templari: Mito e Storia*, Siena, 1989, s. 191-200'de.

süre Kutsal Toprakta kalacak, Haçlı operasyonlarına katılacak ve cezasını tam olarak tamamladığını kanıtlayan bir belge ile Batı'ya dönecekti; bu belgenin Tapınak ve Hospital askerî tarikatları tarafından onaylanmış olması da gerekiyordu. 1302'de Bar Kontu III. Henri'ye Fransa mahkemelerince verilen ceza böyle bir şeydi. Gene de cezasını tamamlayıp tamamlamadığı bilinmemektedir⁵⁸. Renkli bir durum Tapınak'ın mahkemesi sırasında sorgulanan Gérard de Passage tarafından verilmiştir. 1293'te tarikata girmiş, 1305'te tarikatı tek etmiş ve tarikat içinde gerçekleştirilen sözde hataları bir Papalık piskoposuna itiraf etmişti. O da kendisine deniz ötesine, yani Kıbrıs'a gitme cezası vermişti, ama Hospitalciler ile birlikte; tam gidecekken kralın adamları tarafından tutuklanmıştı⁵⁹!

Cezayı yerine getiren veya dindarlıktan dolayı gelen hacılar karşılanmalı, barındırılmalı ve bakılmalıydı. Bu görev, esas görev olarak benimsemiş olan Hospital tarikatını ve Limasol'da, Kudüs veya Akka Hospital kuruluşları örneğinde bir tesis kurulmuştu.

Tarikatlarındaki iyiliksever işler hakkında sorgulanan Tapınakçılar, daha önce söylediğim gibi, bu tür iyiliksever göreve, Hospitalciler gibi zorunlu olmadıklarını ısrarla belirtmişlerdi. Zira, Jacques de Molay'in tarikatların birleşmesi hakkındaki muhtırasında yazdığı üzere "biri iyilikseverlik üzerine, diğeri askerî hizmet üzerine kurulmuştu"⁶⁰. Bununla birlikte Tapınakçılar gene de iyilikseverlik yapıyorlar ve aktarma yapan yolcuları, hacıları veya diğerlerini ağırlamaya devam ediyorlardı.

1301 sonunda Limasol'daki hane ve Büyük Üstat Jacques de Molay, barışçıl görevin savunucusu ama aynı zamanda, görünüşlerin aksine çelişkili olmayacak şekilde Haçlı seferinin ateşli taraftarı Mallorca'lı Fransisken Raymond Lulle'ün şahsında önemli bir şahsiyeti konuk ettiler⁶¹. Haçlı seferleri hakkında kitaplar yazmış olan Raymond Lulle için Haçlı seferi, İnancsızları Hristiyanlığa döndürme misyonu eyleminden önce onları

58 L. de Mas-Latrie, *Histoire de l'île de Chypre...*, c. II, s. 98.

59 Mich. I, s. 219-220.

60 Lizerand, *Le Dossier...*, s. 6: *super hospitalitate fundata [...] super militia proprie sunt fundati*.

61 S. Garcias Palau, *R. Lull y el Islam*, Palma de Majorque, 1981, Bölüm IX: "El viaje de R. Lull a Chipre y a Armenia", s. 189 ve devamı.

siyaseten ve askerî olarak egemenlik altına almak için -gerekli- bir çareden başka bir şey olamazdı. Raymond Lulle birçok defa Mağrip'e giderek İsa'nın lehine vaaz verme çabasında bulunmuştu. İşte bu misyonerlik kapsamı içinde 1301'de Kıbrıs'a gelmişti. Hiç kuşkusuz onu oraya çeken Moğol ittifakının vaatleri, özellikle Kudüs'ün Hristiyanlara yeniden verileceği söylentileri olmuştur. 1301 başında Mallorca'dan gemiye binmiş ve Magosa'ya gelmişti, ama daha inerken ayakları suya ermişti: Kudüs geri alınamamıştı! Böylece yazı Kıbrıs'ta geçirdi ve adanın Rum ruhbanları ile tartışmalar yaptı: Eylül ve Ekim aylarını Aya Hrisostomos Rum manastırında geçirdi. Ama hastalandı ve tekrar Magosa'ya döndükten sonra Limasol'a geçti ve Jacques de Molay'ın sarayında kalmaya başladı. Raymond Lulle'ün ismi belirsiz özgeçmişini yazan kişi *Vita coetanea*'da şöyle yazar: "Magosa'ya geldiğinde, Limasol'da bulunan Tapınak üstadı tarafından sevinçle (*hylariter*) karşılandı ve sağlığına kavuşuncaya kadar onun evinde kaldı⁶²".

İyileştikten sonra 1302 Ocak'ında Ermenistan'a hareket etti. Magosa'da Jacques de Molay ile karşılaşmasını Ermenistan'dan dönmesi münasebetiyle açıklamak istenmiştir⁶³; ama 1301 Eylül ve Ekim aylarını Aya Hrisostomos Kıbrıs manastırında geçirdiği hiç tartışma götürmez ve bu durumu bir defa daha yazıcının hatası olarak görmek daha uygundur.

Raymond Lulle daha sonra (1308) Fransa kralı ile ittifak yaptı, ama Tapınakçıları hiç suçlamadı. Büyük üstatla buluşmuş olması, özellikle onun her zaman lehinde olduğu tarikatların birleşmesi konusunda onunla ayrı fikirde olmasını engellememiştir. Bununla birlikte Jacques de Molay'ı ikna etmeyi başaramamıştı.

Molay hiç şüphesiz Limasol'daki sarayında, çoğu Tapınakçı olmak üzere pek çok ziyaretçi ağırlamıştır. Dost Tapınakçılar gibi Batılı ileri gelenlerin sık sık oradan geçmesi sonuçta büyük üstadın yönetim yöntemine katkıda bulunuyordu.

62 *Vita coetanea beati Raymundi Lulli*, Hermogène Harada yayınları; dans *R. Lull Opera latina*, c. VIII, Turnhout, 1980, s. 272-309'de; R. Sugranyes de Franch'in çevirisi olan *Raymond Lulle*, Actes du colloque Raymond Lulle, Université de Fribourg, 1984, Fribourg, 1986, s. 109-110'yi veriyorum. Bkz. daha yaygın bir yayın olan L. Costa Gomes, *Vie de Raymond Lulle, le docteur illuminé*, Fransızcadan çevrilmiş, Paris, 1995.

63 M. Batllore, *Obras esenciales de R. Llull*, Barcelone, 1957, c. I, s. 49

Tarikatın Kıbrıs'tan görünen yönetimi:

Jacques de Molay'ın bir "dokunuşu" mu?

2. Bölümde anlattığım Tapınak tarikatının iç yapısı tarihinin son iki asrında hiç değişmemiştir. Bununla birlikte 1300'e doğru Kudüs, Trablus ve Antakya eyaletleri ortadan kalkmış ve Doğu eyaletleri olarak geriye sadece Kıbrıs, Ermenistan ve Doğu Roma (Bizans) kalmıştı. Kıbrıs da, herhangi bir Batı eyaleti gibi bir üstat veya bir kumandan yönetimine girmişti. 1307'de Kıbrıs eyaletinden Jacques de Dommarien sorumluydu; ama tarikatın merkezî organları ile yönetim işlevlerini yerine getiren diğer unsurlar da orada yer alıyordu. Tarikat tüzüğü'nün hiyerarşik statülerine ve geçmişe göre⁶⁴, şövalyelik kâhyalığı kalkmış yerine, üstadın görevlerine vekâleten bakacak büyük kumandan veya kara kumandanı tanımlanmıştı. Büyük kumandan, Saint-Louis Haçlı seferini anlatan Joinville zamanında malî işleri yürüten hazinedara yetki devri yapmıştı. Bu hazinedar tarikatın merkez hazinedarı olup Paris'teki Tapınak hazinedarı değildi. Jacques de Molay zamanında "saray kumandanlarından" da söz edilmektedir, belki bunlar Kudüs şehri kumandanının yerine geçirilmişti⁶⁵. Aynı zamanda sadaka toplama işini de görüyorlardı, bu da söz konusu faaliyet alanına Jacques de Molay'ın verdiği önemi göstermektedir. Buna karşılık, büyük üstadın, mareşalin ve mareşal yardımcısının, bayraktarın, Türkopol kumandanının, şövalyelerin kumandanının, sancaktarın ve sağlıkçının görevleri değişmemişti.

Her zaman bir gemi kumandanının varlığı da görülmektedir; bu kişi, XIII. yy'ın sonunda çok gelişmiş olan denizcilik işleri ile tedarik ve Kıbrıs ile Batı arasında transit geçiş meselelerinden sorumluydu. Adanın düzenli olarak ihtiyaç maddeleri bakımından tedarik konusu Tapınakçılar ile Jacques de Molay için öncelikli bir konu olmuştu. Yeni büyük üstadın bilinen ilk akdinin ortak imzacıları arasında gemi kumandanının yer alması anlamlıdır⁶⁶.

64 R.T. 2, s. 75-141, madde 77-197.

65 G.B., s. 105-106 ve 422-423; Kıbrıs duruşmalarında Martin de Laumusse ve Jean de Lessines'in adları geçmektedir; bunlar aynı zamanda toplanan sadakalardan da sorumluydular.

66 20 Nisan 1292 tarihli akit, A. J. Forey, *The Templars in the Corona de Aragon*, s. 406.

Aynı dönemde benzer bir denizcilik politikası güden Hospital tarikatında bu gelişme bir amiral oluşturulmasıyla belirlenmiştir; bu görev 1299 tarihli metinlerde ortaya çıkmış ve ilk atanan kişi Foulques de Villaret olmuştur⁶⁷.

Bir süre sonra, 16 Haziran 1301 tarihli bir noterlik senedinde Tapınak'ta da bir amiralden bahsedildiği görülmektedir: Lamberto de Sambuceto, Barselona ve Provence'tan beş kişiye Tapınak'ın "senyör amiral veya Tapınak kaptanı veya kontuna" iki ay boyunca hizmet vermelerinin garantisi olarak bir Magosalı kişinin verdiği makbuzu kayıt altına almıştı. Bu vesileyle kullanılan amiral teriminin bence gemi kaptanından başka bir anlamı yoktur, ama başkaları tersini düşünmektedir ve belki haklıdır⁶⁸. Tapınak'ın belki bir amirali yoktu, ama gemi kumandanı vardı. Böyle bir rütbenin olmayışında bir gecikme veya Tapınak'ın köhne zihniyeti ve denizcilik alanına karşı ilgisizliği kanıtlanmak istenmiştir. Bu yanıltır: sürekli olarak Tapınak'ın gemileri olduğundan söz edilmiyor mu? Hep aynı düşünceler, ama kanıt yok! Tapınak -hep unutuyoruz- 1307-1314 arasında hiç şüphesiz bu yeni terminolojiyi kullanmaya fırsat bulamadan ortadan kalktı. Artık var olmayınca yeni bir şey yapmak da mümkün olmaz!

Neticede tarikatın başında üstat veya büyük üstat veya genel üstat bulunuyordu; "deniz ötesi" üstat unvanına da bütün Batılı akitlerde yazılı olarak rastlanır. Jacques de Molay, ardılları gibi mektuplarında "Tapınak Şövalyeleri naçiz üstadı" ibaresinden başka hiçbir unvan kullanmazdı. Tapınak tüzüğü ayrıntılı bir şekilde üstadın "hanesini", yani görevini yerine getirmek üzere emrine verilen personeli tarif eder. Meclis personeli, bir papaz ve bir papaz adayı; saray personeli: bir çavuş birader, kalkan ve mızrağını taşıyan bir soylu at uşağı, bir nalbant, aynı zamanda tercüman görevi yapan Müslüman kâtip, bir Türkopol kumandanı, bir aşçı ve uşaklar⁶⁹; nihayet danışmanlar: üstadın iki "yoldaş" (*socius, socii*) şövalyesi, her kurul veya toplantıda yanında bulunan beş, altı kişi⁷⁰. Tüzükte ayrıca birçok yerde üstadın ve daha

67 CH, c. III, no. 4515; P. Edbury, *The Kingdom of Cyprus*, s. 103, no. 8.

68 *Notai genovesi* (1300-1301), V. Polonio, basımı, s. 493-494, no. 413.

69 R.T.2, s. 75, madde 77.

70 A.g.e., s. 77, madde 79.

genel olarak Tapınak ileri gelenlerinin çevresinde, ileride tekrar değineceğim bir kurul rolü oynayan “hane arabulucularından” söz edilmektedir.

Jacques de Molay’ın mektuplarından veya mahkeme sorgulamalarından hareketle çıkarılabildiği kadar tarikatın ileri gelenleri listesine göre çevresindekiler *familia*’sı olarak adlandırılıyordu. Bunlar, kelimeler ve isimler değişse bile tüzüğe uygun bir oluşum içindeydiler. Üstadın papazı⁷¹, aynı zamanda koşum takımlarından ve hayvanlardan sorumlu bir subay (Guillaume de Gy)⁷², garnizon subayı (yani erzak ve ambardan sorumlu, Pierre de Safed)⁷³ ve uşakların başı (Martino Martin, Georgio)⁷⁴ 1295’te kayıtlara geçmişti. Büyük üstadın hizmetinde, Jacques de la Rochelle ve Antonio de Vercelli adlarında görev unvanları belirtilmemiş iki personelin daha adı zikredilmektedir⁷⁵. İki adam üstadın odasında muhafız olarak bulunuyordu: üç yıl boyunca Aymon de Barbone ve “büyük üstat deniz ötesinden gelmeden yarım yıl önce deniz ötesi büyük üstadın oda muhafızı” olan Pons de Bono opere (bir Burgonyalı daha!)⁷⁶.

Jacques de Molay’ın “yoldaşları” olarak adı geçen Guillaume de Barrière (Barroer) ve Pons de Magnocampo (Granchamp), tarikatın bütün diğer yetkililerinin yokluğunda, 1294 yılında Peñíscola karşılığında Tortosa’nın değiş tokuş edilmesinde Büyük Üstat Berenguer de Cardona tarafından verilen yetkiyi doğrularlar⁷⁷. Pierre de Safed’in 1303’te bahsettiği Geoffroy Picard⁷⁸ veya kendini büyük üstadın yoldaşı olarak gösteren şu Alman Tapınakçı Kont Friedrich⁷⁹ gibi diğerleri de sayılabilir.

71 G.B., s. 117-118

72 Mich. I, s. 564.

73 A.g.e., I, s. 294.

74 A.g.e., ve II, s. 207.

75 A.g.e., I, s. 562.

76 A.g.e., I, s. 40 ve 538.

77 L. Pagarola i Sabaité, *Els Templers de les Terres de l'Ebre (Tortosa)*, Tarragona, 1999, c. II, s. 197-198, no. 171: *auctoritate nostra et conventus nostri, cuius nunc plenam et liberam habemus et gerimus potestatem, de consilio et assensu fratris Guillelmi de Barroer, fratris Poncii de Magnocampo, sociorum nostrorum...*

78 Mich. I, s. 294.

79 J. M. F. Raynouard, *Monumens historiques...*, s. 268.

Jacques de Molay'ın yakın çevresinde "Müslüman yazar" bilinmemektedir. Peki yok mudur? Kıbrıs'ta böyle birine ihtiyaç yok muydu? Her ne olmuşa, Guillaume de Beaujeu'nün yazar-tercümanı, Tır Tapınakçısının vakayinamesinin redaktörü Kıbrıs'ta aynı işi bulamamıştı.

Ayrıca, belirgin bir atama yapılmaksızın tarikatın ileri gelenleri arasından *familia*'ya ait olmayan adamlara da rastlanmaktadır. 1292'de bu şekilde adları geçen Bertran l'Aleman, Raimbaud de Caromb veya Simon (diğer adıyla Exemen) de Lenda'nın adlarını biliyoruz; son ikisi daha sonra tarikatın karargâhında parlak bir kariyer yapacaklardır. Belki de bunları sık sık sözü edilen ama belgelerde adlarına rastlanmayan arabulucular olarak kabul etmek gerekecektir. Hospitalcilerde de bir "manastırın" nüvesini oluşturacak, yetkililer ve üstadın yoldaşlarından oluşan gayriresmî bir kurul yok muydu? Daha önce söylediğim gibi 1300'lü yıllardaki Tapınakçı metinlerde manastır kelimesinin kullanımına çok dikkat etmek gerekir. İlk anlamını korumuştur: tarikatın savaşıcı biraderlerinin tümü. Ama Fransa kralının Tapınakçılara karşı şiddetli darbesiyle aniden kesilen bir gelişmede Jacques de Molay'ın üstatlık dönemi önemli bir aşamaya işaret etmektedir. Mahkeme sırasında verilen ifadelerde Tapınakçılar "Büyük üstat tarafından manastır ile birlikte verilen emirlerin tarikatta uyulduğuna" inandıklarını söylemektedirler⁸⁰. Kuşkusuz bu terim meclis anlamına gelmektedir, ama sorgulanan Tapınakçılar ilk anlamında meclis terimini de kullandıklarından meclis ile manastır arasında bir fark gördüklerini de kabul etmek gerekecektir. Jacques de Molay'ın seçilmesine ilişkin çelişkili ifadeler de kısmen bu çift anlama bağlıdır.

Aşağıdaki tablolarda belgeler içinde derleyebildiğim yetkililerin isimlerini yerleştirdim. Eksik olsalar da bu listeler Jacques de Molay'ın yönetimine genel bir açıklama getirmenin ötesine geçecek kadar çok degildirler.

80 Mich. I, s. 463: Jehan de Bollencourt'un ifadesi.

Görevi	1292	1294	1300
Mareşal	Baudouin de Landrin	Baudouin de Landrin	Barthélemy de Quincy*
Büyük Kumandan	Berenguer de Saint-Just		Florent de Ville (1294)
Bayraktar	Gaucher de Liancourt		Adam de Cronvalle
Türkopul kumandanı	Guillaume de la Court		Dalmau de Timor
Mareşal Yard.	Raymond de Barbera		
Gemi kumandanı	Guillaume d'Orense		
Hazinedar	Martin de Loup (Lopez)		
Sağlıkçı			
Saray kumandanı			
Şövalyelerin kumandanı			Pierre de Bercy
Flama taşıyıcı			
Diğerleri	Bertrand L'Aleman Raimbaud de Caromb Exemen (veya) Simon de Lenda		Velasco Ferrandi, R. de Caromb

Görevi	1302	1304 Sonu	1307-1308
Mareşal	Barthélemy de Quincy	Aymon d'Oiseley	D'Oiseley
Büyük Kumandan	Raimbaud de Caromb	Raimbaud de Caromb	Raimbaud de Caromb
Bayraktar		Geoffroy de Charnay**	Jean de Ville
Türkopul kumandanı	Dalmau de Timor	Barthélemy de Gore	De Gord
Mareşal Yard.		P. de Druyes	
Gemi kumandanı			

* 1300 Pentekot'unda zikredilen Barthélemy de Quinsey veya Quincy çok muhtemeldir ki Chinsi ile aynı şeydir; G.B., s. 134-135.

** Étampe's'ta kabul edildi; Guillaume de Gy'nin tanıklığına göre 1303'te Doğu'ya geçmiş olmalı, Marsilya'da kendisiyle birlikte Kıbrıs'a gitmeye hazır bir grup yeni Tapınakçı ile Marsilya'da karşılanmıştı. Mich. II, s. 190-195.

Hazinedar		Pierre de Castillon (1305'te)	
Sağlıkçı			Jacques de Val-Bruant
Saray kumandanı			Martin de Laumusse
Şövalyelerin kumandanı			Jean de Lessines
Flama taşıyıcı			
Diğerleri			Pierre Bordin

Jacques de Molay'in familia'sı

Ad	Tarih	Görevi	Başvurular	Coğrafi kökeni
Aymon de Barbone Pons de Bono			Mich. I, 40 Mich. I, 538	Troyes kilise yöresi Bure'de kabul, Langres kilise yöresi
Guillaume de Gy	1303'ten sonra	Koşum takımları ve hayvanlardan sorumlu subay	Mich. II, 289	Hautes-Saône, Besançon yöresi
Martino Martin Jacques de Rupella (la Rochelle)		Uşak	Mich. I, 262	İspanya Hautes-Saône, Besançon yöresi
Pierre de Safed	1303'ten sonra	Garnizonlar subayı	Mich. II, 294	Akka
Kilise papazı	1295		G.B., 117-188	Dijon'da kabul

Familia'nın (elbette küçük bir azınlık) bilinen mensupları içinde dördü (Dijon'lu kilise papazı da katılırsa beşi) Burgonya ve Champagne yöresindendi.

Tablolarda verilen tarikatın merkezdeki yetkililerine gelince içlerinden çoğunun coğrafi kökeni bulunabilir. Jacques de Molay bunları tarikatın içinden seçmiştir, ama aşağıdaki tablodan görüleceği üzere hep Burgonya-Champagne ile Aragon Tacı ülkeleri ağırlıklı bir seçim olmuştur.

Köken	1292	1300	1302	1304-1306	1307	Belirtilme toplamı
Katalonya-Aragon	3	1	1	1		6
Portekiz		1				1
Castilla-Leon	2					2
Provence	1	1	1	1	1	5
Toulouse					1	1
Burgonya		1	1	2	3	7
Champagne-Brie		1		1	2	4
Île-de-France	1	1		1		3
Hollanda-Belçika	1	1 (1294)			1	3
İngiltere		1				1
Almanya	1					1
Doğu	1					1

İsimlerine gelince:

Katalonya-Aragon: Berenguer de Saint-Just, Raymond de Barberà, Exemen (Simon) de Lenda, Dalmau de Timor (2), Pierre de Castillon. Portekiz: Velasco Ferrandi. Castilla-Leon: Martin de Loup (Lopez), Guillaume d'Orense.

Provence: Raimbaud de Caromb (5).

Toulouse: Pierre Borden.

Burgonya: Aymon d'Oiselay (2), Barthélemy de Quincy (2), Martin de Laumusse, Jacques de Val-Bruant, Pierre de Druyes.

Champagne-Brie: Florent de Ville, Jean de Ville, Barthélemy de Gord (2).

Île-de-France: Gaucher de Liancourt, Geoffroy de Charnay, Pierre de Bercy.

Hollanda-Belçika: Baudoin de Landrin (2), Jean de Lessines (Lisivis).

İngiltere: Adam de Cronvalle.

Almanya: Bertrand l'Aleman⁸¹.

Doğu: Guillaume de la Tour.

81 A. Luttrell'e göre, Bertrand l'Alleman Katalan olmalıdır. A. Luttrell, "Observation on the fall of the Templars": *Colloque (Lyon 2009)*.

Elimdeki belgeler görevin süresi hakkında değişmez bir kural olduğunu göstermemektedir. Genellikle dört yıl denmektedir, ama istisnalar görülmektedir. Bununla birlikte Batı'da yapılan görevler ile Kıbrıs'ta yerine getirilenler arasında bir değişim iradesi olduğu fark edilmektedir. Burada da Barselona'daki arşivler bu hareketleri iyice aydınlatmaktadır. 1292'de büyük kumandan olan Berenguer de Saint-Just, daha önce Aragon eyaleti üstadıydı (1283-1290), sonra Miravet kumandanı olacaktı (1297-1307); 1300'de birkaç aylığına Aragon üstadının emir subaylığını yapmıştır⁸². Dalmau de Tibor, önce Barberà kumandanı (1305 Ocak-Temmuz 1307) sonra Türköpol kumandanı olmuştur; 1306'da o da eyalet üstadının emir subayıydı⁸³. Exemen (Simòn) de Lenda 1296'dan 1307'ye kadar Horta kumandanı, 1296'da eyalet üstadı emir subayıydı⁸⁴. Bu coğrafi bölge dışında da bazı örneklerle rastlamak mümkündür: herhâlde Kıbrıs'a gelmeden önce tarikatın bayraktarı olan Geoffroy de Charnay muhtemeldir Jacques de Molay ile tekrar Batı'ya gelmiş (Jean de Ville yeni bayraktar olarak atanmıştı) ve orada Normandiya üstadı veya kumandanı olarak görev yapmıştı⁸⁵. Aymon d'Oiseley, tarikatın mareşali olmadan önce Burgonya Kontluğu'nda Tapınak evleri kumandanı olarak ve ayrıca Fransa'nın çeşitli bölgelerinde görevlenmiştir⁸⁶. Raimbaud de Caromb'a gelince sanki bütün kariyerini Kıbrıs'ta yapmıştır.

Aynı zamanda tarikatın yönetiminde aynı yöreden olma kaygısı ve Jacques de Molay'ın yetkilendirme kabiliyeti de ortaya çıkmaktadır. Bulunulmadığı zaman yerine bakacak bir vekil bırakmak gayet olağandır. 1306 Ekim'inde Mareşal Aymon d'Oiseley'i kendi vekili olarak atamasıyla büyük üstadın yaptığı da budur⁸⁷; bunun ilk seyahati sırasında da yapmış olmalıdır, ama kimin lehine yaptığı bilinmiyor. Her iki durumda da Batı'ya *familia* mensupları

82 A. J. Forey, *a.g.e.* (n. 66), s. 421-422, 426.

83 *A.g.e.*, s. 422, 426

84 *A.g.e.*, s. 421-422, 432.

85 A. Trudon des Ormes, *Liste des maisons...*, s. 175; ayrıca bkz. ACA, Canc., CRD Jaime II, ap. gen. 128, no. 102; H. Finke, "Nachträge...", s. 445-446, no. 9'da yayınlanmıştır (verilen başvuru doğru değildir).

86 R. Locatelli, *Sur les chemins de la perfection...*, Saint-Étienne, 1992, s. 440-441.

87 A. J. Forey, "Letters...", s. 167.

ile gelmiş, ama bütün yönetim kademelerini Kıbrıs'ta bırakmıştı: sadece, Tortosa'nın değiş tokuşu için Berenguer de Cardona'ya yetki verdiği akdi imzalayanlar iki "yoldaşıdır"⁸⁸. 1306'da kendisiyle birlikte yalnızca büyük kumandan Raimbaud de Caromb'u (Geoffroy de Charnay de vardı, ama o bayraktar görevini bırakmıştı).

1298, 1300 sonra 1303'te İlhanlı saldırılarıyla bağlantılı olarak Kıbrıs'a önemli Tapınakçı hareketleri olmuştur. Jacques de Molay'ın bu hareketleri cesaretlendirmek ve organize etmek için Batı'ya güvendiği insanları göndermiş olduğu akla gelebilir: 1300'de Barthélemy de Gord (henüz tarikatın Türkopol kumandanı değildi) Paris'te bulunuyordu⁸⁹; ve belki mareşal olmuştur Barthélemy de Quincy aynı yılın Pentekot Yortusu'nda Barselona'da bulunuyor olmalıydı⁹⁰.

Elde olmayan sebepler -Guillaume de la Tour'un, Barthélemy de Quincy'nin ölümleri- hiç şüphesiz bu hareketleri zorunlu kılıyordu, ama bu hareketliliği cesaretlendirmek üzere Jacques de Molay'ın de (Katalan ve Aragon örneklerinin kanıtladığı gibi) siyasî bir iradesi söz konusuydu; aynı yöreden olma kaygısı da hiç de az belirgin değildir. 1292 belgesi hiç kuşkusuz olağan dışıdır çünkü bu Jacques de Molay'ın büyük üstat olarak (birincisi değilse bile) ilk eylemlerinden biridir; tarikatın Aragon'daki mirasını ilgilendiren bir mesele hakkında, hepsinin bu belgenin altına imza koyduğu ekibinin ve kendisinin otoritesini kabul ettirmeye özen göstermiştir.

Batı'ya yaptığı seyahatlerde, tarikatın mülküyle ilgili tedbirlere karar vermek söz konusu olduğunda hep yerel yetkililerle uzlaşa içinde hareket etmiştir. Örnek olarak 9 Haziran 1307'de Tapınak'a bir Astaffort sakini tarafından yapılan bağış kabul etmiş ve imzalamıştır. Bu sözleşme ilk başta Argenteis ve Agenais evleri kumandanının yetki alanına girmektedir; kumandan bağış işlemini yaparken Jacques de Molay'ın yanına duruyordu; aynı zamanda Fransa Müfettişi Hugues

88 Bkz. yukarıdaki not 77.

89 G. B., s. 124.

90 A.g.e., s 135.

de Pairaud ile Provence Üstadı Bernard de Roche da (bu kişi sonradan pratik ayrıntıları düzenlemekle görevlendirilmişti) yanlarındaydı. Bu imzalama, 9 Haziran 1307'de Poitiers'de gerçekleşmiş ve aynı zamanda doğal olarak Poitiers'de bulunan Lombardiya kumandanı ve papanın temsilcisi Giacomo Montecuccio tarafından da imzalanmıştır⁹¹.

Anlaşıldığı üzere Jacques de Molay tarikatın eyaletleri ile ilişkilerinde danışmaya büyük önem vermekteydi, ama kendi imtiyazlarını da hatırlatmaktan geri durmuyordu.

Exemen de Lenda'nın Aragon üstadı olarak atanması (8-11 Eylül 1307)

Bu atanma hakkında yedi belge içeren maalesef tek bir dosya elimizdedir. Jacques de Molay'ın şekillere uyma ile bu atamaya bağlı meseleleri bazı ilkeleri yeniden dile getirerek çözüme kavuşturma kaygısını göstermesi bakımından örnek bir olaydır. Jacques de Molay o sıralar Kıbrıs'ta değil Poitiers'dedir. Bu hiçbir şeyi değiştirmiyor: tarikatını yönetmeye devam etmektedir.

Berenguer de Cardona 1291'den beri Aragon eyaleti üstadıydı; 1297'den beri de İspanya müfettişiydi. Jacques de Molay ile Berenguer de Cardona'nın ilişkilerinin temelinde genel olarak iyi bir uyum, hatta dostluk söz konusuydu: bunun en belirgin kanıtı, büyük üstat 1306 Ekim'inde Kıbrıs'ı terk etmeden önce Limasol'da karşılaştıklarında Cardona'nın gösterdiği sevinçtir⁹². Gene de bu durum, şimdi incelemekte olduğum dosyada izine rastladığım, 1303-1304 yıllarında ait küçük problemleri önleyememiştir. Berenguer de Cardona Kıbrıs'a 1307 Paskalyası sırasında dönmüştü; 1307 Mayıs'ı sonunda Horta'da bir eyalet meclisi düzenlemiş⁹³ ve sonraki haftalar içinde, 16 Temmuz'dan

91 Jacques de Molay'ın mektubu 1 Temmuz 13011 tarihli V. Clément'in teyit mektubu içinde yer almaktadır: *Reg. Clément V*, c. VI, s. 280-285, no. 7183.

92 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 139, no. 242.

93 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no. 81; A. J. Forey, *a.g.e.* (n. 66), s. 415 ve dev.

önce ölmüştü. O sıralar Poitiers'de olan Jacques de Molay ölümünden kralın aynı tarihli mektubuyla haberdar olmuş olmalıdır, kendisi de 4 Ağustos'ta bunu cevaplamıştır⁹⁴. Kral mektubunda Aragon üstadının ölümünü bildiriyor ve büyük üstada Dalmau de Timor'un adaylığını tavsiye ediyordu; Jacques de Molay bunu çok iyi tanıyordu, çünkü Kıbrıs'ta Türkopol kumandanlığı yapmıştı. Bununla birlikte krala dileğine uyamayacağı cevabını vermişti:

Bir eyaletin kumandanı öldüğünde o eyaletin biraderlerinin üstadı olan bitenden haberdar ettikten sonra kendi bilgilerine ve vicdanlarına göre yeni bir bölge sorumlusunu tavsiye etmeleri gelenektir. Biraderlerimiz henüz bunu yapmamış olduklarından, onların tavsiyelerini dinlemeden yeni bir kumandan atamak durumunda değiliz⁹⁵.

İyi duyalım: biraderler öneriyorlar, üstat ve meclis atamayı yapıyor. Kendisine kötü niyet gösterisi yapmadan Jacques de Molay'ın Aragon kralına boyun eğmemek için bu "geleneği" kullanmış olması akla gelebilir; bu daha çok kesinlikle uyulan bir kuraldan ziyade bahane icadı gibidir. 8 Eylül'de büyük üstat kararını vermişti: o gün üç mektup yolladı, iki tanesi Exemen de Lenda'ya, üçüncüsü de, Lenda'yı Aragon üstadı olarak atadığını bildiren Aragon Tapınakçılarına yazılan mektuptu⁹⁶. Haberciler önceden büyük üstada Aragon Tapınakçılarının tartışmalarından çıkan sonucu bildirmişlerdi: Poitiers'de bulunan Arnau de Banyuls. Kendisi Gardeny kumandanı olarak atanmış ve birader Gile ile birlikte yeni üstada görevinin simgeleri olan küre ile keseyi, yani eyalet mührünün esasını götürmekle görevlendirilmişti. Karar elbette Jacques de Molay'indi: "Sizi en iyi gördüğümüzden kumandan üstat olarak atamakta mutabık kaldık..." diye yeni atanana yazmıştı⁹⁷. İkinci mektubunda kendisine verilen yetkileri

94 ACA, Canc., CRD Jaime II, no. 2842.

95 ACA, Canc., Pergamine Jaime II, extra inventario no. 240; A. J. Forey, "Letters...", s. 166-167.

96 A.g.e., no. 2471; A. J. Forey, a.g.e. (not 66), s. 419, no. XLVI.

97 CA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no. 46; A. J. Forey, "Letters...", s. 167-168

anlatıyordu: vekâlet, bazı işlerde tam yetki, vb.⁹⁸. Gardeny'nin yeni kumandanı içlerinde kraliyet ailesi de olan birçok kişiye mektup taşıyıcılığı da yapmıştır: her ikisi de 10 Eylül tarihli, bir mektup krala⁹⁹, bir diğeri Kraliçe Blanche'a: "Biz ve biraderlerimiz bu görevi Esmen de Lenda'ya vermeyi düşündük"¹⁰⁰.

Biri 10 Eylül, diğeri 11'inde yazılmış iki ayrı mektup, ardılı'nın uymadığı birkaç yönetme ilkesini kendisine hatırlatmak ve Aragon-Katalonya eyaletini ilgilendiren bazı kararları bildirmek üzere gene Exemen de Lenda'ya gönderilmişti. 10 Eylül tarihli, oldukça uzun olan mektup üstadı biraderler arasında huzuru sağlamaya, "dinde dürüst davranmaya" (tarikatı dürüstçe muhafaza etmeye), akil adamları çevresine toplamaya ve kötü insanları uzaklaştırmaya veya ıslah etmeye ve nihayet kral ile ülkenin derebeyleriyle iyi ilişkileri sürdürmeye davet ediyordu¹⁰¹. Öte yandan Jacques de Molay krala yeni üstadı ve söz konusu akil adamları tavsiye ediyordu.

Daha sonra büyük üstat, Lenda'ya Aragon Tacı devletleri hakkında bazı kararları ve kumandanlıklarda yönetim hareketi kapsamında özellikle bir "hareketi" bildiriyordu; buna göre, Pierre de Saint-Just Alfambra'dan Peñiscola'ya geçiyor, Tortosa vekilliği (Tapınakçılar kralla yapılan 1294'teki değiş tokuşa rağmen bu şehir ve bölgesinde mülklere sahip olmaya devam ediyorlardı) Gile de Perez'e emanet ediliyor; nihayet Gardeny, o zamana kadar Peñiscola kumandanı olan Arnau de Banyuls'a bırakılıyordu. Bu atamalar genellikle eyalet üstadına aitti; bunu bilen Jacques de Molay şöyle yazıyordu: "Ve verdiğimiz bütün bu vekâletler bizim arzumuzla olmuştur, siz de bunlara kendiniz karar vermiş gibi uymalısınız." Büyük üstat makamın boşluğundan istifade ederek, tarikat kumandanları atanmasında normal prosedüre karışıyor, ama bir çeşit ön yargıya meydan bırakmama maddesi de ilave etmeye özen gösteriyordu¹⁰².

98 *A.g.e.*, Pergamine Jaime II 173, no. 2471; A. J. Forey, "Letters...", s. 168.

99 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no. 48; H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 43-44, no. 28.

100 *A.g.e.*, no. 47; A. J. Forey, "Letters...", s. 170 (kraliçeye mektup).

101 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no. 86; A. J. Forey, "Letters...", s. 169-170.

102 A. J. Forey, *a.g.e.* (not 66), s. 264-265.

Bu işlemi kullanan Jacques de Molay (Bu bir hak mıydı? Yahut keyfi bir eylem miydi?) bazı özel meseleleri düzenlemeyi ve bazı sadakatleri mükâfatlandırmayı hesaplıyordu. Pierre de Saint-Just bir dosttu: böylece bir terfi almış oldu. Berenguer de Olmos, Novillas'ta (sebebi bilinmiyor) zor durumdaydı: yer değiştirildi. Arnau de Banyuls'un, Peñiscola'dan Gardeny'ye geçerken bir kaybı olmadı: burası eyalet merkezinin hanesiydi. Gile Perez muhtemelen, 8 Eylül tarihli mektupta Poitiers'de bulunduğu söylenen "Monsire Gile" dir.

Jacques de Molay geçmişte, zamanın üstadı Berenguer de Cardona tarafından kendi ayrıcalıklarına uyulmayan iki durumu hatırlatmaktadır. Ülkesine geri dönen Bernard de Tamary'ye Ribafora (veya Ribaroja) kumandanlığını vermişti; oysa Cardona başka türlü davranmış ve Jacques de Molay bunu şöyle belirtmişti: "mektuplarımızın vekâlet verdiklerimiz tarafından dikkate alınmaması hoş değildir".

Büyük üstat tarafından ortaya konan bir diğer zor konu da Pierre de Castillon meselesidir. 1280'li yıllarda Roussillon'da tarikatı kabul edilen Pierre de Castillon Kıbrıs'a geçmiş ve 1303'e kadar orada kalmıştı. Dönünce Katalonya'ya gelmiş ve Molay Berenguer de Cardona'dan ona bir kumandanlık verilmesini istemiş o da bunu yerine getirmemişti; büyük üstadın yazdığı gibi kendisine "katı davranmıştı". Pierre de Castillon önemi olmayan görevlerle yetinmişti: Miravet'ye bağlı tarikat hanesi Torres de Segre'de Miravet kumandan yardımcısı olmuş, 1303'ten 1305'e kadar orada kalmıştı. Kaleme alan H. Finke tarafından 1304 Noel'i olarak tarihlenen önemli bir belgede¹⁰³ (tarikatın merkezî yönetimi hakkında bilgiler sağladığı için ileride tekrar bahsedeceğim) Pierre de Castillon, Pierre de Saint-Just'e, valinin daveti üzerine Miravet'de Noel kutlamalarına katıldıktan sonra tekrar Torres de Segre'ye döneceğinden bahsetmektedir. Eyalet üstadının husumetinden dolayı Katalonya'da yükselme ihtimali kalmadığından 1305'te Kıbrıs'a dönmüştür. O zaman Jacques de Molay onu tarikatın hazine-darı olarak atamıştır. 1306'da tekrar Katalonya'ya büyük üstadın elçisi olarak geldi. 1307 Eylül'ünde Pierre de Castillon Kıbrıs'a dönmek zorunda kaldı çünkü Jacques de

103 H. Finke, "Nachträge...", s. 444-445, no. 9

Molay kendisine Katalonya'ya istediği zaman dönme serbestliğini vermiş ve bağlantılı olarak Exemen de Lenda'ya ona "iyi bir şey yapması" için gereğini yerine getirmesi talimatını vermişti. Amadi'nin vakayinamesinden tarikat hazinedarının mareşal, bayraktar ve diğerleri ile birlikte 1307-1308'de Kıbrıs'ta olduğunu biliyoruz. Ama bu hazinedar hep Pierre de Castillon muydu? Her ne ise, 1310'da Kıbrıs'ta sorgulanan Tapınakçılar arasında yer almıyordu; oysa ölmüş değildi, zira 1313'te Katalonya'da izine rastlıyoruz: gene Tapınakçı hanesinin gelirlerinden bir emekli maaşı olarak Aiguaviva'da yaşıyordu¹⁰⁴.

Nihayet ve Exemen de Lenda'ya gönderilen 11 Eylül tarihli son mektupta Jacques de Molay yeni üstadın "yeni hane kumandanına karşı dostane ve yakın" davranmasını istiyordu. İktidara yakın olanlara imkân sağlamaya pek benzemiyor, çünkü bu "Tapınak'ta alışagelmiş bir şey değildir". Lenda ardılının eski hizmet edenlerine yeniden iş bulmak zorunda kalacaktı¹⁰⁵.

Tarikatın özerklik ilkesi

Exemen de Lenda'nın atanması dosyası tarikatın merkezi ile dış teşkilatı arasındaki ilişkilerin karmaşıklığını göstermesi bakımından olduğu kadar Jacques de Molay'ın buradaki örnekte laik olan iktidarlara, ama aynı zamanda Kilise iktidarıyla olan ilişkilerine ait düşüncesini de aydınlatması bakımından örnek teşkil etmektedir. 10 Eylül tarihli Exemen de Lenda'ya yazılan mektupta bu kitabın baş tarafına koyduğum ve Tapınak'ın büyük üstadı olarak Jacques de Molay'ın politikasının temelini mükemmel bir şekilde yansıttığını düşündüğüm bir anahtar cümle vardır. Aragon'un yeni üstadına kral ve kendi eyaletinin büyük derebeyleri ile iyi ilişkiler sürdürmesi tavsiyesinde bulunduktan sonra biri krala hitaben "sizi ve dinimizin akil adamlarını tavsiye eden" başka mektuplar da gönderdiğini belirtmektedir. Jacques de Molay bu

104 Bu bilgileri A. J. Forey'in Pierre de Castillon'un hayat hikâyesi hakkındaki çalışmalarına borçluyum. Kendisine çok minnettarım.

105 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 138, no. 158; A. J. Forey, "Letters...", s. 170-171.

mektubu kendisi veya başka elden krala iletme hususunu Exemen de Lenda'ya bırakmaktadır:

Çünkü biz Tapınak'ı hiçbir boyunduruk altına sokmak istemedik ve istemiyoruz, nasıl uygunsa öyle olsun.

Tapınak- büyük üstat, üst düzey görevliler, eyaletlerin ve hanelerin kumandanları- tarikatın bağımsızlığına veya özerkliğine zarar vermeden farklı hükümdarlarla iyi ilişkiler sürdürmek zorundaydı. Eyalet üstatlarının atanması bu özerkliği gösteren ölçütlerden biriydi. Başka ölçütler de vardı elbette: mesela İngiltere'de büyük üstadın daveti üzerine Tapınak üst görevlilerinin seyahatlerinin kral tarafından kabulü gibi. Jacques de Molay'ın I. Edward ile olan münasebetleri iyiydi. Guy de Forest'in yerine Brian le Jay'in atanmasını doğuran sebepleri bilmiyoruz, ama ortada bir anlaşmazlık olduğuna dair bir işaret de bulunmamaktadır: 1296'da, Jacques de Molay tarafından davet edilen eski ve yeni üstatlar Papalık elçisi Kardinal d'Albano ile birlikte denizde yolculuk yapmak durumunda kalmışlardı: her ikisi de herhangi bir problem çıkmadan kralın iznini almışlardı¹⁰⁶. 1304'te, 1298'de ölen Brian le Jay'in yerine atanan Guillaume de la More büyük üstat tarafından Kıbrıs'a çağırılmıştı. Zekâsını ve faziletlerini öven kral Guillaume de la More'u tavsiye etmişti; kendisine İngiltere'den ayrılma izni vermiş, ama Jacques de Molay'den kendisini "kralın otoritesi altında onunla şeref duyacağı Tapınak'ın mülklerinin yönetiminde bulunması için"¹⁰⁷ en kısa zamanda geri göndermesini istemişti. Kral ayrıca onun krallığına yaptığı karşılıksız ve övgülere layık hizmetleri de vurgulamıştı.

Burada, Tapınak ile farklı iktidarlar arasındaki ilişkilerin merkezinde yer alan belirsizliğe temas edilmektedir. Hospitalciler gibi Tapınakçılar da hükümdarların ve papanın hizmetindeydi. Fransa'da Tapınakçılar kralın hazinedarları veya bağış toplayıcıları görevlerini yerine getiriyordu¹⁰⁸. İngiltere'de de kraliyet hazinesinin

106 Bkz. not 45

107 PRO, C 54/121 m. 11d; kralın mektubu, 13 Mayıs 1304, Stirling; B.-T., s. 368-369.

108 X. de La Selle, *Le service des âmes à la cour: confesseurs et aumôniers des rois de France du XIIIe au XVe siècle*, Paris, École des Chartres, 1995, s. 107, 108 ve 284. K. Toomaspoeg, "Les ordres militaires au service des pouvoirs monarchiques occidentaux", *Colloque (Lyon 2009)* içinde.

muhafazasında bir görevleri vardı. Bu tarikat için bir teminattı, ama krala da tarikatın işlerine karışma ve bir baskı aracı olma imkânı da veriyordu. Göreceğimiz gibi eyalet üstatlarının atanmaları pazarlık konusu oluyordu. Guillaume de la More konusunda atanma kolay olmuştu; ama her iki taraf için de sağlanması gereken bir denge bulunuyordu; tıpkı I. Edward'ın Tapınak'a değil de Hospital'in üstadı Guillaume de Villaret'ye gönderdiği 28 Ağustos 1299 tarihli mektubunda "çok fazla uzağa gitmeden gidilecek noktaya kadar" gitme sanatı olarak ifade ettiği gibi. Kral kendisinden tarikatın bir hanesine, Fontanetus de Casa Nova adında bir Hospital şövalyesinin, "eğer tarikatın kuralları izin veriyorsa", atanmasını istiyordu. Buna karşılık kral "üstat için çok değerli olduğunu bildiği şeylere" karşı dikkatli olacaktı¹⁰⁹.

Bu tür işlerde diplomatlık yeteneği sergilenmeliydi ve Jacques de Molay de bundan yoksun değildi. Örnek olarak 1301-1302'de Aragon kralı ile eyalet üstadı Berenguer de Cardona arasındaki hassas durumu nasıl çözdüğünü görmek gerekir. Başlangıçta, Lerida'da Cortes'lerin toplantısı (Katalonya yerel meclislerinin toplantısı) sırasında bilinmeyen bir sebepten kral ile üstat arasında bir anlaşmazlık baş gösterdi¹¹⁰. 9 Nisan 1302 tarihli mektubuylar kral Jacques de Molay'den Berenguer de Cardona'yı görevden almasını istedi. Aslında kral daha çok Cardona'nın kendisine danışılmadan, Aragon Tacı egemenliğinde olan Batı Akdeniz adaları üzerinde kendi temsilcisinin atanmasından şikâyetçiydi (olayın sonraki gelişmesi görüldüğünde aslında bu atamanın Cardona tarafından yapılması gerektiği tahmin edilmektedir); Molay cevap vermeyince kral 28 Eylül tarihli ikinci bir mektup gönderdi¹¹¹. Büyük üstadın cevabı Limasol'da kaleme alınan 15 Kasım 1302 tarihli mektuptaydı: krala güvence verdikten sonra Jacques de Molay Aragon üstadını görevden alamayacağını çünkü "bir görev belirli bir süre için verildiyse bu büyük meclisin onayı ile olur ve o tarihe

109 *Calendar of the Close Rolls*, Edward Ist, c. II, 1296-1307, s. 314-315.

110 J.-M. Sans i Travé, "L'orde del Temple als Països Catalans: la seva introducció i organització (Segles XII-XIV)", *Actes de les primeres Jornades sobre els Ordes Religiosos Militars als Països Catalans*, Tarragona, 1994, s. 35.

111 ACA, Canc., Reg. Jaime II, 334, f. 53; H. Finke, AA, c. I, s. 115-116.

kadar kişiyi görevden almak yasal değildir¹¹²” şeklinde kralı bilgilendirdi. Bununla birlikte Berenguer de Cardona’dan kraldan özür dilemesini istedi. Özetle büyük üstat kraldan görevin yenilenmesine kadar sabretmesini istiyordu. Kral ise 31 Ocak 1303 tarihli mektubunda, büyük üstadın durumunu anladığını ve Cardona da özür dilediğine göre olayın kapandığını bildirdi, ama bir daha böyle bir olayın tekrarlanmaması uyarısında da bulundu¹¹³.

Jacques de Molay, özerkliği korumak için törelerden, tarikatın tüzüğünden destek almış oluyordu. Bunda da oldukça başarılı olmuştu.

Burada şunu ilave etmek zorundayım: Fransa’da aynı şekilde başarılı olamadı.

Okuyucu hiç şüphesiz, şu ana kadar Jacques de Molay’ın Fransa kralı veya üst düzey Fransız Tapınakçıları ile ilişkisini gösteren bir örneği, belgeyi hiç göstermediğimin farkındadır. Oysa belgelerin olması gerekir. Kıbrıs ile Katalan ve Aragon ülkeleri arasında gerçekleştirilen çok sayıda mektuplaşma dikkate alındığında benzeri bir mektuplaşmanın Fransa ile, Molay ve kral, Molay ve Pairaud arasında yapılmamış olması düşünülemez. Berenguer de Cardona İspanya’dayken, Molay ile Fransa ve İngiltere müfettişi arasında tek bir mektup bile gidip gelmemiştir. Jacques de Molay’ın Fransa Krallığı’nı hor görmüş olması için herhangi bir sebep yoktur. Aragon ve İngiltere’de Tapınak’ın arşivlerine mahkeme sırasında el konuldu ve bunlardan bazıları daha sonra Hospitalcilere teslim edilmiş olsa bile, krallık kançılıyalarının da bunları muhafaza ettiği kesin gibidir (zaten şu anda bizim kullandığımız belgeler buralardan gelmektedir). Acaba Fransa ile ilgili olanlar kasten mi imha edildi?

Fransa Krallığı’nda düzene konması gereken Fransa, Auvergne, Poitou ve Provence eyaletleri ile Normandiya ve birkaç önemli yönetim bölgesi söz konusuydu. Krala sadık eyalet üstatlarının atanması için krallık tarafından baskılar olmuş muydu? Molay’ın, Fransa eyaleti üstadı olarak Gérard de Villiers’yi, Auvergne’de Humbert

112 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no. 123; bkz. A. J. Forey, *a.g.e.* (not 66), s. 311.

113 ACA, Canc., Reg. Jaime II, 334, f. 162; H. Finke, AA, c. I, s. 121-122.

Blanc'ı, Poitou'da (İngiltere'den gelmiş olan) Geoffroy de Gonnevill-le'i, Provence'ta Bernard de Roche'u veya Normandiya'da Geoffroy de Charnay'ın atamalarını yaparken kralın baskısına boyun eğdiğini gösterecek herhangi bir şey yoktur. Dikkat çeken şeyler, (muhtemelen o sıralarda artık Fransa üstadı olmayan) Gérard de Villiers ile Humbert Blanc'ın tutuklanmadan kurtulmak için kaçmış olmaları; Geoffroy de Charnay'ın Kıbrıs'ta bayraktar olarak bulunduğu ve 1314 yılında Molay ile birlikte aynı akıbeti paylaşmış olmasıdır. Geoffroy de Gonnevill ise Pairaud gibi sustu ve ateşte yanmaktan kurtuldu. Sadece Hugues de Pairaud Fransa kralının bir yakını olarak sınıflandırılabilir. Jacques de Molay ile olan ilişkileri Tapınak'a karşı sürdürülen sorgulamalara bağlıdır ve kendisinden mahkemeye ait 9. Bölümde bahsedeceğim.

Jacques de Molay'ın tarikatının "yönetiminin" incelenmesi kapsamında, son zamanlarda bu konuda yapılan birkaç incelemede getirilen ağır suçlamaları doğrulayacak hiçbir sebep görmüyorum: isterse bu incelemeler, nasıl ve hangi amaçlarla elde edildiği malum sadece bazı Tapınakçıların "itiraflarına" dayanıldığından güvenilirlikleri şüpheli olmaktan öte olsun; isterse uzun zamandır Tapınak'a karşı yüklenen eleştirilerin yeniden ele alınışı şeklinde olsun gerçeği yansıtmamaktadır¹¹⁴.

114 J. Riley-Smith bu konuda şu iki makalede "aşırı" görüşler ifade etmiştir: "The structures of the Temple and the Hospital in c. 1291" ve "Were the Templars guilty?", her ikisi de S. Ridyard (éd.), *Medieval Crusade*, Woodbridge, 2004'te yayınlanmıştır. Şu şekilde yazacak kadar ileri gitmektedir: "Tarikatın durumu öylesine kötüydü ki bu kadar uzun süre var olmasına şaşmamak mümkün değildir"! Anthony Luttrell ("Observations on the fall of the Templars", *a.g.e.*) bu görüşleri bir miktar yumuşatarak ve kısmen ele almış ve Jacques de Molay üzerine bütün olayların sorumluluğunu yüklemiştir: ona göre tarikat "yirmi yıl kadar muazzam zorluklarla karşılaşmış ve [Jacques de Molay] yetersiz ve kimi zaman beceriksiz bir lider olarak kendisini göstermiştir".

Projeler ve problemler

1306 Ekim sonu veya Kasım başı, Jacques de Molay Kıbrıs'ı terk etti ve bir daha hiç dönmedi. Papanın 6 Haziran tarihini taşıyan ve aynı zamanda Hospital üstadına da gönderilen davetine icabet ediyordu¹. Bu davetin çifte amacı vardı: aralıklarla gündeme gelen Haçlı seferi meselesi ile tarikatların birleşmesi meselesi. Papa iki tarikatın üstadından bu iki mesele hakkındaki görüşlerini gelişlerinden önce kendi tarafına iletilmek üzere inceleme tarzında yollamalarını talep ediyordu. Jacques de Molay ile Foulques de Villaret'nin Haçlı seferi üzerindeki inceleme metinleri elimizdedir (ileride göreceğimiz sebeplerden dolayı, tarikatların birleşmesi meselesi hakkında sadece bir inceleme yazılmış olması az ihtimaldir)². Bu ikinci konu hiç şüphesiz papanın gözünde öncelikliydi; çözümlenmesi Haçlı seferinin başarılı olması için gerekli şart olarak kabul ediliyordu; ama bunun ötesine geçiyor ve o dönemin bütün siyasî ve dinî güçlerini işin içine dâhil ediyordu. Bu bakımdan askerî tarikatlar için ve özellikle, bir süre sonra baş göstereceği üzere Tapınak için de ağır sonuçları olacaktı.

1306 sonu veya 1307 başı Fransa'ya gelen Jacques de Molay, görünüşe göre hiç haberi olmadığı bir başka meseleyi öğrenmiş oldu: tarikatı hakkında dolaşan söylentiler ve kendisine karşı toplanmaya başlayan ayrıntılı suçlamalar.

Demek ki 1306-1307 seyahati, ilk seyahatinde gördüğü şartlardan çok farklı şartlar içinde cereyan ediyordu. Bu seyahat büyük

1 *Reg. Clément V*, c. I, no. 1033.

2 Bir sonrakine bkz. Baluze, Lizerand, Petit'de yayınlandı.

üstadın istediği bir şey değildi; hiçbir şekilde mecburî olmadığını tekrarlamakta yarar olan bir papa davetine icabet ediyordu. Molay ile Villaret ilişki kurmamıştı! İlk ağızda kendilerini ilgilendiren meseleler hakkında uzmanların görüşlerini vermişlerdi. Ayrıca Molay Batı Tapınak hanelerini ziyaret etmek için bir gezi planı da yapmamıştı; Fransa'da kalmıştı.

Jacques de Molay'ın Fransa'daki kalışını izlemeden önce Haçlı seferi ve tarikatların birleşmesi meselelerini açacağız ve bunlara bir çözüm getirmek üzere büyük üstadın papaya naklettiği fikirleri anlatacağım. O zaman Jacques de Molay için en korkulan üçüncü mesele olan Tapınak tarikatının lekelenmesi meselesini de ele almaya sıra gelecek.

Hangi amaç için hangi Haçlı seferi³?

Jacques de Molay ile Foulques de Villaret'nin incelemeleri "Kutsal Toprağın kurtarılması tasarıları", 1270'ten beri özellikle iyice çoğalan tasarılar içinde yer almaktadır. Bu seferleri tarif etmek için Haçlı seferi kelimesini kullanacağız. 1300'e doğru, bu "Haçlı seferinin" amacına ve yapısına göre daha farklı ifadeler kullanılıyordu. Bunlardan ikisi özellikle Kutsal Toprak ve Kudüs'ün kurtarılması veya yeniden fethi amacını taşımaktaydı: bunlardan biri genel geçiş (*passagium generale*), diğeri özel geçiş (*passagium particulare*) idi. Birincisi Kilise'nin yönetiminde Batı'nın kral ve hükümdarlarını, onların şövalye birliklerini ve bunlara bağlı, arzu edilmese de geri de çevrilmeyen az veya çok sayıdaki savaşçı olmayanları kapsıyordu. Özel geçiş ise önceleleri, büyük Haçlı seferlerinin arasında bir kral, prens veya daha düşük rütbeli bir derebeyi tarafından yönetilen küçük seferlere uygulanmıştı. Aykırı biçimde Saint Louis'nin, onu Tunus'a sürükleyen ikinci Haçlı seferi "ilk genel geçiş" içinde yer alırken,

3 Kutsal Toprağı yeniden ele geçirmek üzere yapılan projeler hakkında S. Schein, "Fideles crucis...", Oxford, 1992; A. Leopold, *How to Recover the Holy Land...*, Aldershot, 2001; J. Delaville Le Roulx, *La France en Orient...* belgelerinin sonundaki bibliyografyada verilen eserlere ve metinler için J. Paviot, *Projets de croisade (v. 1290-v. 1330)*, Paris, 2008'in yayınlarına başvurmak gerekir.

tamamen Fransızlardan oluşan ilk Haçlı seferi özel geçiş olarak kabul ediliyordu⁴. Özel geçişin içeriği XIII. yy'ın ikinci yarısında gelişme gösterecektir; burada kronolojiye ve kapsama geri gelmek ve daralmış da olsa, korunması gereken bir Latin "Kutsal Toprağının" hâlâ varlığını koruduğu 1291 öncesi ve tıpkı Birinci Haçlı Seferi öncesinde olduğu gibi Kudüs'ün "kurtarılması", fethedilmesi anlamını taşıyan 1291 sonrası olarak ele almak gerekmektedir. Haçlı seferleri tasarılarının içerikleri bu tarihten önce ve sonra aynı değildir.

1291'den önce daha çok Papa X. Greguar'ın 1274'te II. Lyon Konsili'ne sunduğu projeler bilinmektedir. Bu projeler Kilise adamları (Humbert de Romans, Guillaume de Tripoli, vd.) ve tekliflerini sunmak üzere davet edilmiş Kilise dışı laikler tarafından hazırlanmıştır. Bütün projeler özel geçiş lehine yönelmekte ve etkisiz kaldığı gerekçesiyle genel geçiş geri çevrilmektedir. Özel geçişin içeriği ayrıntılarıyla ortaya konmaktadır. O zamanlar model olarak kullanılan benim "Saint Louis çözümü" dediğim, 1254 Akka'dan ayrıldıktan sonra Fransa kralı tarafından bırakılan ve 1274'te hâlâ Kutsal Toprakta bulunan "Fransız alayı" modeline dayanan kalıcı birliklerin gönderilmesidir. Hâlâ var olan bir şeyi savunmak ve fırsat elverdiğinde toprakları yeniden ele geçirmekten ibarettir. Bu bakımdan yeni içeriği ile özel geçiş en iyi uyum sağlayan çözüm olarak gözükmekte değil midir? Buna rağmen papa bu tavsiyelere kulak tıkamış ve bir genel geçiş organizasyonuna girişmiştir. 1276'da ölünce hazırlıklara da son verilmiştir.

1291'den sonra kapsam köklü biçimde farklıydı zira Latin Kutsal Toprak artık yoktu, Kıbrıs ve Ermenistan da bunun dışındaydı. Eskiden Hristiyanlar tarafından elde tutulan eski yerler teker teker yeniden fethedilmeliydi. Kıbrıs ve Ermenistan'ın ilginç üsler olması, Suriye-Filistin kıyısına ayak basabilmek için büyük bir askeri çaba gösterilmesini hafifletmiyordu.

Bu durumda çoğu özel veya genel geçişleri bir araya getiren, az veya çok gerçekçi Haçlı tasarıları ortaya çıkıyordu. Bana göre (daha çok) Villaret ile Molay'ın sunduğu en mevsimsiz proje 1292

4 Jean Richard, "La croisade de Saint Louis de 1270, premier passage général?", *Comptes-rendus de l'Académie des inscriptions et belles lettres*, 1989, s. 510-523.

veya 1293 tarihli Sicilya Kralı II. Charles'a olandır⁵. Jacques de Molay'ın bundan haberdar olduğu ve 1294 ve 1295'te Napoli'de iken karşılaştığı kral ile bunu tartıştığı akla gelebilir. Başka tasarılar da oldu, özellikle sözle misyon ve ihtidanın ateşli savunucusu, ama İslam toprağında önce Müslümanları siyasî ve askerî olarak itaat altına almadan İsa'nın sözünü vazetmenin mümkün olmadığını tecrübeyle bilen Raymond Lulle'ün üç tasarısı gösterilebilir. 1292'de "İnançsızları ihtida etme tarzı üzerine inceleme" içinde yer alan bir "Kutsal Toprağın geri kazanılması hakkında papaya mektup" yazmıştı; en önemli metni *Liber de fine* 1305 tarihini taşır; nihayet 1309'da *Kutsal Toprağı Kurtarma Kitabı'nı* yayınladı. Okuyucunun daha önce tanıdığı Ermeni tarihçi Korykos'lu Hayton *Doğu Toprağı Tarihleri Çiçeği* adlı eserinin dördüncü bölümü olarak hazırladığı Haçlı tasarısını 1307'de, Roma sarayında Jacques de Molay ile Foulques de Villaret'nin tasarıları tartışılırken Poitiers'de V. Clément'a takdim ediyordu⁶. Nihayet Otton de Grandson'a ait, 1300 civarında iki farklı tarihte iki proje söz konusudur (aslında aynı projenin iki farklı yorumu)⁷.

Bu önerilerin içeriklerinin ayrıntılarına girmeden hepsinin farklı derecelerde dikkate aldığı iki unsuru öne çıkarmak gerekir: Hristiyanların deniz üstünlüğü ve özel geçişin genel geçişle eklemlenmesi. Deniz üstünlüğü iki amaç için kullanılmalıydı: Mısır'ın ablukaya alınması ve "kötü Hristiyanların" (tüccarların) inançsızlarla ticaretinin engellenmesi; Kıbrıs ve Ermenistan'ı korumak. Özel geçiş düşmanı zayıflatmak maksadıyla öncü yıpratma seferleri sürdürmeye ve genel geçiş için bir köprü başı kurmaya yarayacaktı. Genel geçişte düşman cepheden vurulacaktı (projelerin çoğunda Mısır hedefti). Kıbrıs ile Ermenistan'a gelince bunlar geri üsler, Hristiyan ordusunun toplanma mevkii idi.

- 5 G. Bratianu, "Le Conseil au roi Charles. Essai sur l'internationale chrétienne et les nationalités à la fin du Moyen Âge", *Revue historique du Sud-Est européen*, c. 19, (1942), s. 291-361.
- 6 Hayton de Korykos, *Flor des estoires de la Terre d'Orient*, RHC, Doc. Arm., c. II, IV. kitap, s. 226-254; dördüncü bölüm -Haçlı tasarısı- *Croisade et pèlerinages*'dir. D. Régnier-Bohler, Paris, R. Laffont, "coll. Bouquins", 1997, s. 859-878'da çevrilmiştir.
- 7 Ch. Kohler, "Deux projets de croisade en Terre sainte composés à la fin du XIIIe siècle et au début du XIVe", *ROL*, 10, 1903-1904, s. 406-457.

Foulques de Villaret'nin projesi Jacques de Molay'inkine nazaran bu modele daha yakındı. Bununla birlikte, içerik ve kronoloji bakımından yetersiz bir analizle aralarındaki farkın abartıldığını düşünüyorum⁸.

Foulques de Villaret, son bir yüzyıldan fazladır meydana gelen yanlış hesaplar gibi hatalı hesaplamalardan kaçınmak için papaya ihtiyat tavsiye ederken model olarak, bir dinî önder ile bir askerî lider tarafından yönetilen Birinci Haçlı Seferi'ni almaktadır. Papa heyecanın zayıflamaması için oldukça kısa bir hazırlık süresini zorunlu kılarak Haçlı seferini başlatacak ve vaz edecekti. Aynı zamanda para bulmak ve gemileri hazırlamak gerekiyordu. Şimdiden kurulmasına başlanacak bir donanma, Kıbrıs ve askerî tarikatların filolarıyla birlikte Mısır'ın ablukasına başlayacaktı. Daha önemli bir başka filo (atları taşımak için elli gemi) düşmanı taciz etme görevini üstlenecekti. Nihayet sıra genel geçiş için asker toplamaya gelecekti: Foulques de Villaret bu konuda gönüllü Haçlıların yanında kiralananmış paralı askerlere ve askerî tarikatların biraderlerine bel bağlıyordu. Bu genel geçişin nihaî hedefi son anda açıklanacaktı. Nihayet inceleme istifade edilebilecek çeşitli malî çareleri gözden geçirmektedir: aşar vergisi, kiliselerde Haçlı seferi için kumbaralar, suç bağışlama (*endüljanslar*) ve dilekler için ödenen para. Pek doğal olarak Haçlılar Kilise'nin sakınması ve koruması altında olacaklardı.

Jacques de Molay'in tasarısı Foulques de Villaret'ninkiyle boy ölçüşebilir önemdeydi ama farklı bir şekilde kurulmuştu⁹. Tapınak üstadı gereksiz önlemler almıyor ve oyunun başlangıcında özel geçiş fikrini eliyor ("küçük geçiş" olarak söz eder) ve bunun gereksizliğini kanıtlıyordu: kısa sürede desteklenmeyen küçük bir ordu Memlûkler tarafından imha edilirdi. Ermenistan'ın hareket

8 Foulques de Villaret'nin orijinal tasarısı Vatikan Arşivlerinde bulunmaktadır, *Miscellanea Vaticana*, cassette 1305-1306; J. Petit, "Mémoire de Foulques de Villaret sur la croisade", BEC, no. 60, 1899, s. 602-610'da yayınlanmıştır. Jacques de Molay'inkiyle birlikte buna da J. Paviot, *Projets de croisade (v. 1290-v. 1330)*, adlı eserde kolaylıkla erişilebilir.

9 AN, J 456, no. 36; Baluze, c. III, s. 145-149'te yayınlandı; S. Leroy, "Jacques de Molay et les templiers franc-comtois d'après les actes du procès", *Bulletin de la Société grayloise d'émulation*, 3 (1900), s. 204-217'de bir tercümesi vardır.

üssü olarak kullanılmasını da çeşitli sebeplerden dolayı reddeder: Ermeni desteği çok zayıftır, yeterli kaynak yoktur ve Ermeniler pek güvenilir savaşçı ve müttefik değillerdir¹⁰. Sonuçta Jacques de Molay, papanın yönetiminde bütün Batı hükümdarlarının katıldığı genel bir geçişi öne sürer. İmkânları da göz önüne almıştır: İtalyan Cumhuriyetlerinden gelecek gemiler (kadırgalara göre insan ve donanım taşınmasına daha uygun olan yuvarlak gövdeli büyük gemiler); 12 ilâ 15.000 şövalye ve 5.000 piyade öngörmektedir. Kıbrıs ideal üstür. Buradan “büyük geçiş” saklı tutulan ve Jacques de Molay’ın sözlü olarak papaya açıklayacağı bir hedefe yönelecekti. Nihayet hemen alınması gereken önlem olarak papadan en kısa sürede kış boyunca toplanacak ve ilkbaharda hazır olacak şekilde Kıbrıs’ı savunmak ve Müslüman ülkelerin ablukasını sağlamak üzere on kadırgayı silahlandırmasını talep eder. Molay bu kadırgaların finanse edilmesini üstlenir. Üstat ayrıca papadan, Müslümanlara donatılmak üzere kadırgalar ve silahlar sağlamakta hiç geri kalmayan ve onlarla ticaret yapan Hristiyanları şiddetle cezalandırmasını da ister. Venedik, Pisa ve Cenova hedef tahtasındadır. Ama ne tuhaftır ki büyük nakliye gemilerini kiralamak için gene onlara başvurmak gerekmektedir.

Bu inceleme, birçok defa bildiği ve söylediği şeyler içinde yer almış olan Jacques de Molay’ın şahsi tecrübesini güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. İtalyan ticaret şirketlerinin adamlarından Kahire’deki sultanın Hristiyan tüccarların İskenderiye ve diğer limanlarda yaptığı ticaretten büyük kazançlar sağladığını öğrenmişti. Memlûklerin seferber edebileceği orduların önemini bilmekte ve bu bakımdan Hristiyan karşı saldırısının ne ölçüde olacağını kestirebilmekteydi (sayılar bakımından Saint Louis’nin Haçlı seferine gönderme yapar). Düşman kıyılarında çıkılabilecek avantajları olan ve olmayan yerleri de bilmektedir.

Büyük üstadın Ermenistan’da 1292-1293 ve belki 1299’da, Arvad’da 1300-1302’de yaşadığı tecrübeler bir küçük geçişin hedefi olarak Ermenistan’ı ve hatta küçük geçişin kendisini konu dışı bırakmasının gerçek sebebi olabilir. 1201-1302’de Arvad’da

10 Ermenistan’a karşı kural hâline gelmiş bu saldırı hiç de sürpriz değildir. Başka yazarlar da, esas olarak iklim sebepleri yüzünden Ermenistan’ı önermemişlerdir. Raymond de Lulle de bu kanıdadır

Tapınakçılar bir küçük geçiş durumunda kalmışlardı ve görüldüğü gibi hiç de pasif davranmamışlardır; Foulques de Villaret'nin kendi incelemesinde yapılmasını önerdiği taciz operasyonları ile akınları gerçekleştirmişlerdi. Hâlbuki Arvad'da bir İlhanlı saldırısının fırsat yaratması bekleniyordu. Sonuçta bu saldırı olmadı ve onun yerine Tapınakçılar Memlûklerin geldiğini gördüler!

Buradan gerekçeli kanıt ortaya çıkıyordu: Jacques de Molay'ın gözünde küçük geçiş ve Ermenistan'ın önem kazanması ancak Moğol ittifakı ile anlamlı olurdu. Oysa, bu incelemeyi yazdığı 1306 tarihinde ve 1307'de bir Moğol elçisi Poitiers'ye gelmiş olsa da İlhanlı ittifakı stratejisi suya düşmüştü. 1299-1303 arasında bu stratejinin baş oyuncularından olan Jacques de Molay stratejinin ölümüne şahit oluyordu.

Hospital Üstadı Foulques de Villaret Molay'e göre 1300-1302 dramlarını daha az yaşamıştı. Onun projesi Molay'inkiyle karşılaştırıldığında metnin daha ayrıntılı olduğu görülür; ama bu belki Tapınak üstadının papaya daha çok sözlü bilgi aktarımına daha fazla yer vermesinden kaynaklanıyordur, çünkü onun incelemesi bir özlü çalışma gibi algılanmaktadır. En temel farklılık Molay tarafından özel geçişin kabul edilmemesidir; buna karşılık Villaret ayrıntılarıyla hedeflerini anlatmaktadır. Tarif ettiği şeyler zaten 1300 Temmuz-Ağustos'unda Hristiyan gemilerinin Mısır ve Suriye-Filistin kıyılarını yakıp yıktığı veya Tir bölgesini işgal ettikleri ve Arvad'dan hareketle yirmi gün boyunca Tartus'a saldırdıkları olaylara karşılık gelmektedir. Bu operasyonlara aslında Arvad döneminden sonra da devam edilmişti.

Bu aşamada yapılan eylemlerin zaten askerî tarikatların zorunlu görevlerine giren alışlagelmiş davranışlar olup olmadığı ve tam anlamıyla bir Haçlı seferi projesiyle ilgisi olup olmadığı sorgulanabilir. Bu bakımdan bana bu iki proje arasındaki farklılığın sık sık ifade edildiği gibi o kadar büyük olmadığı izlenimi bırakmaktadır. Aynılık noktaları gerçekte o kadar belirgin değildir. Foulques de Villaret projesi Jacques de Molay'inki gibi bir genel geçiş projesidir. Sadece Jacques de Molay özel geçiş kısmını atlamakta ve onu da kısmen yapmaktadır, çünkü Mısır'ı ablukaya alacak küçük kadirga filosunun saldırıları düzenlemekten alıkoyacak hiçbir engel yoktur. Her iki teklif için önemli olan deniz üstünlüğünün teminat altına alınması ve bu imkândan yararlanabilme yeteneğidir. Bu

noktada her iki üstat hemfikirdir: sürekli bir filo ya ihtiyaç vardır ve bu hususta da aralarında bir fark yoktur. Tek bir nokta hariç, Villaret ablukaya gerekli filo ya özel geçiş donanmasından ayrılır.

Her iki incelemenin tarihi bulunmamaktadır. Tarihçiler oldukça keyfi tarihler öne sürmektedirler: Villaret'nin projesi için verilen 1305 çok eğretidir. Bana göre bu projeleri tarihlemek için en kolay ve en mantıklı olanı V. Clément'in yaptığı çağrı ya bağli olarak, yani 1306 yazına bağlamak ve her iki üstadın Batı'ya hareketinden önceye almaktır¹¹.

Demek ki Haçlı seferi meselesi bunlar tarafından oldukça geleneksel bir tarzda ortaya konmaktadır; çünkü bunlardan bu konu sorulmaktadır. Daha sonrasında Tapınak tarikatı hakkında mahkeme süreci başladığından V. Clément ile Foulques de Villaret, örtülü hedefi Hospitalcileri Rodos'un ele geçirilmesinde desteklemek olan özel bir geçiş organize ettiler; bu maksatla bir Hospital projesi bile kaleme alındı¹². Hospital üstadının özel geçişe ilişkin metninin bazı bölümlerini ele alan, ama yarı bağımsız bir projedir: genel geçiş çerçevesi dışında tasarlanmıştır¹³.

Tarikatların birleşmesi

Haçlı seferinden daha çok bu konu papanın tarikat üstatları ile görüşmelerinin en önemli konusu olmalıdır. 1270'li yıllardan beri dile getirilen meselenin şimdi olgunlaşmış olduğu

- 11 A. Demurger, "Les ordres militaires et la croisade au début du XIVe siècle. Quelques remarques sur les traités de croisade de Jacques de Molay et de Foulques de Villaret", *Dei Gesta per Francos (Mélanges J. Richard)*, Aldershot, Ashgate, 2001, s. 117-128'de; A. Luttrell, "The Hospitallers and the Papacy, 1305-1314", *Forschungen zur Reichs-, Papst- und Landesgeschichte (Mélanges Peter Herde)*, Stuttgart, 1998, s. 601, not 23'te: yazar Foulques de Villaret metninin yazılma tarihini, 3 Kasım 1306'da Limasol'da gerçekleştirilen Hospitalcilerin genel meclisine yakın bir tarihe koymaktadır.
- 12 BNE, Ms. lat. 7470, f. 172v.-178v.; B. Kedar ve S. Schein tarafından şu eserde ele alınmıştır: "Un projet de "passage particulier" proposé par l'ordre de l'Hôpital, 1306-1307", BEC, c. 137, 1979, s. 211-226. Bkz. A. Demurger, *Les Hospitaliers...*, Paris, 2013, s. 470-475.
- 13 A. Demurger, *a.g.m.* (not 11): tarihlenmesi ve V. Clément ile bağlantı olarak hazırlanması konusunda Kedar ve Schein'in ara konumu; A. Luttrell, *art. cit.* (not 11), s. 301, not 24, ara konum.

söylenebilir. Haçlı seferi için olduğu gibi papa her iki üstattan yazılı bir görüş istemişti, ama elimizde sadece Jacques de Molay'inki var¹⁴. Bunu incelemeden önce bu projenin doğuşunu hatırlatmak isterim.

1250-1270'li yıllarda tarikatlar arasındaki çoğunlukla ateşli rekabetler, Akka'da Saint-Sabas Muharebesi'nde olduğu gibi kimi zaman açık çatışmaya dönüşebilmekteydi¹⁵; ama gene bu dönemde tarikatlar söz konusu anlaşmazlıkların düzenlenmesini sağlayacak bir işlemi de yürürlüğe koymaya gayret göstermişlerdir. Batı'da da bilinen görüş ayrılıkları görünüşlerini bozmuştu: 1265 ile 1271 arasında Baybars'ın saldırıları sırasında uğranılan ağır kayıplar bu rekabete bağlanmıştır. Tarihçinin gözünde olan bitenin geniş ölçüde doğru olmaması pek önemli değildir: önemli olan çağdaşların algılamasıdır. Bu kapsamda tarikatları birleştirme düşüncesi, anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve her şeye rağmen kendilerine tanınan yararlılık ölçüsünde eylemlerini daha etkili kılmakta bir araç olarak ortaya çıkmıştı. Bu mesele, 1274'te Lyon'da yapılan ve aynı zamanda Haçlı seferini görüşen II. Konsil sırasında ortaya atılmıştı. Büyük Üstat Guillaume de Beaujeu'nün bu toplantıya katıldığını ve Haçlı seferi konusunda Aragon Kralı I. Jacques'la karşılıklı sertçe atıştığını söylemek de pek yersiz değildir; ama ileri sürüldüğünün tersine her ikisinin birleşme meselesi üzerinde bir müdahalesini gösterecek tek bir belge bile yoktur¹⁶.

Konu Akka'nın düşüşünden sonra gene ön plana çıktı. Gayet tabii son Tapınakçı ve Hospitalci savunucuların gösterdikleri cesaret hiç unutulmamıştı, ama bu, meselenin temelini değiştirmiyordu: bazılarının gözünde tarikatların bozgunda sorumlulukları

14 BNF, Ms. lat. 10919, f. 164-166; Baluze, *a.g.e.* (not 9), c. III, s. 150-154; G. Lizerand tarafından çevrilmiş ve yayınlanmıştır, *Le Dossier...*, s. 2-15. Tarikatların birleşmesi meselesinin tümü hakkında ayrıntılı bir metin burada bulunur: P.-V. Claverie, *L'Ordre du Temple en Terre sainte et à Chypre...* Lefkoşa, 2005, c. II, s. 207-227.

15 Bkz. bu konuda J. Prawer, "Military Orders and Crusader Politics in the Second Half of the XIIIth Century": *Die geistlichen Riterorden Europas*, éd. J. Fleckenstein ve M. Ullmann, Vorträge und Forschungen, 26, Sigmaringen, Jan Thorbecke, 1980, s. 217-229.

16 Bkz. bu mesele hakkında A. Demurger, *Chevaliers du Christ...*, s. 148-158.

vardı. Faal olarak bir Haçlı seferi hazırlayan Papa IV. Nicolas birleşme konusunu yeniden ele aldı. 15 Ağustos 1291'de yayınlanan *Dura nimis* Papalık kararnamesi ile başpiskoposlardan "eyalet sinod meclislerinde toplanan kendilerine bağlı piskoposlarla Tapınakçılar ile Hospitalcilerin birleşmesi hakkında görüşmelerini ve tartışmalarının sonuçlarını Papalık makamına iletmelerini istiyordu¹⁷". Cevabın 2 Şubat 1292'ye kadar gelmesini de zorunlu kılıyordu.

Bu sinodların birçoğunun cevapları bilinmektedir: Milano sinodu 26 Kasım 1291¹⁸; birleşmeyi onaylayan ve Töton tarikatını da buna dâhil eden ve öte yandan Haçlı seferinin yönetiminin emanet edileceği kişi olarak İngiltere Kralı I. Edward'ı öneren Salzburg sinodu¹⁹.

Kamu hukukçuları da meseleye el attılar ve düşüncelerini ortaya koydular: Raymond Lulle bir yandan Haçlı seferi üzerinde teklif hazırlarken, İspanyol ve Töton tarikatları da dâhil bütün tarikatların birleşmesini ileri sürüyordu. Jacques de Molay de Batı'ya seyahati sırasında konuyu tartışmaktan geri kalmadı; mesela tarikatların (bütün şefkat ve askerî tarikatlar) birleşmesinin lehinde olduğunu açıkladığı bir Haçlı seferi teklifinin yazarı olan Napoli Kralı II. Charles ile görüştü; aynı şekilde 1295'te Roma'da Papa VIII. Boniface ile bu konuyu görüşmüş olmalıdır. Birleşme hakkındaki incelemesinde tartışmanın önemli noktalarını, II. Lyon Konsili'ni, IV. Nicolas'nın kararnamesini hatırlatır ve VIII. Boniface ile "bu mesele hakkında birçok defa görüştüklerini..."²⁰ söyler. Bu tasarıya taraftar olmayan Jacques de Molay'ın daha sonra bir kararı geri çevirmesi konusunda papayı ikna etmeyi başarmış olması muhtemeldir.

Papa IV. Nicolas zamanında proje daha çok kiliseye bağlı olmayan ruhbanlar tarafından savunuluyordu. Papa daha çok,

17 *Reg. Nicolas IV*, c. II, s. 1042, no. 7626 ve 7628: burada söz konusu olan Split başpiskoposu ile Narbonne başpiskoposuna gönderilen metinlerdir. Bkz. ayrıca s. 903, no. 6793-6799.

18 *Mansi, Sacrarum Conciliorum nova et amplissima Collectio*, Venedik, 1780 (Paris'te yeniden basıldı, 1903), c. XXIV, (1269-1299), col. 1079.

19 *Eberhardi archidiaconi Ratisbonensis annales*, Monumenta Germanie Historica: Scriptores, c. XVII, Hanovre, éd. G. H. Pertz, 1861, s. 594

20 G. Lizerand, *Le Dossier...*, s. 4.

uzun zamandan beri, dinî-askerî tarikatların onlara göre çok aşırı olduğunu düşündükleri ayrıcalıklarını protesto eden piskoposlara başvurmuştu. XIII. yy'ın son on yılı ve XIV. yy'ın başında her şey değişmişti: Haçlı seferi ile iç içe olan birleşme meselesi bazı Kilise dışı iktidarlar tarafından ele alınmış, fakat ilk amaçlarından siyasî olarak sapmıştı.

Daha önce söylediğim gibi Napoli Kralı II. Charles birleşmeyi arzu ediyordu; ama bu birleşmiş tarikatın başına, yeniden ele geçirilecek Kudüs'ün kralı olacak bir kralı veya bir kral oğlunu yerleştirmeyi düşünüyordu. Bu kral veya kral oğlunu başka bir yerde aramak gereksizdir: bu kendi oğlu Robert veya Fransız Capet hanedanından Yakışıklı Philippe (le Bel) olmalıydı. Avukat olan Pierre Dubois'nın Haçlı seferi projesi Fransa sarayı ortamında dile getirilir olmuştu; Raymond Lulle'ün projeleri sırasını bekleme-ye başlamıştı. 1305'ten sonra Fransa kralı dul ve üç oğlan sahibiydi. Krala veya oğullarından birine tarikat üstatlığı yolunu açmak fikri oldukça ilgi görüyordu. Bu durumda birleşik tarikatın Haçlı seferi ve yeniden ele geçirmeden başka çıkarlara da hizmet edeceğini düşünmek gayet haklı oluyordu; ancak bu hedefler Yakışıklı Philippe'in çevresinde gösterişli bir şekilde dile getiriliyordu.

Jacques de Molay 1306'da papaya hitaben sunduğu incelemesinde kesin bir dille birleşmeyi reddediyordu. Duruşunu anlamak için incelemesini hem tarihî gelenek hem de son yıllarda değişen -ve değişmiş olan- bağlam içinde değerlendirmek gerekir. Molay'ın ileri sürdüğü gerekçeler, göreceğimiz gibi zayıftı; büyük üstat savunmaya çekilmişti.

Jacques de Molay önce II. Lyon Konsili'nden VIII. Boniface'a kadar tarihî öncülleri, hatırlamakla işe başlamıştı. Sonra bu birleşmeye aykırı düşen gerekçeleri ortaya koyuyordu: her iki tarikat eskiydi; içinde kaynaşacağı bir tarikatı seçenleri bir başka tarikat olacak oluşum içine girmeye zorlamak tehlikeli olurdu. İki tarikat arasındaki rekabet kazançlı olmuştu; bağışları, sadakaları, gönüllü yazılmaları, savaşlarda heyecanı teşvik ediyordu; tek tarikatta da bu rekabet devam edecek ama bu durumda tarikatın varlığını tehdit eder hâle gelecekti. Birleşik tarikatın tüzüğü kaçınılmaz olarak sıkı bir tüzük (Tapınak) ile öyle olmayan bir tüzük (Hospital) arasında bir uzlaş olacaktı; haneler, küçük kiliseler ortadan kaldırılacaktı;

iki tarikat hiyerarşisi tek bir hiyerarşi içinde eriyip gidecek, bu da hınçlar ve memnuniyetsizlikler doğuracaktı (Jacques de Molay'ın burada kendi koltuğunu savunduğunu düşünmeden edemiyoruz!). Gerekçelerini sonlandırmak için Tapınak üstadı, kendisine göre olumlu olan, iki büyük sadaka toplayan tarikat Dominiken ve Fransiskanlar arasındaki sağlıklı ilerleme yarışmasını örnek olarak gösteriyor veya Kutsal Toprak muharebelerinde Tapınak ve Hospital'in Doğu Latin askerî liderlerinin öncü ve artçı olarak hizmet göstermelerini işaret ediyordu.

Jacques de Molay daha sonra birleşme lehinde birkaç fikir de ortaya koymaktadır. Tarikatlar Kilise dışı insanlar tarafından olduğu kadar bağımsız papazlar tarafından da eleştiriliyor ve saldırılıyordu; mülkleri azalmış veya zarar görmeye başlamıştı. Tek bir tarikat "öylesine güçlü ve muktedir olacaktı ki herhangi bir kimseye karşı haklarını savunacaktı". Birleşme faaliyet giderlerini de azaltacaktı. Bu birleşmeyi savunmak için söylediği bundan ibaretti. Jacques de Molay gene de kapıyı tamamen kapatmıyordu. Çalışmasını, kendisinin ve tarikatının papaya danışmanlık yapmaya ve onu isteklerinden haberdar etmeye her zaman hazır olduğunu söyleyerek tamamlıyordu. Daha sonra papa istediğini yapardı; bu da biraz küstahça bir şey oluyordu!

Jacques de Molay'ın birleşmeyi reddetmek için ileri sürdüğü iyi ve kötü sebeplerle pek tabii alay edilebilir. Tecrübeye dayanan birkaç gerekçe yabana atılmayacak olsa bile diğerleri pek sağlam durmuyordu. Burada mesele bu değildi. Jacques de Molay burada (Haçlı seferi için doğru olmasa bile) bir artçı savunması yapıyordu. Birleşmenin kaçınılmaz olduğunu biliyordu; oldukça zayıf görünen, ama önce açıklayamayacağı sebeplerden dolayı kendi gerekçelerine dayanarak birleşmeyi reddediyordu.

Birinci sebep birleşmiş tarikatın, tüzüğüyle, işlevleriyle, hayat tarzıyla Tapınak'tan ziyade Hospital'e daha yakın olacağı düşüncesine dayanıyordu. Konukseverlik uygulamasından daha farklı olarak, özellikle Hospital'e özgü hastalara gösterilecek özen gibi iyilikseverlik uygulamasına ayırdığı incelemesinin bölümü ele verici mahiyettedir. Tapınak'a sadaka toplamadığı (ki yanlıştır) tarzında eleştiriler geliyordu; iyilikseverlik, ihtimam ve -hacı veya değil- fakirlere gösterilen yakınlık yaşamasının ve

hâlen de geçerli varlık sebebi olan bir tarikat ile Tapınak'ın birleşmesi öne sürülüyordu; oysa Tapınak "askerî hizmet" üzerine kurulmuştu. Birleşme sonunda Tapınak'ın bu kimliğini kaybetmesi kaçınılmazdı.

İkinci sebep elbette açıklanamazdı. 1305-1306 yılları kapsamında yeni birleşik tarikatın bütün özerkliğini kaybedeceği kesindir, çünkü Fransa kralının egemenliğine girecektir. Birleşmeyle Tapınak iki defa ortadan kalkmaktadır: hem esasî hem de bağımsızlığı. Birleşik tarikat, adı ne olursa olsun Hospital tarikatının bir başka türü olacaktır; böylece doğrudan veya dolaylı olarak, birleşik tarikatı kendi egemenliğine sokma niyetini saklamayan Fransa kralı tarafından yönetilme riski taşımaktadır. Bu durumda Kutsal Toprağı pek dert etmeyeceğini ilave etmemiz gerekir. Kral, Saint-Louis'nin torunu da olsa sonuçta hiçbir şey değişmezdi: Yakışıklı Philippe Haçlı seferi ile alay ediyordu. Bu bakımdan tarikatların birleşmesi Fransız Krallığı ile Papalık arasındaki mücadelede anahtar rolü oynuyordu. Papalık, birleşmiş tarikatın vasîliğini koruyabilmek ve onu kralın iktisadlarından kurtarabilecek kaynaklara, karakter gücüne sahip miydi? Belki de Jacques de Molay yeni tarikatın kontrolü hususunda fazla mı kötümserdi? Henüz her şey oynanmamıştı.

Tarihin o döneminde Molay'ın uzlaşmazlığı ve... Villaret'nin sessizliği anlaşılabilir. Villaret hiç şüphesiz tarikatların birleşmesi hakkında inceleme yazmamıştı; Rodos'un ele geçirilmesine başlamışken, Papalık desteği ile birlikte Fransa kralının iktisadlarına direnme imkânı bulacak, bu arada tarikatların birleşmesinden kazanacağı imkânları bekleyecekti. 1306 yazında Jacques de Molay'ın elinde bütün anahtar yoktu. Rodos'u Hospitalciler tarafından ele geçirilmiş olarak görmeyelim; bu sadece bir vaat düzeyinde idi. Bu bakımdan, en kötü durumu öngörerek Molay mağrur bir ret ile dikiliyordu. Ama bu şekilde yön verirken Fransa kralı ile ittifaka girmiş oluyor ve papaya bu kralın iktisadlarına direnmede yardımcı olmuyordu. V. Clément da hiç kuşkusuz tarikatların birleşmesini istiyordu, ama ne olursa olsun, ne kadar zayıf da olsa Yakışıklı Philippe'in egemenliği altında birleşmiş bir tarikat istemiyordu.

Hazırlanma ve danışma

Şimdi bu incelemelerin nasıl sipariş edildiği ve kaleme alındığı meselesine ve nasıl muhatabı olan V. Clément'a teslim edildiğine gelelim. Jacques de Molay ile Foulques de Villaret papa tarafından 6 Haziran 1306 tarihinde toplantıya davet edildiler. Ama gerçekte papanın çevresinde toplantı düşüncesi daha önceye dayanır. Burada da Aragon Tacı Arşivleri yeni bilgiler vermektedir. 26 ve 27 Ocak 1306 tarihinde Jacques de Molay biri arkadaşı Pierre de Saint-Just, diğeri Kral II. Jacques olmak üzere iki mektup yazar²¹. Onlara Aragon'a elçi olarak tarikatın hazinedarı Pierre de Castillon'u göndereceğini bildirir. Daha önce söylediğim gibi Tapınak'ın taşra kumandanlıklarında ikinci derecede birkaç makamda bulunmuş bir Katalan'dır²²; görevi hanenin işlerini yerine getirmektir. Pierre de Saint-Just'e büyük üstat "bir sonraki geçişimizde [yani ilkbaharda] küçük meclise şahsen gelmenizi istiyoruz" diye ekler. Ama der ki, "bu durumda size özel bir lütufta bulunacağız ve gelip gelmemeyi sizin iradenize bırakıyoruz" (Pierre de Saint-Just Kıbrıs'a gitmeyi tercih eder). Böylece kendisi büyük üstadın sadece eyalet üstatlarını değil bazı Batı kumandanlarını da haberdar edeceği yeterince önemli bir meclis toplanacağı hususunda bilgi sahibi edilmişti. Ertesi Mart ayında Aragon eyaleti üstadı Berenguer de Cardona, Peñiscola kumandanı Arnau de Banyuls'u "deniz ötesi üstadından" bir mektup aldığı, burada "papanın genel bir geçiş hakkında bir mektubundan dolayı" Ağustos ayı itibarıyla Kıbrıs'a gelmesi gerektiği hususunda bilgilendirdi²³. Gene Arnau de Banyuls'a hitaben yazılmış bir başka mektupta Berenguer de Cardona iki birader ve Miravet kumandanının valesi refakatinde Kıbrıs'a gideceğini bildirir²⁴.

Oysa Aragon'da büyük üstadın elçisi Pierre de Castillon 20 Haziran 1306'da henüz gitmemiş olan Pierre de Saint-Just'e önemli haberler iletir:

21 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no. 99 ve 139, no. 252; A. J. Forey, "Letters...", s. 164-165.

22 A. J. Forey, "Letters...", s. 146-147.

23 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 138, no. 142. Bu mektup Gardeny'de pazar günü civarında eksik yazılmış bir tarih taşımaktadır. Bkz. A. J. Forey, *The Templars in the Corona de Aragon*, s. 328.

24 ACA, a.g.e., no. 143.

Senyör size bildirmek isteriz ki, bu toprakların üstadının [Berenguer de Cardona] Roma sarayından [Poitiers'de bulunuyordu] aldığı haberlere göre Fransa müfettişi ve Portekiz kumandanı, papanın talimatı üzerine [...], bir sonraki Toussaint Yortusu'nda [1 Kasım] onun mevcudiyetinde gelecekler ve artık Kıbrıs'a gitmek ve bir şeyler göndermek zorunda olmayacaklardır. Anılan tarihte büyük üstadın adı papayı ziyaret edecekler arasında yer almaktadır. Dahası anılan Aragon kumandanı birkaç gün sonra bu kumandanlığı devralacaktır. Hospital'in büyük üstadı, aynı tarikatın diğer kumandanları, söz konusu tarikatların birleşmesi sebebiyle bu kumandanlığa sahip çıkmışlar veya çıkacaklardır ve benzer mülkleri olan diğer tarikatlar için de aynı şey olacaktır²⁵.

Demek ki Pierre de Castillon papanın iki büyük üstadı ve diğer kumandanları bir sonraki Toussaint Yortusu'nda veya bunu takip eden on beş gün içinde Poitiers'ye davet ettiği 6 Haziran tarihli mektubundan haberdardı.

Anlaşıldığı üzere Jacques de Molay bu mektubu almadan önce tarikatının Batı'daki ileri gelenlerine Ağustos'ta Kıbrıs'a gelmelerini talep etmişti. Böylece papanın 6 Haziran tarihli mektubu papa tarafından başlatılmış (belki de 1305 Kasım'ında tahta oturduğundan itibaren) bir sürece dâhil olmuş oluyordu; bu süreç Molay tarafından biliniyordu, zira sahip olduğu bilgiler ışığında tarikatının ileri gelenleriyle danışma toplantısını organize etmiş bulunuyordu. Papanın mektubu buluşma yerini (Poitiers) ve tarihini (Toussaint Yortusu) kesinleştiriyordu, ama Jacques de Molay'ın, V. Clément'ı görmeye gelmeden önce Ağustos ayında yapmayı düşündüğü danışmalardan vazgeçmesi sonucunu doğuruyordu. Pek tabiidir ki bu danışmalar sonrası tartışılan iki konu -Haçlı seferi ve tarikatların birleşmesi- hakkında Tapınak'ın konumu tespit edilecek ve kayda alınacaktı. 15 Kasım 1306 tarihli bir mektubunda V. Clément Hugues de Pairaud'ya, Vatikan'a hizmet etmek üzere Kıbrıs'a yapacağı seyahati iptal etmesini istediğini hatırlatır²⁶. Buna karşılık Berenguer de Cardona Pierre de Saint-Just gibi adaya

25 *A.g.e.*, 137, no. 56; H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 13-14, no. 11'de yayınlanmıştır (Katalanca).

26 *Reg. Clément V*, c. II, no. 1540; A. Demurger, *a.g.m.* (not 11), s. 121-122: 15 Kasım tarihli metni hızla okumuş olmam nakledilen olayların tarihleri hakkında yanıltıcı bir yorum yapmama yol açmıştır.

ayak basmışlardır. Son değişikliklerden haberdar olmamaları pek mümkün değildir; bu bakımdan seyahatleri kişisel kararlarını göstermektedir; papanın kendilerine şu ya da bu yönde herhangi bir emir aktarmış olması su götürür. V. Clément'in onlarla Hugues de Pairaud ile olduğu gibi sıkı ilişkileri yoktu.

Anlaşılan o ki Jacques de Molay'in iki incelemesi de Kıbrıs'ta, daha önce burada bulunanlar hariç Batı Tapınakçılarının katılımı olmaksızın tarikatın ileri gelenleri ve "akıl adamları" ile son dönüşümlerden önce yazılmıştı.

Bu incelemelerin ne şekilde papanın eline geçtiğini sorguluyoruz. Farklı tarihçiler, 1306 Aralık'ı gibi bir tarih ve bir aracı, Auvergne ve Limousin Üstadı Humbert Blanc'ı öne sürmektedirler²⁷. Bu iddianın hiçbir mesnedi yoktur, oysa tarih olası gözükmemektedir. Humbert Blanc'ın bu işe dâhil edilmesi, daha önce verilmiş 6 Haziran mektubu ile papanın 13 Haziran tarihinde Auvergne üstadını ilgilendiren üçlü mektupları arasında keyfi bir yakınlaştırmamanın sonucudur. Bu üç mektubun bölümleri birbirinin aynısıdır: birinci bölüm krallara, prenslere, piskoposlara ve ruhban sınıfına hitap eder, Humbert Blanc ile "Kutsal Toprağın yardımına koşacak kadirgaların amirali" olarak nitelenen Marsilya yurttaşı Pierre de Lengres'i tavsiye eder ve onlardan Latin Devletlerine yardım girişimlerini desteklemelerini ister; diğer iki bölüm bu iki şahsa hitap eder: mademki İnançsızlarla ve onlarla ticaret yapan kötü Hristiyanlarla mücadele etmeye karar vermişlerdir, gemilere saldırıp yağmalamalarına izin verilmektedir; papa ayrıca onlara yanlarına, ele geçirilen kötü Hristiyanlara doğal olarak pişmanlık duyuyorlarsa, günah çıkaracak ve bağışlama yapacak bir rahip almaları ayrıcalığını da tanır²⁸.

Bu girişimin merak edilecek bir tarafı yoktur. Burada iki adamın şahsi bir gayretini mi görmek gerekir? Yoksa bunda Jacques de Molay tarafından teklif edilen Haçlı seferi tasarısıyla bir ilişki mi kurmak gerekir?

27 L. Thier, *Kreuzzugsbemühungen...*, s. 50-51; S. Schein, *Fideles crucis...*, s. 200; M. Melville, *La Vie des templiers*, s. 289.

28 *Reg. Clément V*, c. I, s. 190-191, no. 1034-1036; D. Carraz, "Les Lengres à Marseille au XIVe siècle. Les activités militaires d'une famille d'armateurs dans un port de croisade", *Revue historique*, no. 309 (2009), s. 755-776 (burada s. 763-765).

Papalık tarafından devredilmiş yerel bir girişim göz önüne alınabilir. Burada basit bir korsanlık değil Vatikan tarafından yönetilen ve Batı hükümdarları tarafından korunan bir rekabet operasyonu söz konusudur²⁹. Bu arada, Tapınak büyük üstadının kendisi bir Haçlı seferi hazırlığı içindeyken, bir eyalet üstadının bu kadar önemli bir girişiminden haberdar olmaması hiç de kolay kabul edilemez.

Bu girişim ile Jacques de Molay'ın Haçlı seferi incelemesinde yazdıkları arasında bir bağ kurmak gerekir mi? Söz konusu metinden süzüp aktardığımı biraz karanlık bu cümleyi buraya yazıyorum:

Aynı şekilde, Kıbrıs Krallığı'nı korumak ve denizi göz altında tutmak ve kötü Hristiyanların Müslümanlara erzak taşımasına engel olmak üzere [...] en kısa zamanda on kadırganın silahlandırılmasını destekliyor ve kuvvetle onaylıyorum; [...] gerekli olan paraya gelince, sizin hoşunuza giderse ben gizlice onu temin edeceğim³⁰...

Görüldüğü üzere papa ile buluşmanın hazırlığı 1306 ilkbaharından, hatta daha önceden itibaren başlamış ise, somut hazırlıkların yazılı olarak açıklanmadan önce başlamış olması hiç de imkânsız gözükmemektedir. Jacques de Molay incelemesinde gelecek ilkbaharda harekâta geçebilmeleri için gemilerin 1306 kışından itibaren yüklenmesini talep etmektedir. 13 Haziran 1306 tarihli Papalık mektuplarının ortaya çıkardığı gibi Humbert Blanc - Pierre de Lengres girişimi bu takvim içinde yer alabilir. Mısır'ın ablukaya alınması için küçük bir filonun hazırlanması, görüldüğü üzere o dönemde önerilen çözümler ne olursa olsun, Haçlı seferi hakkında yazılmış bütün incelemelerde ortak bir payda olmuştur. 1306 Mart'ından itibaren Tapınakçılar ciddi olarak bir Haçlı seferi hazırlanacağını bilmiyor değillerdi; bunun resmen açıklanmasını beklemeden bu konuda bazı pratik hazırlıkları organize etmek gerekirdi.

Bu parantezden dolayı beni bağışlayın ve yukarıda incelenen bu üç mektupta Humbert Blanc'ın Jacques de Molay'ın incelemelerini papaya aktardığını gösterecek hiçbir sonuca varılmadığını

29 P.-V. Claverie, *L'ordre du Temple en Terre sainte et à Chypre au XIIIe siècle*, c. II, s. 270-271.

30 S. Leroy, *a.g.m.* (not 9), s. 213'te çevrilmiştir.

söyleyerek ilk tezimde ısrar ediyorum. Üstadın bir habercisi kendisinden önce yola çıkmıştı. İncelemeleri gayet tabii Batı'ya götürebilirdi; belki de bunlar Aralık'tan önce ellerine geçmesi için daha erken de gönderilmiş olabilir veyahut daha basitçe üstat bunu bizzat kendisi götürmüş olabilir³¹.

Sonuçta Jacques de Molay Ekim'de Fransa'ya gitmek üzere hazırlanıyordu. Büyük kumandan Raimbaud de Caromb'un dışında tarikatın bütün yönetim kademelerini adada bırakıyor ve Mareşal Aymon d'Oiseley'i yokluğunda kendisine vekâlet emesi için görevlendiriyordu. Ne zaman? 20 Ekim'den önce mi? O güne ait tarihli bir mektupta (Pierre de Saint-Just'e ülkeye dönmesi için verilen izinle ilgili bir yazı) Aymon d'Oiseley yeni unvanını kullanıyordu³². Bu gerek eyaletlerde gerekse merkezde yapılan, alışlagelmiş bir uygulamaydı. Ama bu bize Jacques de Molay'ın hareket tarihi hakkında bir şey söylemiyor.

Berenguer de Cardona bize doğru yolu göstermektedir.

O hâlde bu yolu biraz takip edelim. Kıbrıs'a dönmek üzere 10 Ağustos 1306'da, öngördüğünden daha geç yola çıktı³³. Limasol'a geldiği 8 Ekim'den önce Magosa'da adaya ayak bastı. Orada, Batı'ya gitmek üzere hazırlanan üstat (Jacques de Molay) ile görüştü. Onunla üç gün geçirdi, sonra üstat hareket etti. Kıbrıs'ta yapılacak bir şey olmadığına kanaat getiren Berenguer de gitmeye karar verir. Ama Magosa'dan gemiye binmeden önce sıtma nöbetlerine tutulur; gidişini erteler, Limasol'a döner, tedavi görür ve iyileşir. Gemiye biner, ama kış olduğundan gemisi Girit'te Kandiye'de kışlamak zorunda kalır. Oradayken Katalonya'daki biraderlerine Kandiye'yi 1307 Mart'ında terk edeceğini yazar ve Paskalya'da Barselona'da olmayı umduğunu belirtir³⁴. Bu da gerçekleşir.

Şu hâlde Jacques de Molay 11 Ekim'den sonra ve 20 Ekim'den (Aymon d'Oiseley'in büyük üstada vekâlet ettiği bilinen ilk eylem tarihi) önce yola çıkmış olmalıdır. Bu durum kendisine en

31 P. V. Claverie, *L'ordre du Temple...*, c. II, s. 218.

32 ACA, Canc., Pergamine Jaime II, 172, no. 2237: Pierre de Saint-Just'ün lehine bir mektup; yayınlayan A. J. Forey, "Letters...", s. 167.

33 A. J. Forey, "Letters...", s. 154, not 51 AHN (Madrid)'de zikredilen askeri tarikatlar bölümü, San Juan, Legajo 310, doc. 18. Bkz. ayrıca A. J. Forey, *a.g.e.* (not 23), s. 154.

34 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 139, no. 242.

erken Kasım sonunda, ama kesinlikle Toussaint'de değil (1 Kasım) Fransa'ya gelebilecek zamanı bırakır. Foulques de Villaret ise daha geç yola çıkmış olmalıdır, zira 3 Kasım'da Limasol'da bir meclis toplamıştır.

Jacques de Molay hareket ederken Poitiers'de yapılması öngörülen görüşmenin belirsiz bir tarihe ertelendiğini bilemezdi: aslında papa Ağustos sonunda hastalanmış ve bütün görüşmelerini ertelemişti. Çeşitli mektuplarında bu konuya değinir ve 5 Kasım'da durum aynıdır³⁵. Jacques de Molay Fransa'nın güneyinde karaya çıktığında durumu öğrenir.

Büyük üstat Kıbrıs'ı terk ederken güven içindeydi: ciddî olarak Haçlı seferi konusu tartışılacaktı; böylece kendisi geri çevirirse tarikatların birleşmesinin olmayacağına inanmaya devam ediyordu. Hiç şüphesiz büyük bir değerlendirme hatası yapıyordu; Fransa'ya ayak bastığında hiç aklına getirmedığı bir meseleyle yüzleşmek zorunda kalacaktı: tarikatını hedef alan söylentiler. İşte bu, kendi konumunu tehlikeli şekilde zayıflatıyor ve her türlü birleşme meselesinin dışında doğrudan Tapınak'ın varlığını tehdit ediyordu.

35 Baluze, c. III, s. 61 ve 72.

Fransa kralının ağının içinde

Jacques de Molay 1306 Kasım'ında veya Aralık'ında, belki de 1307 başında çok muhtemeldir Marsilya'da karaya çıktı. Fransa Krallığı'na ait olmayan bu limanda, başında Doğu'ya giden bütün insan, mal ve para aktarımını denetleyen bir geçiş üstadının bulunduğu uzun zaman önce kurulmuş bir Tapınak altyapısı vardı. Marsilya Batı Akdeniz'de Tapınak gemi seferlerinin en önemli uğrak limanıydı. Molay indiği anda papayla Poitiers'de buluşmanın imkânsızlığını hemen anlamış olmalıdır. Daha sonra hareket etmiş olan Hospital üstadı ancak Ocak başında gelmiş olabilir. İngiltere Kralı I. Edward 8 Şubat 1307 tarihli mektubunda ona, "Roma sarayında [Poitiers'de] kendisini size takdim etmek üzere" İngiltere Hospital Başrahibi William of Tothale'e deniz yoluyla gitme izni verdiğini bildirir¹. Demek ki I. Edward Villaret'nin o dönemde Poitiers'de olabileceğini düşünmekteydi; ama gerçekten orada mıydı? Papayla toplantı daha sonraki bir tarihe ertelendiği göz önüne alındığında bu biraz şüphelidir; üstelik Villaret Nisan ayında Napoli'de olabilirdi². Anlaşılan Villaret hakkında tahminlere kalmışız ve Molay hakkında hiçbir şey bilmiyoruz!

Papa kabullerine 1307 Ocak'ında yeniden başlamıştı; kendisinin yeni buluşma tarihi olarak aynı yılın Mayıs ayını öne sürdüğü düşünülebilir.

Molay'ın 1306 Aralık'ı ile 1307 Mayıs'ı arasında ne yaptığı hiç bilinmemektedir. Paris'te Chandeleur'de bir meclis toplanmış

1 CH, c. IV, s. 139, no. 4738.

2 A. Luttrell, "The Hospitallers and the Papacy, 1305-1314", *a.g.e.*, s. 102.

olmalıdır (2 Şubat 1307). Mahkeme sırasında sorgulanan Ponsard de Gisy'ye göre bu meclise Hugues de Pairaud başkanlık etmiştir; Molay orada mıydı? Ponsard de Gisy'nin ifadesi bunu ne doğrulamakta ne de inkâr etmektedir; üstelik tarih de müphem şekilde gösterilmiş, 1307 yılını tahminî bırakmıştır³. Üstelik büyük üstadın Fransa Krallığı eyalet kumandanlıklarına, mesela bir kabul töreni için geçtiğine dair de bir iz yoktur; törenlerden birine katılmış olsaydı durum mahkeme tutanaklarında muhakkak yer alırdı. O zaman ait herhangi bir vakayinamede olası yer değiştirmelerden söz edilmemektedir. Jacques de Molay'ın bu ikinci gezisinde denetim veya kontrol seferi yapmayı düşünmüş olması pek kesin değildir; en azından papayla buluşmadan önce: büyük üstada hitap eden ve 23 Mayıs 1307 tarihini taşıyan mektubunda Pierre de Saint-Just, yerel biraderlerden aldığı haberlere göre bazı sıkıcı olayların olduğu bilinen Kastilya ve Portekiz'e üstadın ziyaret niyetinde olmasından duyduğu hoşnutluğu yazmaktadır⁴. Kısacası o sıralar ne yaptığı hakkında hiçbir bilgi yoktur. Ayrıca, Fransa'ya ayak bastığından itibaren kendi tarikatını ilgilendiren söylentilerden haberdar olmadığı da pek düşünülemez.

Söylentiler

Böylece Jacques de Molay karşılaşacağını hiç ummadığı bir problemle yüz yüze gelmiş oluyordu. Tarikat hakkında dolaşan söylentiler, uzun zamandır sadece Tapınakçılar için değil Hospitalcilere ve diğer askerî tarikatlara karşı, hatta bütün dinî tarikatları kapsayacak şekilde dile getirilen eleştirilerin çok ötesindeydi⁵: kurum, kibir, açgözlülük, iyiliksever davranış yokluğu (Tapınakçılar için). Mahkemenin Tapınakçı olmayan bir tanığına inanmak gerekirse Jacques de Molay, Marsilya Tapınak kumandanı tarafından yazılan mektuplarla tarikatının üzerinde ağırlaşan tehditlerden bilgilendirilmişti. 27 Ocak 1311 tarihinde

3 Mich. I, s. 39.

4 H. Finke, *Papsttum*, ct. II, s. 37, no. 24.

5 A. Demurger, *Chevaliers du Christ...*, 13. bölüm; H. Nicholson, "Jacquemart Gélée's Renart le Nouvel: The Image of the Military Orders on the Eve of the Loss of Acre", *Monastic Studies*, no. 1.

Paris'teki Papalık komisyonu önünde ifade veren Lyon Kilise Bölgesi rahiplerinden Etienne de Neyrac, Lyon'da Tapınakçıların tutuklanması sırasında (bütün krallıkta olduğu gibi 13 Ekim'de) Kilise dışı bir memurun tutuklandığını ve kraliyet polisinin onun üzerinde çıkan Marsilya liman üstadı tarafından kaşelenmiş iki çift mektuba el koyduğunu anlatır⁶. İlk mektuplarda Marsilya üstadı büyük üstada, tarikat ile biraderlerin papa ve kral nezdinde ağır ithamların hedefi olduğunu bildirir: kendisine uyanık olmasını ve kralın nezdinde girişimde bulunarak onu Tapınak'ın davası lehine döndürmesini tavsiye eder. Diğer mektuplar, tutuklandıktan sonra tarikatı aşağıladıkları ve dolayısıyla tarikata yönlendirilen suçlamaları başlatmış olabilecek Gaskonya şövalyelerine suçlama getirmektedir. Tutarsızlıklarla doldurulmuş tek tanıklık; mahkemede verilen ifadeleri her zaman bir kenara atmak yerine bunları iki defa okumak gerekir! Marsilya liman kumandanının büyük üstadı mektuplarla bilgilendirmesi oldukça gariptir, zira Marsilya'dan geçtiği sırada onu bizzat görüp bilgilendirebilirdi; tabii ki bu son sav bir tahmindir. Ama bakın daha tuhafı burada: mektuplar 13 Ekim'de Lyon'da ele geçiriliyor, bunun anlamı mektupları taşıyan kişiyi birkaç gün önce Marsilya'yı terk etmiş olmasıdır; demek ki liman üstadı, âmirini onun Fransa'ya gelişinden hemen sonra değil de çok daha sonra, tam Tapınakçılar 1307 Ekim'inde tutuklanmadan hemen önce uyarmayı uygun bulmuş! Bunun bir anlamı yoktur. O sırada Jacques de Molay'ın yapacağı pek bir şey kalmamıştı.

Bununla birlikte tanık bu mektuplar hikâyesini tamamen uydurmuş da olamazdı (üstelik olaylar henüz çok yeniydi ve hafıza yanılması da denemezdi). Ancak aslından değiştirilmiş ifadeler olmalıdır. 27 Kasım 1309 tarihinde Papalık komisyonu önündeki ifadesinde Ponsard de Gisy, kendisine göre Tapınak'a problem çıkartan dört hainin adını verir: rahip Guillaume Robert, Montfaucon manastırı âmirlerinden Esquieu de Floyrac de Biterri, Mas d'Agen manastır âmiri Bernard Pelet ve Gisors'dan gelmiş olan şövalye Gérard de Boyzol⁷. Acaba bunun, yukarıda

6 Mich. I, s. 458.

7 A.g.e. I, s. 36-37.

adı geçen Gaskonya şövalyeleri ile bazı ilintisi var mıdır⁸? Bu konuya gene geleceğim. Ne olursa olsun tarihçi, Jacques de Molay'ın, -gelişinden bir süre sonra (bunun altını çiziyorum)- bu yolla olan bitenden haberdar edilmiş olduğunu belirtmek için bu metne dayanamaz.

Büyük üstadı bilgilendirmek için bir sürü yol vardı. Böylece, Raoul de Gisy (Ponsard de Gisy ile karıştırmamak gerekir) Tapınakçıların tutuklanmasından hemen önce kідemsiz bir biradere Tapınak'ın hatalarını (dolayısıyla namussuzluklarını), “bu konudan bahsedildiğini duymadan önce” itiraf etmiş olmalıdır⁹! Kısa süre sonra, hep Lyon yakınlarında Hugues de Pairaud ile karşılaşmış ve kendisinden bu hataların giderilmesi için çare bulmasını istemiş olmalıdır. Hugues de Pairaud kendisine “deniz ötesinden gelecek olan büyük üstadın varışını beklediğini ve eğer bu üstat söylenen hataları sonlandırmak istemezse bunu kendisinin yapacağına dair yemin [...] ettiği” şeklinde cevap vermiş olmalıdır. Bir defa daha tanık hafıza problemlerinden sıkıntılı olmalıdır: ona göre “Tapınakçıların tutuklanmasından az önce” 1306 yılına denk gelir, yani büyük üstat Kıbrıs'tan gelmeden önceye!

Nihayet papanın 1305 sonundan beri bu söylentilerden haberdar olduğu da bilinmektedir; hâlbuki yanında bir Tapınakçı bir oda hizmetçisi vardı. Hiçbir şey bilmediğine inanmak mümkün mü? Jacques de Molay'ın onunla karşılaşmadığı düşünülebilir mi?

Bu söylentilerin kaynağı ve yayıcıları hakkında, kısmen göz ardı edilmesi gereken fantezilere dayanan iki metin vardır: Floransalı vakanüvis Villani ve V. Clément'in hayatını kaleme almış Béziers'li bir ruhban Amaury Augier¹⁰. Villani'ye göre, Toulouse bölgesinde Montfaucon manastır başrahibi¹¹ olan ve bir krallık

8 Bkz. not 6.

9 Mich. I, s. 401-402.

10 Villani, *Cronica*, c. 4, Floransa, 1845 (yeni baskısı. Frankfurt, Minerva GM-BH, 1969, c. 2, Livre VIII, 92, s. 123; Baluze, c. II, s. 89-106: *Sexta vita Clementis V auctore Amalrico Augerii de Biterris*. Piton'un özlü bir incelemesi-ne konu olmuşlardır, “À propos des accusations contre les Templiers”, ROL, no. 3, 1895, s. 423-432.

11 Toulouse bölgesinde Montfaucon bulunmaz; Tapınakçı terminolojisinde başrahip ifadesi çok ender kullanılır. Mesela Paris gibi Tapınak'ın önemli

şatosuna hapsedilmiş olan bir Tapınakçı, kendisiyle birlikte hapsedilmiş olan Floransalı Noffo Dei'ye Tapınakçıların hatalarını ve kötülüklerini anlatmış olmalıdır; bu Noffo Dei de öğrendiklerini aktarmıştı¹². Augier'ye göre Béziers'li bir burjuva olan Esquieu de Floyrac, dönek bir Tapınakçı ile birlikte aynı zamanda hapsedilmişti; karşılıklı olarak itiraflarda bulundular ve Tapınakçı ona Tanrı'ya ve iman birliğine karşı tarıkatta işlenen günahları açıklamış ve "tarikata girişte ve sonra birçok kötülükler yapılmış olduğunu" itiraf etmişti. Kendisini kurtaracak bir şeyler öğrendiğini fark eden Esquieu de gardiyanlarından kendisini kralın huzuruna çıkarmalarını istemiş ve krala her şeyi anlatmıştı¹³.

Bu verileri, "Montfaucon Başrahibi Esquius de Floyrac de Bitteris"i Tapınak'ın ihbarcılarında biri olarak gösteren Ponsard de Gisy'nin tanıklığıyla nasıl uzlaştırmak gerekir; ayrıca söylentilerin kaynağı olarak Gaskonya'yı gösteren ve Tapınak'ın ihbar sorumluları olarak Gaskonları itham eden Marsilya liman üstadının tanıklığı da göz önüne alındığında durum daha da anlaşılabilir oluyor.

Ponsard de Gisy tarafından ihbar edilen dört "hain" David Bryson ve Jacques Clemens tarafından belirlenmiştir¹⁴. Rahip Guillaume Robert, çoğunlukla ifade edildiğinin tersine, Fransa sorgucusu (enkizitör) ve kralın günah çıkarıcısı Parisli Gauillaume değildir. Kendisi, Tapınak meselesine karıştıktan sonra karşılaştığı tehlikeler yüzünden haklı olarak 15 Şubat 1311 tarihinde kralın koruma mektupları verilmiş, Bergerac'ta Saint-Martin Benedikten Kilisesi'nin rahiplerinden biridir. Bernard Pelet, Mas d'Agenais başrahibi ve İngiltere kralı ile Guyenne dükünün danışmanı bir kilise adamıydı: efendisini ve danışmanlarını meselenin başlangıcında öğrendiklerinden haberdar etmek üzere

---

bir hanesinin rahip biraderine söylenirdi; ama Le Mas d'Agen ve Montfaucon şüphe uyandırmaktadır.

12 Villani, *a.g.e.* (not 10).

13 Baluze, *a.g.e.* (not 10), s. 93-94

14 J. Clémens, "La rumeur agenaise de l'enfermement templier au début du XIVe siècle", *Revue de l'Agenais*, c. 123 (1996), s. 219-234 ve c. 124 (1997), s. 23-40; D. Bryson, "Three traitors of the Temple: Was their truth the whole truth?": J. Burgtorf, P. W. Crawford, H. J. Nicholson (éd.), *The Debate on the Trial of the Templars*, Ashgate, 2010, s. 97-103.

Londra'ya gitmişti. İngiltere Kralı II. Edward, Fransa kralına gönderdiği 30 Ekim 1307 tarihli mektubunda Bernard Pelet'nin ziyaretini doğruluyor ve söylentinin Agenais'de (Gaskonya) çıktığını belirtiyordu¹⁵. Gisors'da tutuklu bulunan Şövalye Gérard de Boyzol iki farklı şekilde kimliklendirilmektedir: Andrivaux kumandanı Gérard de Lavergne veya daha akla yakın olarak, Cahors yakınlarında Bastit kumandanı olan Gérard de Causse (sorgulama tutanakları en uzun ve ayrıntılı olan kişidir). Adı geçen Gérard de Causse 1307'de Poitiers'de büyük üstadın ve Hugues de Pairaud'nun yanındaydı. 1307'de Paris'te sorgulandıktan sonra, 1308 başında bir grup Tapınakçının tutuklu bulunduğu Gisors'a aktarılmış olabilir.

Geriye kalan Esquieu de Floyrac veya Floyrac de Biterris, vakayinamelerin Béziers'li burjuvası değilse bile tanınmaz birisi de değildi. Tapınakçı değildi, Montfaucon başrahibi de değildi, çünkü Toulouse bölgesinde Montfaucon yoktu. Buna karşılık Limoges'da, Périgord'da Saint-Martial'a bağlı bir Montfaucon manastırı vardır. Adı geçen Esquieu de Floyrac'ın o Montfaucon manastırının başrahibi olmasında hiçbir engel yoktur. Nitekim Esquieu Agenais kökenliydi: Laplume bölgesinde "Biterris" diye bir yer vardır ve Agen'e bir piskoposluk meclis üyesi veren Biterris diye bir aile de mevcuttur; Agen'de bir mahallenin adı da Floyrac'tır. Esquieu'nün kendisi, Aragon Kralı II. Jacques'a yazdığı bir mektupta meselenin başında kendisinin olduğunu söylemiştir. Tabii ki kendisine inanmak gerekir. 1308 başında yazılmış olan bu mektupta, 1305 başında Lerida'ya gelerek krala Tapınak tarikatı hakkında bilgi vermek istediğini hatırlatıyordu. Kral o zaman dediklerine inanmamış ama, söylediklerini kanıtlayabilirse kendisini ödüllendireceğini belirtmiş. 1308'de Esquieu alaycı bir tavırla krala sözünü hatırlatıyordu¹⁶.

Böylece Esquieu de Floyrac açıklamalarını Fransa kralına da anlatmış o da her zaman yaptığını yapmıştı: tek kelime etmeden ve hiç şüphesiz fazla inanmadan onu dinlemiş, sonra Guillaume de Nogaret'yi olup biteni öğrenmesi için görevlendirmişti¹⁷. Kral,

15 J. Clemens, "La rumeur agenaise...", (not 14), c. 123, s. 231-232.

16 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 83.

17 G. Bordonove, *La Tragédie des Templiers*, Paris, 1993, s. 95.

1305 Kasım'ında Lyon'da taç giyme töreni sırasında rastladığı Papa V. Clément'a bilgi vermişti. Hiç vakit kaybetmeyen Guillaume de Nogaret hemen soruşturmaya başlamıştı: önce tarikatla ilişkisi sona ermek üzere olanları ve kovulanları sorguya çekmişti; hiç kuşkusuz henüz neye hizmet edeceğini bilmediği ama günü geldiğinde işe yarayacağından emin olduğu bir dosyayı besleyebilmek için tarikata köstebekler sokmuştu.

Böylece Tapınak olayı başlatılmış oluyordu, ama bu aşamada kral ve çevresi tarafından kendiliğinden bir dava olmaktan öte daha çok papa ve Kilise üzerinde baskı kurma aracı olarak tasarlanmıştı. Kralın ve başta Guillaume de Nogaret olmak üzere (çünkü Anagni suikastına doğrudan karışmıştı) başlıca danışmanlarının takıntısı bu ağır suçun üst üste gelen sıkıntılarını silmek ve Papa VIII. Boniface'ın hatırasının mahkûm edilmesini sağlamaktı¹⁸. Pek tabiidir ki 1305 Tapınak'ın ortadan kaldırılması henüz programlanmamıştı.

Bu söylentilerde neler dile getiriliyordu? Kralın tutuklanma sırası içinde önceden yer alan suçlamaların açıkça ortaya konması için yargı sürecinin başlamasını beklemek gerekecekti: 12 Ağustos 1307 tarihli *Faciens misericordiam* Papalık talimatnamesi, biri kişilere karşı yöneltilmiş 87 veya 88 suçlama, diğeri tarikata yöneltilmiş 127 suçlama içeren çift liste hazırlamıştı¹⁹. Bu listelerde geleneksel olarak bilinen suçlamalar -sadaka ve iyilikseverlik meselesi, meclis oturumlarının gizliliği, zenginlikler, kurum, vb.- ile imanla ilgili -İsa'nın inkârı, haç üzerine tükürme, dinî ayin sırasında kutsama noksanlığı- veya davranışları ilgilen-diren -açık saçık öpüşmeler, oğlancılık, puta tapınma- çok daha ağır yeni suçlamalar da yer alıyordu.

Bir an için daha önce zikredilen Ponsard de Gisy'nin tanıklığına geri dönüyorum, çünkü bu sorgulayıcıların en çok üstünde

18 Bu konuda bkz. J. Théry'nin yeni analizleri: "Une hérésie d'État: Philippe le Bel, le procès des "perfidés templiers" et la pontificalisation de la monarchie Française", *Médiévales*, c. 60 (2011), s. 157-186; A. Chevallier (dir.)'de yeniden ele alınmış ve genişletilmiştir: *La Fin de l'ordre du Temple*, Montpellier, 2012, s. 63-100.

19 Bkz. 127 madde için M. Barber: "Le procès des templiers", s. 275-279, ve G. Bordonove: *La Tragédie des templiers*, s. 217-224. Her iki çeviri Mich. I, s. 89-96'da yer almaktadır.

durduğu tarikata giriş ritüeli meselesi hakkındadır: bu meselenin ve genellikle kimlik belirlemeden hemen sonra, sorulmadığı tek bir sorgulama bile olmayacaktır. İsa'yı inkâr, haç üzerine tükürmek veya haçı çiğnemek İsa'nın vücuduna zarar verme, onu bir defa daha haça germedir. Hiç şüphesiz ayrıntılarında doğru olmasa bile Ponsard de Gisy'nin tanıklığı gerçeğe yakın durmakta, Tapınakçıların bu konu açıldığında kusurlu ve rahatsız görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu, onların bu hareketleri yapmış olmasından değil, ama zorlanarak ve mecbur kalarak itiraf etmelerinden suçlayıcıların sonuç çıkaracağını anladıklarından kaynaklanmakta ve hemen bu ithamları hafifletme yolunu seçmeye çalışmalarıdır: kalple değil, sözle inkâr etmişler; haçın üstüne değil üzerinden aşırarak tükürmüşlerdi. Böylece suçlayıcılar için söz konusu giriş ritüeli üzerinde durarak yarayı kaşıma fırsatı çıkmış oluyordu. Bu yöntemi diğerlerine olduğu gibi Jacques de Molay'e uygulayacaklardı.

1306-1307 yılları içinde, kral tarafında olduğu kadar papa tarafında da Tapınak hakkında bazı kararlar alınması fikri iyice belirgin olurken, Fransa'da bulunan Jacques de Molay'in davranış ve eylemleri pek tabii özel bir ağırlık oluşturunca. Kral, papa ve krallığın Tapınakçıları ile olan ilişkileri, belirleyici olmamakla birlikte olayların akışını etkileyecekti.

Jacques de Molay ve Yakışıklı Philippe

1292'de, Fransa kralı arzu etmesine rağmen Jacques de Molay'in seçilme sürecine müdahale edecek ağırlığı koyamamıştı. Molay'in herhâlde son seyahati sırasında, özellikle tarikat meclislerine başkanlık yapmak üzere Paris'e geldiği sırada Fransa kralıyla buluşma fırsatı olmuştur, ama buna dair bir hiçbir kanıtımız yok. Dolayısıyla her türlü şey kurgulamak mümkündür, ama ben kaçınacağım! O sıralar kral ile Tapınak, kral ile büyük üstat arasında şu iki konu hariç bir ihtilaf vesilesi görünmüyordu:

- Sicilya yüzünden Fransa ile Aragon arasındaki ilişkiler konusu. Oysa bu sahada durum sakinleşmek üzereydi, çünkü Aragon Kralı II. Jacques ve Sicilya Kralı (gerçekte sadece Güney

İtalya Kralı) II. Charles d'Anjou yakınlaşma süreci içindeydiler ve 1298'de anlaşma yapma noktasına geleceklerdi (II. Jacques'ın kardeşi Sicilya Kralı Friedrich'e karşı!)²⁰; 1302'de Caltabellato barışı anlaşmazlığa son verecekti.

- 1291'de Papa IV. Nicolas tarafından istenen ve ileride değişeneğim tarikatların birleşmesi meselesi. Jacques de Molay'ın tutumundan bilindiği kadarıyla bu birleşmeye şiddetle karşı olan Molay'ın kralla bu mesele üzerinde konuşmuş olması durumunda anlaşmazlığa düşecekleri kesindi. Ama 1295-1296'da Fransa kralının bu konudaki duruşu henüz netleşmiş değildi; her hâlükârda VIII. Boniface'ın papalığı altında bu mesele gündemde değildi.

1300'e doğru Tapınak ile kral arasında ciddi bir çatışma fırsatı ortaya çıkmış gibi duruyor. Bunun kaynağı Fransa kralı ile Papa VII. Boniface arasındaki sürtüşmenin sonucudur²¹. Bu anlaşmazlık gittikçe kızıştı ve daha önce belirttiğimiz olaya, 7 Eylül 1303 tarihindeki "Anagni suikastına" yol açtı: VIII. Boniface'ın hasımları Colonna'nın iki kardinali Guillaume de Nogaret ile birleşerek papayı Anagni'deki sarayında tutsak ve tehdit ettiler. Guillaume de Nogaret'nin görevi, içinde sapkınlık da olan çeşitli suçlara karşı savunma yapması için papayı Fransa kralının istediği bir kurul önünde yargılanmasını sağlamaktı. Anagni halkının ayaklanması saldırganları vazgeçirmeye zorladı, ama papa takip eden aylar sonunda öldü. Pek tabiidir ki Fransa kralı ile danışmanları Fransa'da papayı kötülemek ve kendi davalarını desteklemek üzere yoğun bir propaganda kampanyası yönetmişlerdi. 1302'de Paris'te bir halk meclisi toplandı (halk meclislerinin ilk taslağı sayılabilir). Dinî tarikatlar, piskoposlar, kilise görevlileri genel olarak şunların arasında seçim yapacaklardı: Kilise başına veya kralla sadakat. Cîteaux Başrahibi Jean de Pontoise papaya sadık kaldı; bu tek aykırı davranışını kısa bir hapis cezasıyla ödetti²².

Tapınak'ın davranışı ikircildi. Büyük üstat ile tarikatın Kıbrıs yönetimi müdahale etmemiş gözüküyor. Jacques de Molay'ın

20 Bkz., örnek olarak Jacques II'nin 1299'da Napoli'den Tapınak büyük kumandanı Florent de Ville'e yazdığı mektup; ACA, Canc., Reg. Jaime II, 265, f. 204; H. Finke, AA, c. 1, s. 55-56, no. 41.

21 Bkz. J. Favier, *Philippe le Bel*, Paris, Fayard, 1999; ve özellikle J. Coste, Boniface VIII en procès, Rome, l'Erma, 1995.

22 Nangis, s. 336 ve 341; Guizot, s. 247-248 ve 252.

VIII. Boniface ile iyi ilişkiler sürdürdüğü biliniyordu; üstelik 1302 yılında, Moğol ittifakı stratejisi döneminde idik: Tapınak'ın papa'ya ihtiyacı vardı.

Buna karşılık Fransa'da Tapınakçılar seçim yapmak zorundaydılar. Fransa müfettişi Hugues de Pairaud, 1302'de bütün Hristiyan âleminin bütün piskoposları ve tarikat önderleri gibi papa tarafından Roma'ya davet edilmişti. Fransa kralı kendi krallığının piskoposlarının ve diğer ruhban ileri gelenlerinin Roma'ya gitmesini yasakladı; birçoğu kralın emrine uymadı; Hugues de Pairaud itaatsizlik etmedi, Roma'ya gitmedi, ama kendisini temsilen yeğeni Hugues de Chalon'u gönderdi. Halk meclisinin toplanması sırasında Pairaud krallığın tarafını tuttu. "En düşük hizmeti" yapmış diyelim; 13 ve 14 Haziran 1303 tarihinde, Guillaume de Plaisans'ın VIII. Boniface'a karşı suçlama maddelerini okuduğu Louvre'da gerçekleşen oturumlardaki tutanaklarda, papayı yargılamak üzere kurula katılmaya davet edilenler arasında yüksek rütbeli papazlar, başpapazlar ve tarikat önderlerinin adı da geçer. Ama bu metinlerin toparlanıp yayınlanmasından sorumlu Jean Cost'un belirttiği üzere, yüksek rütbeli papazlar (Guillaume de Plaisans'ın aksine) papanın kanonik unvanını korumuşlar, böylece kendilerinin zorlandığını anlatmaya çalışırken papanın suçluluğu konusunda peşin yargıya varmamışlardı (gene burada da Plaisans ile ters düşmüşlerdir); nihayet suçlayıcı olarak davranmayı reddetmişlerdir²³.

Büyük üstat ile Fransa müfettişi arasında, kral ile danışmanları nezdinde fark edilmez olarak kalamayacak bir çeşit görevlerin dağılımını mı düşünmek gerekir? Bunu doğrulayacak hiçbir şey yoktur. Her ne olursa olsun, Jacques de Molay Kıbrıs'ta bulunduğu, bir şekilde uzaktan Haçlı seferi yapma imkânları ve tarikatların birleşmesi konularında tartışmaya devam edildiği sürece hiçbir şey meydana gelemezdi. Zaten 1304 Haziran'ında Yakışıklı Philippe krallığındaki bütün Tapınak mülklerini teyit ediyordu. Kullanılan ifade sıcaktı, hiçbir şey fırtınayı işaret

23 B. Frale, *L'ultima battaglia dei Templari*, s. 21; J. Coste, *a.g.e.* (not 21), s. 169-17: piskoposların, başrahipleri ve *frater Hugo, visitator domorum ordinis militie Templi ac Sancti Iohannis Hierosolymitani in Francia et Sancti Martini de Campis parisiensis priores... takvimi*.

etmiyordu²⁴. Ama büyük üstat Fransa'ya gelince her şey değişti; söylentiler yola çıktı ve kral ile danışmanları mekanizmayı devreye aldılar. 1305 Kasım'ında başlayarak kral konuyu papaya açtı. O zamana kadar kral ile Tapınakçılar arasında üstü örtülü kalan problemler su üstüne çıktı.

Hangi problemler? Tam olarak hangileri? Doğal olarak Haçlı seferi ve tarikatların birleşmesi aklımıza gelmekte. Bunlar eski ve genel problemlerdi bunlara yeniden döneceğim. Ama Fransa'ya ayak basar basmaz Molay'ın suratına çarpılan başkaları da vardı; özellikle büyük üstat ile kralı karşı karşıya getiren Tapınak'ın ve kralın Paris'teki hazinedarı Jean du Tour'un kaderi konusundaki anlaşmazlıktır. Tır Tapınakçısının vakayinamesi bunun hakkında kısa ve canlı bir metin sunmaktadır. Ama buna güvenilir mi?

Tapınak hazinedarı olayı

Sözü Tır Tapınakçısı'na bırakalım:

Bu Tapınak Üstadı Jacques de Molay Batı'ya geldiğinde papa ile kardinallere oldukça hasis davrandı; [...] çünkü Paris'teki Tapınak hazinedarının Fransa kralına çok büyük tutarda [400.000] altın florin verdiğini öğrenmişti. [...] Bunu öğrenen üstat hazinedarı [tarikattan] kovdu, o da krala giderek durumu anlattı ve kendisinden manastıra geri dönmesini sağlaması için rica da bulundu... Kral onu geri döndürmeyi başaramayınca papadan üstat nezdinde girişimde bulunmasını istedi; papanın mektubunu alan hazinedar bizzat bunu üstada götürdü, o da mektubu olduğu gibi şömineye atarak yaktı...²⁵

Kral bundan hiç hoşlanmadı. Papa üstattan hemen Paris'ten Poitiers'ye gelmesini istedi ve kendisine kurallar kitabının örneğini gönderdi. Tır Tapınakçısı bu olayı doğrudan Tapınak'a karşı başlatılan takibata bağlar.

Bu hikâyede belirsizlikler ve acayıplıklar vardır, ama bir defa daha her şey yanlış değildir.

²⁴ ANF, K 37 c, no. 35.

²⁵ T.T., s. 329-330, parag. 695. Amadi yeniden ele aldı: s. 280-281 ve F. Bustron birkaç ayrımı ekledi: s. 163-164

Jean du Tour -buradaki Genç Jean du Tour'dur- Tapınak'a 1275'te girmişti; Maurepas'da²⁶ amcası ve o sıralar Paris Tapınak hazinedarı olan (1271'den öldüğü 1281'e kadar) Yaşlı Jean du Tour tarafından tarikata kabul edilmişti. Genç Jean du Tour da 1287 veya 1289'da hazinedar oldu. Söylendiği üzere krala muazzam bir servet olan 400.000 florini üstada danışmadan vermişti. Oysa Tapınak'ın tüzüğü açıktır: bu büyüklükte bir servet onun izni olmadan kimseye verilemezdi. Bu hatayı öğrendikten sonra büyük üstat, gene Tapınak kuralına uygun bir şekilde hatalı kişiyi tarikattan çıkarmıştı²⁷. "Sürelî" olan dolayısıyla kaldırabilecek olan tarikat giysisinin kaybedilmesi, haneden (manastırdan) uzaklaştırmadan daha hafif bir ceza oluyordu. Eğer her şey anlatıldığı gibi cereyan ettiyse, tarikatın kurallarını uygulamaktan başka bir şey yapmayan büyük üstatta kusur görmek hiç de uygun değildir.

Her türlü görüşten önce Tîr Tapınakçısının hikâyesini analiz edelim: Jacques de Molay önce papayı görüyor ve ona karşı hasis, eli sıkı davranıyor; sonra Paris'e gidiyor, hazinedarının hesaplarını inceliyor ve krala yapılan kural dışı ödünç ödemeyi fark ediyor; Jean du Tour'a yükleniyor ve onu tarikattan kovuyor. Kral, du Tour'un lehinde müdahil oluyor (bunu anlamak kolay, zira Jean du Tour "onun" da hazinedarıdır!) ve büyük üstat ona da uygun olmayan bir dille karşı çıkıyor. Yaptığı hareket kral tarafından desteklenen Jean du Tour papadan kendisinin 'tarikata yeniden dönmesini sağlayan bir mektup elde ediyor. Paris'te bulunan Molay'e bu mektubu götürüyor; o da mektubu ateşe atıyor. Böylece Jacques de Molay papaya karşı cimrilikten, hazinedarına karşı büyük hiddetten, kral nezdinde kabul edilemez davranışlardan (yazılı veya ağır sözlerle?) ve nihayet papaya karşı hakaretamiz bir öfke hareketinden dolayı suç işlemiş gibi oluyor. Bunu yaparak papa, kral ve tarikatının önemli şahsiyetlerini kendisinden uzaklaştırmış oluyor. Bir tek adam için bu kadarı fazla değil mi?

Bu hikâyeye inanmak gerekirse Jacques de Molay'ın sonunda pes ettiğini de kabul etmek gerekir: onun tarafından tarikattan

26 Yvelines bölgesinde il.

27 R.T. 2, s. 77-78, parag. 80; s. 159-160, parag. 250-251; s. 286, parag. 460; s. 310, parag. 598.

atılan Jean du Tour'un sonunda yeniden tarikata girmiş olması gerekirdi, zira 13 Ekim 1307 günü başlayan büyük baskın sırasında Tapınakçı olarak tutuklandı ve 26 Ekim'den itibaren, yani Jacques de Molay'den iki gün sonra Fransa enkizitörü tarafından sorgulanmaya başlandı²⁸. Yakışıklı Philippe kendi hazinedarı olduğu için bir Tapınakçıyı kurtardıktan sonra, hiç pişmanlık duymadan Tapınakçı olduğu için haznedarını inkâr mı etmiş oluyor?

Tir Tapınakçısının metni problemlidir. Ne bu vakayinamenin kalitesi ne de burada yer alan bilgilere atfedilen genel güvenilirlikten bahsedeceğim. Ancak şunu unutmayalım ki, Guillaume de Beaujeu'nün büyük hayranı olarak Jacques de Molay'i görmezden gelmektedir²⁹; üstelik, İtalyan Deniz Cumhuriyetleri dışında Batı meseleleri hakkındaki bilgileri çok açık değildir.

Batı tarih kaynaklarının ve özellikle Paris ve Roma saray ortamlarına yakın olan kaynakların bu olaydan söz etmemeleri dikkat çekicidir: Fransa Büyük Kroniklerinde, "Guillaume de Nangis'nin mirası"nda, Jean de Saint-Victor'da, Baluze tarafından derlenen *V. Clément'in yaşamları*'nda hiçbir söz yoktur. Buna karşılık, Tapınakçıların tutuklanmasını takip eden haftalarda Poitiers sarayında bulunan bir Aragonlunun yazdığı mektupta yer alan bilgiler Tir Tapınakçısının dediklerini kısmen kuvvetlendirir niteliktedir. Bu, muhtemelen 1307 Kasım'ında Ascò (Katalonya'da) kumandanına yazan bir Tapınakçı yakınıdır. Fransa'daki Tapınakçıların tutuklanmasının ve devamında Poitiers'deki toplantıların seyrini anlatır; papa ile Poitiers'de bulunan Tapınakçılar veya Jacques de Molay ve onunla birlikte hapiste olan Tapınakçıların karşılıklı konuşmalarını (hayalî mi?) anlatır. Yeri geldiğinde bu metinden gene bahsedeceğim. Burada sadece şu cümleyi vermek istiyorum: "Paris'ten gelen bir şövalye yardımcısı bana senyör üstadın Fransa kralına ağır ve kaba sözler sarf ettiğini belirtmek isterim"; hapishanede kral onu görmeye geldiğinde "birbirlerine çok sert ve ağır laflar etmişlerdir"³⁰.

28 Mich. II, s. 315-316.

29 Bu hayranlığını Rodos'un Hospitalciler tarafından ele geçirilmesi vesilesiyle uzun bir methiye düzdüğü Foulques de Villaret'ye kaydırduğu anlaşılmaktadır. Aslında Beaujeu ile Villaret arasında ortak özellikler vardı.

30 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no. 85; H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 58-59, no. 39'da yayınlanmıştır.

Çoğu zaman olduğu gibi burada da mesele gene kronolojiktir. Ne zaman olmuştur?

Aragonlunun tanıklığı olayları tutuklanma sırasına ve takip eden günlere bağlamaktadır; burada hazinedar problemleri söz konusu değildir. Göreceğimiz gibi, verdiği bütün bilgiler tutuklanmaya bağlıdır, öncesindeki şartlara değil; belki bunlar tutuklanmaya yol açmıştı. Ancak Yakışıklı Philippe'in onu tutuklattıktan bu kadar kısa bir süre sonra Jacques de Molay'ı hapishanede görmeye gelmiş olması olası mıdır? Pek değil, ama öyleyse, Jacques de Molay'in öfke patlaması o zaman anlaşılır olurdu!

Tir Tapınakçısının anlattıkları hazinedar ile olan olayı önceye almaktadır, çünkü bu olay Tapınak'ı ezip geçecek olan cehennemî mekanizmayı harekete geçirmişti. Önce Poitiers'de papa ile bir görüşmeyi (ilk olay) sonra Paris'e seyahati (hazinedara karşı hiddetlenme ve kralla kavga) ve nihayet Poitiers'ye papanın yanına geri dönüşü belirtir. Bu kronoloji, bazı metinlerden yeniden oluşturmayı başardığımız büyük üstadın 1307 Mayıs-Ağustos aylarındaki hareketlerine karşılık gelmektedir.

Ne var ki Jacques de Molay ile kralın gündemlerinden bilenleri karşılaştırmak gerekecektir. Fransakralı Poitiers'ye 21 Nisan 1307'de gelmiş ve 14 Mayıs Pentekot Yortusu'ndan sonra 16 Mayıs'ta papayla son bir görüşme yaparak geri dönmüştü³¹.

Papayla olan görüşmeleri esas olarak VIII. Boniface'ın hatırasına ait hızla başlamasını istediği yargılamayla ilintiliydi (bu koldan V. Clément söz edilmesini dahi istemiyordu); Tapınakçılar vakasını da belirtmiştir³². 14 Mayıs'ta Kral II. Jacques'ın Roma sarayındaki savcısı Jean Bourgogne efendisine çeşitli konularda bilgi vermek üzere bir mektup yazar. Poitiers'de Fransa kralının bulunduğunu, söylenenler hakkında fazla bir şey bilmediğini, sadece Yakışıklı Philippe'in V. Célestin'in aziz ilan edilmesini

31 Kral için bkz. É. Lalou, *Itinéraire de Philippe IV le Bel (1285-1314)*, 2 cilt, Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles-lettres, Paris, De Boccard, 2007, s. 289.

32 *Grandes Chroniques de France...*, c. VIII, s. 257: etkileyici ama yalan bir anlatım: "...Fransa Kralı Philippe Pentekot dolaylarında papa ve kardinallerle görüşmeye gitti ve orada, Tapınakçıların tutuklanması başta olmak üzere papa ve kral birçok konuda talimat hazırladılar."

istediğini ve VIII. Boniface'ın suçlu gösterilmesini arzu ettiğini anlatır. Nihayet, "Tapınak şövalye tarikatının üstadının yakında buraya geleceğini; aynı şekilde Kudüs Saint-Jean Hospital tarikatının üstadının da beklendiğini ve papanın, ısrarla söylendiğine göre iki tarikatın birleşmesiyle uğraşacağını ve onlarla birlikte bunu başaracağını umduğunu"³³ belirtir.

Kralın, iki üstadın gelişinden önce Poitiers'den ayrıldığı anlaşılmaktadır. Ama papanın yanında, görevleri VIII. Boniface'ı mahkûm ettirmek olan Guillaume de Nogaret ile Guillaume de Plaisians'ı bırakır. Jacques de Molay ile Foulques de Villaret'nin, Poitiers'de birlikte bulundularsa kralın iki danışmanı ile karşılaşmış olma ihtimali vardır³⁴. Jacques de Molay'ın 26 Kasım 1309'da Paris'te kurulmuş olan Papalık komisyonuna verdiği ifadesinin bir bölümü büyük üstadın Guillaume de Plaisians'ı tanıdığını sezinletmektedir: "Anılan Senyör Guillaume sevdiği ve sevildiği üstatla ayrıca konuştuğundan, şövalye olduklarından söylediklerine güvendiği"³⁵... Belki de bu "dostluk" Poitiers'deki kalışlarından kaynaklanmaktadır. Jacques de Molay 9 Haziran'da hâlâ oradadır: şehir hastanesinde kalmaktadır³⁶. Daha sonra Paris'e giderek 24 Haziran 1307 günü bir genel meclis toplamıştır³⁷. Jacques de Molay'ın Aragon Kralı II. Jacques'a yazdığı bir mektup 4 Ağustos'ta³⁸ ve hatta 8-11 Eylül arasında³⁹ da yeniden Poitiers'de olduğunu doğrulamaktadır. Nihayet Catherine de Valois'nın cenaze törenine katılmak üzere Paris'e döner; cenazeye 12 Ekim günü şeref mertebesinde katılır.

33 ACA, Canc., CRD Jaime II, Ap. Gen. 128, no. 80; H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 36, no. 23'te yayınlanmıştır.

34 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 38, no. 25, 26 Haziran 1307 tarihinde.

35 Mich. I, p. 35; trad. Lizerand, *Le Dossier...*, s. 153.

36 *Reg. Clément V*, c. VI, s. 280-288, no. 7183. Burada söz konusu olan papanın bir mektubu (Grauselle Manastırı, 1 Temmuz 1311 tarihli) içine yerleştirilmiş Jacques de Molay'ın bir mektubudur: *Actum Pictavis in hospicio, quo tunc morabatur frater Iacobus de Molayo*.

37 Mich. II, s. 279; M. Barber, *James of Molay...*, s. 109.

38 ACA, Canc., Pergamine Jaime II, extra inventario, no. 240; kısmen yayınlanma, H. Finke, "Nachträge...", s. 452, no. 14 (not); A. J. Forey, "Letters...", s. 166-167.

39 Bkz. Exemen de Lenda'nın Aragon üstadı olarak atanmasına ilişkin mektuplar, A. J. Forey, "Letters...", s. 168-171. Bu eserin 7. Bölümüne bkz.

Bu tarihler kralın takvimi ile uyum göstermekte midir? Yolculuk yer ve tarihlerini yeniden oluşturan Elizabeth Lalou'ya göre kral 1306 sonunda ve 1307 başında Paris'teydi (ileride göreceğimiz gibi 30 Aralık'ta Tapınak'tan geçmişti); önce Longpont'da, sonra Corbeil'de olmuş ve 1-6 Şubat arası Poissy'de kalmıştı; daha sonra Chartres'a gitmiş ve 21 Mart'a kadar Normandiya'da ziyarette bulunmuştu. Oradan Touraine ve Berry bölgesine geçmiş, arkasından 21 Nisan'da Poitiers'ye varmıştı. 16 Mayıs'ta ayrılmış, Châtellerault'da, Loches'da ve Berry'de Haziran sonuna kadar kalmıştı; 5 Temmuz'da Auxerre'de, 7'sinde Fontainebleau'da, sonra Temmuz'un ikinci yarısında, Ağustos ve Eylül'de de Paris yakınlarında bulunmuştu⁴⁰.

Şu hâlde, Tapınak tarikatının Jacques de Molay başkanlığında Paris meclisi yapıldığında kral Paris'te bulunmuyordu. Jacques de Molay ile kral arasında olası bir buluşma ancak 10- 15 Temmuz'da ya da kışın, Ocak-Şubat 1307'de yer alabilir. İleride göreceğimiz gibi, 1306 sonunda ortaya çıkmış olması gereken bir problemi halletmek için Temmuz hiç şüphesiz geç olacaktı; Jacques de Molay'ın papanın mektubunu şöminede ateşe atmış olması dikkate alınırsa kış daha uygun olmaktadır. Ne var ki Molay'ın programı 1307'nin ilk üç ayı için hiçbir şey göstermemektedir.

Kral tarafından Tapınak haznedarından muhtemel ödünç para talep edilmesi ile 1306 sonunda uygulamaya konulan deflasyona dayalı para politikası değişikliği arasındaki bağlantı çok yüksek olasılıkla Tır Tapınakçısının anlattıklarını destekleyecek en zayıf argümandır⁴¹. Fakat kralın parasal değişimi finanse etmesi için paraya ihtiyacı olması ve Tapınak'a başvurması bir şey; Tapınak'tan böyle bir toplu para elde etmesi (hazinedarın veya Jacques de Molay'ın iyi veya kötü niyetini bağlamadan, Tapınak'ın malî imkânlarını göstermesi bakımından) başka bir şeydir.

40 É. Lalou, *Itinéraire...*, a.g.e. (bkz not 31), s. 280-295.

41 B. Frale (a.g.e., not 23), s. 73 ve devamı; tuhaf bir şekilde yazar bu ödünç parayı 3.000 lira olarak göstermektedir; I. de la Torre Muñoz de Morales, *Los Templarios y el Origen de la Banca*, Madrid, 2004, Tır Tapınakçısının metnini reddederek bu deflasyonist politikanın krallık maliyesi için maliyeti hakkında (rakamlandırma yöntemi çok tartışılır olsa da) başka türlü ikna edici argümanlar sunmaktadır; bkz. s. 94 (tuhaf şekilde olayı 1302'de göstermektedir).

Barbara Frale'e göre, Jean du Tour krala bu krediyi sağlamaya mecbur kalmış, böylece kendi tarikatının tüzüğüne göre bu uygunsuzluğu işlemiş gibidir. Görülen seyahat programına göre kral 30 Aralık 1306'da Tapınak'ta idi. Orada, aynı zamanda kendi hazinedarı olan Tapınak eyalet hazinedarı Jean du Tour'u gördü. Aynı gün, şehrin birçok burjuvasının aleyhine gelişen para politikasına karşı Paris'te bir ayaklanma patlak verdi. Kralın Tapınak'ta olduğunu bilen hiddetli bir topluluk, kendisine yiyecek götürülmesini önlemek üzere Tapınak'ın çıkışlarını kapattı⁴². Jean du Tour (o sırada Kıbrıs'ta bulunan) Jacques de Molay'in iznini alamazdı ve kendisinden izin talep etmek çok uzun zaman alacaktı. Hâlbuki kralın hemen paraya ihtiyacı vardı. O sırada Paris'te bulunan (mümkündür ama kesin değildir), Fransa müfettişi Hugues de Pairaud gereğinde üstada vekâlet ederek bu izni verebilir, böylece hazinedarı korumuş olurdu. Bu vesileyle, Papa VIII. Boniface'ın Hugues de Pairaud'ya hitaben yazılmış 8 Şubat 1297 tarihli mektubunu hatırlayalım: bu mektupta papa, Kutsal Toprağın kurtarılması için Tapınak tarafında toplanmış paranın Papalık memurlarına ödemesini istemekte ve aynı zamanda Jacques de Molay'in, kendi talebine dayanarak, "kendi yerine, sana deniz ötesi yerlerden para gönderdiğini bildirmektedir" diye eklemektedir⁴³. Krala kredi verilmesi meselesi ancak 1307 Şubat'ında sonuçlandırılmıştı ve Barbara Frale, kanıtını desteklemek üzere papa ile kral arasında "esrarlı bir mesele" hakkında mektup alınıp verilmesini göstermekte ve bu "meselenin" bu ödünç para olduğunu ileri sürmektedir⁴⁴. İşte Jacques de Molay'in Fransa'ya geldikten sonra hazinedarın hesaplarını kontrol ederek ortaya çıkarttığı bu meseledir.

Kanıtlara değil, bir sürü varsayıma dayanan bu akıl yürütmede çok fazla "muhtemeldir", "ihtimaller" olduğunu sanıyorum⁴⁵.

42 Nangis, s. 355-356; Guizot, s. 264.

43 Reg. Boniface VIII, c. I, col. 914, no. 2323.

44 Baluze, c. III, s. 72: V. Clément'in 5 Kasım 1306 tarihli mektubu; E. Boutaric, "Clément V, Philippe le Bel et les templiers", *Revue des questions historiques*, c. X-XI, 1872, s. 321: Ocak ayında kralın mektubu; Baluze, c. III, s. 74: 1307 Şubat'ında papanın meselenin mutlu sonundan söz eden mektubu. Hangi mesele?

45 "Yarı-gerçek" olayına, yani "incelemelerde ele alınacak ve gönderme yapılacak kadar varsayımsal karakterlerini kaybetmiş varsayımlar veya tahminler" durumuna yakın bir olguya yakınız, M.-L. von Wartburg, "Production

Zaten Tır Tapınakçısının metninin doğrulamaları kuşkulu kalmaktadır. Krala ödünç verilen meblağ o kadar yüksektir ki vakanüvisin kendisi bile bir tereddüt göstermektedir. Bana göre bu meblağ Tapınak'ın malî imkânlarını aşmaktadır. Bu noktada mutabık kalmalıyız: Jean du Tour aynı zamanda krallık memurudur ve bu yetkiyle, Tapınak'ın Paris Hazinesinden ayrı olan Krallık Hazinesini de yönetmektedir. Krala verilen ödünç para ancak ve ancak Tapınak'ın kendine ait fonları üzerinden olabilir⁴⁶; herhâlde kral kendi hazinesinden ödünç almamıştır! Zaten orada ödünç alınacak bir şey olmadığı için kredi peşinde koşmaktaydı!

Tapınak ile kral arasında bir malî olayı göz ardı etmiyorum, ama bu hiç şüphesiz Tır Tapınakçısının sadece tek bir metninde verilen sebeplerden değildi. R. Kraeuper ve S. Menache tarafından kralın malî politikası ve hazinesinin yönetimindeki problemler hakkındaki yaptıkları incelemeler, daha siyasî ve sadece teknik olmayan bir başka yönde, kral ile Tapınak arasında maliye alanında muhtemel bir anlaşmazlığın üzerinde bizleri inceleme yapmaya davet etmektedir. Kral kendi maliyesinin yönetimini yeniden sahiplenmek istemekteydi: Tapınakçılar, tıpkı krallık maliye yönetiminde çokça bulunan İtalyan bankerler gibi kralın adamları değillerdi⁴⁷. Daha genel olarak ifade etmek gerekirse, meselenin kökeninde kişisel sorunlardan ziyade siyasî sebepler yer alıyordu; üstelik bu siyasî meselelerin arasında, bana göre, Jacques de Molay'ın tarikatların birleşmesine karşı tavrı daha ağır basmaktadır.

Sözünü ettiğimiz bu hazinedar konusuna (şimdilik) son vermek üzere, Jean du Tour yeniden tarikata papa sayesinde girmiş olacaksa, V. Clément'in mektubunu bizzat Molay'e vermesinin bana garip geldiğini söylemek isterim; aslında bu görev, Papalık

---

du sucre de canne à Chypre. Un chapitre de technologie médiévale", dans *Coloniser au Moyen Âge*, éd. M. Balard et A. Ducellier, Paris, A. Colin, 1995, s. 130 ve 153, not 28.

46 A. Demurger, "Trésor des Templiers, Trésor du Roi. Mise au point sur les opérations financières des Templiers", *a.g.e.*, s. 81.

47 R. W. Kaeuper, *War, Justice and Public Order. England and France in the Later Middle Ages*, Oxford University Press, 1988; Fransızcaya şu başlıkla çevrilmiştir: *Guerre, justice et ordre public. La France et l'Angleterre à la fin du Moyen Âge*, Paris, Aubier, coll. "Historique", 1994, s. 99-100 Fransızca edisyonu; S. Menache, "The Templar Order: a Failed Ideal?", *The Catholic Historical Review*, no. 79 (1993), s. 19-20; A. Demurger, *art. cit.* (not 46), s. 81- 85.

lütfundan istifade edecek kişiye değil, papanın bir elçisine emanet edilmeliydi. Nihayet, başka yerlerde ve başka koşullarda dengeli davranışı ve kesin bir diplomatlık yeteneği gösteren tecrübeli bir adam olan Jacques de Molay'ın o durumda hiddete yenik düşmesini düşünmekte zorlanıyorum. Kim bilir belki de yanılıyorum!

Jacques de Molay ve Hugues de Pairaud

1292 seçimlerinde Hugues de Pairaud'nun Jacques de Molay'e rakip olabileceğini görmüştük. Doğru veya yanlış, Pairaud'nun, Jacques de Molay'ın üstatlığı döneminde tarikatın Batı yönetiminde hep merkezî bir rol oynadığı görünüyordu. Üstelik Jacques de Molay bu durumu istememiş olsa bile zoraki kabul etmiş gibiydi.

Konuyu incelemeye başlarken Hugues de Pairaud'nun Molay'ın seçimi sırasında, bir bölge kumandanı ve güçlü ama hayatta olmayan bir amcanın yeğeni olmaktan başka bir şey olmadığını hatırlayalım. Onu önce Fransa eyaleti üstatlarından biri, sonra tarikatın Fransa ve İngiltere genel müfettişi yapan Jacques de Molay'dir. Eyalet üstadı makamı ile müfettişlik makamı üst üste gelebilirdi: Berenguer de Cardona hem Aragon üstadı hem de İspanya müfettişi idi. 1306-1307'de neler olup bittiğini anlayabilmek için Hugues de Pairaud'nun bu iki görevdeki kariyer çizgisini ayrıntılarıyla inceleyelim.

Önce 1293'te⁴⁸ sonra 1295 ve 1300'de⁴⁹ Fransa üstadı olarak adı geçer. Daha sonrasında görülmüyor. En erken 1294'te, olmadı 1295'te⁵⁰ Fransa müfettişi olarak görülmektedir; 25 Mayıs 1294'te resmen İngiltere müfettişi olarak atanmıştı⁵¹. Sonra, bu tarihten sonra 1307'ye kadar on beş defa Fransa müfettişi unvanını taşıyarak görülmektedir. Fransa üstadı ve müfettişi görevlerini 1300'e kadar birlikte yürütmüştür: Kıbrıs yargılama sürecinde bir tanık, Laon'lu birader Pons du Puits, o sıralarda "kumandan ve Fransa

48 Mich. II, s. 314-315.

49 A.g.e., II, s. 297 ve G. B., s. 92

50 Mich. I, s. 535.

51 *Calendar of the Patent Rolls*, Edward I, c. II (1292-1301), Londra, 1895, s. 419.

müfettişi” Hugues de Pairaud tarafından Belleville’de⁵² kabul edilmişti⁵³. 14 Eylül 1300’de sadece müfettişti⁵⁴. O tarihte kumandan veya Fransa üstadı olarak Gérard de Villiers ortaya çıkmaktadır. Şu hâlde Hugues de Pairaud artık sadece Fransa ve muhtemelen İngiltere müfettişi görevini yürütmekteydi. Jean de Prunay’i Paris Tapınağına 30 Aralık 1306 tarihinde kabul ettiğini gören Gérard de Causse tarafından hâlâ Fransa müfettişi olarak takdim edilmektedir⁵⁵. Aynı şekilde Jean de Basemont’un Paris’te 1307’deki kabul töreninde gene aynı unvanla onu görmekteyiz⁵⁶. Bu tarih başka bir ifadede belirtilen genel meclis toplantısına denk gelmektedir.

Oysa, Tapınak’ın eyalet kumandanlarının ve üstatlarının atanması meseleleri konusunda daha önce değinilen ve Aragon Tacı Arşivlerinde bulunan Pierre de Castillon’un bir mektubu şaşılacak bilgiler vermektedir. Yıl tarihi olmayan bu mektup 27 Aralık’tan sonra Torres’te (Miravet yakınlarında) yazılmış; hemen kesin olarak Ocak ayı denebilir. Pierre de Castillon Noel kutlamalarını Miravet’de, kumandan Berenguer de Saint-Just’un davetlisi olarak geçirmişti. Arkasından, 27 Aralık’tan sonra Torres’e dönmüştü, bu da çok muhtemelen Ocak ayının başına karşılık gelir. Bu mektup, o sıralar Alfambra kumandanı olan Pierre de Saint-Just’e hitaben yazılmıştı ve deniz ötesinden gelen bir habercinin (Kastilyalı Domingo) önce Gardeny’ye (23 Aralık), sonra Miravet’ye (27 Aralık) geldiğini, kendisinin büyük üstattan haberler getirdiğini ve tarikatın merkez ve eyalet yönetimi personelinde bazı hareketlenmeler olduğunu belirtir. Bu haberciye göre, Hugues de Pairaud Fransa müfettişliği görevinden azledilmiş, ama kendisine Fransa ve Provence eyaletleri yönetimi görevi verilmişti. Öte yandan birader Raymond de Quincy (söz konusu olan Simon’du) Pouille’a atanmıştı. Verilen diğer bilgiye göre Miravet kumandanı Berenguer de Saint-Just İspanya müfettişi unvanına alıyordu. Aynı haberci, büyük kumandan Taimbad de Caromb, Mareşal Aymon d’Oiseley, bayraktar Geoffroy de

52 Rhône vilayetinde Belleville-sur-Saône şehri

53 *A.g.e.*, s. 124.

54 *G. B.*, s. 110-111.

55 *Mich. I*, s. 390; *É Lalou, Itinéraire...*, *a.g.e.*, s. 280.

56 *A.g.e.*, II, s. 335.

Charnay, Türkopol kumandanı Barthélemy de Gord ve mareşal yardımcısı gibi Kıbrıs'taki diğer üst düzey yöneticilerin makamlarını muhafaza ettiğini de bildirir⁵⁷.

7. Bölümde belirttiğim üzere, Pierre de Castillon'un mektubu 1305 Ocak ayı başında olmalıdır. Mektubun metnini yayınlayan A. Forey ve H. Finke'nin ileri sürdüğü sağlam sebeplere dönme-yeceğim, ama bu tarih geçerliyse, meydana geldiğini söylediği değişiklikleri açıklamak kolay değildir -tabii bu değişikliklerin olaydan sonra olduğu düşünülürse-. Provence'ı ilgilendiren bir problem vardır çünkü 1300'den beri -ve bildiğim kadarıyla o zamandan beri aralıksız olarak- Bernard de Roche oranın üstadıydı⁵⁸; 9 Haziran 1307'de de üstattı, zira o tarihte Jacques de Molay'ın Poitiers'den yazdığı ve ileride tekrar bahsedeceğim mektubun altında imzası vardı. Buna karşılık, Raymond de Quincy'nin Pouille'a atanması gerçekte tamamen uyuşmaktadır, elbette bunu Raymond değil de Simon olarak okumak gerekirse. 1303'te Marsilya'da, sonradan Kıbrıs'a gönderdiği biraderlerin kabul törenine başkanlık eden kişi olarak Simon de Quincy'yi görüyoruz. Hâlbuki mezar taşı Barletta'da bulunmaktadır: "Burada, 7 Haziran 1307'de ölmüş olan Sicilya Krallığı'ndaki Tapınak Üstadı Simon de Quincy yatmaktadır. Ruhu İsa ile huzur bulsun"⁵⁹.

Her iki Batı müfettişi de görevden mi alınmıştı? Önce İspanya olayına bakalım. Berenguer de Cardona bu makama 1300'de sahip olmuştu. Jacques de Molay'ın kendisinden biliyoruz ki bu süreli bir makamdır; böylece dört yıllık bir sürenin sonuna gelinmiş olabilir ve Cardona'nın yerine başkasının atanması hiç de imkânsız değildir. Buna karşılık Berenguer de Cardona Aragon üstadı olarak kalacaktı. İşin esası budur! Jacques de Molay'ın mektubunda Cardona'nın müfettişliği doğrulanırken (1300'den beri), 10 Mart 1306 tarihli mektup Cardona'yı Aragon üstadı ve İspanya müfettişi olarak göstermektedir. Anlaşıldığı üzere Cardona hiçbir zaman müfettişlik görevlerinden uzaklaşmamıştır.

57 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), Ap. gen. 129, no. 102 (tükenmiş); H. Finke tarafından yayınlanmıştır: "Nachträge...", s. 445-446, no. 9.

58 E. G. Léonard, *Gallicarum Militiae Templi Domorum*, Paris, 1932, s. 28.

59 F. Tommasi, "Fonti epigrafiche dalla domus templi di Barletta per la cronotassi degli ultimi maestri provinciali dell'ordine nel regno di Sicilia", dans *Militia Sacra. Gli ordini militari tra Europa e Terrasanta*, s. 177.

Hugues de Pairaud'ya gelince, Pierre de Castilon'un mektubu yanlış anlamaya meydan bırakmamaktadır (görevden almadan söz etmektedir). Bununla birlikte müfettiş görevini kaybeden Pairaud Fransa üstadı unvanına kavuşacak ve üstelik Provence vekillliğini de üstlenecekti. Bu bakımdan müfettişlik makamından el çektilmesinde bir cezalandırma görmek oldukça zorlama olur.

Hugues de Pairaud, kralın gözdesi olarak tanındığından burada Fransa kralına yönelik bir jest algılanabilir mi? Bu durumda onun atanması Gérard de Villiers'nin zararına olmuştur. Ne var ki bu kararların hemen sonuç vermediği anlaşılmaktadır; yoksa bunlar hemen dile dolanırdı. Sonraki yıllarda ve 1307 Şubat'ına kadar Hugues de Pairaud müfettiş unvanını taşımıştı; benzer şekilde, Şubat ortasında La Ferté-Gaucher'de yapılan bir kabul töreninde Gérard de Villiers'nin son kez Fransa üstadı olarak geçmektedir⁶⁰. Fransa müfettişi olarak nitelendirildikten sonra bir kez buna rastlanmaktadır⁶¹!

Bununla birlikte Jacques de Molay'ın 9 Haziran 1307'de Poitiers'de yazmış olduğu mektup tarikatın başındaki değişiklikleri doğrular mahiyettedir: Hugues de Pairaud'nun imzası artık müfettiş değil Fransa üstadı olarak yer almaktadır; ayrıca yanında metnin ortak imzacılarından Bernard de Roche Provence üstadı olarak yer almaktadır⁶². Vaour kumandanı olan bu kişi 13 Haziran 1303'te Hugues de Pairaud'nun müfettişlik görevine vekâlet etmek üzere atanmıştı⁶³. Paris'te Jean Roscelli evinde tutuklu bulunan yirmi yedi Tapınakçı sorgulayıcılara ilettikleri bir talepte tarikat üstadı ve Fransa kumandanı Hugues de Pairaud ile görüşmek istediklerini beyan ediyorlardı⁶⁴. Ama mahkemenin devamında ve özellikle 1314 yılında, Tapınakçıların üst düzey yöneticileri hakkında son hüküm verilmesi sırasında Hugues de Pairaud bütün metinlerde Fransa müfettişi olarak nitelendirilecektir.

60 Mich. II, s. 388.

61 A.g.e. I, s. 448.

62 Reg. Clément V, c. VI, s. 280-288, no. 7183.

63 B.-T., s. 296, n. 12.

64 Mich. I, s. 152.

Sonuç verip vermediğini görmekte zorluk çektiğimiz bu görevden alma - görev değişikliklerinde Hugues de Pairaud'ya karşı büyük üstadın bir cezalandırma yaptığına hükmetmek zordur. Hatta bunun tamamen tersi bir durum olduğu söylenebilir. Hugues de Pairaud, kral ile 1302-1307 yılları boyunca mükemmel ilişkiler içindeydi. 1302'de papanın davetine cevap bile vermediğini görmüştük. 13 Haziran 1303'te, kralın hizmetinde bir görevi yerine getirmek üzere Bernard de Roche'u yardımcısı olarak atamıştır. Aynı yılın 10 Ağustos'unda kral, Hugues'e ve çevresine, çeşitli defalar ve "özellikle Boniface'a karşı"⁶⁵ yaptıkları desteğe mükâfat olarak koruma ve imtiyazlar sağlamıştı; 27 Mayıs 1305'te bir kraliyet memuru "kralın himayesinde, Tapınak şövalyeleri hanelerinin müfettişi birader Hugues de Pairaud refakatinde Dauphiné'ye gittiğinde yaptığı masraflar..."⁶⁶ için kendisine geri ödeme yapılmıştı. Bu örnek, müfettiş olsun olmasın, Fransa üstadı olsun olmasın, unvanının Fransa kralı ile ilişkilerinin kalitesini hiç etkilemediğini göstermektedir.

Bu bakımdan Pairaud ile Molay arasında derin görüş ayrılıkları olduğunu düşünmüyorum; hiç şüphesiz ayrılıklar vardı, ama iki adam arasında ani bir zıtlasmaya gelecek kadar olmamıştır. Her şeyden öte, Fransa sarayına bu kadar iyi nüfuz etmiş bir biradere sahip olmaları Jacques de Molay ile Tapınak'ın çıkarınydı. Ama pek tabiidir ki, mesela tarikatların birleşmesi meselesi hakkındaki veyahut eğer böyle bir anlaşmazlık gerçekten var ise, hazinedarın verdiği kredi meselesi gibi, büyük üstatla kral arasında açık bir anlaşmazlıkta kral, Hugues de Pairaud'dan arabulucu olarak yararlanabilir, hatta onu büyük üstada karşı manipüle edebilirdi.

Hugues de Pairaud Jacques de Molay ile birlikte 9 Haziran'da Poitiers idi; birlikte 24 Haziran'daki Paris büyük meclisine katıldılar. O zaman aralarında fısıldaştıklarını düşünmemek pek kolay değildir. Hem bir soruşturma komisyonu talep etmek için papa nezdinde, hem tarikat üzerinde dolaşan söylentiler için kral nezdinde, beraberce veya ayrı ayrı müdahil olmayı düşünmüş olabilirler.

65 B.-T., s. 296-297, not 14 metnin bit kısmını yayınlamıştır.

66 A.g.e., s. 297, not 17.

Kralın seçimi

Jacques de Molay anlaşıldığı kadarıyla 1307 yazını Poitiers'de geçirmişti. Mayıs ve Haziran aylarında yaptığı görüşmeler kendisine durumun ciddi olduğunu, ama önceliği almak şartıyla ümitsiz olmadığını hissettirmişti. Bu bakımdan önce davranmış ve krala bazen tarikatta ruhban sınıfı dışındakilerin uygulandığı günah bağışlama meselesinden bahsetmişti. Tapınak meselesi patlak verdikten çok sonra, Guillaume de Plaisians böyle bir görüşmenin varlığından bizi haberdar etmektedir. Guillaume de Plaisians'ın 29 Mayıs 1308'de Poitiers'de papanın huzurunda yaptığı ve bizim Jean de Bourgogne'un efendisi Aragon kralına verdiği rapordan⁶⁷ ve Paris Millî Arşivlerinde bulunan bir belgeden⁶⁸ öğrendiğimize göre üstat, kralın huzuruna çıkmış ve "konseyinin birkaç üyesi önünde, kendisi ve tarikatı namına özür dileyerek, ruhban sınıfına dâhil olmayan ve yetkisi olmayan kendisinin, genel mecliste günahlarını itiraf etmeleri durumunda onları bağışlayacaklarını söylemiştir"⁶⁹. Kral ile olan bu görüşme ancak 1307 Temmuz'unda gerçekleşmiş olmalıdır (ödünç para verilmesi olayı münasebetiyle Jacques de Molay ile kralın o döneme ait günlüklerine bakılması gerekir).

İşte bu sebeple bütün açıklığıyla papadan bir soruşturma açılmasını talep etmektedir. Bunun ne anlama geldiğinin bilincine sahip olmak gerekir: sorgulamalar, halka açık olarak sağda solda, kötüye kullanmaların, hataların, can sıkıcı durumların ortaya dökülmesi. Jacques de Molay, tarikata giriş ritüeli meselesinin ortaya çıkarılacağını ve bunun sonucu olarak kaçınılmaz şekilde bazı uygulamaların ve bireysel kuşku verici davranışların Tapınak'ın düşmanları tarafından kullanılacağını bilmiyor olamazdı. Anlaşıyor ki büyük üstat risk almaktaydı. Aynı şekilde onun talebini kabul ederek ve kendisini sorgulamanın yöneticisi yaparak Papalık da risk almış oluyordu. Sanki her şey, haklılığından güç alan Jacques de Molay'ın, itirafların olumsuz etkilerini tabii

67 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 141-150, no. 88.

68 G. Lizerand, *Le Dossier...*, s. 110-125; H. Finke tarafından da yayınlanmıştır: *Papsttum*, c. II, s. 135-140. Burada söz konusu olan Guillaume de Plaisians'ın 29 Mayıs 1308'de yaptığı hitabetin taslağıdır; burada s. 117.

69 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 143.

ki göz ardı etmeden, tarikatının hiçbir riske maruz kalmayacağından, söylentilerin durulacağından ve suçlamaların sönüp gideceğinden emin gibi olup gidiyordu. Geriye bireysel yanlışlar kalıyordu ki, tarikat bunları bizzat kendisinin cezalandıracağını söyleyebilecekti. Her şeyden önce, hataları yüzünden tarikattan kovulan dönek Tapınakçıları sorguya çeken Guillaume de Nogaret kendi dosyasını oluşturmuştu.

Büyük üstadın pek anlayışlı görünmediği, davranışının bilinçsizliğe yakın olduğu düşünülebilir. Ama ne o ne de papa krallık saldırısının alacağı müthiş hızlı girdabı tahayyül edebilirlerdi. Benim için, kralın tarafında her şeyin hazır mı olduğu, yoksa kararın bir soruşturma talep eden Papalık mektubunun okunmasından sonra mı alındığını bilmek hiç de önemli değildir; bilinen şey hızlı hareket etmenin Tapınak'ın olduğu kadar papanın da çıkarına olduğuydu; Jacques de Molay o sırada zamana hükmedemiyordu; papanın ise böyle bir imkânı vardı ama bu kozdan yararlanmayacaktı.

24 Ağustos 1307 tarihinde V. Clément krala yazdığı mektup-ta Tapınak için bir soruşturma açıldığını bildirir ve bunun bizzat Tapınakçılar tarafından istendiğinin de altını çizer:

Gerek sizin tebaanızdan gerekse yabancı ülkelerden kumandanlar ve Tapınak üstadı, haşmetmeaplarının bildiği iftiralarla haberdar olarak bize gelerek birçok defa ayaklarımıza kapandılar ve kendilerine haksız yere yüklenen suçlamalar konusunda soruşturma yapılmasını, böylece suçlu bulunurlarsa cezalandırılmalarını, değilse suçlanmalardan bağışlanmalarını dilediler⁷⁰.

Hazinedar olayını nakleden Tır Tapınakçısı papanın Jacques de Molay'den kendisine kurallar kitabının bir örneğini vermesini ister. Kim bilir, belki de papa bu soruşturma çerçevesinde böyle bir istekte bulunmuştu⁷¹; çünkü çoğu zaman ifade edilenin (Yakışıklı Philippe'in davranışını haklı çıkarmak için) aksine papa fonlar meselesine eğilmek ve gerekiyorsa tarikatta reform yapmakta kesin kararlıydı. Bu noktada, Fransa kralına soruşturmanın Ekim ayının ikinci yarısında gerçekten başlayabileceğini

70 Baluze, c. III, s. 58-60.

71 B. Frale, *a.g.e.* (not 23), s. 68.

söylemesi bakımından papanın kötü niyetinden bahsedilebilir. Bunun da şöyle açıklar: kendisi ağır hastadır ve 1 Eylül'de kendisini işlerden uzak tutmaya zorlayacak tıbbî bir tedaviye başlayacaktı ve kraldan 15 Ekim'den önce kendisine elçiler göndermesini istiyordu.

Kral ve danışmanlarının önünde beklemek ve Tapınak tarikatının suçluluğu hakkında önyargıya kapılmadan ciddi bir soruşturma yapma özenini Kilise'ye bırakmak, böylece tarikatın az da olsa zarar görmesini sağlamak seçeneği vardı. Bu hukukun üstünlüğü için tercihte bulunmaktı. Olayların ağırlığı bahanesiyle, Tapınakçıların sapkınlığına ikna olmuş olan kral, Fransa enkizitörünü öne sürmüş olsa bile, Kilise hukukunu ve salt hukuku bile çiğnemeyi göze alarak kendi iradesiyle davranmayı tercih etti. Engizisyonun kralın değil Kilise'nin, yani papanın ellerindeki bir araç olduğunu hatırlatalım. Fransa enkizitörü papa tarafından atanırdı; görevi dinden sapkınlıkları takip etmektir, ama her olayda papadan bir hızla izin almak zorundaydı; Tapınak davasında bu alınmamıştır. Adalet Bakanı, Narbonne Başpiskoposu Pierre Aycelin, kralın oldu bittisine karşı çıkarak 22 Eylül'de istifa etmişti⁷²; bu her şeyi açıklamaya yeter.

Kronolojiye geri dönelim. 14 Eylül'de Tapınakçıların suçlarını ("acı bir şey, üzüntü verici bir şey, [...] berbat bir suç, iğrenç bir suç, tiksindirici bir eylem, iğrenç bir alçaklık, tamamen insanlık dışı bir şey") anlatan ve tutuklanmalarını emreden bir mektup krallığın bütün yargı görevlilerine gönderildi ve bu mektubu belirlenen tarihe kadar gizli tutmaları istendi. 22 Eylül'de Fransa enkizitörü bütün krallıktaki enkizitörlere talimatlarını ilettiler. Krallık ajanları gizlice Tapınakçıları inceleme altına aldı, direnme yetenekleri hakkında bilgi edindi ve mülkleri hakkında soruşturma yapıldı. Nihayet 13 Ekim'de harekete geçtiler.

Ekim başında Hugues de Pairaud Poitiers'de papaya kabul töreni sırasında tarikatın tuhaf uygulamalarını ortaya koyan itiraflarda bulundu⁷³. Bunun dayandığı metin olan Mathieu d'Arras'nın 10 Kasım 1307'de verdiği ifade böyle dememektedir.

72 AN, JJ 44 f. 3, É. Lalou tarafından atıfta bulunulmuştur: *Itinéraire...*, a.g.e., s. 297: *traditum fuit sigillum domino Guillelmo de Nogareto Militi...*

73 Mich. II, s. 372.

Mathieu d'Arras "yeni geçmiş olan Saint-Rémi Yortusu'ndan [15 Ocak 1307] sonraki hafta Roma sarayına gelen [aslında Roma-Vatikan- organları ve papanın yerleştiği Poitiers] birader Hugues de Pairaud, papa ve kral nezdinde anlatılan olaylardan dolayı tarikatın suçlandığını söyledi..." diye ifade vermişti. Papa krala yazdığı mektupta (26 Eylül) Tapınakçıları suçlamak üzere elinde olan kanıtları kendisine sunmasını istemişti.

Tutuklanmasından bir gün önce, 112 Ekim'de Jacques de Molay, Konstantinopolis Latin İmparatorluğu tahtının vârisi ve kralın kardeşi Charles de Valois'nın eşi Catherine de Courtenay'ın cenaze törenine katılmak üzere Paris'e gelmişti. Kral sonuna kadar hiç renk vermemişti.

Daha sonra mahkeme sırasında, 30 Aralık 1306 tarihinde Paris Tapınağında Jean de Prunay'ın, yüz kızartıcı hiçbir şey olmayan kabul törenine katılan Gérard de Causse'a, tarikata karşı hazırlananlar hakkında herhangi bir şüphe duyup duymadığı sorulmuştu; o da hiç şüphe duymadığını söylemişti⁷⁴. Bununla birlikte bazıları, Gérard de Villiers gibi duyduklarından şüphelenmişler ve kaçmışlardı.

Büyük üstada gelince hazırlanan saldırının şiddetini hiç ölçmemişti; üstelik birkaç kuşku duyduysa da bunu göstermemişti. Ama, soruşturma talep ederek kaçmak yolunu seçmemişti. Yahut en azından o sırada kaçmamıştı.

Tuzaktan çıkmak

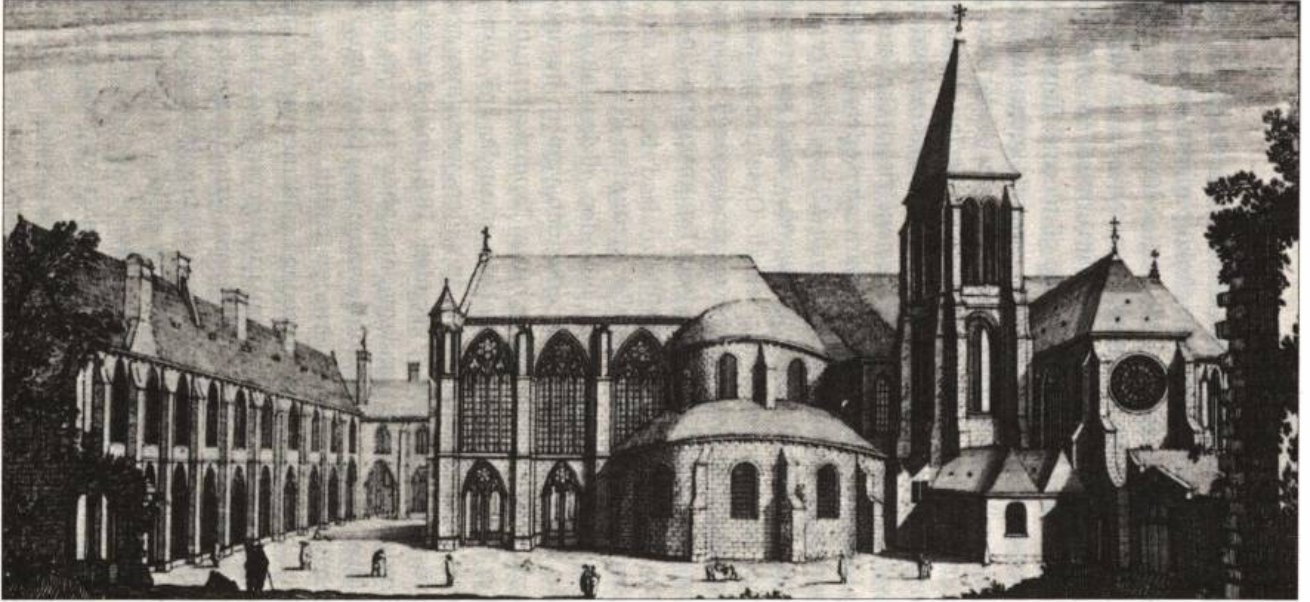
Bu bölümün konusu, tarikata ve üyelerine karşı sürdürülen yargılama sürecinde Jacques de Molay'ın davranışını belirlemek ve mahkeme uygulamalarının gelişimi sırasında ve tarikatın ortadan kaldırılması şeklinde gerçekleşen nihai karar aşamasında onun yüklendiği sorumlulukları görebilmektir.

Dolayısıyla amacım mahkemenin tarihini çıkarmak değil, ama niyetimin iyi bir şekilde anlaşılması için kronolojik büyük hatları hatırlatmak ve takip edilen yargılama usulleri değerlendirmesini vermektir¹.

Mahkemenin önemli evreleri

24 Ağustos 1307 tarihinde V. Clément, Fransa kralına bir mektup yazarak tarikata karşı öne sürülen suçlamalar hakkında bir soruşturma talimatı verme kararını açıkladı; bununla birlikte, hasta ve tedavi altında olduğundan, soruşturma sürecinin Ekim

1 Tapınakçıların mahkemesi hakkında çok sayıda tuhaf eser ve birkaç sağlam inceleme vardır. Bu incelemelerden en yeni olan bazılarını veriyorum: M. Barber, *The Trial of the Templars*, Cambridge, 1978, Fr. çev. 2002, son baskı, 2006; A. Beck, *Der Untergang der Templer*, Fribourg, 1992; G. Bordonove, *La Tragédie des Templiers*, Paris, 1993; B. Frale, *L'ultima battaglia dei Templari*, Rome, 2001; P. Partner, *The Murdered Magicians. The Templars and their Myths*, Londres, 1981; Fr. çev.: *Templiers, Francs-maçons et sociétés secrètes*, Paris, 1992; B. Frale, *Il Papato e i Templari*, Rome, 2003; J. Burgtorf, P. F. Crawford, H. Nicholson (éd.), *The Debate on the Trial of the Templars*, Ashbate, 2010; M.-A. Chevalier (dir.), *La Fin des Templiers*, Paris, 2012.

Jean Marot, Tapınak Kilisesi güneyden görünüm, XVII. yüzyıl gravürü,
Eski-Paris Komisyonu, DR.

ayından önce başlamayacağını altını çiziyordu. Bu durumda Yakışıklı Philippe acele davrandı, çünkü papanın savsaklayacağını ve soruşturmanın yok olup gideceğini düşünmekten ziyade, o sırada kanaatinin kesinleşmesi rol oynamıştı: her türlü yolu kullanarak Tapınak'ı "öldürmeye" karar vermişti. 14 Eylül'de kral bütün yargı kademelerine bir mektup göndererek Tapınakçılara karşı somut suçlama kararı ve aynı zamanda onları tutuklama emri verdi; krallık memurları belirlenen güne kadar sırrı gizli tutmak zorundaydılar. Anlaşıldığı üzere kral ve kurulunun kendi başlarına aldığı bir karar söz konusuydu, krallık memurları ise emirleri yerine getiren kişilerdi. Fransa enkizitörü Guillaume de Paris'nin Kilise dışı yargı mekanizmasını talep ederek müdahale etmesi burada ancak formalite icabıydı; 22 Eylül'de diğer enkizitörlere gönderdiği talimatlar yasa dışıydı, çünkü sadece papanın emriyle harekete geçmesi gerekirdi. Oysa papa tarafından emredilen soruşturma enkizitörler tarafından değil piskoposlar tarafından sürdürülmeliydi; V. Clément Tapınakçıların din dışına çıktıklarına dair önyargı taşımıyordu.

Harekete geçmeden önce krallık memurları kendi yönetim bölgelerindeki Tapınakçıları belli etmeden gözlem altında tutacaklardı. 13 Ekim günü sabah erkenden yapılan başarılı bir operasyonla krallıktaki neredeyse bütün Tapınakçılar tutuklandı. Bazıları kaçmayı başardı: bunların arasında, kırk biraderle birlikte eski Fransa Üstadı Gérard de Villiers vardı; aynı şekilde Auvergne üstadı da İngiltere'ye geçmişti². 16 Ekim'de Batı'daki diğer hükümdarları yaptığı uygulamadan haberdar etti ve onların da kendi ülkelerinde aynı şekilde davranmasını istedi, ama onlar reddettiler. Bilgi verilen papa derinden üzüldü.

Böylece, bütün Fransa'da, önceden krallık memurları tarafından "muamele" gören sanıkların enkizitörler tarafından sürdürülen sorgulamalar şeklinde hukukî sürecin birinci evresi başlamış oldu; krallık memurları hiçbir zaman uzakta kalmadılar ve Tapınakçıların muhafızlığı bunlara emanet edildi. Bu sorgulamalar Ekim'in ikinci yarısında ve Kasım'da devam etti; böylece Paris'te 19 Ekim'den sonra yüz otuz sekiz Tapınakçı sorgudan geçirildi;

2 BNF, Ms. lat. 10919, f. 84v. ve 236v.; publié par H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 74-75, no. 50.

bunlar arasında tarikatın Fransa'da bulunan belli başlı yöneticileri de yer alıyordu. Yakışıklı Philippe zafer çiğhıkları atabilirdi; Tapınakçılar kendilerine ve tarikata karşı yüklenen suçlamalardan bazılarını itirafediyor ve kabul ediyorlardı; Jacques de Molay ile ileri gelenler de dâhildi. Bu da kralın davranışını ve aceleciliğini doğrulamaktadır. Krala göre Tapınakçıların din sapkınlığı çok açıktı; hemen hepsi tarikata giriş töreninin İsa'yı reddetme, haça tükürme, edepsiz öpüşmeler, "kızgınlık" durumunda biraderler arasında cinsel ilişki tavsiyesi gibi hayasız uygulamalarını kabul ediyordu. Bunlara bir de Pazar ayinlerinde unutulmuş ritüeller, Kilise dışı kişilerin bağışlama yetkisini kullanması, genel meclis toplantılarının gizliliği ve nihayet puta tapma (Tapınakçılar gerçekten de dört ayağı olan bir baş ve pek tabii siyah bir kedi şeklinde bir puta tapmayla suçlanıyorlardı) hakkında suçlamalar da ekleniyordu.

Jacques de Molay, Hugues de Pairaud ve Raimbaud de Caumont'un itirafları Fransa kralının saldırısını komşu hükümdarlar ve papa nezdinde başlatmasına yol açmıştı. Yavaş yavaş İngiltere, Aragon ve Kastilya kralları "kendi Tapınakçılarına" karşı tutumlarını değiştireceklerdi. Papanın müdahalesi bunlara o konuda destek oldu. 22 Kasım 1307'de V. Clément *Pastoralis praeminentiae* kararnamesini yayınladı ve bütün Hristiyan âleminde Tapınakçıların tutuklanmasını emretti. Papa inisiyatif almak ve tamamen kendi yetki alanında olan bir davada Kilise'yi öne çıkarmakta titizlik gösteriyordu (Tapınak doğrudan papanın yargılama yetkisi altındaydı). Hapse atılan Tapınakçıların muhafızlığının ve aynı şekilde el konulan mülklerinin korunmasının da Kilise'ye emanet edilmesini temenni ediyordu. Aralık ayında iki kardinal, Jacques de Molay ile ileri gelen Tapınakçıları dinlemek üzere Paris'e gönderildiler. 1307 yılı sonunda ve 1308'in ilk aylarında bütün Hristiyan âleminde Tapınakçılar tutuklandı. Bununla birlikte Aragon'da direndiler; Kıbrıs'ta aynı şekilde direnme gösterdiler ama 1 Haziran 1308'de teslim olmak zorunda kaldılar.

Sonrasında papa ile kral tarafında bir bilek güreşi başladı. Guillaume de Nogaret ile Guillaume de Plaisians her çareye başvuruyorlardı: kralın başlattığı eylemin meşruluğu hakkında Paris Üniversitesine danışma (cevap onlar için düş kırıklığı oldu);

Jacques de Molay ile Tapınakçıları küçük düşürmek için kışkırtıcı yayınlar³; Tours'da kralın eylemini desteklemeleri için halk meclislerine yapılan davet. Nihayet kral bizzat Poitiers'ye geldi ve Guillaume de Plaisians keyifsiz iki söylevle papaya karşı üstü kapalı tehditler savurdu (29 Mayıs ve 14 Haziran 1308)⁴. Kral ile papa arasındaki bu sürtüşme 1308 yılının ikinci yarısı boyunca sürdü. Bununla birlikte, papanın ısrarları karşısında kral, içlerinde üstat ve ileri gelen bazı Tapınakçıları, papa ve kardinaller tarafından sorgulanmaları için Poitiers'ye göndermeyi kabul etti. Aslında Jacques de Molay ile beş yüksek rütbeli Tapınakçı Poitiers'ye gönderilmeyecekti. Ama kralın memurları tarafından özenle seçilmiş ve Poitiers'ye gönderilmiş olan yetmiş iki Tapınakçının itirafları papanın aklını çeldi ve sonunda boyun eğdi. Gene de kısmen rıza gösteriyordu zira 12 Ağustos 1308 tarihli *Faciens misericordiam* kararnamesi ile kralın kabul edebileceği, ama meselenin çözülmesini Kilise'ye bırakan bir süreci ortaya attı.

Tapınak'a karşı ileri sürülen suçlamaları ayrıntılarıyla anlatan Papalık kararnamesi çift taraflı hukukî süreç başlatıyordu: bir tarafta Tapınakçıların şahıslarına, diğer tarafta tarikatın tüzel kişiliğine uzanılıyordu. Birinci sürecin gerekçesi 87 veya 88 suçlamanın yer aldığı bir kataloğa dayanıyor ve piskoposluk bölgesi komisyonların incelemesine devrediliyordu; daha sonra bir eyalet kilise kurulu yargılama yapacaktı. İkinci süreç her devlette kurulan Papalık komisyonlarına (İtalya'da çok sayıda olacaktı) havale edilmişti ve bunlar 127 maddelik bir suçlama kataloğuna dayanarak çalışacaklardı⁵. Bunların çalışmalarına dayanarak genel bir kurul 1310 sonbaharında Vienne'de (Dauphiné eyaletinde bir şehir) toplanarak tarikatın kaderi hakkında hüküm verecekti; gerçekte bir yıl ötelenmiş olacaktı. Nihayet papa, Jacques de Molay, Hugues de Pairaud, Geoffroy de Charney, Geoffroy de Gonnevillle ve Raimbaud de Caromb'den oluşan Paris'te hapiste tutulan beş tarikat yöneticisinin yargılanmasını kendisine saklıyordu.

3 Yayınlar Falaise'li Avukat Pierre du Bois'nın imzasını taşıyordu; kısa zamanda kralın sözcüsü oldu. Bkz. G. Lizerand, *Le Dossier...*, s. 84-101.

4 A.g.e., s. 110-137.

5 Bkz. bu suçlamalar için kaynakçalar 9. Bölüm, not 16.

Olayın başlangıcından beri krallık tarafından el konulmuş olan Tapınak mülkleri Haçlı seferinin hizmetine verilmeliydi; papa bunun Hospital tarikatına verilmesini arzu ediyordu, ama o tarihte Fransa kralı buna karşı çıktı.

Piskoposluk komisyonları 1309 sonbaharından itibaren çalışmaya başlamıştı, oysa Papalık komisyonları 1309, hatta 1310-1311'den önce hazır olmayacaktı. Paris Papalık Komisyonu ilk defa 1309 Kasım'ında toplandı (Molay 26 ve 28 Kasım'da orada ifade verdi), ama elle tutulur çalışmalar ancak 1310 Şubat'ında başlayabildi. Hiç kimse ne Kilise ne de krallar bunları toplamak için hevesli gözüküyordu. Zaman mı kazanılmak isteniyordu, yoksa ortaya çıkacak ifadelerden mi çekiniliyordu?

Nîmes, Auvergne, Lérída, Navarre, Elne, Londra ve Ravenna gibi bazı piskoposluk komisyonlarının sorgulama tutanakları elimizdedir⁶. Genel olarak çalışmalar sonuna kadar devam etti ve bir eyalet kurulunun toplanmasıyla sonuçlandı; bu kurul ise hatalarını kabul eden Tapınakçıların suçlarını bağışladı ve Kili-se'ye geri dönmelerini kabul etti; diğerleri hapse mahkûm edildi; nihayet, Sens ve Reims eyaletlerinde olduğu gibi bazı Tapınakçılar, piskoposluk komisyonu önünde yaptıkları itirafları, tarikatı yargılayan Papalık komisyonunda reddettiklerinden döneklik yapmaktan dolayı mahkûm edildiler⁷.

Papalık komisyonlarının çalışmaları daha tutarsız gözüküyordu. Londra, Roma ve Kıbrıs komisyonları bilinmektedir⁸. Paris

6 Bazıları yayınlanmıştır. Nîmes: L. Ménard, *Histoire civile, littéraire et ecclésiastique de la ville de Nîmes*, Paris, 1750, c. I, Preuves, s. 167-219; Auvergne: R. Sève et A.-M. Chagny-Sève, *Le Procès des templiers d'Auvergne (1309-1311)*, Paris, 1987; Lérída et Navarre: H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 364-379; Elne: Mich. II, s. 420-515; Londra: D. Wilkins, *Conciliae Magnae Britanniae et Hiberniae*, Londra, 1737, c. II, s. 329-407; ve H. Nicholson, *The Proceedings against the Templars in the British Isles*, 2 c., Ashgate, 2011; Floransa: J. Loiseleur, *La Doctrine secrète des Templiers*, Paris, 1872 (rééd. Genève, 1975), s. 172-212; Roma: A. Gilmour-Bryson, *The Trial of the Templars in the Papal State and the Abruzzi*, Roma, 1982; Ravenna: *Analyse détaillée du procès dans R. Caravita, Rinaldo da Concorrezzo, arcivescovo di Ravenna, 1303-1321, al tempo di Dante*, Florence, 1964, s. 265-307. Bunlara H. Finke ve K. Schottmüller'in eski belgelerini de ekleyebiliriz.

7 Nangis, c. I, s. 388; *Grandes Chroniques de France*, s. VIII, s. 272.

8 D. Wilkins, *a.g.e.* (not 5); Kıbrıs için, K. Schottmüller'in eski yayınının dışında A. Gilmour-Bryson'ın sayesinde sorgulamaların İngilizce çevirileri elimizdedir.

komisyonu çalışmaları daha önemli, daha ayrıntılı ve daha açıktır⁹. Papalık komisyonları işlerini, belirli bir tarafsızlık endişesiyle çok özenli yürüttü. Komisyon bütün krallıkta yaşayan Tapınakçılara bir çağrıda bulunarak tarikat hakkında tanıklık yapmak ve onu savunmak isteyenlerin Paris'e gelmelerine yol açtı. Hareket önce yavaş başladı, ama 1310 Şubat'ından itibaren müthiş bir dalga, çoğu tarikatı savunmak ve ona karşı ileri sürülen suçlamalardan kurtarmak üzere altı yüz kadar Tapınakçıyı Paris'e sürükledi. Tapınakçılar içlerinden dört tanesini kendilerini savunmak üzere görevlendirdiler: biri Roma sarayında tarikatın eski hukukçusu Bologna'lı Pierre olmak üzere iki rahip ve iki şövalye. Bunlar büyük üstadın arkasında kendilerini pek öne çıkarmak istememiş olabilirler, ama göreceğimiz gibi, Jacques de Molay tarafından seçilen savunma sistemi buna izin vermedi.

Bu, pek tabii kralın tarafında panik yarattı. Buna cevap, kralın önemli danışmanlarından Enguerrand de Marigny'nin kardeşi Sens Başpiskoposu Philippe de Marigny'den geldi. Paris piskoposluk bölgesindeki Tapınakçıları yargılarken, Tapınakçıların bir duruşmadan ötekine kişilere ve tarikata karşı açılan davalardaki çelişmeleri ortaya çıkarmak için ifadelerde kullanılan sözlerle oynadı. Böylece, piskoposluk komisyonu önünde hatalarını kabul ettikten sonra Papalık komisyonu önünde tarikatı savunanları abartılı bir şekilde dönek ve sapkın olarak ilan edebildi. Kilise dışı yargı sistemine devredilen bunlardan elli dört tanesi 12 Mayıs 1310 tarihinde Paris'te yakıldı.

Tapınakçı direnci kesin bir şekilde kırılmıştı.

Papalık komisyonu duruşmalarını 26 Mayıs 1311'e kadar sürdürdü. Komisyon Tapınak'ın uygulamaları hakkında her şeyi aydınlatmaktan geri kalmadı. Onun amacı kralinkinden oldukça farklıydı. 1307'de krallık yönetiminin etkisiyle yapılan sorgulamalar ile 1310-1311'de Papalık komisyonunun gerçekleştirdiği sorgulamalar arasındaki karşılaştırma gerçekten dikkat çekicidir¹⁰. Krallık memurları, çoğunlukla işkenceye başvurarak Tapınakçılar aleyhinde olabildiğince fazla olayı toplamaya çalışmışlardı: İsa'yı inkâr etme, haç üstüne tükürme, müstehcenlik, vb.

9 Michelet'nin yayınının esası budur: Mich. I ve II, s. 1-271.

10 B. Frale, *a.g.e.* (not 1), Bölüm 4 ve 5.

itirafları onlar için yeterince dinden sapkınlık, hatta büyücülük ve sihirbazlık¹¹ uygulamalarıydı, böylece Fransa kralının Kilisenin haklarını hiçe sayarak giriştiği uygulamaya haklılık bulunmuş oluyordu. Bu onların gözünde tarikatı mahkûm etmeye ve ortadan kaldırmaya yeterliydi. Papalık komisyonu, yani papa için mesele başkaydı: burada söz konusu olan kabul töreninde yapılan rezillik düzeyindeki (ama sapkınlık olmayan) uygulamaları özenle incelemek, bu uygulamaların sebebini araştırmak ve bu giriş ritüeli dışında tarikatta uygulanan ibadet kurallarının -Kilise dışı kişilerin bağışlama yetkisi, mayasız ekmek kutsanması, vb.- uygun olup olmadığını doğrulamaktır.

Paris piskoposluk komisyonu üyeleri Tapınakçılar dinî kurallara uydukları sonucuna vardılar; bu sebeple giriş töreni davranışlarının yakışksız olduğunu kabul edenler ve tövbekârlık gösterenler bağışlandılar ve Kilise'ye dönmüş oldular. Ama tarikatın bu yakışksız uygulamalardan temizlenmesi gerekiyordu; yeniden düzenlenmeliydi; Tapınak ile sorumlularının bozduğu kuralları ve tüzükleri hataları veya karışıklıkları bulup çıkarabilmek için yeniden gözden geçirilmeliydi. Ayrıca dine uygun ve temiz bir kabul ritüeli sırasında edepsiz bir "parça" olarak, sanki yabancı bir cisim gibi ne zaman girdiği bilinmeyen ve Tapınak'a girmeye çalışanlara bunların tarikat tüzüğüne ait olduğu söylenen utanç verici uygulamalarından temizlenmesi gerekiyordu.

Tapınakçılara atfedilen bu yasadışı eylemler din dışı bir giriş töreninin çekirdeğini oluşturmuyordu, ama yazılı yönetmelikte onaylanmış geleneksel ve tam anlamıyla meşru bir ayinin sonuna rastgele "sokulmuş" veya eklenmiş unsurlardı¹².

- 11 Bu suçlama Peter Partner (bkz. not 1) tarafından dikkatle işaret edilmiştir.
- 12 B. Frale, *a.g.e.* (not 1), s. 174. Yazar tarikat içinde, dine uygun bir ritüelin ortasına sokulmuş bir çeşit "gölge düstur" olduğunu düşünmektedir. Ben kaba ve hayasız bir aşağılamadan oluşan giriş âyininin varlığı düşüncesini paylaştım. Bugün ise, tarikat tarihinde değil ama o zamanlar Yakışıklı Philippe ile en yakın danışmanları Guillaume de Nogaret ve Guillaume de Plaisians tarafından geliştirilen krallık ideolojisinin sebep olduğu "Tapınak'ı mahvetmek" maksadıyla kral ve danışmanları tarafından kullanılan tarikat içinde bireysel veya çok dar bir çerçevede var olan sapmalar olduğu noktasına gelmiş bulunuyorum. Bu açıklama tarzının bir özeti J. Théry tarafından verilmiştir: "Une hérésie d'État. Philippe le Bel, le procès des "perfides

Papalık komisyonlarının raporları, öngörülen tarihten bir yıl sonra 16 Ekim 1311'de Vienne şehrinde toplanan konsilin çalışma temelini oluşturmuştur. Tartışmalar dalgalı oluyordu çünkü pederlerin çoğunluğu tarikatın suçluluğuna inanmamış olduklarından, kararlarını vermeden önce konsilin dışında gösteri yapan savunucuları dinlemeye hazır olduklarını açıklamışlardı. Ama, Lyon dışına kadar ordusuyla gelmiş olan kralın baskısına maruz kalan papa konuyu bitirmeye karar verdi. Onun için Kilise'yi ve Papalığı kurtarmak için Tapınak'ı kurban etmek ve Yakışıklı Philippe'in kendisinden istediği tarzda mahkemeyi kesin olarak VIII. Boniface'ın hatırasına gömmek gerekiyordu. Bu bakımdan 22 Mart 1302 günü yayınlanan *Vox in excelso* Papalık kararnamesiyle "yargılama sonucu ile değil Papalık tedbiri veya kararıyla" Tapınak tarikatının ilga edilmesine karar veriyordu. Tapınak mahkûm edilmiyordu; ama çok zayıflamış, saygınlığını çok kaybetmiş olduğundan ve artık hiçbir hizmet veremeyeceğinden kendisini yok edilmiş sayıyordu¹³. Kısa bir süre sonra papa Tapınak'ın mallarını Hospital tarikatına devrederek, çok özel şartlarda tarikatların birleşmesini sağlamış oluyordu. Enguerrand de Marigny'nin tavsiyelerini dinleyen Yakışıklı Philippe de bu çözümü benimsedi. Kral Tapınak'ın "postunu" elde etmişti, ama birleşmiş tarikat olarak Hospital'i papanın otoritesinden çıkaramamıştı.

Papa V. Clément Tapınak ileri gelenlerinin yargılanmasını kendisine ayırmıştı. 22 Aralık 1313 tarihine gelindiğinde, tarikatın önderlerini yargılayacağına, onların ömür boyu hapse mahkûm edildiğini bildirmek üzere üç kardinali görevlendirdi. Bu 11 Mart 1314'te Paris'te gerçekleşti (bu tarihe yeniden döneceğim). Jacques de Molay isyan etti, bütün itiraflarını inkâr etti, temiz bir tarikatın masumluğunu ilan etti. Geoffroy de Charnay de kendisine katıldı; Hugues de Pairaud ile Geoffroy de Gonneville tek kelime

---

templiers" et la pontificalisation de la royauté Française", *Médiévales*, no. 60 (2011), s. 157-186. S. Nadiras, *Guillaume de Nogaret en ses dossiers. Métodes de travail et de gouvernement d'un conseiller Royal au début du XIVe siècle*, Paris 1 Üniversitesi Panthéon-Sorbonne, 2012'de savunulan doktora tezi (yayınlanmamıştır).

13 Vienne kurulu metinlerine günümüzde rahatlıkla erişmek mümkündür: G. Alberigo, *Les conciles oecuméniques*. 2: Les décrets, c. I, s. 698-725.

etmediler; Raimbaud de Caromb orada değildi, muhtemelen ölmüştü. Aynı akşam kral, büyük üstadı ve onu izleyenlerin yakılmasını emretti. Pairaud ve Gonneville cezadan kurtuldular ve ömürlerinin sonuna kadar zindanda kaldılar.

Jacques de Molay'in sorgulamaları¹⁴

13 Ekim 1397 sabahı Paris Tapınağında tutuklanan Jacques de Molay, kralın memurları tarafından orada göz altında tutuldu. Fransa'nın her tarafında bütün Tapınakçılar aynı akibete uğradı. Tapınakçılar için sorgu yargıçlarının önüne çıkmadan geçen bir hafta veya on günün hiç de keyifli olmadığı kolaylıkla tahmin edilebilir, çünkü enkizitörlerin önüne çıkmadan krallık polisi tarafından işkenceye tâbi tutuluyorlardı. Paris'te sorgulamalar 19 Ekim'de başladı. Jacques de Molay'in ilk sorgulaması 24'ünde yapıldı¹⁵. 1265'te Beaune şehrinde kabul töreninde, inancına rağmen İsa'yı inkâr ettiğini ve haç üzerine tükürmek zorunda kaldığını, ama yan tarafa tükürdüğünü kabul etti. Kendisine "kızgınlık" durumunda diğer biraderlerle bedensel birleşmeye girme yönünde bir telkin yapılmadığını ve kendisinin asla böyle bir şey yapmadığını kesin bir dille ifade etti¹⁶. Sonunda da tarikata kabullerin bu şekilde cereyan ettiğini düşündüğünü söyledi; her durumda giriş törenlerini kendisi yönetiyordu ama "[yeni Tapınakçıya] neler yapacağını söyleme ve gerekeni yaptırma" işini yardımcılarından birine bırakıyordu.

Büyük üstadın itiraf ettiği bundan ibaretti ve daha sonra başka hiçbir şey demeyecekti. Zaten ona da başka hiçbir şey sorulmamıştı. Ya enkizitör Jacques de Molay'i özenle idare ediyordu, ama bunun hiçbir gerekçesi gözükmiyordu; ya da enkizitör ve kralın danışmanları, çok kısmî de olsa bu itirafların Tapınak'ın

14 G. Lizerand, "Les dépositions du grand maître Jacques de Molay au procès des templiers (1307-1314)", *Le Moyen Âge*, c. XXVI, 1913.

15 Mich. II, s. 305-306; çeviren G. Lizerand, *Le Dossier...*, s. 34-37.

16 Guillaume de Gy ve Étienne de Safed gibi Molay'in yakınları ifadelerinde büyük üstadın inkârını yalanlamaktadır. Komisyonun buna fazla önem vermediği ve Jacques de Molay ile bu iki tanığı yüzleştirmeye yanaşmadığı anlaşılmaktadır.

itibarını yerle bir etmeye yeteceğini hesaplıyorlardı. Bunları çok iyi kullanmak kaydıyla diğer Tapınakçılardan elde edilen itiraflar her durumda onun ifadesini tamamlıyordu.

Nitekim ertesi gün, 25 Ekim'de Guillaume de Nogaret Paris Tapınağında halka açık bir oturum düzenledi: çok sayıda ruhban ve özellikle ilâhiyatçı ile Paris Üniversitesinin diğer üyeleri karşısında Jacques de Molay bir öncekilere ilave yapmadan itiraflarını yeniledi. Ama herkes artık tarikata kabul töreninde Tapınakçıların neler yaptığını öğrenmiş oluyordu. İşte Guillaume de Nançis'nin o gün hakkında yazdığı vakayinameden satırlar:

İnananların kalbine işleyen dehşetten dolayı inanılmaz görünen bu suçlar, Üniversite doktorlarının huzurunda büyük üstat tarafından, sapık ilişkiye bulaşmadığını ve haçın üstüne değil kenarına toprağa tükürdüğünü söylemiş olmasına rağmen aynen tekrar edildi. Kendi eliyle bütün biraderlerine yazdığı bir mektupta pişman olmanın kendisini bu itirafa sevk ettiğini ve onları da aynısını yapmaya teşvik ettiğini söylemektedir¹⁷.

Çok müphem de olsa itirafları halka açıklanmakla kalınmamış, bir de “usta darbesiyle¹⁸” suçlayıcılar üstattan (nasıl acaba? İnsanın aklına bir düzenbazlık gelmiyor değil) bir de biraderlere iletilen, kutsal itaat erdemi gereğince kendilerinden tarikata girişteki rezil uygulamaları kabul etmelerini isteyen Tapınak mühür taşıyan bir mektup elde etmişlerdi¹⁹.

Fransa kralının girişimine karşı itiraz eden, ama olaya el koymak maksadıyla bütün Tapınakçıların tutuklanmasına 22 Kasım'da karar veren Papa V. Clément bu itiraflar karşısında elbette sarsılmıştı, ama kendisini bu akıntıya kaptırmak istemiyordu. Fransa kralının zoruyla aldığı karardan önce (tarikatin kapatılması), her türlü karara varmadan önce, elde edilen itirafların, özellikle büyük üstadınkilerin gerçekliğinden emin olmak istiyordu. Bunun sonucunda bilgi almak için Paris'e Bérenger Fredol ve Etienne de Suisy adlarında iki kardinalini gönderdi. Kral önceleri büyük üstat ile diğer ileri gelen Tapınakçıları

17 Nangis, c. I, s. 362; Guizot, s. 267.

18 B. Frale, *a.g.e.* (not 1), s. 108.

19 M. Barber, *The Trial...* (not 1), s. 65.

bunların önüne çıkarmayı reddetti; papa bu sefer ellerine bir mektup vererek onları yeniden Paris'e gönderdi: kardinaller kralın yeni bir geri çevirmesinin aforozla sonuçlanacağını ima ettiler²⁰. Sonuçta krallık konseyi papanın elçilerine büyük üstadı, Hugues de Pairaud'yu ve diğer birçok Tapınakçıyı önlerine çıkarmayı kabul etti. 24 Aralık tarihli kralın mektubu papayı bu durumdan bilgilendiriyordu²¹. Buluşma muhtemelen 27 Aralık'ta kapalı oturumda Notre-Dame Katedrali'nde gerçekleşti. Jacques de Molay ile diğer ileri gelenler itiraflarını inkâr ettiler ve uğradıkları kötü muamele ve işkencelerden şikâyetçi oldular. 1308 ilkbahar aylarına ait ve Aragon Tahtı Arşivlerinde korunan iki metin Notre-Dame'daki bu oturum hakkında, ihtiyatla yaklaşılması gereken ayrıntılar vermektedir. Birinci metin, muhtemelen papanın hazinedarı olan ve kardeşine bilgi veren, Gardeny kumandanı Tapınakçı Arnau de Banyuls'un elinden çıkmıştır²²; ismi belli olmayan ikinci mektup, Mallorca'da oturan kardeşi Bernard F'ye bilgi veren Paris'te oturan bir papaza aitti²³. İki mektup da oturumun öyküsünü anlatmakta, ikincisinde ise Jacques de Molay'ın inkârının olabildiğince reklamını yapmak için tasarladığı stratejiyi tarif etmektedir.

İki kardinal kendisine “duyduklarına göre yaptığı itiraf gerçek midir” diye sorar; o da “bu gerçektir” der; Jacques de Molay Paris'in bütün zengin ve yoksulları toplanırsa onların önünde “daha büyük hataları itiraf edeceğini” söyler²⁴. Yazılana inanırsak, kardinaller kabul ederler ve Notre-Dame'ın kapıları kalabalığa açılır. Böylece, bir sekinin üzerine çıkan Jacques de Molay kalabalığa şöyle seslenir: “Efendiler, Fransa konseyinin benim ve burada hazır bulunan Tapınakçı biraderlerin ve diğerlerinin hakkında itirafta bulunduğumuz doğrudur”; ve mantosunu açıp elbiselelerini çıkardıktan sonra şöyle devam eder: “Efendiler bakınız, istedikleri şeyleri bize nasıl söylediklerini görün”; ve kemiğine kadar etleri yok olmuş kollarını ve uğradıkları işkence izlerini gösterir.

20 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 115-116.

21 Baluze, c. III, s. 91-92.

22 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 110-111.

23 A.g.e., s. 114-119.

24 A.g.e., s. 116.

Sonra itiraflarını reddeder. Doğru olmak için oldukça güzel bir dille yazılmış bir metin, en azından kısmen; bu sahne oyunundan sonra Jacques de Molay halk önünde, 25 Ekim’de yaptığı itirafların etkilerini ortadan kaldırmış oluyordu²⁵. Pek doğal olarak bu sahneye konan usta oyundan şüphelenmemek mümkün değildir. Ama işkence gördüğü de muhtemeldir. Bu şüpheler belirli bir belgenin bulunmadığı bir durumda, bu mektupları yazanlara karşı içten gelen bir kanaate dayanmaktadır. Buna tekrar geri döneceğim. Geriye olayların esası kalmaktadır: Jacques de Molay kardinallerin önünde itiraflarını inkâr etmiştir²⁶. Aynı zamanda kendisiyle birlikte kardinallerin önüne çıkarılan Tapınakçılara, papanın himayesinde bulunduklarından dolayı itiraflarını geri çekmeleri için mühürlü kâğıtları da verdirmiştir²⁷.

Kral ve danışmanları pek muhtemeldir ki bu tiyatro oyunundan sonra Tapınak’ta tutuklu olan Tapınakçıları Île-de-France krallık şatolarına aktarmak üzere dağıtma kararı almışlardır. Operasyona 25 Ocak 1308 günü başlandı. O gün krallık çavuşları “bir zamanlar Tapınak büyük üstadı olan birader Jacques de Molay’i” ve diğer üç biraderi “Corbeil’e götürmek üzere Paris Tapınağının dışına çıkardılar”. Aynı gün Hugues de Pairaud Rochefort-en-Yvelines’e, Raimbaud de Caromb Monthéry’ye, vb. sevk edildiler. Operasyon 12 Şubat’a kadar devam etti ve en az yüz yetmiş sekiz Tapınakçıyı ilgilendirdi. En fazla yüz kadarı Tapınak’ta kalmış olmalıdır²⁸.

Bu inkârın sonrasında olanlar bilinmektedir: papa her türlü hükmü daha sonraya erteledi ve kral ile enkizitör tarafından başlatılan hukukî işlemi, kontrolü ele geçirmek için askıya almaya karar verdi. Kral, Guillaume de Nogaret ve Guillaume de Plaisians tarafından giderek artan baskılara maruz kalmış olmalıdır. Bununla birlikte, içlerinde ileri gelenlerin de olduğu birçok

25 M. Barber, *The Trial...*, s. 76-77.

26 Molay’i bir budala gibi gören tarihçilerin kendisini böylesine kurnaz gördüklerinde işin içinden çıkamamaları gayet anlaşılır! Böylece duyduklarını yazmış olan Katalan tanık ikinci derecede tanık durumuna düşmektedir; ancak Molay, krala karşı çıktığında Tir Tapınakçısı aynı masada mıydı? Nasıl istersen şöyle veya böyle kanıtlarsın, vb.!

27 M. Barber, *The Trial...*, s. 77-78; B. Frale, *a.g.e.* (not 1), s. 115

28 AN, J 413 no. 28.

Tapınakçının kendi gözetiminde sorgulanmak üzere Poitiers'ye gönderilmesini elde etmeyi başarmıştı.

Kral ve polis teşkilatı kendi önlemlerini aldılar ve Poitiers'ye sadece özenle seçilmiş Tapınakçıları gönderdiler; tesadüfe bakın, bazı tarikat ileri gelenleri sonuna kadar seyahat yapamayacak kadar çok zayıflamıştı; Chinon'da durdular ve kral onları mecburen kendi şatosunda konaklatmak zorunda kaldı! Yetmiş iki Tapınakçı 28 Haziran ile 2 Temmuz 1308 arasında Poitiers'de sorgulandılar; bunlardan kırk ikisinin sorgu tutanakları muhafaza edilmiştir; hepsi itiraflarını yenilediler²⁹. Chinon'da bulunanlara gelince, papa bunları sorgulamak üzere Bérenger Fredol ve Etienne de Suisy'nin de içinde olduğu üç kardinali oraya göndermeye karar vermişti. Bu sorgulama kısmen yayınlanmıştır³⁰. Barbara Frale'in son zamanlarda Vatikan Arşivlerinde yaptığı keşif asıl tutanağı ortaya çıkarmakta ve 17-22 Ağustos olarak tarihleri de doğrulamaktadır³¹. İçeriği Faciens misericordiam kararnamesine dâhil edilmişti, ama 12 Ağustos'ta, yani daha önce, papa tarafından lanetlenmiş, fakat takip eden günler ve haftalarda onlarca kopyası basılmıştı.

Anlaşılan o ki, ileri gelenler, kararnamenin ilk kopyalarının yayınlanmasından sonra sorgulanmışlardır. Papa, bunların dinlenmesini beklemeden yargılamanın devamı için izlenecek hukukî sürece karar verdi. Söz konusu kararnamede, tarih belirtmeden ileri gelenlerin yargılanmasını kendisine ayırdığını biliyoruz. Chinon'da kardinalleri tarafından sürdürülen sorgulamaların, piskoposluklar çerçevesinde piskoposlar tarafından diğer Tapınakçılara karşı sürdürülen sorgulamaların aynısı olarak kişilere karşı sorgulamalara karşılık geldiğini ve bu bakımdan yeniden ele alınmasına gerek olmadığını hep göz önüne almıştır. Buna karşılık, diğer

29 İsimleri *Reg. Clément V*, no. 10402'de verilmektedir; K. Schottmüller, *Der Untergang des Templerordens*, 2 cilt, Munster, 1907, c. II, s. 9-72, içlerinden otuz üçünün sorgulamasını yayınlamıştır; H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 341-364'te diğer dokuzunun sorgulaması yer alır.

30 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 324-329.

31 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 328; B. Frale, *Il Papato e il processo dei Templari*, Roma, 2003, s. 198-215. Bkz. ayrıca P. Viollet, "Les interrogatoires de Jacques de Molay, grand maître du Temple. Conjectures", *Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles-lettres*, no. 38, 1909, s. 7; G. Lizerand, a.g.mak (not 14); her ikisi de bu tarihleri vermektedir.

Tapınakçılar için olduğu gibi yargılama kendisine aitti. Bu durum kendisi ile Jacques de Molay başta olmak üzere tarikat ileri gelenlerinin savunma sistemlerinde düştükleri büyük aldanmanın temelini oluşturan yanlış anlamının da dayanağıdır. Kralın baskısına kısmen boyun eğmek zorunda kalan papa (tutukluların muhafazası, Tapınak mallarına el konulması) gene de zaman kazanmaya gayret ederek krala kafa tutmaya devam ediyordu.

Jacques de Molay Chinon'daki kardinaller önünde, hiçbir şey eksiltmeden veya katmadan ilk ifadesindeki itiraflarına geri döner: İsa'yı inkâr, tükürme, ama oğlancılık, rezil öpüşmeler, put hakkında tek kelime edilmez. 1307 Aralık'ındaki inkârı hakkında da hiçbir gönderme yapmaz. Neden önceki itiraflarına geri dönmüştür? Bu soruya cevap bulmak zorunluluğu vardır.

Ama, önemli bir gelişme olarak bu itiraf sonrasında kardinaller beş ileri geleni affederler ve Kilise'yle barışmalarına izin verirler; bu onların aynı davada diğer bütün Tapınakçılar gibi yargılanıp cezalandırılmayacakları anlamına gelmemektedir. Mahkeme tutanağı açıkça bunu ifade etmektedir: "Bundan sonra, adı geçen tarikatın büyük üstadı, adı geçen birader Jacques söz konusu sapkınlıkları ve diğerlerini alenen ve şeklen önümüzde terk edeceğini, Tanrı'nın kutsal İncilleri üzerine bedenen yemin ederek, naçizane bağışlanma talebinde bulundu; biz de Kilise'de alışlagelmiş tarzda kendisine bağışlanmayı verdik ve onu Kilise'nin birliğine yeniden dâhil ettik ve inananlar topluluğu ile âyinler yönetimine katılmasına izin verdik." Bundan böyle Jacques de Molay bu bağışlanma ile bağlanmış oluyor ve artık geriye dönmesi imkânsız oluyordu³².

1308 Ağustos ayındaki bu kısa mahkemeye katılma sonrasında Molay bir yıldan fazla sessiz kaldı (en azından konuşmaları elimize geçmedi). Gördüğümüz üzere piskoposluk ve Papalık komisyonlarının düzenlenmesi ve kurulması bütün bu zamanı aldı. Jacques de Molay, kişi olarak papa tarafından sorgulanmış olduğundan tarikatı yargılayacak olan Papalık komisyonu önüne çıkamazdı. Krallık komisyonu ise Paris'te kurulmuştu; komisyon üyeleri Narbonne başpiskoposu, Bayeux, Mende ve Limoges piskoposları,

32 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 328; B. Frale, *a.g.e.* (not 31), s. 210-212 ve 211-213 İtalyanca çeviri için; bkz ayrıca B. Frale, "The Chinon chart. Papal absolution to the last Templar Master Jacques de Molay", *Journal of Medieval History*, no. 30 (2004), s. 132-133.

Napolili Avukat Mathieu, Rouen Kilise noteri ve başnaibi ile Trente ve Maguelonne naipleri ve nihayet Aix-en-Provence kilisesi başrahibi idi. İlk toplantısını 8 Ağustos 1309'da yaptı ve Tapınak'ı savunmak isteyen veya istemeyen bütün tanıkların 12 Kasım'da mahkemede hazır bulunmalarını ilan etti; pek tabii çağrılanlar arasında bütün krallıkta hapiste bulunan Tapınakçılar da vardı. Haberciler bütün eyaletlere dağıtılmak üzere yargılanmaya davet yazısını alarak yola çıktılar. Tapınakçılar hapisanelerde çağrıyı aldılar: Guyenne'deki Bazas Piskoposluğu'nda tebligatın 1309 yılının 6, 7 ve 8 Eylül'ünde yapıldığı bilinmektedir³³.

Komisyon kararlaştırıldığı gibi 12 Kasım'da toplandı ama hiç kimse duruşmaya gelmedi; sonraki günlerde de gelen giden olmadı. Mahkeme üyeleri Paris piskoposu ile şehir polis müdürüne daha fazla çaba göstermeleri için uyarıda bulunmak zorunda kaldı. Ancak ilk tanık 22 Kasım'da mahkeme önüne çıkarılabildi. 26 Kasım'da sessizliğini koruyan Hugues de Pairaud'dan sonra Jacques de Molay çıktı³⁴. Mahkeme celbini okuduktan sonra komisyon (mahkeme) üyeleri kendisine tarikatını savunup savunmayacağını sordular. Jacques de Molay kaçamak cevap verdi. Önce, Papalığın bunca ayrıcalık tanıdığı bu kadar eski bir tarikatı keyfi olarak yok etmeye çalışmasının hayret verici olduğunu söyledi. Bunun dışında tarikatını savunmak için gerekli yasal haklara sahip olmadığını; savunmayı elbette istediğini, hatta bunun görevi olduğunu ama imkânlarından ve danışma kurulundan yoksun olarak papa ile kralın tutsağı olduğunu belirtti. Nasıl savunma yapabilecekti?

Bu bakımdan yardım ve danışma talebinde bulundu ve heyet üyeleri kendisine bir süre tanımaya hazır olduklarını belirttiler; bununla birlikte dinden sapma davası çerçevesinde yargılanacağını ve itirafları bulunduğunu kendisine hatırlattılar; bu bakımdan dikkatli olması gerekecekti. Dava konusunda her türlü bilgiye sahip olarak düşünmesine yardımcı olmak için, kendisine

33 A. Demurger, "Encore le procès des templiers. À propos d'un livre récent", *Le Moyen Âge*, c. XCVII (1991), s. 35-39; J.-B. Marquette, "À propos d'un document bazadaï inédit concernant le procès des Templiers", *Cahiers du Bazadaï*, 44 (1991), s. 37.

34 Mich. I, s. 32-34; trad. G. Lizerand, *Le Dossier...*, s. 146-155.

Faciens misericordiam Papalık kararnameşi ve diğerk Kilise mektupları okutuldu ve konuşulan lisana çevrildi; böylece Chinon'daki kardinaller önünde itirafta bulunduğunu işitti. Yazıların okunması sırasında iki defa şaşkınlığını gösterdi. Okuma işi bitince, "eğer siz, siz olmasaydınız" -esrarlı bir cümle- birkaç şey demeye hazır olduğunu beyan etti ve sonrasında şöyle devam etti: "Memlûklerin ve Tatarların kendilerine hazırladığı kaderi bu sapıklara da ayırmak gerekirdi: onlar sapıkların kellesini uçururlar".

Bunun üzerine heyet üyeleri kendisine onların sadece din sapkınlarını yargılamak durumunda olduklarını söylediler. Jacques de Molay dinleyiciler arasında, mahkeme heyetinden izin almadan kendi iradesiyle girmiş olan Guillaume de Plaisians'ı fark edince onunla konuşmak istediğini belirtti. Plaisians ile büyük üstat arasında, kralın danışmanının ona gösterdiği dikkat yapmacık değilse belirli bir suç ortaklığı olduğu söylenebilir. Plaisians, Jacques de Molay'e, "kafasının üstüne düşmemek istiyorsa"³⁵, önceki itiraflarıyla ters düşmemeye dikkat etmesini söyler; bunun üzerine Molay iki gün düşünme süresi ister ve mahkeme bunu kabul eder.

O anda, Jacques de Molay'in, Chinon'daki kardinallerin bağışlamayı kabul ettiklerini düşünmüş olması kesin gibidir. Guillaume de Plaisians'ın uyarısı muhtemelen bunu ima ediyordu; sapkınlık suçu havada asılıydı ve Molay'in bunun tehdidinden sakınması gerekiyordu.

Jacques de Molay'in Chinon'daki ifadesinin okunması sırasında gösterdiği şaşkınlıklara nasıl bir anlam verilmesi hakkında pek çok soru sorulmuştur. P. Viallet bu ifade tutanağının Molay'in lehine olacak şekilde kardinaller tarafından tamamen değiştirildiğini bile düşünür: aslında ifade inkârında ısrar edecekti, böylece Guillaume de Plaisians'ın kendisine 26 Kasım'daki duruşma sırasında özel olarak hatırlattığı bütün sıkıntılara uğrayacaktı. Onu davadan kurtarmak için Fredol ile Suisy böyle bir sahte tutanak hazırlamışlardı³⁶. Bu açıklama oldukça karmaşıktır ve G. Lizerand buna ilişkin bir akıbet düşünür. Belki

35 G. Lizerand şöyle çevirmiştir: "Karışmamak için"

36 P. Viollet, *a.g.m.* (not 34), s. 10 ve 14. Yazar yararlı bir yalan veya merhametli bir yalan diye bahseder.

de Jacques de Molay, biraz sade olan Chinon tutanağının kendi söyledikleriyle pek uyuşmadığını düşünmüş olamaz mıydı? İleri sürülen varsayımın tersine beş Tapınak liderinin ifadelerini krallık noterleri kaleme almış, tutanakları gözden geçirmiş ve mühürlü imzalarını koymuşlardı³⁷.

O anki durum çok önemliydi. Jacques de Molay'ın tutumunda bir dönüm noktası olacaktı; yeniden mahkeme önüne çıktığı iki gün sonra bunu daha iyi anlamış olacağız.

26 Kasım'da ne kadar kararsız ise, 28'inde o kadar kararlı görünüyordu³⁸. Mahkemede komisyon tarafından davet edilmeden hazır bulunan Guillaume de Nogaret'nin "konu dışı" bir müdahalesi komisyonu da bir an için kararsız kılmış olabilirdi. Kendisine yeniden tarikatı savunup savunmayacağı sorulduğunda, kendisinin yoksul ve okuma yazması olmayan (Latince bilmiyordu) bir şövalye olduğunu ve papanın kendisini yargılama hakkını elinde tuttuğunu öğrendiğinden komisyon önünde hiçbir şey söylemek istemediğini bildirdi. Anlaşılacağı üzere Jacques de Molay iki gün önce kendisine okunan metinlere ve *Faciens misericordiam* kararnamesinde duyurulan hukukî sürece atıfta bulunuyordu. Komisyon ısrar edince, açıkça tarikatı savunmak istemediğini, papaya her şeyi anlatacağını söyler ve komisyon üyelerinden kendisini en kısa zamanda yargıcının önüne çıkarmada aracılık etmelerini rica eder "çünkü efendimiz papaya Kilise ve İsa'nın şerefine uygun olacak şekilde, gücü yettiğince konuşacaktır"³⁹.

Ama "kendi vicdanını rahatlatmak için" heyet üyelerine Tapınak ile ilgili üç hususu açıklar. İbadet yerleri, süslemeleri ve ibadeti bu kadar güzel, bu kadar iyi bakımlı ve bu kadar ünlü olan bir başka tarikat yoktur; kendisine bu kadar çok bağış yapılan bir başka tarikat yoktur ve din uğruna bu kadar kan döken bir başka tarikat bulunmamaktadır. Buna karşılık heyet üyeleri kendisine bütün bunların çok iyi olduğunu, ama iman olmadığı takdirde ruhun selameti için hiçbir işe yaramayacaklarını söyleyerek itiraz

37 Bu bilgi, kendisine şükranlarımı sunduğum ve Roma'da orijinal belgeler üzerinde krallık noterlerinin imzalarını açık bir şekilde gören Ghislain Brunel'den temin edilmiştir.

38 Mich. I, s. 42-45; G. Lizerand çevirisi, *Le Dossier...*, s. 162-171.

39 A.g.e.s. 165.

ederler. Bunun üzerine Jacques de Molay “bunun doğru olduğunu ve kendisinin de tek bir Tanrı’ya ve şahısların üçlemesine (teslis) ve Katolik inancının diğer hususlarına inandığını ve tek bir Tanrı, tek bir iman, tek bir vaftiz ve tek bir Kilise olduğuna ve ruhun bedenden ayrıldığında, kimin iyi, kimin kötü olduğunun anlaşılacağına ve herkesin burada hâlen söz konusu olan meseleleri öğreneceğine inandığını belirtir”. Mükemmel bir doğru yol tarzı ile iman açıklaması ve belki de iki gün önce esrarlı bir şekilde açığa çıkarılmış o “sapıklara” son Karar Günü Tanrı önünde verilmiş bir buluşma sözü⁴⁰...

İşte bu açıklamadan sonra Guillaume de Nogaret, Selahaddin’in (Eyyûbî) Tapınak tarikatının oğlancılık ve dinden çıkışını ihbar ettiğinden bahseden Saint-Denis vakayinamelerini (kastedilen *Fransa Büyük Vakayinameleridir*, ama atıfta bulunduğu hususun burada yer almadığı anlaşılmıştır) kaynak olarak göstererek müdahale eder. Şaşıran Jacques de Molay böyle bir şeyden bahsedildiğini hiç duymadığını söyler ve o zaman, sultanla (Memlûk), kurtarılabilecek her şeyi kurtarmak maksadıyla ateşkes anlaşmaları yapan Guillaume de Beaujeu olayını zikreder. Sonunda büyük üstat düzenli bir şekilde âyinlere katılabilmesini ve kendisine bir papaz ile küçük bir kilise tahsis edilmesini talep eder.

Kurnazlık tutmuştu. Jacques de Molay, 1307 Ekim’indeki itiraflarından sonra içinde çırpındığı tuzaktan çıkma yolunu bulduğuna inanıyordu. Bir daha konuşmayacaktı. Ama bu şekilde susarak, 1310 ilkbaharında, Tapınakçıların ümidini canlandıran ve suçlamaları sallantıya sokan fırtına dalgasına katılmayacaktı.

Bir defa daha 2 Mart 1310 günü komisyon önüne çıkarılan Jacques de Molay 28 Kasım’da takındığı tavrda ısrar etti: sadece papa önünde konuşacaktı. Komisyon üyeleri kendisine haklı olarak iki süreci birbirine karıştırdığını söylediler: papa kendisini şahıs olarak yargılayacaktı; onlar ise tarikatı yargılamakla görevliyidiler ve onlarla konuşmayı reddederek onların meşruluğuna da gölge düşürmüş oluyordu. Bu karıştırmayı sadece Molay yapmamıştı. Sens Başpiskoposu Philippe de Marigny bir sonraki Mayıs ayında itiraflarını inkâr ettiklerinden dolayı elli dört Tapınakçıyı yakmaya gönderdiğinde bilerek aynı karıştırmayı yapmıştı: bu

Tapınakçılar 1307'de ve belki daha önce piskoposluk komisyonları ve enkizitörler önünde itirafta bulunmuşlar, sonra Papalık komisyonu önünde itiraflarını geri almışlardı. Bu hüküm yasa dışıydı, ama Marigny, Nogaret ve kral umursamıyordu.

O 2 Mart günü Papalık komisyonu önüne çıkarılan Hugues de Pairaud, Jean du Tour, Geoffroy de Gonnevillle ve diğer birkaç Tapınak lideri ilk ifadelerinde kaldılar ve tarikatı savunmayı reddettiler.

Böylece Tapınak, ileri gelenlerinin ihanetine uğramış ve Tapınakçılar liderleri tarafından terk edilmiş oluyordu.

Jacques de Molay artık kişi olarak kimsenin önüne çıkarılmıyacaktı; Papalık komisyonu duruşmalarında, en azından sanık olarak gözükmeyecekti (zira 1311 ilkbaharına kadar yargılanmaya devam eden Tapınakçıların ifadelerine rastlanmaktadır). Hiç papayı görmeyecekti. Artık oynanmakta olan dramın aktörü değildi. Dört yıl sonra tarikatın yok edilmesinin ardından tekrar ortaya çıkacaktı.

Jacques de Molay'ın hayatının bu son evresine gelmeden önce davranışını hatta 1307-1310 yıllarındaki davranışlarını anlamaya çalışmak gerekecektir. Tapınak tarihinin tıka basa dolu olduğu sözde ahlakçı önselleri bir kenara bırakarak bunu anlamak ve açıklamak önemlidir⁴¹: budala mıydı, geri zekâlı mıydı, korkak mıydı, vb.? Pek tabii bunu da göz önüne almak gerekir ama mesele bu değildi. Jacques de Molay, zamanı geldiğinde Fransa kralının yok etmeye karar verdiği, papanın savunmayı başaramadığı ve Jacques de Molay olarak kendisinin kurtaramadığı bir tarikatın büyük üstadıydı.

Neden?

Molay'ın savunması

Molay'ın bu sorgulamalar sırasında değişken davranışı az merak uyandırmamaktadır. Bunu açıklayabilmek için bazı sorulara cevap bulmak gerekecektir. Jacques de Molay, kralın ani

41 Talep (okuyucular), arz (tarihçiler) kadar suçludur!

bir güç gösterisini bekliyor muydu? Hayır. Tarikatının masumiyetine inanmış, bunun bir yanlış anlamadan kaynaklandığına ve Papalık soruşturmasının gerçeği aydınlatacağına ikna olmuştu. Tutuklanmaları sırasında Tapınakçıların gösterdiği pasifliğin sebeplerinden biri buydu; krallık memurları özellikle bunu kral ve papanın emri üzerine yaptıklarını söylemeye özen gösteriyordu ki bu tamamen yalandı. Poitiers'de Papalık sarayında bulunan Hugues de Pairaud ve on beş kadar Tapınakçı tutuklandı ve Loches'taki krallık kalesine hapsedildi⁴²; buna karşılık Papalık meclisinde çalışan Tapınakçı personel, V. Clément'in diyakozlarının başkanı, Lombardiya eyaleti üstadı Giacomo de Montecuccio ve papanın hazinedarları hiç rahatsız edilmediler; bunlardan birinin 1307 Kasım tarihini taşıyan ve Ascò Tapınak kumandanına hitaben yazılmış mektubu onların papanın yanında olduğunu gösterir⁴³. Oysa papa tutuklamaların olduğu sırada bile Poitiers'de değildi; 15 Ekim'de şehre döndü ve kardinaller meclisini topladı; sonra kendi hizmetindeki Tapınakçıların endişelerini gidermeye çalıştı ve onlara özellikle kaçmamaları uyarısında bulundu. Hazinedarın mektubuna göre, diyakozların başkanı, hepsinin adına papaya karşı itimadını bir defa daha teyit etti:

Kutsal Peder, korkmuyoruz çünkü bizi savunmak ve adaleti muhafaza etmek istiyorsunuz ve biz Tapınak'ın bütün biraderleri iyi Hristiyanlar, Katolikleriz ve imanımız çok güçlüdür. Üstelik Tapınak'ın bütün biraderleri Katolik inancı uğruna Müslümanların gücüne karşı öldük ve tutsak düştük ve bugün de aynı şeyi yapıyoruz. Ölmekten korkmuyoruz, çünkü 190 yıldır tarikatımız ayaktaadır. Ve kötü şeyler olmasaydı, bu bazıları tarafından bilinmeseydi böyle bir şey olamazdı⁴⁴.

Aynı mektup yazarı Paris'ten gelen bir at uşağından öğrendiğine göre Jacques de Molay kaçma imkânına sahip olmasına rağmen bunu reddettiğini de bildirmektedir. Burada da mektubu, aşağıda verdiğim dolaysız anlatım biçimindedir, ama içeriği

42 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 114.

43 *A.g.e.*, s. 58-60, no. 39: bu, muhtemelen papanın hazinedarlarından biri tarafından Katalonya'daki Ascò Tapınak kumandanına yazılmış Kasım tarihli bir mektuptur; M. Barber, *The Trial...*, s. 72 ve s. 270, not 2.

44 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 59

diyakozlar başkanı konusunda olduğundan daha az gerçeklik göstermektedir:

Onunla [üstat] birlikte olan biraderler kendisine şöyle dediler: “Efendim mademki siz kaçabileceksiniz, gidin ve papa ve kardinallerin öğütlerini bize getirin.” Üstat efendi cevap verdi: “Böyle bir şey yapmaya niyetim yok çünkü biliyoruz ki herkes kendince haklı olacaktır; ayrıca size diyorum ki, ben İspanya veya Almanya veya İngiltere’de olseydim ve sizin tutuklandığınızı öğrenmiş olsaydım size gelir ve sizinle birlikte hapse girerdim [...]. Hepimiz suçlu olmadığımızdan ve tarikatımız iyi ve namuslu ve hepimiz papa, kardinaller ve dünyadaki bütün Hristiyanlar gibi çok sağlam inançlı Katolikler olduğumuzdan kaçmak iyi bir şey değildir. Sevgili biraderlerim size ümidinizi kesmemenizi rica ederim”; diyakozların başkanı da papaya aynı şekilde konuştu⁴⁵.

Belgede bu kaçış teklifinin kaynağı hakkında bilgi yoktur. Jacques de Molay’ın kapalı tutulduğu Paris Tapınağının bazı işbirliklerinden yararlanabilme durumu hiç de ihtimal dışı değildir, ama cevabı tahmin edilebilir. Jacques de Molay ile Tapınakçılar saklanacak hiçbir şeyin olmadığını düşünüyorlar ve doğal koruyucuları papaya güven duyuyorlardı. Jacques de Molay’ın kısmî de olsa itiraflarını işkence görmüş olmasına bağlayabilir miyiz? XIII. yy’ın ortasından beri dinden sapma mahkemelerinde işkence enkizitörlerin başvurduğu yöntemlerden biriydi. Krallık memurları bu imkânı neden kullanmamış olsunlardı ki? Ayrıca şunun veya ötekinin işkence gördüğü veya görmediği hususunda gereksiz tartışmalar yapmanın hiçbir faydası yoktur: Tapınak davasında işkencenin geniş ölçüde kullanıldığına dair yeterince tanıklık vardır; zaten kimi zaman işkence tehdidi bile yeterli oluyordu; üstelik yola getirmenin başka yöntemleri de vardı (yalnız bırakma, kötü muamele, aç bırakma, vd.). Ama ruhban sınıfını onurlandırarak söylemek gerekirse bunlardan bazıları işkenceye izin vermediler ve bu yolla elde edilmiş itirafları geçerli saymadılar: mesela Ravenna Başpiskoposu Rinaldo da Concorrezza; aynı zamanda 1307 Aralık’ında Paris’te veya 1308 Ağustos’unda Chinon’da Jacques de Molay’i sorgulamaya gelmiş olan kardinaller Bérenger Fredol ve Etienne de Suisy tehdit altında alınmış

itirafları sonradan reddetmenin sözünden dönme olarak kabul edilmeyeceğini kabul etmişlerdir.

Savaşta veya Memlûk zindanlarında cesaret gösteren bu yiğit savaşçıların bu kadar kolaylıkla işkenceye boyun eğmeleri küçümseme konusu da olmuştur. Görünürde bu aynı şey değildir! Ama genellikle Molay'ın işkence görmüş olduğu düşüncesi kabul edilmez. Tapınakçıları, itiraf edenler, inkâr edenler, itiraf ettikten sonra işkence altında ifade verdikleri için sözünü geri alanlar olarak üç kategoriye ayıran vakanüvis Jean de Saint-Victor, Jacques de Molay'ı bu üçüncü kategoriye almaz: "Üçüncü grupta önce itiraf edenler ama ağır işkence gördükleri için yalan söylediklerini belirtenler vardır. Bunların arasına büyük üstat girmez çünkü o işkence görmeden hatalarını açıkça kabul etmiştir⁴⁶."

Aynı şekilde, isimsiz ama kralın ve danışmanlarının çevresinde üretilmiş, dolayısıyla kuşku duyulan bir belgede büyük üstadın kendisinin ve tarikatının hatalarını kendiliğinden tanıdığını ve bir gün, ağlayarak "biraderlerin ileride kendi mahvolmalarına açıkça sebep olduğunu söylememeleri için kendisine işkence yapılmasını talep etti", böylece güya kendisine işkence yapılmadığını üstü kapalı şekilde söylüyordu⁴⁷.

Buna karşılık diğer belgeler aksini söylemektedir.

Birincisi Miravet ve Mas Deu kumandanı Raymond Sa Guardia'nın Aragon Üstadı Exemen de Lenda'ya yazdığı mektuptur. 1307 Kasım sonu tarihli bu mektupta Sa Guardia, Barselona'daki rahibine, Paris'te bulunan Romeus de Bruguera adındaki bir Katalan Dominiken tarafından aktarılan bilgileri verir:

Kral "Tapınak üstadı ile kendi derebeyliğindeki diğer biraderleri tutuklattı. Bunlar bizim Paris'teki hanemizde muhafaza edilmektedir; birbirlerinden ayrı tutulmaktadırlar; önce üstada işkence yapıldı ve böylece o birçok rahip ile Paris'teki bütün üstatlar ve çömezlerin önünde açıkça Tapınak'ın uzun zamandan beridir ... şeklinde itirafta bulundu⁴⁸".

46 RHGE, c. XXI, s. 658.

47 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 102, no. 69 (AN, J 413, no. 37); G. Bordonove'de çevrilmiştir: *La Tragédie des templiers*, s. 178.

48 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 61, no. 40.

Paris'teki *alma mater*'in üyesi olan Romeus de Brugue-ra'nın 25 Ekim 1307'deki bu oturumda hazır bulunduğunu özenle belirtilelim.

İkincisi, Jacques de Molay'ın 1307 Aralık'ında itiraflarını geri alması vesilesiyle bahsettiğim, gene bir Katalan olan kişiye aittir; bu hiç şüphesiz, olay yerinde bulunmayan biri tarafından aktarılanların verildiği ikinci ağızdan bir tanıklıktır; ama bu tür tanıklıkları hiç incelemeden bir kenara bırakmak gerekirse elimizde fazla bir şey kalmaz! Bu hikâyenin gerçekliği şüphe götürmezdir: Guillaume de Plaisians 29 Mayıs 1308'de Poitiers'de papa ile kardinalleri önünde yaptığı ilk konuşmada, oldukça açık kelimelerle yapılan bu ifade iptalini ortaya koyar.⁴⁹

Jacques de Molay'ın elbiselerini çıkararak işkence izlerini taşıyan vücudunu gösterdiği o tiyatroyar ve tumturaklı sahneyi olmamış saysak bile büyük üstadın işkence görmemiş olduğunu söyleyemeyiz.

Bana göre bu mesele askıda kalmıştır. Katalan belgeler önemlidir ve anlattıklarına güvenilebilir. Ama sorun şuradadır ki hem doğru şeyler hem söylentiler ve hem de “demişkiler” aynı zamanda yazılmakta ve bu bakımdan bunları ayırt etmek her zaman mümkün olmamaktadır. Mesela bir başka belge, “Tapınak üstadı öldü ve birçok Tapınakçı işkenceye tâbi tutuldu⁵⁰” diye anlatan bir Hospitalciden aktarılan bilgiyi ele almaktadır. Öte yandan o dönemin adaletinin işkence yapmaktan ve işkence yaptığını söylemekten çekineceği gibi bir endişesi yoktu; bu durumda, adalet mekanizması işkence yapmadığını söylüyorsa neden ona inanmıyoruz? Ne var ki, kralın memurları için büyük üstadın zayıf kalan itiraflarına daha fazla ağırlık vermek için işkence yapıldığını saklamak makul bir davranış olabilir. Jean de Saint-Victor'un hikâyesine gelince, öne sürdüğü olayların tarihini iyi belirlemek gerekecektir. Jacques de Molay'ın sert bir şekilde ifadeyi reddettiği zaman 1307'den mi, 1314'ten mi bahsetmektedir?

Böylece Jacques de Molay durumunda meselenin belirleyici olduğunu düşünmüyorum. Nogaret ile Plaisians'ın üstat konusunda çok sayıda itirafa ihtiyaçları yoktu; üstadın yaptığı

49 G. Lizerand, *Le Dossier...*, s. 118-119.

50 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 62, no. 41.

söylediği İsa'nın inkârını ve haç üzerine tükürmenin kabul edilmesini olabildiğince etrafa yaymak onlara yetecekti. Bunları elde etmek için işkence tehdidi yeterli olabilirdi. Zaten Jacques de Molay 1314'te tamamen itirafını reddettiğinde, işkencelerden değil, işkence korkusundan dolayı itiraflarda bulunmak zorunda kaldığını söylemişti. Hiç kuşkusuz açıklanması zor davranışlarını değiştirmek ve doğrulatmak amacıyla bunu demiş olabilir. Öğüt almış veya almamış, 1314'te diyeceği gibi kralın ajanları tarafından "pohpohlanmış" olan Jacques de Molay isteseydi, herkes tarafından bilindiği için reddedilemeyen rezilce uygulamaları kabul eder, görev bitimine kadar sorgulama ve tarikatın yeniden elden geçirilmesine yol açacak şekilde sureti haktan gözükererek iyi niyet tavizleri verebilirdi. 24 Elim 1307 tarihindeki sorgulamasından önceki günlerde, sonra o gün ve ertesi gün Nogaret'nin gayretleri ile toplanmış olan mahkeme önünde Jacques de Molay'ın durumu, tıpkı 1307 Haziran'ında Yakışıklı Philippe önünde kralın kendisine tarikatın yaptığı görev aşımı ve hataları (özellikle, bazı ilâhiyatçılar tarafından bir hata olarak kabul edilmeyen, günahların Kilise dışı insanlar tarafından bağışlanması) söylediğindeki duruma benziyordu⁵¹. Ama Guillaume de Plaisians'ın ağzında, bir önceki bölümde⁵² belirttiğim üzere bu itiraf çok açık bir sapkınlık kanıtı oluvermişti!

Hiç şüphesiz Jacques de Molay'ı mahkemenin başından beri, özellikle tarikat biraderleri nezdinde kararsız bırakan şey itiraf edilen birkaç kusurun bu şekilde tahrif edilmesidir. Bu itiraflar bazı gerçek şeyleri de kapsıyor olsa da biraderlerine iki defa yaptığı konuşma aynı doğrultuda olmuştur. 24 Ekim'de halka açtığı itiraflardan sonra savcılar kendisinden bütün tutuklu biraderlere hitap eden ve büyük üstadın bizzat kabul ettiği hataları onların da, her din adamının âmirine mecbur olduğu kutsal itaat namına kabul etmelerini isteyen bir mektup elde ettiler⁵³.

1307 Aralık'ında Notre-Dame'da papanın gönderdiği kardinaller önünde yapılan oturumda Jacques de Molay kendisiyle birlikte mahkemeye çıkan biraderlerine ve diğer tarikat ileri

51 G. Lizerand, *art. cit.* (not 14), s. 82-83.

52 Bkz. 9. Bölüm.

53 Nangis, s. 362.

gelenlerine papanın temsilcilerine talimatlarını yine iletmış olmalıdır. Bu konuda 1308'te Poitiers'de hazır bulunan ve sorgulanan Tapınakçılar tarafından verilen tanıklık tutanakları elimizdedir. Tarikatın rahiplerinden birader Jean de Châlons'a göre, Renaud tarikatı kurtarmak için, muhtemelen büyük üstadın elinden çıkmış ve kurşun mühürle kapatılmış gizli bir mektubu Tapınakçılara ileterek itiraflarını reddetmelerine teşvik etmişti. Bu mesajı almış Tapınakçıya yollamayı başarmıştı; emaneti iletenin Langres Kilisesi dekanı olan büyük üstadın kardeşinin yaptığı sanılmaktadır⁵⁴. Gene Poitiers'de sorgulanan bir başka Tapınakçı Jean Folliaco (çok muhtemeldir ki bu kişi Guillaume de Nogaret tarafından Tapınakçıların tutuklanmasından önce tarikata sokulmuş “köstebeklerden” biridir) ifadesinde, “büyük üstadın veya onun tarafından yetkilendirilen birinin odadan odaya iletilen balmumu tabletler üzerinde kral ve kardinaller duruşmaya girmeden önce hepsinin itiraflarını inkâr etmeleri istendiğini” duymuş olduğunu söylüyordu. Tabletler üzerinde yazarının kimliği asla belli olmayan mesajda şöyle deniyordu: “Biliniz ki kral ile kardinaller yarın sabah bu mahkemede olacaklar; diğer biraderler itiraflarını inkâr ettiler, siz de kendilerinizinkini reddedin ve bu tableti size getirene teslim edin⁵⁵.”

Sanki her şey şöyle cereyan etmişti: önce Jacques de Molay, ya kendi rızasıyla veya kralın adamları tarafından az veya çok ustaca verilen “öğüt” (işkence tehdidi ve bağışlanma vaadi) sonucunda kendince önemli olmayan birkaç hatayı itiraf etmişti; sonra krallık propagandası tarafından itiraflarına atfedilen abartıdan rahatsız olarak ve kardinaller Bérenger Fredol ile Etienne de Suisy'nin açıkça kendi lehlerine olan tutumundan güven almış olarak, o andan itibaren papanın himayesinin gerçekliğini ve dolayısıyla selamete erişmek ve Tapınak'ı kurtarmak için papaya mutlak bir güven duyulması gerekliliğini kavramıştı. Notre-Dame'daki o mahkeme önüne çıkmayla ilişkili bir başka belge anlamlıdır: burada söz konusu olan şimdi elimizde bulunmayan ama Pierre Dupuy'ün gördüğü ve XVII. yy'daki eserine eklediği bir metne göre iki kardinal Hugues de Pairaud ile akşam yemeği

54 H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 338-339.

55 K. Schottmüller, *Der Untergang des Templer-Ordens*, c. II, s. 37.

yemişler ve kendisi de orada itiraflarını geri almış ve bu konuda kardinallere güvence vermişti⁵⁶.

O andan itibaren Jacques de Molay ile Tapınakçılar papaya güven duymayı seçmişlerdi. Aslında 1308 yılı boyunca papanın tutumu bunlara hak verdirmektedir.

Mesele şurada yatmaktadır: V: Clément'in Fransa sarayının baskılarına dayanma gücünün bir sınırı vardı ve 1308 yazında papa ile kral arasında güç mücadelesinde bir uzlaşya gidildi. Bu şartlar altında Jacques de Molay'ın manevra alanı daralmış oldu. O zamanlar açık görüşlülük örneği gösterip göstermediği bilinmemektedir. Chinon'da ilk itiraflarına dönen büyük üstat şüphe uyandırıyor ve kendisini hâlâ papa çevresinde destekleyebilecek olanları yoruyordu. İşkenceden mi endişe duymuştu, sözünden dönme dolayı mahkûm olacağından mı korkmuştu veya yakılacağından mı dehşete düşmüştü? O zamanlar yapılacak iyi bir nasihat kendisinde, cesaret demeyelim ama ileri görüşlülüğü uyandırabilirdi⁵⁷. O sırada, 1309-1310 döneminden farklı olarak, tehdit edilmiyordu.

Böylece Jacques de Molay bir açmaz içinde kalmıştı: Noga-ret, Plaisians, kralın memurları önünde itiraf edemiyor ve kralın adamları çevrelerinde dolaşırken papanın temsilcileri önünde de itiraflarını geri alamıyordu.

Faciens misericordiam kararnamesi tarafından ortaya konan çifte yargılama süreci hiç şüphesiz krala belirli silahlar veriyordu: piskoposluk komisyonları önünde verilen ifadeler ile Papalık komisyonları önünde verilen ifadeler arasındaki çelişkiler üzerinde oynamak. İşte böyle yaparak Fransa kralı 1310 Mayıs'ında Sens başpiskoposunun kararı sayesinde olayların akışını değiştirebilmiştir. Ama aynı imkân Tapınakçılar önünde mevcuttu: en azından Paris Papalık komisyonunun işlerini görmesini kendi

56 Dupuy, *Traitéz concernant l'histoire de France*, Paris, 1685, s. 91-92; M. Barber tarafından çevrilmiştir: *The Trial...*, a.g.e., s. 75.

57 Bu mesele uzun zamandır ortaya konmaktadır: Tapınak mahkeme sürecindeki dolambaçlı işleri yönetecek hukukçulardan, ilâhiyatçılardan, genel olarak okumuş insanlardan yoksundu. Hangi rütbeden olursa olsun Tapınakçılar kendileri için "yoksul ve cahil" olduklarını dolayısıyla tarikatı savunamadıklarını söylediklerinde kaçamak konuşmuyorlardı, doğruyu söylüyorlardı.

lehlerine oynayabilirlerdi; Papalık komisyonları önünde Tapınak peşinen mahkûm edilmemiştir.

Tapınakçılar önderlerinden daha iyi bir şekilde bu imkânı hissetmişlerdi. Önce kaygı ve tereddütle, sonra daha kendine güven duyarak ve kararlılıkla, bireysel davaların ötesinden geçerek tarikatlarını savunmuşlardır. Oysa o sıralar Sens Başpiskoposu Philippe de Marigny gibi Jacques de Molay de tuhaf bir şekilde iki hukukî süreci karıştırmıştır; durumdan hoşnut olmayan Papalık komisyon üyeleri zaten kendisini uyarmışlardı. Marigny ile krallık tarafının onlar üzerinde yargılama hakkı yoktu ama iktidar, güç, öne geçme imkânları vardı; komisyon ile papanın hakları vardı ama güçleri yoktu, böylece Molay ne birine ne de diğerine sahip olabildi.

26 ve 28 Kasım 1309'da Jacques de Molay fırsatı kaçırdı. Bu iki günkü tereddütlerine bakılırsa bunun farkındaydı. Jacques de Molay çok erken sessizliğe gömüldü. O tarihte -1310- tarikatını savunmak üzere birliklerinin (ki bunu arzuluyorlardı) başına açık yürekle ve kararlı bir şekilde geçseydi ne olurdu, kimse bilemez? 11 Mart 1314'te bunu yaptığında hiçbir işe yaramadı.

1314

Yakılma

Dört yıllık sessizlik

Papa, Tapınak ileri gelenlerinin yargılanmasını 12 Ağustos 1308 tarihli kararnamesiyle kendi şahsına bırakıyordu. Jacques de Molay'ın 28 Kasım 1309 tarihinden itibaren tarikata karşı açılmış oturuma katılmamak ve Papalık komisyonu sorgulayıcılarının sorularına artık cevap vermemek için bu metni nasıl kullandığını görmüştük. Papa, özellikle 1309'da taahhüdünü yerine getireceğini göstermişti¹. Ne var ki, 26 ve 28 Kasım 1309 günlerinde Jacques de Molay ısrarla bu yargılamanın süratle başlamasını talep ederken papa işleri uzatıp duruyordu. Papalık komisyonu önünde yargılanan Tapınakçıların çoğu daha önce piskoposluk komisyonları tarafından yargılanmışlar ve sözde hatalarını kabul ettiklerinden, çoğunlukla piskopos tarafından bağışlanmışlar ve Kilise ile barışmışlardı. Papalık komisyonu önüne cüppeleri olmaksızın ve sakalları tıraşlı olarak çıktılar, böylece Tapınak tarikatı ile bağlarını kopardıklarını gösteriyorlardı. Kimi zaman iki süreç kesişiyordu. 1310 Mayıs'ında Paris'te böyle oldu; bunun sonucunda krallık iktidarı, piskoposluk komisyonu önünde veya öncesinde enkizitörler önünde suçlarını itiraf eden ama Papalık komisyonu önünde tarikatı savunan Tapınakçıları yakılmaya mahkûm ederek yönetimi yeniden ele aldı.

Jacques de Molay ile yoldaşları papanın iyi niyetini beklerken papa, Kilise ile kral arasında askıda kalmış bazı meselelerde (VIII.

1 *Reg. Clément V*, c. IV, s. 455, no. 5067 (22 Mayıs 1309).

Boniface'ın hatırası davası, Tapınakçıların mallarının Hospitalcilere verilmesi) bazı görüşlerini kabul ettirmekle beraber bu olayı yeniden açmakta giderek hevesini kaybetmiş gözüküyordu. Çünkü mesele şuydu: Jacques de Molay, kendisine imkân tanındığında her şeyi söylemek için bu anı bekliyordu.

Buradan papanın tarikatın ileri gelenlerinin yargılanmasından önce tarikatın kaderini belirlemek istediği sonucuna varılabilir. Tapınak tarikatının tarikat, Haçlı seferi ve reform olarak üçlü yönüyle yargılanmasını hatırlatmak maksadı dışında Vienne Konsili üzerinde ısrar etmek istemiyorum. Birinci nokta diğer ikisini gölgede bırakmıştır, ama onlar da önemlidir. Tarikatın yargılanması, Papalık komisyonlarının sorgulamalarının bir komisyon tarafından birleştirilmesi yapıldıktan sonra gerçekleşecekti. Gördüğümüz gibi Konsil'in pederleri ayrı görüşlerdeydi ve pek azı Vienne dolaylarında dolaşan Tapınakçılardan (2.000 biraderden bahsediliyor ki açıkça abartmadır) tarikatı savunmak isteyenlere söz verilmesinden yanaydı. Ama Fransa kralı ve ordusu etrafta konuşlanmıştı ve V. Clément bundan kesinlikle kurtulmak istiyordu: artık bu davadan bıkkınlık duymaya başlamıştı; sonuçtan hiçbir şekilde emin olmadığından Konsil'de bir tartışmayı başlatma riskini alamıyordu. O zaman kestirip attı ve kararını verdi, Tapınak tarikatını ortadan kaldırmak için "yargılama değil ihtiyatî tedbir" uygulanacaktı. Tapınak'ı mahkûm etmiyordu, ama yeniden güven duyulmayacak ve Kilise'nin davasına hizmet edemeyecek kadar saygınlığını kaybetmiş olmasına rıza gösteriyordu. Tarikatı ortadan kaldırıyor (*Vox in excelso* kararnamesi) ve mülklerini Hospital tarikatına veriyordu (*Ad providam* kararnamesi). Bu karar ciddî problemler doğurdu ve mülklerin devri yavaş ve eksik yapıldı². Esas işlem 1313'te icra edildi, ama bazı durumlarda işlemler uzadı ve mesela İspanya'da 1319'dan önce hiçbir şey çözümlenmedi, çünkü Papalık Hospital'e devir kurallarında zararları kabul etmek ve Tapınak'ın enkazı üzerinde Valencia Krallığı'nda (Aragon Tacı) Montesa tarikatının ve Portekiz'de İsa tarikatının kurulmasını onaylamak zorunda kalmıştı.

2 Bkz. esas olarak M. Barber, *The Trial of the Templars*, 1978; ve bölgesel bir örnek için: A. J. Forey, *The Fall of the Templars in the Crown of Aragon*, Aldershot, Ashgate, 2001; A. Demurger, *Les Hospitaliers*, Paris, 2013, s. 453-462.

Geriye Tapınak ileri gelenleriyle ilgilenmek kalıyordu. Gerçeği konuşmak gerekirse bir avuç insan söz konusuydu: Büyük Üstat Jacques de Molay, büyük kumandan Raimbaud de Caromb ve üç eyalet ileri geleni olan, Normandiya kumandanı olarak yargılanan Geoffroy de Charnay, Aquitaine-Poitou kumandanı Geoffroy de Gonnevillle ve nihayet Fransa müfettişi Hugues de Pairaud. Diğer tutuklanmış ileri gelenler Kıbrıs'ta veya ait oldukları eyaletlerde yargılanmışlardı. Böylece geride beş ileri gelen kalıyordu; 1308 Ağustos'unda hâlâ Chinon'da olmasına rağmen daha sonra kendisinden hiç bahsedilmeyen Raimbaud de Caromb ortada gözükmeyince geriye dört ileri gelen kalıyordu. Büyük ihtimal hapisanede ölmüş olmalıdır.

Geriye kalan dört tarikat önderi, Papalık komisyonu önüne boşuna çıktıkları 1310 Mart'ı ile 1314 Mart'ı arasında dört yıl hapse kalmışlardı. Nerede? Devlet hapisanesi hâline gelmiş krallık şatosu Gisors'da. Bu dört yıl boyunca hiçbir zaman gerek imkânları olmadığından gerekse istemediklerinden ortada gözükmediler.

Böylece 1313'te papa Tapınak meselesine son noktayı koymaya karar verdi.

Dava değil, hüküm

22 Aralık 1313 tarihinde V. Clément, dört önderi yargılamak üzere üç kardinalden oluşan bir komisyon kurdu. Bunlar Nicolas de Fréauville, Arnaud d'Auch ve Arnaud Novelli adındaki kardinallerdi³. Böylece Jacques de Molay papayı göremeyecekti.

Büyük üstat ile yoldaşlarının hukukî durumu neydi? Vienne Konsili sırasında Tapınakçılar üç grupta sınıflandırılmıştı (*Considerantes dudum*, 6 Mayıs 1312 tarihli kararname): itiraf edip itiraflarından geri dönmeyenler; ısrarla inkâr edenler ve itiraf edip, itiraflarının işkence altında alındığını söyleyerek bundan vazgeçenler. Birinci gruptakiler hemen bağışlandılar ve serbest bırakıldılar; ikinciler ömür boyu hapse mahkûm edildiler⁴. Üçüncü grubun

3 *Reg. Clément V*, c. VIII, s. 482, no. 10337.

4 *Chronique métrique attribuée à Geoffroi Paris*, éd. G. Diverres, satırılar 5635-5650'da, bu farklılaşma ele alınır ama her iki grup mensuplarına biçilen kaderden bahsedilmez.

akıbeti belirtilmemektedir; ama bunlar, 1310'da Sens başpiskoposunun yaptığı gibi sözlerinden dönmüşler olarak kabul edilirlse cezaları yakılmak olacaktı. Oysa, Jacques de Molay'ın sonuyla ilgili açıklamasında Jean de Saint-Victor bu üç grubu ele alır ve üçüncüsü için şöyle yazar: "Üçüncüde önceleri itiraf edip sonra korkunç işkenceler altında yalan söylemek zorunda kaldıklarını söyleyenler yer alır. Bunlar arasında büyük üstat yer almıyordu, çünkü o işkence görmeden bütün hatalarını kabul etmişti⁵." Elbette büyük üstat 1307 Ekim'inde itiraflarını bir defa reddetmiş ve işkenceden bahsetmişti. Ama 1308 Ağustos'unda Chinon'da ilk açıklamalarına geri dönmüş ve daha sonra yargılanacağı Papalık komisyonu önünde hiçbir şey demediğinden bu beyanı son olmuştu.

Üç kardinal 1314 Mart'ında Paris'e döndüler. Sözü, çağdaş kaynaklar arasında en ayrıntı vereni olan Guillaume de Nangis'nin ardılına bırakalım:

Tapınak'ın büyük üstadı ve diğer üç Tapınakçının [...] dördü birden, papanın emri üzerine Albano başpiskoposu ve diğer iki kardinal tarafından özellikle bu konu için bir araya gelmiş Sens başpiskoposu [Philippe de Marigny] ve diğer piskoposlar ve Kilise hukuku ve din hukuku konusunda âlim insanlar önünde açıkça ve alenen kendilerine atfedilen suçları itiraf ettiler. İtiraflarında ısrar ettiklerinden ve sonuna kadar bunu kabul ettiklerinden, kısa bir danışma sonrası, anılan konseyin uyarısı üzerine söz konusu heyet, Aziz Greguvar [18 Mart Pazartesi] Yortusu'ndan sonraki gün, Paris [Notre-Dame] kilisesi önündeki halka açık meydana onları ömür boyu indirim yapılamaz hapse mahkûm etti. Ama işe bakın ki, tam kardinaler davayı tamamen hallettiklerini sanırken, Tapınakçılardan ikisi, deniz ötesi büyük üstat ile Normandiya üstadı o sıra söz alan bir kardinale ve Sens başpiskoposuna karşı kendilerini savunmaya ve saygısızca itiraf ettikleri her şeyi inkâr etmeye başladılar, bu da birçok insan tarafından hayretle karşılandı⁶.

O çağın vakayinameleri, Jean de Saint-Victor, Fransa Büyük Vakayinameleri (*Grandes Chroniques de France*), Bernard Gui, Aziz Greguvar Yortusu'ndan sonraki Pazartesi (yani 18 Mart) olarak tarihledikleri bu gün hakkında çok kısa bir metin vermişlerdir;

5 Jean de Saint-Victor, *Memoriale historiarum*, RHGE, c. XXI, s. 658 b.

6 Nangis, c I, s. 402; Guizot, s. 299-300.

tarihleme konusunda daha güvenilir olan Bernard Gui Aziz Greguar'dan sonraki Pazartesi (11 Mart) demektedir⁷. Nangis'yi iyi takip edersek dört önder itiraflarını doğrulamakla başlarlar. Bu noktada, bu yeni itirafların hep aynı 11 Mart'ta mı olduğu sorusu akla gelebilir; papanın temsilcileri ceza hükmünü açıklamadan önce gerekli önlemleri almış olacağından, bu itirafların aslında bir gün hatta iki gün önce olmuş olması gerekmez miydi? Eğer öyle olsaydı, kardinallerin dört Tapınakçıya önceki itiraflarını mı tekrarlattıkları, yoksa olayları hatırlatarak, sanıklardan sadece sükût geldiğinden bunu onaylama olarak mı kabul ettikleri sorgulanabilir. Belki Jacques de Molay bekleyecek hiçbir şeyin olmadığını ve yumuşak bir ceza ümidiyle susmanın daha iyi olacağını mı anlamıştır⁸? Yahut konuşacağını ümit ettiği gerçek bir mahkemenin açılacağını mı beklemektedir? Ne var ki 11 Mart Pazartesi sabahı doğru dürüst bir mahkeme olmadı. Notre-Dame meydanı üzerinde toplanan yardımcılar ve iskele üzerine yerleştirilen Tapınakçılar papanın gönderdiği kardinallerin ceza hükmünü dinlediler: ömür boyu hapis. Büyük üstat, arkasından Geoffroy de Charnay isyan ederken Hugues de Pairaud ile Geoffroy de Gonnevillle sustular. Her biri ne yapılacağını biliyordu; her biri kendisini neyin beklediğini biliyordu: büyük üstat ve Charnay yakılacaktı; Pairaud ile Gonnevillle ömür boyu hapis yatacaktı.

Yakılma

Kardinalleri şaşırtan bu görülmemiş durumda kral elini çabuk tuttu, bir defa daha hukuku hiçe saydı. Guillaume de Nangis'nin metnini okumaya devam edelim:

Kardinaller sanıkları orada hazır bulunan krallık görevlisine teslim ederek, onlar hakkında bir defa tam olarak tartışma yapabilmek maksadıyla ertesi güne kadar muhafaza etmesini istediler; olaylar hemen o sırada krallık sarayında bulunan kralın kulağına gelince o da kendi adamlarıyla danıştı ve Kilise görevlilerine hiç bahsetmeden

7 Bkz. G. Delépinay'ın yayınlanmamış çalışması, bana özel olarak gönderme nezaketinde bulunmuştur: "Le 11 mars 1314, Yahudi Adası üzerinde".

8 G. Bordonove, *La Tragédie des templiers*, s. 341-343.

aldığı ihtiyatlı bir kararla iki Tapınakçıyı aynı gün akşam saatlerinde Seine Nehri üzerinde, krallık bahçesi ile keşiş biraderler kilisesi arasında yer alan küçük bir ada üzerinde alevlere teslim etti⁹.

Dönemin bir başka vakanüvisi ve enkizitör olan Dominiken Bernard Gui'nin belirttiği gibi kral "iki kardinal hâlâ Paris'te olduklarından Kilise'nin başka bir hükme varmasını beklemedi"¹⁰.

Dönemin bütün vakayinameleri infaz sırasında Jacques de Molay ve Geoffroy de Charnay'in kararlılıklarını, sakinliklerini ve cesaretini ortaya koyar; diğerleri gibi ardıl Guillaume de Nangis de infazı seyredenlerin hayranlık ve derin şaşkınlığını anlatır. Geoffroi de Paris'nin koşuk tarzı vakayinamesi, Jacques de Molay'in odun yığını üzerinde söz aldığından bahsederek yeni bir unsuru dâhil eder. Olayların geçtiği dönemde yaşamış, infaz sahnesini görmüş kral rahibinin eseri olan bu vakayiname birinci elden belgedir. Geoffroi önce Molay tarafından kardinaller önünde sarf edilen sözleri aktarır. Tapınakçıların iyi Hristiyanlar olduğunu, hiçbir zaman Tanrı, adalet ve "doğruluk" için ölümü hiçe sayarak kaçmadıklarını söyleyip tarikatı savunur. Sonra yakılmayı anlatır:

Ateşin hazır olduğunu gören üstat,
Korkusuzca soyundu.
Ve böylece, onu gördüğüm gibi
Elbisesinden kurtulmuş ve tamamen çıplak
Hiç titremeden onu çektiler ve
İttiler. Tutup onu direğe bağladılar
Ve hiç direnmedi, hiç korkmadı.
Ellerini iple bağladılar,
İşte o zaman onlara şöyle seslendi:
"Efendiler en azından bırakın,
Ellerimi kavuşturayım
Ve Tanrı'ya dua edeyim.
Çünkü dua zamanı gelmiştir.
Burada hakkımdaki hükmü görüyorum

9 Nangis, c. I, s. 403; Guizot, s. 300-301.

10 B. Gui, *Flores Chronicorum*, 1316 tercümesi, BnF, Ms. fr. 1409, fasikül 157.

Ölüme hazırım.
 Tanrı kimin haklı olduğunu
 Kimin günah işlediğini bilir.
 Bizi haksız yere mahkûm edenlerin
 Başına felaket gelecek.
 Tanrı ölümümüzün intikamını alacak.
 Efendiler biliniz ki bize karşı olan herkes
 Eza çekecek.
 Bu inançla ölüyorum.
 İşte inancım: ve sizden rica ediyorum
 Efendimiz İsa'yı doğuran
 Bâkire Meryem yanında
 Yüzüm size dönecektir.”
 İsteğini yerine getirdiler.
 Ve ölüm o kadar usulca onu aldı ki
 Herkes hayran kaldı.¹¹

Daha sonra Geoffroy de Charnay, artık din şehidi olan üstadı överek odun yığınının çıktı. Geoffroi de Paris onun için de bir şiir yazmış ve üçüncü bir Tapınakçının da odun yığını yanında durduğunu ama onun yakılmadığını söylemiştir: bu, tarikatın hatalarını ve suçlarını kabul etmiş olan bir Tapınakçıydı; yeniden hapishaneye götürüldü. Okuyucunun ölçülü olarak dikkatini çekecek bu tanıklığın değerinden hiçbir şey eksilmemiştir. Şüphesiz bir cümle lanetleme temasını ortaya çıkarmaktadır. Ancak Jacques de Molay zalimlerini Tanrı önünde teşhir etmektedir. Geoffroi de Paris'nin şiirinde kendisinin pişmanlık duyduğuna dair en ufak bir işaret yoktur¹². Pişmanlık bulmak için, daha sonra yazılmış, bu sayede kimi zaman fantezici olduğunu görme fırsatı bulduğum Floransalı

11 *Chronique métrique attribuée à Geoffroi Paris, a.g.e.* (not 4), satırlar 5711-5742.

12 Şunu söyleyelim ki Geoffroi de Paris Tapınakçılar hakkında kararında bazen değişiklikler göstermektedir; tereddüt etmekte, fikir değiştirmektedir: “Başka şeylerden bahsetmek isterim; bu olaydan hoşlanmıyorum. Pislik ne kadar karıştırılırsa o kadar kötü kokar. Böyle insanlar için artık söz etmek istemiyorum”, 3615-3629 satırları; ama başka yerde şöyle yazar: “Kimin doğru söylediği kimin yalan söylediği bilinmiyor [...] Kilise'yi aldatmak mümkündür, ama hiçbir şekilde Tanrı aldatılamaz. Başka bir şey söylemek istemiyorum. Kim isterse devamını söylesin”, 5766-5770 satırlar.

vakanüvis Villani'nin, o sıralar Paris'te bulunan bir akrabasına dayanarak yazdığı üçüncü bir metne gitmek gerekir:

Tapınak'ın büyük üstadı ayağa kalktı, duyurmak için avazı çıktığı kadar bağırdı; herkes susunca kendilerine atfedilen sapkınlıklar ve günahların asla doğru olmadığını ve tarikatı ve hanesinin aziz, doğru ve Katolik olduğunu, ama kendisinin ölümü iyice hak ettiğini ve huzur içinde acı çekmek istediğini, çünkü daha önce işkenceden korktuğu için ve papa ile kralın övgülerinden dolayı itiraflarda bulunduğunu söyledi¹³.

Burada da, işkence konusunda daha önce sözü edilmiş olan bu ölçülü tanıklıktan saçma hiçbir şey çıkarılamaz: Jacques de Molay itiraflarda bulunmuştur, bu gerçektir ve bunu inkâr etmiyor. Metin, kendisine vaatlerde bulunulduğu (Kral mı? Danışmanları mı? Papa mı?) ve papaya olan güveninin boşa çıkarıldığı fikrini vermektedir. Hepsi bu, ama Jacques de Molay savunma taktiğinde aldandığını kabul ettiği ölçüde fazladır. Villani'nin dedikleri doğruysa tabii. Ama neden doğru olmasın ki?

Villani, ciddiye almak gereken bir başka şey daha söylemektedir:

Büyük üstat ve yoldaşının şehitlik mertebesine ulaşmalarından sonraki gece bedenleri ve kemikleri biraderler ve diğer dindarlar tarafından kutsal kalıntılar gibi toplandı ve kutsal yerlerde muhafaza altına alındı¹⁴.

Bu cümleyi, yakılmaya sadece dört satır ayıran *Fransa Büyük Vakayinameleri*'ndeki ifadeyle bağlantılı düşünmek gerekir: "onların kemikleri yandı ve kemikleri toz hâline geldi¹⁵". Sanki krallık polisi Villani'nin bahsettiği olaylar meydana gelmesin diye endişe etmiş gibi. Belki de hemen müdahale etmiş olamaz mı?

Bu tanıklıklar hâlâ Tarih'e aittir, ama görüldüğü üzere kaynakların bolluğu efsaneye yol açmaktadır.

Yakılmaya geri dönelim. Île de la Cité'nin ucunda, kral bahçelerinin altında bir küçük adada odun yığını hazırlandı. Bu bahçe

13 *Cronica di G. Villani*, c. II, Liv. VIII, 92. Bölüm, s. 126-127.

14 *A.g.e.*

15 *Les Grandes Chroniques de France*, c. VIII, s. 295.

şimdiki Pont Neuf'de bitiyor ve şimdiki Vert-Galant'ı oluşturan uç o zaman bulunmuyordu. Küçük ada krala değil Saint-Germain-des Prés Manastırı'na aitti. Daha sonraki günlerde, krallığın en yüksek yargı makamı olan Paris parlamentosu yayınladığı bir karar ile "eski Tapınakçı olan iki adamı bahçemizin ucuyla bitişik, bir tarafı nehre ve diğeri Paris Aziz Augustin tarikatı biraderlerinin ibadethanelerine bakan Seine Nehri adasında yakarak" kralın manastırın haklarına hiçbir şekilde ihlalde bulunma niyetinde olmadığını belirtmişti¹⁶.

Bu adacık kral bahçelerinin kenarında, Cité'nin uç noktasında değil Orfèvres rıhtımında ve şimdiki Dauphine Meydanı yerinde bulunmaktadır; XIV. yy'da "Yahudiler Adası" olarak adlandırılacaktır.

Bugün, Pont-Neuf'ten aşağı inen merdivenin altında, doğru yerde olmayan bir plaka görülür. Üzerinde şöyle yazmaktadır:

Burada
JACQUES DE MOLAY
Tapınak tarikatının
Son Büyük Üstadı
18 Mart 1314 tarihinde yakılmıştır

Tapınak efsanesi mi, Molay efsanesi mi?

1363-1364'te, *Décameron*'un iyi tanınan yazarı Giovanni Boccaccio kaleme aldığı *De casibus virorum illustrium* adındaki ahlaki eserinin bir bölümünü (XXI. Bölüm) Tapınakçılara ayırmıştır. Boccaccio'nun kitabı XV. yy'ın başında Laurent de Premierfait tarafından "*Des cas des nobles hommes et femmes*"¹⁷ adıyla Fransızcaya

16 E. Boutaric, *Actes du Parlement de Paris*, Paris, 1863, tc II, s. 122, no. 4272. Odun yığının yerleştirildiği yerle ilgili göstergeler Guy Delepinay (not 7) aittir.

17 G. Boccaccio, *De casibus virorum illustrium*, dans *Tutte le opere di Giovanni Boccaccio*, c. IX, éd. V. Brancaccio, Milano, Mondadori, 1985, Liv. IX, 21. Bölüm, s. 822-831. Laurent de Premierfait'nin çevirisi, *Des cas des nobles hommes et femmes*. Sadece I. Kitap yeni olarak basılmıştır: P. M. Gathercole, Chapel Hill, "North Carolina Studies in the Romance Languages and Literatures", no. 64, 1968. Bkz. *Dictionnaire des lettres françaises, Le Moyen Âge*, éd. G. Hasenohr et M. Zink, Paris, Fayard, 1992, s. 202-204 ve 922-924.

çevrilmiştir. Kitabın 1409 baskısı çok meşhur olmuştur: orada çoğunlukla çok güzel süslenmiş seksen el yazması bulunmaktadır. Renkli süslemelerinden biri Tapınakçıların yakılmasını temsil eder ve pek çok kütüphanede bunun bir nüshası bulunur. Bu eserde şöhretli insanlar örneği ile çarkifelek teması işlenir, insanlar yere düşmeden önce yükseğe tırmanır. Tapınakçıların yükselişini ve düşmesini anlatmak için bundan iyi örnek olur mu? Boccaccio tarikatın gayet mütevazı başlangıcını arkasından olağanüstü sıçramayı “üstatlık makamının çok özel şerefine” nail olunmanın hikâyesini anlatır. Başlangıçtaki ideal artık kaybolmuştur: “Şu kesindir ki Tapınakçıların güçleri ne kadar büyüdüyse kutsallıkları da o kadar azalmıştır.” Boccaccio kitabında Jacques de Molay’e geniş yer ayırmıştır; kökenlerini, güçlü bir tarikata girişini, üstatlığa yükselişini sonra Yakışıklı Philippe ile anlaşmazlığını hatırlatır. 1310 Mayıs’ında Paris’te yakılan elli dört Tapınakçının azabını ayrıntılarıyla anlattıktan sonra “talihsiz” Jacques de Molay’e gelir ve akıbetini anlatır: kardinallerin “hükmü” karşısındaki isyanı ve infazı. İtalyan yazar, olayların olduğu sırada Paris’te bulunan Floransalı tüccar babasını kaynak olarak gösterir¹⁸.

Boccaccio’nun metni Villani’nin anlattıklarına yakındır ve orada bir efsaneyi besleyecek hiçbir unsura rastlanmaz.

Gerçeği söylemek gerekirse, A. K. Wildermann tarafından Avrupa’nın tümünde XVII. yy’da sürdürülen Tapınakçıların yargılanması hakkındaki tarihçilik incelemesi Jacques de Molay’e pek az yer ayırır¹⁹. Orta Çağ’ın sonunda ve Fransa’da aynı konu üzerinde ama sınırlı, yayınlanmamış bir inceleme bir önceki çalışmaya yararlı tamamlayıcılar getirirken, XIV. ve XV. yy’ların yazarları ve vakanüvisleri tarafından yargılamanın tarihinde, daha sık akılda kalan temaların bir envanterini de çıkarır: tutuklanma, Tapınakçıların itham edildiği suçlar ve hatalar, Vienne Konsili ve Tapınak mülklerinin Hospital’e devredilmesi, tabii ki 1310 yakılmaları büyük üstadın ölümünden daha fazla yer etmiştir²⁰. 1310

18 Bkz. eklerdeki metin.

19 A. K. Wildermann, *Die Beurteilung des Templerprozesses bis zum 17. Jahrhundert*, Freiburg (İsviçre), Universitätsverlag, 1972. Son bölümü XX. yy’a kadar yargılanmanın tarihi hakkında hızlı bir sentez yapar.

20 C. Balasse, *La Chute de l’ordre du Temple dans l’historiographie de la fin du Moyen Âge (Début du XIVe siècle-Fin du XVe siècle)*, Paris 7-Denis Diderot Üniversitesinde savunulmuş yüksek lisans tezi, 1995, 2 cilt.

infazları Jacques de Molay'inkinden çok daha fazla zihinlerde yer etmiştir ve Molay'ın idamı Guillaume de Nangis, Geoffroi de Paris, Villani ve Boccaccio gibi Tapınak mahkemesindeki gelişmelere uzun yer ayıran yazarlar tarafından anlatılmıştır. XV. yy'da Molay'ın yakılması ancak üç vakayinamede yer almıştır. İmparator Domitien'in 1381 yılı vakayinamesinde şu cümleyle yetinilmiştir: "O yıl [1313] Augustin'ler önündeki adada Tapınak'ın büyük üstadı ve tarikatın bir başka üstadı yakılmıştır²¹." Diğer iki metin Jacques de Molay ile Louis diye adlandırılan Guillaume de Beaujeu'yü karıştırır: söz konusu olan "eski Flandre Vakayinamesi" ve *Chronographia Regum Francorum*'dur. Tapınakçıların mahkemesi hakkında çok ayrıntı veren bu sonuncu metin 1314 yakılmasıyla Tapınakçıların 1310 yakılmalarını karıştırır²².

Lanetleme

Jacques de Molay için tarih yazımının çok gecikmiş ilgisine bir diğer örnek de büyük üstadın alevler bedenini sararken söylediği meşhur lanetlemedir. Son Capet hanedanı kralları hep lanetli olmuşlardır, ama Maurice Druon'un gösterdiği sebepten değil²³. Olaya yakın kaynaklar, Guillaume de Nangis'nin tutanakları, Geoffroi de Paris ile Villani'nin vakayinameleri takip edilirse Jacques de Molay tarikatını kutsal ilan etmek için önce kardinaller önünde söz almış, sonra odun yığını üzerinde -ateşe verilmeden önce- kendisini iyi Hristiyan ilan etmiş ve Tanrı'nın hüküm vermesini istemişti. Orada, burada tehlikeli gelişmelere yol açacak bir formül elverişli gözüküyordu ama lanetleme yoktu, ateşli nutuk yoktu.

Oysa oldukça eski dönemden başlayan, Tapınak için kaleme alınmış bütün tarihlerde Jacques de Molay'ın odun yığını üzerinde dile getirdiği, bilgece kurgulanmış hem Fransa kralına ve soyuna hem de papaya karşı lanet yağdıran bir nutku olduğu yazılır. Jacques de Molay'ın Capet hanedanını lanetleyen ve yakında yok olacaklarını söylen böyle bir efsaneye nasıl gelinmiştir? Bu

21 A.g.e., c. II, s. 88; BNF, Ms fr. 4932, fasikül 214 v.

22 A.g.e., c. I, s. 38 ve c. II, s. 78-80, 88 ve 89.

23 M. Druon, *Les Rois maudits*, Paris, 1965.

lanetlemenin öncesini inceleyen ve benim de katıldığım Colette Beaune'a göre "çünkü bunlar [Capet soyu] kendi dönemlerinde lanetli olarak kabul ediliyorlardı ve bunun için bir sebep bulmak ve bunu ilan edecek birini ortaya çıkarmak gerekiyordu"²⁴. Lanetleme bir çeşit ilâhî adalete çağrıdır. Özellikle üzerine lanet okunan kimsenin erken ölümü ile lanet yerine gelmişse çağrı yukarıda duyulmuş demektir. Son Capet kralları için böyle bir durum söz konusudur: kralın gelinlerinin zinası, kralın ölümü, sonra erkek çocuk bırakmaksızın kralın üç oğlunun ölümü ve böylece 1328'de Capet soyunun esas kolunun yok olması.

Yakışıklı Philippe ve son Capet hükümdarlarının çağdaşları tarafından bu lanetli durumu açıklamak için ortaya sürülen sebepler arasında Tapınak'a hiç yer verilmemektedir. Vergilerin ağırlığı ve paranın değer kayıpları veyahut Papa VIII. Boniface'a karşı sürdürülen baskılar ve Anagni suikastı ileri sürülmektedir. Villani'nin öne sürdüğü sebebe göre lanet okuyan kimse Ancona piskoposudur: "İlâhî ilhamla söylüyorum ki, bu günah Tanrı tarafından onu büyük tehlikelere ve düşmanlıklara mahkûm etmiştir; o ve soyu krallığı kaybedecektir"²⁵. Zaten çoğu zaman lanetleme VIII. Boniface'ın kendisine atfedilmektedir.

Lanetleme aynı zamanda, bunu başlatma sürecine dâhil olan Tapınakçılar ile birlikte V. Clément'a da gitmektedir. Vicenza'lı bir İtalyan vakanüvis olan Ferreto de Ferretis Vienne Konsili'ni takdim ettikten sonra, ismi verilmeyen bir Tapınakçının papanın önüne çıkarak ölümüne mahkûm olmasını protesto ettiğini ve odun yığını üzerinde şöyle dediğini anlatır: "Haksız hükmün için seni gerçek ve canlı Tanrı'ya havale ediyorum; bir yıl ve bir gün sonra bunlardan sorumlu olan Philippe ile birlikte itirazlarıma cevap verecek ve kendini savunacaksın"²⁶. 1330'a doğru hâlâ olayın yakınında bulunuyoruz. Bu hikâye yeniden ortaya çıktı, ama bu sefer büyük üstat dâhil edilmedi. "Jacques de Molay'ın ölümünün gitgide kurgulanıp dramatik hâle getirilmesi"²⁷ için XVI. yy'ı beklemek gerekecektir. Böylece hem kardinaller önünde

24 Colette Beaune, "Les rois maudits", *Mythes et Histoire*, Razo, Cahier du Centre d'études médiévales de Nice, no. 12, 1992, s. 7-24.

25 *A.g.e.*, s. 19, not 87.

26 *A.g.e.*, atıf s. 21.

27 *A.g.e.*, s. 22.

hem de ölmeden önce söyledikleri odun yığını üzerinde söylenmiş tek bir nutukta toplanmıştır. Sonunda ilk defa Fransa'da, I. François tarafından sipariş edilen ve 1548'de yayınlanan, *De rebus gestis francorum* adındaki bir tarihî eserde Paul Emile Molay'ın ağzından lanetlemeyi söyler: odun yığını önünde beddua okudu ve kral ile papanın Tanrı'nın mahkemesinde yargılanma isteğinde bulundu; daha sonra bu sözler daha sonraki asırlarda bütün tarihçiler tarafından kullanılacak, ama yakılmadan önce söylenmiş gösterilecektir.

XIX. yüzyıl kahramanı: Jacques de Molay

Bununla birlikte söz konusu lanetleme Jacques de Molay'ın tanınmamışlıktan kurtulmasına hiç katkı da sağlamamıştır. Tapınakçılara karşı hoşgörü gösterilmiş, hatta mahkûm edilişlerinde bir vahşet eylemi de görülebilir (Voltaire'de olduğu gibi), ama Molay'e dikkat çekilmemiştir. Ancak XVIII. yy. ve daha çok XIX. yy'da bir kahraman olacaktır. Bu niteliğe, XIX. yy. başında yeni-Tapınakçılığın kurucuları olan Fabre-Pellaprat ve arkadaşlarının saçma uydurmaları ve dayanaksız hikâyeleri sayesinde değil (mesela Larmenius'un sözde ardıllık yasası kaba bir uydurmadır)²⁸, XVIII. yy'ın ortasından itibaren vatanseverlik konuları arayışında olan "millî tiyatronun" gelişmesinden dolayı erişmiştir²⁹. Jacques de Molay bu millî tiyatrodaki Tapınakçılar adındaki trajedisi 1805-1806 döneminde Théâtre-Français'de muazzam bir başarıyla oynanan (meşhur trajedi oyuncusu Talma başoyuncularından biridir) Raynouard sayesinde kahramanlardan biri olmuştur³⁰. İlk gösterimden sonra *Courrier des spectacles* gazetesi

28 Bu meseleler hakkında bkz. P. Partner, *Templiers, Francs-Maçons et Sociétés secrètes*, Paris, 1992; ve R. Le Forestier, *La Franc-maçonnerie templière et occultiste aux XVIIIe et XIXe siècles*, ölümünden sonra yayınlanan ve A. Faivre tarafından elden geçirilen eser, Paris, 1970.

29 M. H. Jones, *Le Théâtre national en France de 1800 à 1830*, Paris, Klincksieck, 1975, özellikle III ve IV bölümler.

30 J. F. M. Raynouard, *Les Templiers, tragédie en cinq actes*, (Paris, 1805) (reprint Nîmes, Lacour yayıncı, 1997). Raynouard aynı zamanda Tapınakçılar hakkında tarihî bir eserin de yazarıdır, *les Monuments historiques relatifs à la condamnation des templiers et à l'abolition de leur ordre*, bugün dahi yararlanılan bir eserdir. Yazar, Napolyon'un emriyle Paris'e taşınan Vatikan'ın arşivlerine

şöyle yazıyordu: “Tiyatro uzun zamandır böyle bir millî konuyu bekliyordu³¹”. Piyes, Tapınakçıların suçlu olduğunu düşünen, ama büyük üstat bu suçu kabul ederse onları bağışlamaya hazır olan kral ile bu pazarlığa girmeyi reddeden Jacques de Molay arasındaki çatışma üzerine oturmuştur: kral, “Sizi bağışlamayı arzu ediyorum, Size hayatınızı sunuyorum” diyor, ama Molay “Efendim, bize şerefimizi verin” diye cevap veriyordu.

Bir piyesin başarısı çoğunlukla çok sayıda alelacele yazılmış hikâyeler, vodviller veya parodilerin ortaya çıkmasına yol açıyordu; Raynouard’ın başarısı yetenekleri uyandırmış ve 1807’de Jacques de Molay adında bir piyes Saint-Martin Tiyatrosu’nda sahnelenmiş ama bir vodvil için fazla ağır bulunduğundan ilgi görmemişti.

Napolyon, Jacques de Molay’ın tarafını tutmasını eleştirirken gene de Raynouard’ın piyesine ilgi göstermişti; imparatora göre kral çok zayıf ve büyük üstat çok mükemmel gösteriliyordu. Napolyon genel olarak halkı duygulandırmak için trajik kahramanın bazı insanî zayıflıklar göstermesi gerektiğini ileri sürmüştü. Ona göre gerçek kahramanın Yakışıklı Philippe olması gerekirdi, çünkü kral olayların gücüyle (Napolyon’un gerekçesinin ve trajedi anlayışının ana kelimesidir) başka türlü davranamazdı. Devler adamının trajik ikilemi³²!

Piyes bütün XIX. yy. boyunca sahnelendi ve halk koleksiyonu “İyi Kitaplar” veya “Her Aile Kitaplığı için on kuruşa Yüz İyi Kitap” içinde yerini aldı. Raynouard’ın *Tapınakçıları* Fransız kişiliklerini ele alan dört başlıktan biri oldu (Racine ve Corneille’in yanı sıra *Jeanne d’Arc*, *Charles IX* ve *le Siège de Calais*)³³.

XIX. yy’da, Michelet gibi tarihçilerin ihtiyatlı yaklaşmasının zayıflatmadığı, Jacques de Molay’ın bu sevilirliği, Louis-Philippe (Fransa kralı) tarafından talep edilen Versailles Sarayı’ndaki Haçlılar salonuna girmesiyle de kendisini göstermiştir. Jacques

erişmiştir. A. Demurger, “The knights templar: between theatre and history: Raynouard’s works on the Templars (1805-1813)”, V. Mallia-Milanès (éd.), *The Military Orders 3, History and Heritage*, Ashgate, 2008, s. 45-52.

31 *Courrier des spectacles*’ın 1805 yılı analizi, Arsenal Kütüphanesi, RJ 26.

32 *Correspondance de Napoléon Ier* (Paris, 1862), c. X, s. 466-467 ve c. XIV, s. 158.

33 J. F. M. Raynouard, *Les Templiers*, (Paris, 1873), s. 63, Les Bons Livres, no. 97. Yeniden baskıları: 1875, 1877, 1879.

de Molay, 1840'ta Amaury Duval tarafından yapılan bir tabloda büst olarak temsil edilmiş ve Claude Jacquand'ın büyük tablosunda, 1299'da Kudüs'ün yeniden ele geçirilmesinde birliklerinin başında gösterilmiştir³⁴. Burada muhakkak ki efsanevî bir temsil söz konusudur, ama bu efsane 1300 yılında Hristiyan âleminde yayılan ve 1299-1303 yıllarında İlhanlı Hanı Gazan'ın saldırılarına bağlı olan bir söylentiye dayanmaktadır. Bu söylentiye göre, 1299'da İkinci Humus Muharebesi'nde Ermeni Hristiyanlarının ve Tapınak ile Hospital tarikatları üstatlarının desteğiyle Memlûklere yenen Gazan Han, ele geçirilen Kudüs'ü Hristiyanlara teslim etmişti. Laurent Dailliez (olayları karıştırmakta muzip bir zevk aldığını daha önce söylemiştim) Jacques de Molay'ın o tarihte İlhanlı ordusunun üç kumandanından biri olduğunu ve Kutsal Şehre muzaffer bir şekilde girme şerefine eriştiğini ifade eder³⁵. Yanlış olan bu iddia, çağdaşları tarafından muhakkak, ama sonraki tarihçiler tarafından daha az ölçüde tanınan Tir Tapınakçısının metninden genellikle ciddi olarak tanınan Dailliez tarafından gerçek kabul edilerek alınmış olabilir mi? Korikos'lu Hayton'un doğru olarak verilmiş metnine dayanarak 1298 veya 1299'da Jacques de Molay'ın Ermenistan'da bulunuyor olduğunu kanıtlamıştım. Özetle Gazan'ın Memlûklere karşı kazandığı muharebeden önce Tir Tapınakçısı şöyle der: "Gazan Müslümanları mağlup ettikten sonra ülkesine döndü ve Şam'da kendi yerine, Molay adında bir kumandanını bıraktı³⁶..." Burada gerçekte söz konusu olan, Molay adıyla yani Tapınak büyük üstadı ile rahatlıkla karıştırılabilecek olan Mulay adında İlhanlı bir kumandandır.

S. Schein tarafından, Kudüs'ün Gazan tarafından Hristiyanlara teslim edildiğine dair Batı'da yayılan söylentinin kaynağını inceleyen çalışmasının dayandığı o çağda yazılmış Batılı kaynaklarda Jacques de Molay'ın adı hiç geçmemektedir -dolayısıyla bu

34 Jacquand'ın bu büyük tablosu 4. Salonda yer alır. Amaury-Duval'inkiy-le birlikte Versailles Şatosu Haçlılar Salonunda reproduksiyonu bulunur: Claire Constans ve Philippe Lamarque, Doussard, Éditions du Gui, 2002, s. 161-162; bkz. ayrıca E. Siberry, *The New Crusaders. Images of the Crusades in the 19th and Early 20th Centuries*, Aldershot, Ashgate, 2000, s. 210.

35 L. Dailliez, *Jacques de Molay, dernier grand maître du Temple*, s. 27-28.

36 T.T., s. 302, parag. 611.

efsane ona bağlanmamaktadır.³⁷ Herhangi bir dönemde, belki de Tır Tapınakçısının metnindeki karıştırmaya dayanan ve Molay ile Kudüs'ün sözde ele geçirilmesi arasında bağ kuran bir metin var mıdır? Ressam Jacquand bu efsaneyi gerçekmiş gibi ele alan tek kişi değildir. Bakınız işte 1861 tarihinde Rapetti tarafından *Nouvelle Biographie universelle*'de yazılan Molay maddesinde yazılanlar:

Jacques de Molay Büyük Han'ın bu kararlığına karşı kayıtsız kalmadı. Bunun kanıtı, İlhanlı ordusunun kanatlarından birinin kumandanlığını üstlenmiş olmasıdır. Emrine verilen birliklerle Suriye'yi işgal etti, Memlûk sultanının mağlup olduğu ilk muharebeye katıldı, Melik Nasır'ı bozgun hâlinde geri çekilmesinde Mısır Çölüne kadar kovaladı: sonra İlhanlı kumandanı Kutluk'un buyruğu altında, diğerlerinin yanı sıra Kudüs'ü Müslümanlardan alarak orada Paskalya bayramını kutladı³⁸.

Rapetti olayın Saint-Denis Vakayinamesinde yer aldığını iddia eder: "(...) ve ertesi Paskalya'da Hristiyanlar büyük bir sevinç ile Kudüs'te Tanrı'ya ibadetlerini yerine getirdiler." Jules Viard tarafından yayınlanan Fransa Büyük Vakayinamelerinde metin şöyle yazılmıştır: "Ve sonraki Paskalya, söylendiği üzere Kudüs'te Hristiyanların büyük sevinçleri ve coşkunuğu ile Tanrı'nın hizmetinde kutlandı." Okuyucunun fark edeceği üzere burada Jacques de Molay'ın adı geçmemektedir. Buna rağmen bir önceki metinde Büyük Vakayinamelerde Ermeni Krallığı başkumandanının Gazan'ın ordularından birinin başında olduğu söylenir; aynı zamanda bu kişinin Hristiyanlığa dönmüş olduğu da belirtilir.

Versailles salonlarında Jacques de Molay, Tapınak'ın kurucusu Hugues de Payns ile birlikte veya Hospital tarikatında eşdeğeri Foulques de Villaret ile birlikte portre olarak yer alır. Bana sorarsanız, onu yapmamış olduğu, ama üstatlığı döneminde (1299-1302) geçen o çetin yıllardaki hareketliliğine daha yakın olduğuna inandığım bir eylemde hareket hâlinde görmek bana daha hoş gelmektedir.

37 S. Schein, "Gesta Dei per Mongolos. 1300. The Genesis of a Non-Event", *English Historical Review*, no. 94 (1979).

38 *Nouvelle Biographie universelle*, Paris, Firmin-Didot, 1861, c. XXXV, col. 795-796.

Çek Cumhuriyeti'nin güneybatısında, yukarı Vltava Nehri üzerinde Ruzemberk Şatosu'ndaki Bucqoi ailesinden -1621'de Beyaz Dağ muharebesinde yenilenin elinden aldıkları bu şatoyu Habsburglar mükâfat olarak Flaman kökenli bu aileye vermişlerdi- gelen sahibi XIX. yy'ın ortasında Versailles salonları modelinde bir Haçlılar galerisi (tabii ki daha küçük boyutta!) yaptırmıştı. 1855'te ressam Friedrich Ströbel tarafından bu galerinin duvarlarına sekiz portre asılmıştı: Jacques de Molay orada, Godefroi de Bouillon, Philippe Auguste ve Saint Louis ile birlikte iyi bir yerde yer almış, oysa Arslan Yürekli Richard, Leopold von Babenberg (Avusturya dukası), III. Konrad ve Friedrich Barbarossa onun karşısına yerleştirilmiştir.

SONUÇ

Jacques de Molay'ın bir portresi

Bu eserin sonunda okuyucu haklı olarak şu soruyu sorabilir: “Peki sonuçta bu Jacques de Molay kimdi?”

Şahsiyetini ortaya çıkarmaya yarayacak belgeler enderdir, ama vardır. Bununla birlikte kesin bilgiler verenler azdır; çelişkilidir; ayrıntılar yoktur; güvenilirlikleri hakkında sorgulamak gerekir ve bu sorulara cevaplar da her zaman mümkün değildir ve mümkün olsa bile genellikle pek tatmin edici değildir.

Bununla birlikte mademki Jacques de Molay'ın biyografisini yazma riskine girilmiştir, bu riski sonuna kadar yüklenmek gerekir. O zaman hep ihtiyatlı davranmak gerekecektir! En fazla bilgiyi çıkarabilmek için bu ender ve sorunlu belgeleri özenle inceledikten sonra biçimlendirme, seçme ve doğrulama riskini alıyorum.

Önemli hatlarıyla Jacques de Molay'ın hayatının bir özetini çıkardıktan sonra, şahsiyetinin çerçevesini çıkarmayı ve buradan portresini çizmeyi deneyeceğim. Bu “benim” Molay portrem olacak. Kaçınılmaz şekilde ve isteyerek öznel bir portre olacağından her an için eleştiriye açık ve düzeltilmeye hazır olacaktır.

Bir tarih yazdıktan sonra bir “kısaltma” kaleme alan Orta Çağ dönemi tarihçileri gibi Jacques de Molay'ın hayatının bir “kısaltması” ile başlayacağım. Sonra bir portre çizmeye gayret edeceğim; nihayet başarısızlığı ve Tapınak'ın yok olmasındaki sorumlulukları üzerine geleceğim.

Hayatı

Jacques de Molay pek tanınmayan, ama iyi bir soylu aileden geliyordu; imparatorluk toprağı olan Burgonya Kontluğu'nda Molay'de (Haute-Saône) 1244 yılına doğru dünyaya gelmişti. 1265'te Beaune şehrinde Tapınak tarikatına girdi; girişte tarikatın

iki seçkin kişisi, Fransa Üstadı Amaury'nin nezaretinde, İngiltere ve Fransa müfettişi Humbert de Pairaud tarafından kabul edildi. Şövalye birader olarak hemen Doğu'ya geçti -1273'e doğru-; genellikle ve yanlış olarak yardımcısı olduğu söylenen Büyük Üstat Guillaume de Beaujeu'den bağımsız olarak göreve gitmiştir. Bütün Tapınakçı kariyerini Doğu'da yaptı. Batı'da kumandan veya eyalet üstadı gibi herhangi bir görev üstlenmediği bilinmemektedir; Doğu'da da yine bir görev üstlendiğine dair bir bilğimiz yoktur. 1265-1291 dönemine ait kaynaklarda hiçbir kayda rastlanmaması, silik bir şövalye olmaması bir yana, beni, onun ağzı sıkı bir Tapınakçı olduğu ama Guillaume de Beaujeu'nün ekibine mensup olmadığı gibi onun nüfuz alanında da (akraba, dost, bağlı ve sadık adamı) yer almadığını düşündürmeye sevk etmektedir. 1291 Mayıs'ında Latin Krallığı'nın başkentinin düşmesi sırasında kalede garnizon- da veya Akka'da bulunup bulunmadığı da bilinmemektedir.

O sırada henüz hayatta kalmış bütün Franklar gibi Kıbrıs'a çekilmiş ve 1291 sonbaharında adada toplanan bir meclis sırasında söz alarak kendisini olası bir yardım istenecek kişi ve Tapınak'ın reformcusu olarak takdim etti. Aragon Tacı Arşivlerinin de resmen teyit ettiği gibi, 20 Nisan 1292 tarihinden önce tarikatın büyük üstadı olarak seçildi. Kim bilir belki, kendisini Hugues de Pairaud ile karşı karşıya getiren bir iç rekabet sonucu büyük üstat seçilmiştir; ama bu durum geçerliyse, ne tarikatın geleceği hakkında iki siyasî çizgi arasında açık bir bölünme vardır ne de Tapınakçı grupları arasında "millî" karşıtlıklar. O tarihte Pairaud tarikatta hiçbir şey değildi ve onu, Fransa Krallığı'na düşman olan ve tarikatın özerkliğini savunacak olan bir Molay'e karşı Fransız monarşisinin adayı yapabilecek bir durum yoktu. Akka'nın düşüşünden sonraki yirmi yılda İlhanlılarla ittifakın bunu mümkün kıldığı ölçüde, gerçekten de Kutsal Toprağın ve Kudüs'ün süratle geri alınması geniş ölçüde destekleniyordu. Bu bakımdan bir bölünme söz konusuysa bu şahsî düzeyde olmuştur. Her durumda, Thibaud Gaudin'in kısa üstatlığı ve Molay'in seçilmesi arasında, ona karşı bir adaylığın ortaya konabilmesi için büyük manevraları gerçekleştirecek kadar yeterli süre de yoktu.

Seçildikten sonra Jacques de Molay hemen tarikat yönetimini oluşturdur ve Memlûkler tarafından tehdit edilen Kıbrıs ve Kilikya

Ermeni krallıklarına hareket etti. 1293 ilkbaharında Batı'ya yaptığı seyahatte Provence'a, Katalonya'ya, İtalya'ya, İngiltere ve Fransa'ya gitti. Oralarda bazı mahallî meseleleri düzene soktu, ama özellikle Kutsal Toprak davası, Kıbrıs'ın savunması ve tapınak kuvvetlerinin yeniden oluşturulması konularında Batılı hükümdarların ve Kilise'nin desteğini talep etti. Gene orada Haçlı seferi tasarılarını tartıştı ve kendisinin karşı çıktığı ve ısrarla karşı çıkacağı Tapınak ile Hospital tarikatların birleşmesi meselesini çeşitli muhataplarıyla görüştü. Papa VIII. Boniface ile çok sıkı ilişkiler kurdu ve İngiltere Kralı I. Edward, Aragon Kralı II. Jacques veya Napoli Kralı II. Charles ile güven ilişkileri tesis etti; buna karşılık Fransa kralı ile ilişkileri hakkında hiçbir şey bilinmemektedir. Nihayet tarikatının eyalet veya genel düzeydeki meclislerini yönetti (1293'te Montpelier, 1296'da Arles) ve oralarda reformlarını kabul ettirmeye çalıştı.

1296 veya 1297 sonbaharında Kıbrıs'a döner ve burada Tapınak'ın çıkarlarını, ilişkileri hiçbir zaman iyi olmadığı Kral II. Henri'ye karşı savunur (bu hususta Guillaume de Beaujeu'nün mirasının bedelini ödemektedir). Ama özellikle 1299'dan 1303'e kadar Moğol kartını sonuna kadar oynamıştır. Kendi tarikatı ve Kıbrıs Krallığı'nın ve Küçük Ermenistan'ın Hristiyan kuvvetleriyle (kral, diğer askerî tarikatlar, her iki krallığın soylu sınıfı) İlhanlı Devleti'nin Moğollarıyla eylemleri birlikte sürdürmeye gayret göstermiştir. 1298 veya 1299'da, herhâlde, Kilikya'daki son Tapınak kalesi Roche-Guillaume'un (Antakya) düşüşünden sonra Ermenistan'da bulunmuştur. Bununla birlikte Hristiyan kuvvetler, İlhanlı Hanı Gazan'ın Memlûklere karşı elde ettikleri zaferden (1299 Aralık'ı, Humus Muharebesi) yarar sağlayamaya hazır değildi. 1300 yazında Jacques de Molay Mısır ve Suriye kıyılarına yapılan saldırılarda tarikatını seferber etmiş, sonra Kasım'da Suriye şehri Tartus'un karşısındaki Arvad Adası'nın işgaline katılmıştı: buradaki amaç Moğollarla birlikte ortaklaşa harekâtlar için bir köprü başı tutmaktır. Ama Moğollar buluşacakları yere gelmemişti. 1301 ve 1302'de de buluşma olmadı. 1302 Eylül'ünde Tapınakçılar Mısır Memlûk kuvvetleri tarafından Arvad Adası'ndan kovuldular ve kısmen kılıçtan geçirildiler. Arvad macerası Jacques de Molay'ın Suriye yakınlarında kalıcı olarak yerleşme girişiminin başarısızlığı olarak görülür, ama aslında bu, Moğol ittifakının stratejisi çerçevesinde

sürdürülen bir operasyondan başka bir şey değildir. Arvad'ın düşmesine yol açan bu stratejinin başarısızlığıdır. 1304'te Gazan Han'ın ölümünden sonra önemini giderek kaybeden bu strateji Jacques de Molay tarafından terk edilmişti.

1305 Kasım'ında Papalık görevinin hemen başlarında V. Clément, bir Haçlı seferinin hazırlanması ve tarikatların birleşme projesi konusunda askerî tarikatların üstatlarını uyarmıştı. 6 Haziran 1306'da üstatlar, V. Clément'in yerleştiği Poitiers'ye bu konuları görüşmek üzere resmen davet edildiler. Papanın talebi üzerine Jacques de Molay, her biri bu meseleler hakkında olmak üzere iki bilgi notu hazırladı. Bunlar 1306 yazı boyunca yazıldı ve sonbaharda papaya takdim edildi. Önce 1306 Kasım'ının ilk yarısı olarak öngörülen Poitiers görüşmesi papanın hastalığından dolayı gecikti; ama Jacques de Molay 15 Ekim 1306 tarihine doğru Kıbrıs'tan ayrıldı ve 1306 sonu veya 1307 başı Fransa'ya ayak bastı. 1307'nişn ilk altı ayında ne yaptığı hiç bilinmemektedir; acaba Paris'te kısa bir konaklama yapmış mıdır? Her ne olmuştaysa Mayıs'ın ikinci yarısında Poitiers'de idi. Tarikatların birleşmesi gibi çok önemli bir konuda büyük üstadın tutumu değişmemişti: birleşmeyi reddediyor, böylece Fransa kralının ihtiraslarına ters düşerek onu kızdırıyor ve kralın ne pahasına olursa olsun yapılmasını istediği Papa VIII. Boniface'ın hatırasının mahkûm edilmesi gibi sert bir konuda kralla yaptığı tartışmalar papanın canını sıkıyordu. Üstelik bu durum bir Haçlı seferi hazırlanması konusunu da altüst ediyordu. Büyük üstadın bu uzlaşmaz konumu, tarikat üzerinde çeşitli iftiraların yayıldığı -Jacques de Molay bunları seyahati vesilesiyle öğrenmişti- böyle bir zamanda Tapınak'ı zayıflattı. Kral ile başta Guillaume de Nogaret olmak üzere danışmanları bu zayıflığı istismar etme fırsatını kaçırmak istemezlerdi.

Jacques de Molay tarikatın 24 Haziran'daki meclis toplantısı için Paris'e döndü; burada Temmuz'un ilk yarısında kralla buluşarak Tapınak'a karşı ileri sürülen suçlamaları görüştü. Kısmen rahatlamış olarak Poitiers'ye döndü ve yazı orada geçirdi, ama papadan kendisi üzerinde yoğunlaşan tarikat hakkındaki kuşku- ları temizleyebilmek için bir soruşturma açılmasını hızlandırmasını istedi. 24 Ağustos'ta papa tarikatın kabulüyle bir soruşturma- nın başlatılacağını açıkladı. Ne var ki Fransa kralı ortaya

çıkan meseleden kendisinin uzak tutulmasına yanaşmadı. 14 Eylül 1307 tarihinden itibaren büyük bir gizlilik içinde başlattığı süreç 13 Ekim 1307'de krallıktaki bütün Tapınakçıların tutuklanması ve mallarına el konulması ile sonuçlandı. Jacques de Molay bir süre önce Catherine de Valois'nın cenaze törenine katılmak üzere geldiği Paris'te tutuklandı.

24 Ekim'de sorgulandığında, tüzüğün tanımladığı tarzda son derece kurallara uygun bir ritüele dâhil edilmiş meşru olmayan bir ritüel ile Tapınak'a kabul edildiğini itiraf etti. Gerçekte üstat, İsa'nın inkâr edilmesini ve haça tükürülmesini kabul etmedi, ama ertesi gün itiraflarını halka açık olarak yapmaya zorlandığında, tarikatı ve mensuplarını tamamen itibarsızlaştıracak yeterli kanıtları söyleyerek krallığın Tapınak'a karşı yürüttüğü propagandaya boyun eğmek zorunda kaldı; üstelik krallık memurları kendisinden, Tapınakçıların söz konusu olayları kabul etmelerini isteyen bir mektup da aldılar. Meseleye yeniden el koymak isteyen Papa V. Clément 22 Kasım 1307'de bütün Hristiyan âlemindeki Tapınakçıların tutuklanmalarını buyurdu.

Bununla birlikte papa Molay'i dinlemek istiyordu; Aralık ayında kardinalleri Paris'e gönderdi. Jacques de Molay kardinallerin önünde itiraflarını iptal etti. Bunun üzerine kral ile papa arasında 1308 Ağustos'unda uzlaşıyla sonuçlanan bir bilek güreşi başladı. *Faciens misericordiam* Papalık kararnamesi ile, piskoposlar ve Papalık komisyonları tarafından titizlikle sürdürülen soruşturmalar sonunda kişilerin ve tarikatın yargılanmasını sağlayan çift taraflı bir süreç kuruldu. Vienne'de toplanan bir kurul (konsil) Tapınak'ın kaderi hakkında son sözü söyleyecekti. İçlerinde Jacques de Molay'ın de olduğu tarikat ileri gelenleri bizzat papa tarafından yargılanacaktı. Kısa bir süre sonra Chinon'da, kralliyet şatosunda kardinaller tarafından, ama krallık görevlilerinin hazır bulunduğu bir oturumda tekrar sorguya çekilen Jacques de Molay 24 Ekim 1307'de yaptığı itiraflarına geri döndü. Sonra bir yıl boyunca yeniden hiç haber alınamadı. Soruşturma komisyonları yavaş yavaş yerleştiler. Fransa Krallığı için Papalık komisyonu 1309 Kasım'ında Paris'te oturumlarına başladı. Jacques de Molay, 26 ve 28 Kasım tarihlerinde iki defa komisyon önünde ifade verdi; tarikata karşı ileri sürülen suçlamaları kabul

etmediğini ifade etti, ama o anda artık hiç değiştirmeyeceği bir savunma taktiğini benimsedi: komisyon önünde tek kelime etmemek ve kendisini tamamen papanın yargılamasına bırakmak.

Beceriksiz bir savunmada bir dönüm noktası olmuştı. Daha sonra anlatacağım sebeplerden ötürü Jacques de Molay'ın soruşturmanın sonunda bu inkâra dayanmaktan başka seçeneği kalmamıştı. Bu şekilde, 1310 Mart'ında son mahkeme önüne çıkıştan sonra, tarikatlarını savunmak üzere kitlesel hâlde Paris'e gelen Tapınakçıların büyük protesto hareketinde sessizliğe gömülme ve kenarda kalmaya karar vermişti. Bu hareket, 10-12 Mayıs 1310 tarihlerinde Sens Başpiskoposu Philippe de Marigny'nin 54 Tapınakçıyı yakılarak ölüme mahkûm etmesiyle kesin bir şekilde kırıldı. Tarikat, 22 Mart 1312 tarihinde Vienne'de toplanan Konsil sırasında papa tarafından ilga edildi. V. Clément, Tapınak ileri gelenlerini yargılamak üzere değil ama yüzlerine ömür boyu hapse mahkûm olduklarını ilan etmek üzere üç kardinali Paris'e göndermek için iki yıl bekledi. O zaman aldatıldığını anlayan Jacques de Molay bütün itiraflarını reddetti ve Tanrı önünde kral ile papaya meydan okuduktan sonra tarikatını masum ilan etti. Tarih 11 Mart 1314'ü gösteriyordu. Kral aynı akşam onu yaktırdı.

Portresi

Yetersiz ve çelişkili belgelerden dolayı insan olarak Molay, büyük üstadın arkasında zorlukla fark edilmektedir. Gene de ortaya çıkan görüntüsü tarihçilerin bize dayattığı karikatürden oldukça farklı görülmektedir.

Jacques de Molay hiç de silik olmayan alçak gönüllü bir insandı. Hiç şüphesiz mahkeme sırasında, pek çok Tapınakçının da yaptığı üzere kendisini "yoksul ve cahil bir adam"³⁹ olarak tanımladığı açıklamalarını gerçek anlamıyla ele almamak gerekir: bu sadece Latince bilmediğini göstermek içindir. Mahpus olarak yalnız ve danışma imkânından yoksun kalmıştı ve beş parası olmadığından yakınıyordu. Böylece bu şartlarda savunmasını doğru bir şekilde yapamıyordu. Sağduyulu, ortalama zekâya sahip,

39 Mich. I, s. 42; G. Lizerand çevirisi, *Le Dossier...*, s. 164: *ipse erat miles illitteratus et pauper...*

kurnazlık ve bazen de incelik bilmeyen bir adamdı. Aydın bir kişi değildi. 12 Ocak 1311 tarihli ilgi çekici uzun ifadesinde Tapınakçı Gérard de Caux, deniz ötesinde gördüğü şimdiki tarikat üstadının, tarikat tüzüğü, kurallar ve yönetmeliklerinin yazılı nüshalarını elinde bulunduran Tapınakçılara bunları kendisine vermelemini istediğini, bunların bazılarını imha ettirip, diğerlerini tecrübeli Tapınakçılara dağıttığını ve bir kısmını kendisine sakladığını anlatır; bunla birlikte Gérard de Caux'ya Aziz Bernard'ın *De laude novae militiae*'sinin bir nüshasını teslim etmiştir. Birader Gérard şöyle devam eder: "Eskiler, üstatlar Guillaume de Beaujeu ile Thomas Bérard'ın aynı şekilde davrandığını söylerler ve tarikatın bünyesinde eğitilmiş insanların olmamasından dolayı kazançlı olamadığını birbirlerine aktarırlardı"⁴⁰.

Hiç şüphesiz karakterli bir insan, gururlu, kimi zaman kendini beğenmiş ama kibirli değildi; herhâlde her zaman uyumlu değildi; tarikatının çıkarlarını savunma söz konusu olduğunda uzlaşmaz olmayı biliyordu. Bazı durumlarda Tapınakçıların kendi haklarını savunmasında din dışı kişilere karşı ölçsüz davrandığını da öğrenmiş olmalıdır. Hiç şüphesiz bunlara katılmıştı. Görevi Kıbrıs'ı savunmak ve Kutsal Toprağı yeniden ele geçirmek olan, papanın vesayeti altında bağımsız bir tarikat şeklindeki tarikat ve görev anlayışı içinde uzlaşmaz olarak ortaya çıkıyordu.

İnatçı gözükecek kadar fikirlerinde ve amaçlarında uzlaşmaz ve sarsılmazdı; ama ne budala ne de alıktı. Haçlı seferine inanıyordu; Kudüs'ün yeniden ele geçirilmesinin mümkün olduğuna inanıyordu. Oysa, sağda solda denilenlerin aksine 1300'te Haçlı seferi ölü bir ülkü değildi. Kudüs hayâl içinde yüzenlerin gayesi değildi. Üstelik Jacques de Molay'ın burada pratik bir tecrübesi de vardı. Ne istediğini biliyordu, ama tartışmaya da kapalı değildi. Müzakere etmeyi biliyordu, Aragon kralı ile olan ilişkilerinin gösterdiği gibi diplomatik, hatta pedagojik yeteneklerden yoksun değildi: 1302'de Cardona meselesinde, Exemen de Lenda'nın Aragon üstadı olarak atanması örneğinde görüldüğü gibi hassas durumları ayarlamayı ve imtiyazlar da elde etmeyi başardığı kralı incitmeden kendi görüşünü kabul ettirmeyi bilmişti.

40 A.g.e., s. 389; R. Oursel'de çevrilmiş, *Le Procès des Templiers*, Paris, Denoël, 1955, s. 181.

Tir Tapınakçısının -ve sadece onun- tanıklığına inanmak gerekirse, Fransa kralına ve papaya şiddetle kafa tutacak kadar asabî olduğu anlaşılıyor. Hadisenin şartları biliniyor (Paris'teki hazine-dar tarafından krala muazzam miktarda ödünç para verilmesi) ama bunlar oldukça problemlidir ve Batı'ya yapılan ikinci seyahatin tam olarak hangi anında bu hadisenin meydana geldiği bilinmemektedir. Her ne olursa olsun bu durum ne onun genel duruşu ne de diğer hükümdarlar ve Papa VIII. Boniface ile sürdürdüğü ilişkilerdeki davranışlarıyla uyusmamaktadır. Papa V. Clément ile ilişkileri daha çok sıradandı, ama hangi vesileyle öfkelenildiği anlaşıl-mamaktadır; kendisine verdiği iki bilgi mektubunun ifadesi gayet saygılıdır. I. Edward, II. Jacques, II. Charles ile ilişkileri samimiydi. İlişkileri Yakışıklı Philippe ile daha mesafeli olarak gözükmemektedir, ama burada belge noksanlığından (oysa papa, daha çok II. Jacques ve daha az ölçüde I. Edward ile olan ilişkilerinde bulunan belgeler aksine) dolayı yanıltıcı bir algılama söz konusu değil midir? Aralarında tarikatların birleşmesi hakkında tam bir anlaşmazlık vardı, ama bu şiddetli bir öfkenin sebebi olamazdı. Öte yandan 1307 Temmuz'unda büyük üstadın kral ile tarikata karşı yüklenen suçlamalar meselesini görüştüğü bilinmektedir; burada da, herhangi bir elektriklenmeden bahsedilmemektedir. Aslında Yakışıklı Philippe hiddetlenmeleri kışkırtmıyordu; çoğunlukla tek kelime etmeden dinliyor, ama konuyu düşünmemelik etmiyordu. Muhatapları dinleniyor ve dinlendikleri izlenimi elde ediyorlardı.

Pek doğal olarak Jacques de Molay zayıflıkları, hataları vardı: katılık, fikirlerde tutarlılık niteliklerdir; ama bir şey üzerinde inatla ısrar etmek hemen bir hataya dönüşür. Bu konuya tarikatların birleşmesi tartışmasında geri döneceğim. Kaleme aldığı, biri Haçlı seferi, diğeri tarikatların birleşmesi hakkındaki iki bilgi mektubu yer yer sağlam bir sağduyu örneği olarak ortaya çıksa da kısır görüşlü bir politika olarak gözükmemektedir. Büyük üstad aynı zamanda biraz safça bir memnuniyet sergilemektedir, ayrıca gayet insanî zaafı da vardı!

Jacques de Molay'ın şahsiyetini iyice belirlemek için bir başka yaklaşım açısı da tarikatının içinde ileri gelenler veya basit Tapınakçı biraderler ile sürdürdüğü ilişkilere bakış açısıdır. Gene burada kaynakların deforme.edici prizmasına dikkat etmek gerekir: bir tarafta, Aragon Tacı devletleri için ve başka hiçbir yerde olmayan

çoğunlukla mektuplarda yer alan çok sayıda bilgi; öte yanda, güvenirlikleri hiç de birinci kalitede olmayan mahkeme sorgulamalarından elde edilen veriler.

Jacques de Molay tarikat üyeleri ile dostluk ilişkileri kurmayı bilmiş ve Kıbrıs'ta kendisini ziyaret eden Tapınakçı olan olmayan herkese samimî davranmıştır. Katalan Tapınakçı Pierre de Saint-Just ile yaptığı mektuplaşma iki dostun görüşmesi şeklindedir. Pierre de Saint-Just Corbins, Mallorca, Ambel, Alfambra kumandanlıklarında bulunmuş son olarak da Peñíscola'da görev yapmıştı (bu atanmayı büyük üstada borçludur). Jacques de Molay tarafından yazılmış mektuplar kümesi içinde beş tanesi ona yazılmıştır⁴¹; aynı zamanda Pierre de Saint-Just tarafından büyük üstada gönderilmiş mektuplar da vardır. Bu mektupların konusu kimi zaman sadece şahsi haberler vermek, muhatabın sağlık durumu hakkında bilgi edinmekten ibaretti.

Örnek olarak 1 Kasım 1300 tarihli mektuptan bir paragraf verelim:

Elimize geçen nazik mektuplarınızın içeriğinden sağlığınızın yerinde olduğunu anlıyoruz, bu da bizi gayet hoşnut kılmaktadır. Mademki bizim de nasıl olduğumuzu öğrenmeyi arzu ediyorsunuz, bunu ve topraklarımızın [Kıbrıs] haberlerini ülkenize gelen kişilerden öğrenebilirsiniz⁴².

Bir başka mektupta Pierre de Saint-Just, belki Müslümanlara esir düşmüş veya hasta olmuş bir Katalan birader, Dalmau de Roccabert için dualar okutmasını büyük üstattan rica etmektedir. Jacques de Molay bunun için kendisine dualarını esirgemeyeceğini bildirir⁴³.

Katalan veya Aragonlu diğer haberleşme yapılan kişiler, Arnau de Banyuls, Berenguer Guamir, Berenguer de Cardona ile yazışmalar gene aynı iyiliksever tarzı korumakla beraber Saint-Just ile olan dostluk ilişkilerinde olduğu kadar belirgin değildir. Jacques de Molay dostlarına sadıktır ve onlara verdiği vaatleri tutar. 1302'de

41 Bkz. ek, Corpus de lettres, no. V, IX, X, XII, XVIII.

42 A.g.e., no. XII.

43 *bid.*, no. IX. Dalmau de Roccabert Tapınak'ın ilga edilmesinden sonra 1313'te serbest bırakılmıştır.

Aragon kralının azledilmesini istediği Berenguer de Cardona'yı savunmuş, ama Bernard de Tamary veya Pierre de Castillon gibi sadık Tapınakçıları Katalonya veya Aragon'daki kumandanlıklara yerleştirerek onları ödüllendirmek isteyen üstadın taleplerini yerine getirmeyen kraldan yakınmıştır.

Jacques de Molay Kıbrıs'a gelen Batılı ziyaretçileri samimî bir şekilde karşılamıştır: *Vita coetani*'nin yazarı, Raymond Lulle'ün büyük sevinçle (hilariter) karşılandığını bize anlatır; 1300-1301 ve 1306'da iki defa Kıbrıs'a giden Berenguer de Cardona, Batı'ya gitmek üzere hazırlıklar yapan büyük üstatla buluştuğunu ve onun refakatinde üç gün geçirdiğini, bunun kendisine büyük keyif verdiğini anlatır⁴⁴.

Tarikatı yönetme tarzında Jacques de Molay bir otokrat olarak davranmamıştır; yönetmelikleri çiğnememiştir; meclisle yönetmeyi tercih etmiştir; yetkili olduğu dönemde, Hospital tarikatında Guillaume de Villaret'nin olduğu gibi, meclisle ters düştüğüne dair bir iz yoktur⁴⁵. Batı'ya yaptığı iki seyahatte eyalet veya genel meclisleri toplamıştır. Tarikatı güvendiği ve kendisine güven duyan kişilerle; Batı'da veya Kıbrıs'ta rastladığı ve iş yaptığı, iyi tanıdığı kişilerle; kendi bölgesi Burgonya Kontluğu'ndan gelen adamlarla, ama özellikle Aragon Tacı devletlerinden gelenlerle yönetmiştir. Fransız ittifakı yerine Aragon ittifakı siyasî gerekliliklerden kaynaklanan, dayatılmış bir seçim miydi⁴⁶? Mümkündür, ama burada dahi, Barselona'da muhafaza edilen zengin belgelerde sık sık karşımız çıktıkları için Katalanlar ve Aragonlular daha iyi tanınmaktadır. Bölge Tapınakçılarının günlük hayatına ait şeylere daha yakın olan belgeler aracılığıyla, daha önce anlattığım bu güven ve dostluk ilişkileri burada daha iyi kavranmaktadır. Ama Fransa, İngiltere veya İtalya Tapınakçıları ile böylesine ilişkiler olmadığını gösteren hiçbir şey yoktur.

Sonuçta Jacques de Molay ile tarikat ileri gelenleri arasında hiçbir kopukluk bilinmemektedir. Belki Hugues de Pairaud ile anlaşmazlıklar olmuş olabilir, ama bunlar kaynaklardan doğrulanmış

44 ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 139, no. 242, Kandiye, 5 Ocak 1307 tarihli.

45 A. J. Forey, "Constitutional Conflict and Change in the Hospital of St John during the Twelfth and Thirteenth Centuries": A. J. Forey, *Military Orders and Crusades*, Aldershot, Variorum, 1994, X, s. 15-29.

46 B. Frale, *L'ultima battaglia dei Templari*, s. 47.

olmaktan ziyade tahmine dayanır. Bunların bölük pörçük bilindiği kaydıyla Jacques de Molay'ın bütün üstatlık dönemi boyunca tarikatı tarafından eleştirilmediği söylenebilir. Aynı şeyi çağdaşı olan Hospital üstatları Eude des Pins, Guillaume de Villaret ve Foulques de Villaret için söylemek mümkün değildir⁴⁷.

Mahkeme sorgulamalarının tutanaklarından Tapınakçıların üstatlarını nasıl algıladıkları hakkında bazı bilgiler toplamak mümkün olmaktadır. Tapınakçılar ile Kıbrıs'ın Tapınakçı olmayan tanıkları büyük üstadın imanı ve dindarlığı hakkında olumlu şeyler söylemektedir. Kilise dışı bir şövalye olan, Lefkoşa Vikontu Jean de Bayes'e göre Tapınakçılar âyinlere çok önem verirler. Buna kanıt olarak "tarikat üstadı ile biraderleri Lefkoşa'da Tapınak Kilisesinde âyinleri ve duaları sofulukla dinlerken ve kudas âyinine her iyi Hristiyan'ın yaptığı şekilde inançla katıldıklarını sık sık gördüğünü" söyler. Bir başka şövalye, Balian de Saxon özellikle Jacques de Molay'i belirterek aynı yönde tanıklık yapar. Jacques de Molay'ın iyiliksever uygulamaları, "üstadı Lefkoşa'daki Tapınak hanesinin kapısı önünde toplanan yoksullara para olarak sadaka dağıtırken" gören Lefkoşalı Papaz Etienne de Cahors tarafından önemle belirtilmiştir. Böylece, her hafta Tapınak hanesinde bizzat iyiliksever işler yaptığını söyleyen birader Pierre de Banetia gibi Tapınakçıların tanıklıkları da bu sayede doğrulanmış olmaktadır⁴⁸.

Bu aşamada tanıklar komisyon üyelerinin tarikat bünyesinde iyiliksever ve konuksever uygulamalar hakkında bir soruya cevap veriyorlardı. Komisyon üyeleri doğrudan büyük üstadın şahsını ilgilendiren üç başka soru daha sormuşlardı: birinci soru, Kilise mensubu olmadığı için yetkisi olmadığı hâlde günah bağışlama yapıp yapmadığıydı. Bu soruyu Yakışıklı Philippe ile de tartışmış ve bazen uyguladığını kabul etmişti; genel olarak sorgulanan biraderler bu soruya olumsuz cevap vermişlerdi. İkinci soru, kendi "küçük meclisi" ile tarikat üzerinde uyguladığı otorite ile ilgiliydi; cevapların hemen hepsi birbirinin aynıydı: evet, onun ve küçük meclisinin verdiği emirlere itaat ediliyordu⁴⁹; ama sorgulanan pek çok Tapınakçı

47 A. J. Forey, *ag.m.* (not 7), s. 20-21.

48 G.B., s. 417-418, s. 420-421 ve s. 201.

49 Mich. I, s. 355, 7 Ocak 1311: "Üstat bir şey emrettiğinde bu bütün tarikatta dikkate alınır"; *ag.e.*, s. 367, 8 Ocak 1311: "Deniz ötesinde büyük üstat küçük meclisiyle emrettiğinde bu deniz berisinde uygulanır."

üstada neredeyse mutlak olan bu itaatte, kendisine yöneltilen yanlışları tarikat içinde düzene sokmak için olduğuna inanıyordu. Tanıklara ayrıca tarikata atfedilen yanlışları büyük üstadın itiraf ettiğini bilip bilmedikleri de soruluyordu. Paris'teki Papalık komisyonu önünde bu sorulara verilen cevaplar bütünüyle olumluydu: tarikatta yanlışlar sürüp gitti çünkü büyük üstat (ama sadece Jacques de Molay değil) ve diğer ileri gelenler ve kumandanlar bunların sürüp gitmesine göz yumdular, bu da skandalın sebebi oldu; öte yandan tanıklar birbirlerini doğrular şekilde "büyük üstat ile diğerlerinin yanlışları itiraf etiklerini duyduklarını ama bunların neler olduğu hakkında fikirleri olmadığını"⁵⁰ da kabul ediyorlardı.

Pek tabiidir ki bu cevaplar Paris'te içlerinden 54'ünün yakılmaya gönderilmesinden sonra sorguya çekilen Tapınakçılardan çıkmıştı; hiçbir şey olayın gerçekliğini değiştiremezdi: büyük üstat bazı itiraflarda bulunmuştu. Ama Kıbrıs'ta sorgulanan Tapınakçılar buna inanmak istemiyorlar ve Tapınakçıların kitlesel hâlde suçlamaları reddettiği Elne şehrinde Tapınakçı Pierre Bleda onunla birlikte tutuklu olanların geniş ölçüde kabul ettiği bir kanıyı şöyle diyerek şiddetle savunuyordu: "Eğer Tapınak'ın büyük üstadı iddia edilen itirafları yapmış olsaydı, ki ben buna asla inanmıyorum, gırtlak ile aldatmak için yalan söylemiştir"⁵¹.

54 Parisli Tapınakçının yakıldığı o meşum 12 Mayıs 1310 tarihinden ve tarikatı savunmak isteyenlerin direncinin kırılmasından önce ifadelerde ve tanıklıklarda başka bir kanaatin oluşmaya başladığı seziliyordu. Özellikle konuşmakta kendilerini daha serbest hisseden Tapınakçılardan bazıları büyük üstat hakkında daha az uzlaşmış ifadeler vermeye bile başlamıştı. Paris'te 1310 Şubat'ı ile Mayıs'ı arasında toplanan tanıklıklarda Tapınakçıların tamamen büyük üstatlarına güven içinde oldukları görülmüyordu. Özellikle tarikatı savunmak üzere yargıçlar atanması söz konusu olduğunda bu daha iyi görülmektedir.

Papalık komisyonu tutuldukları çeşitli hapisanelerde Tapınakçılara danışarak mesele hakkında topluca bir bakış açısı getirmelerini ve her tutuklanma yeri için bir savunma yargıcı

50 A.g.e., I, s. 465.

51 A.g.e., II, s. 436; B. Alart, *L'Ordre du Temple en Roussillon et sa suppression*, Rennes-le-Château, 1988, s. 26'da çevirisi verilmektedir.

belirlemelerini istedi. İki papaz, Pierre de Bologne ve Renaud de Provins ile iki şövalye sonunda tarikatın savunmasını yüklediler; iki papaz 28 Mart'ta, büyük üstadın "kendi itaatleri altında⁵²" başka savunucular atamasını istediler. Bir diğeri tarikatı savunmak için büyük üstada güvendiklerini açıkladı⁵³; Cornay manastırında tutuklu bulunan 21 Tapınakçı "bir üst liderleri, yani büyük üstatları olduğunu ve ona itaatle yükümlü olduklarını" açıkladılar; bununla birlikte "eğer büyük üstat yapmazsa tarikatlarını savunmaya hazır olduklarını" bildirdiler⁵⁴. Bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür. En son üç tanesini verelim. Jean Rossel hanesinde mahpus olanlar savunucuların atanmasından önce "kendilerinden tavsiye almak üzere Tapınak üstadını ve Fransa kumandanı Hugues de Pairaud'yu ve Tapınak'ın kahraman biraderlerini görmek...⁵⁵" istediklerini belirtmişlerdi. Saint-Martin-des-Champs'da tutuklu olan Tapınakçılar (on üç kişiydiler) "buyrukları altında oldukları bir başkanları olduğunu" ve "büyük üstatlarının iyi, haklı, doğru, sadık ve kendisine yüklenen hatalardan arı olduğuna inandıklarını⁵⁶" açıklamışlardı. Mayence'da, Ren ötesi kumandanı Kont Frédéric deniz ötesinde on iki yıldan fazla hizmet etmişti. Yoldaşı olduğu büyük üstatla uzun zaman birlikle kalmış ve onunla Batı'ya gelmişti. "İyi bir Hristiyan olmuştu ve hâlâ öyledir, hatta hiç kimsenin olamayacağı kadar iyidir⁵⁷".

Çelişkili olan (çünkü, başka sebeplerin yanı sıra, farklı yerlere ve zamana göre farklı durumları yansıttıklarından dolayı) bu tanıklıklardan, Tapınakçılar tarafından şu veya bu zamanda itiraf edilen hatalar meselesi hakkında genel olarak şahsen Jacques de Molay sorumlu tutulmamıştı; hatta tarikatın bazı uygulamaları karşısında kapalı geçen en dik duruşlu ifadelerde bile durum değişmemiştir. Tapınakçılara bu şüpheli uygulamaların ne zaman tarikata sokulduğu sorulduğunda kesin cevap verenler enderdir. Oldukça belirsiz bir şekilde Beaujeu, Bérard, Molay'ın kendisi gibi büyük üstatların isimleri verilmiş olsa bile bu çok seyrek rastlanan

52 A.g.e., I, s. 102.

53 A.g.e., I, s. 124.

54 A.g.e., I, s. 125.

55 A.g.e., I, s. 152.

56 A.g.e., I, s. 116-117.

57 J. F. M. Raynouard, *Monumens historiques...*, s. 269.

bir durumdur. Büyük çoğunlukla Tapınakçılar üstü kapalı şekilde tarikâtı veya daha belirgin olarak sistemi sorumlu tutmaktadırlar.

Pek tabîdîr ki bu Jacques de Molay'î sorumluluklarından kurtarmamaktadır ve ben de bununla bitirmek istiyorum.

Jacques de Molay'in sorumlulukları

Molay tarikâtını kurtaramamıştı. Bunu yapabilir miydi? Pek emin olmamakla birlikte şüphe mevcuttur. Jacques de Molay Tapınak üstadı olarak görevi sırasında problemlerle karşılaşmak ve seçimler yapmak zorunda kalmıştı; iyi seçimleri olmuştur; ama başka seçimleri pek mutlu olmamış, hatta kötü olmuştur.

Moğol ittifakı iyi bir seçim olmuştur. Haçlılar ve askerî-dinî tarikatların uzmanı olmayan ve şu son yılların Anglosakson ve İsraili tarihçilerin araştırma ve yayınlarına dayananlar 1291'de her şeyin bittiğini mekanik bir şekilde tekrarlayıp durmaktadırlar; Haçlı seferinin hiçbir anlamı yoktu; Tapınak tarikâtı (ve tuhaf bir şekilde sadece o) hiçbir işe yaramamaktaydı; pekiştirmek için Tapınakçıların Batı'dan kitlesel hâlde kaba alışkanlıklarıyla geldiklerini ilave ediyorlar; (Tapınakçılar gibi) içiyorlar; erkek, kadın fark etmeden ağızdan öpüyorlar (Tapınakçı öpücüğünden sakının) ve Almanya'da bunlar neredeyse kapalı evlerin (kumarhane gibi) işletmecisi (Tempelhof) yerine konuyordu; doğal olarak bunlar Batı'nın bankerleriydi. En azından bu ortak yerleri farklılaştırma girişimleri hep boşa çıkmıştır. Şu hâlde 1291'de Tapınak tarikâtı gereksiz hâlde gelmiştir. 1292'de o garip Jacques de Molay tam hurdalığa konacak bir kurumun başına seçilmişti. Bunun sonucu olarak 1307'de olanlar öngörülenin bile çok ötesindeydi. Her şey belliydi, ateş olmadan duman olur muydu, ama tarihçi her zaman şu soruyu sormalıydı: ateşi kim yaktı? Hâlbuki, Tapınak'ın son ateşlerini kimin yaktığı gayet iyi biliniyordu!

Ne var ki her şey 1291'de bitmemişti! Haçlı seferinin, Haçlı seferi düşüncesinin şimdiki anı ve bir geleceği vardı. Belki XII. ve XIII. yy'daki anlayışından farklı bir biçimdeydi; değişiklik Saint Louis tarafından başlatılmıştı. Haçlı seferi yerini özel görev, sözle dönüşümle yapmıştı; hasımlar değişiyordu; araziler

farklılaşıyordu. Ama Kudüs ve Suriye-Filistin'in Kutsal Yerleri artık düşünülüyor demek ciddî değildir. XIII. yy'ın sonunda ve XIV. yy'ın başında Moğol ittifakı diye yakalanacak bir şans ortaya çıkmıştı. Bu şans gerçek olduğu sürece, bir başka deyişle Gazan Han'ın 1304'e ölümüne kadar, Kudüs'ü hedefleyen bir Haçlı seferi mümkündü. Hatta başarı imkânları 1299-1303 yıllarında hiç bu kadar büyük olmamıştı. Dolayısıyla, diğerlerinden -papa, Fransa kralı, Hospital, vd.- ziyade, bu sefere inanmış olan ve gerçekleşmesi için elinden gelen her şeyi yapmış olan Jacques de Molay'ın hakkını teslim etmek gerekir.⁵⁸

Ama, 1307'de Poitiers'ye bir Moğol elçisinin geldiği görülse de 1304'ten sonra Moğol ittifakı stratejisi ölmüş ve terk edilmişti; başka bir şeyi öne sürmek gerekiyordu ve hayâl gücünün iktidarda olduğu söylenemezdi: Molay'ın projesi klasikti, Villaret'ninki ise hiç de yeni değildi. Papayla bu projeleri tartışma döneminde Foulques de Villaret Rodos'un ele geçirilmesine girişmişti; Rodos'un ele geçirilmesi dört yıllık çaba gerektirecekti. 1306'da önce Molay, sonra Villaret Batı'ya hareket ettikleri sırada hiç kimse bunun sonucunun ne olacağını kestiremiyordu. Her zaman ileri görüşlü olan Tır Tapınakçısı şöyle yazarak kısa bir geri çekilme yapıyordu:

Bu tarzda Hospital'in soylu üstadına ve tarikatın gururlu insanlarına Tanrı lütfunu gönderdi ve diğer derebeyliğin telkini dışında büyük bir serbestlik ve büyük bir doğruluk ile o yeri aldılar; Tanrı büyük lütfuyla onlara güzel eserler yapmayı kismet eylesin, âmin⁵⁹.

O sırada Molay hapiste ve Tapınak dağılmış durumdaydı. Bu bakımdan Molay'ın son yıllarını Rodos ve Hospital girişimi ile yaralamak yerine, tarikatının üzerine çöken boraya göre değerlendirmek gerekir.

Ona tarikatında reform yapmayı başaramadığı suçlamasını yüklemek gerekir mi? Peki hangi reformdan bahsediyoruz? Daha önce belirttiğim gibi, 1291'de reform denildiğinde bu 1307 veya 1310-1311'dekiyle aynı şey değildir. O tarihte tarikatın reformu zalimler tarafından kendilerine dayatılan Tapınakçı itirafları ve

58 Kıbrıs ve Ermenistan kralları, Otton de Grandson, İngiltere Kralı I. Edward gibi birkaç kişi daha buna inanmıştı.

59 T.T., s. 323, parag. 678.

Tapınakçıların suçluluğu konusunda, en azından kısmen, ikna edilmiş tarihçilerin yorumlarının -İsa'nın inkârı, haça tükürme, oğlancılık, vb.- penceresinden görülüyordu. Oysa 1291'de reform arzusunu açıklamış olsaydı (bu durumu mahkeme sırasında verilen bir itiraftan öğreniyoruz, ama doğru kabul edelim) Jacques de Molay bundan tasalanmayacaktı. Gerçekten de Batı'ya yaptığı ilk seyahatte, 1293'te Montpellier'de topladığı genel mecliste hiç kimsenin "önemsiz" diyemeyeceği reformlar kabul ettirmişti. Ama 1305'ten itibaren papa ile kral Tapınak "meselesini" ele aldıklarında ve Tapınak 1307'de, tutuklamalardan önce mecburen Poitiers tartışmalarının kalbinde yer aldığı anda, tarikatın olası bir reformu meselesi, haftada üç defa et yenmeye devam edilmeli mi, edilmemeli mi konusundan çok daha başka bir boyut almıştı. Acaba Jacques de Molay tarikatının o zaman mı "çürümüş" olduğunu fark etmişti veya daha önce de biliyor ama hiçbir şey yapamıyor muydu? Ama var olmayan bir uygulamada reform yapılabilir miydi?

İnanıyorum ki bireysel bölümler ile toplu bölüm arasında ayırım yapmanın sırası gelmiştir. Kral 1307'de tarikatın dinden saptığını söylüyordu. Ama 1312'de papa tarikatı mahkûm etmeden ilga ediyordu çünkü onun sapkın olduğuna karar vermemişti. Buna karşılık mensuplarının çoğu bireysel olarak kabahatli bulunmuş ve çetin işlemlere maruz kalmıştı. Papa bu noktada çok sayıda Tapınakçıdan işkence ile alınan itiraflara dayanmıştı.

Bu uygulamalara razı olacak o kadar çok Tapınakçı var mıydı? Krallığın her tarafından gelen birçok Tapınakçıdan 650'si, 5 Şubat ile 2 Mayıs 1310 tarihleri arasında Paris'te tarikat hakkında tanıklık yapmak üzere Papalık komisyonu önüne çıkmıştı⁶⁰. Ezici çoğunluk tarikatı savunmak istemiş ve birçoğu komisyon üyeleri önünde okunan ortak imzalı dilekçelerle kendilerini ifade etmiş ve tarikata karşı ileri sürülen bütün suçlamaları reddetmişti.

Ama bazıları tarikatı savunmak istememiş ve Paris'e gelmemişti. Buna örnek, 1309 Haziran'ında şahıslara karşı yargılama süreci çerçevesinde piskopos tarafından sorguya çekilen Clermont kilise çevresi Tapınakçılarıdır. Altmış dokuz kişinin ifadesi alınmıştı; kırkı tarikata yüklenen hataların bir kısmını kabul etmişti; yirmi dokuzu hiçbir şeyi kabul etmemişti. Bu yirmi dokuz kişi Paris'te

tarikatin savunucusu olarak hazır bulundu; itirafta bulunan diğer üç kişi de savunucu olarak Paris'e gitmişti⁶¹. İtiraf edenlerin kendilerini kurtarmak için, 1307 veya 1309'da piskoposluk komisyonları önünde kabul ettikleri şeyleri tekrarlamamak istemiş olmaları akla gelebilir. 10-12 Mayıs 1310 tarihlerinde Sens başpiskoposunun güç gösterisi sonunda, daha önceki duruşmalarda hatalarını kabul edip de tarikatı savunmayı istediklerini söyleyenler sözlerinin inkârcısı olarak kabul edilmişler ve yakılmaya gönderilmişlerdi ki bu da çekingen davrananları haklı çıkarmaktadır; içlerinden elli dört tanesi 12 Mayıs'ta Paris'te yakıldılar⁶².

Paris'te bulunan Tapınakçılardan sadece kırkı 19 Mayıs 1310'da halk önünde tarikatı savunmaktan vazgeçtiklerini söylediler. Bunların çoğu ve diğerleri (sayıları 231'i bulmuştu) komisyon önünde sorguya çekilirken sözlerinin daha önce söylediklerinden farklı algılanmamasını belirtmeye özen gösterdiler; bu da inkârın cehennemî mekanizmasını gayet iyi anladıklarının ve böylece ağır bir cezaya çarptırılmaktan kaçınmayı istediklerinin kanıtıdır⁶³. Tarikatı savunmak için gelmiş olanlardan kimse söz etmemektedir. 1312 başında Senlis'de içlerinden sekizinin başına geldiği gibi büyük ihtimalle hapse mahkûm edilmişlerdir⁶⁴.

Şu hâlde tarikatın yenelleştirilmiş bir yozlaşması değil kişisel sapmalar söz konusuydu. Bilindiği üzere Tapınakçıların mahkemesi sadece Fransa ile kralın nüfuz alanı içinde bulunan birkaç başka yerde bu yapıya bürünmüştü. Başka yerlerde, İngiltere'de, İspanya'da, Kıbrıs'ta, İtalyan devletlerinin birçoğunda itiraf olmamıştır. Hiç şüphesiz, sadece Tapınak'a mahsus olmayan disiplinde reform yapmak gerekiyordu: Tapınak mülklerinin Hospital'e devredilmesi konusunda papanın dediğini kabul etmeden önce Yakısklı Philippe de bu konuda reform talep ediyordu. Bu reformu Jacques de Molay yapmamıştı. Ya imkân bulamamıştı ya da yapmayı becerememişti.

61 R. Sève ve A.-M. Chagny-Sève, *Le Procès des Templiers d'Auvergne, 1309-1311*, Paris, Éd. du CTHS, 1986.

62 Mich. I, s. 274-275.

63 Mich. I, s. 282-283; S. Field, "La fin de l'ordre du Temple à Paris: le cas de Mathieu de Cressonessart": M.-A. Chevalier (dir.), *La Fin de l'ordre du Temple*, Paris, 2012, s. 101-131.

64 AN, K38, no. 8/12.

Demek ki, bir başka düzlemede büyük üstadın daha sağlam hatasından söz edilebilir: tarikatların birleşmesinin reddi. Birleşmeye karşı kanıtları beceriksizce sunulmuş olsa da gerekçeleri hiç de hor görülecek değildi. Lampedusa'nın [*Giuseppe Tomasi –RU*] *Il Gattopardo* [*Çita –RU*] adlı eserinde genç Tancredi'nin Prens Salina'ya söylediği söz bilinir: “Her şeyin devam etmesini istiyorsak, önce her şeyin değişmesi gerekir.” Tapınak'ın karşı karşıya kaldığı meseleye *mutatis mutandis*'i [Latince deyim: *gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra –RU*] uygulamak gerekirdi: Tapınak hayatta kalabilmek için ortadan kaybolmalıydı. Sadece papanın vesayeti altında bağımsız bir askerî-dinî tarikat olarak hayatta kalabilme şansı için Hospital tarikatı ile birleşmesi gerekirdi. Hiç kuşkusuz Jacques de Molay için buna razı olmak hiç de kolay değildi, çünkü bu değişikliğin zorlayacağı şeylerin iyi farkındaydı: “Bir insanı hayatını ve alışkanlıklarını değiştirmek veya istemediği bir tarikatı seçmeye zorlamak için [...] ona çok haşın ve düşmanca davranmak gerekir⁶⁵.” İstenen Hospital'le birleşmek değil onun içinde erimek, Hospital'de kaybolmak isteniyordu. Üstelik herkes tarafından malum olan şey istenen birleşmenin Fransa kralının, hatta neredeyse kesinlikle kralın oğlunun başkanı olacağı, Fransa kralına boyun eğmiş bir askerî tarikat oluşumuyla sonuçlanacağı idi. Jacques de Molay böyle olmasına razı değildi. Foulques de Villaret, V. Clément, hatta el altından I. Edward veya II. Jacques da tarikatların birleşmesi meselesine çözüm olarak bunu istiyor olamaz mıydı?

Geriye kalan şey, Jacques de Molay'ın tarikatların birleşmesini reddederek papaya, Villaret'ye, kendisine, bana göre hâlâ egemen olduğu bir kozu oynamaya engel olduğudur. Papa ile tarikat liderlerinin süratle tartıştığı tarikatların birleşmesi Fransa kralının ihtiraslarına gem vurabilecek ve egemenlik tasarılarını sürdürmesini kesebilecekti. Hiç şüphesiz bir risk yok değildi: bu girişim başarısız olabilir ve Hristiyan âleminin bütün hükümdarları Fransa kralının görüşlerinden başka bir şey benimsemezlerdi. Bu durumda birleşmiş tarikat bir sürü millî tarikata bölünmüş olurdu.

Raymond Lulle veya Pierre Dubois'nın krala ayırmayı düşündükleri ve onun da buna kefil olacağı kendi kontrolü altında bir tarikat hedefinin, Tapınak'ın ortadan kalkmasıyla gerçekleşmediğini

65 G. Lizerand, *Le Dossier...*, s. 5.

teşhis edelim. Vienne’de papa Tapınak’ın mülklerinin Hospital’e aktarılmasını Fransa kralına kabul ettirebilmişti. Ayrıca çelişkili olarak, hükümdarlarının Tapınak ile Hospital’in birleşmesini geri çeviren iki devlet, Tapınak’ı mahkûm ettirmeden ve yok etmeden kendi devletlerinde tek bir tarikat olmasını istemişler ve bunda kısmen başarılı da olmuşlardı. Aragon Tacı’nda bu olay Valencia Krallığı’nda ancak Tapınak ile Hospital’in mülklerini birleştirerek Montesa tarikatı yaratılarak mümkün olabilmisti; buna karşılık Katalonya ve Aragon’da Hospital Tapınak’ın mülklerini almıştı. Portekiz Krallığı’nda Hospital ile Tapınak arasında bir birleşme olmadı; tapınak tarikatının mülkleri ve evleri yeni İsa tarikatına devredildi ve eski Tapınakçılar İsa şövalyeleri oldular (ilk başlarda da Tapınak’ın adı İsa tarikatı idi).

Jacques de Molay’ın, bu sefer yargılama sırasında yaptığı son hatası papanın yargılamasına güvenmek olmuştur. Zaten bütün Tapınakçıların V. Clément’in sözüne safça aynı güveni vardı. Papalık komisyonu önünde bir daha susma kararı vererek Jacques de Molay oyun dışına çıkmış oluyordu; bu bakımdan olsa gerek 1310 başında Tapınakçıların büyük uyanışında hiçbir pay almadı; tarikatı savunmak ve kurtarmak için yapılan bu hazin girişimin dışında kalmıştı. Oysa kendisi bu tarikatın önderiydi, Tapınakçıların kendisine güveni tamdı. Görevini sonuna kadar yerine getiremedi; onların güvenine ihanet etti. O zamanlar fazla manevra alanı yoktu, ama bu hareketin başına geçerek onu güçlendirecekti; bu kararın sonuçlarının nasıl olacağını kim bilebilirdi! Aynı zamanda yakılma riskini de alıyordu. Belki o zamanlar buna henüz hazır değildi.

Dört yıl sonra hazırды. Silkini boşunaydı, ama güzel olmuştu.

Georges Lizerand, “Molay tarikatın kahraman olacak önderlere ihtiyacı olduğu bir dönemde yaşamıştı; ne yazık ki kendisi aciz ve nazik bir insandı” diye yazar⁶⁶. Geleneksel hâle dönüşmüş ama yanlış bir hüküm. Bir kahramana mı ihtiyaç vardı? Hayır bir kurnaza, bir çeşit Nogaret’yi... Tapınak bu tür bir “kahraman” çıkarmamıştı.

1306’ya kadar, Kilise’nin, Haçlı seferinin ve Kudüs’ün kurtarılması hizmetinde askerî görev olarak belirlenen Tapınak tarikatının

66 G. Lizerand, “Les dépositions du grand maître Jacques de Molay au procès des templiers (1307-1314)”, *Le Moyen Âge*, c. XXVI, 1913, s. 106.

misyonunu yüklenmek söz konusu olduğunda Jacques de Molay bunu başarıyla yerine getirmişti. Ama tehlikeli kayalıkların içinde yüzmemek, kralın, Nogaret'nin veya Plaisians'ın manevralarını çözmek, Engizisyon ile başa çıkmak söz konusu olduğunda Molay o ayarda değildi. Olayların bu duruma gelmesi kısmen önceki hatalara bağlandığı gibi büyük üstadın ve hiç itirazsız genel olarak Tapınakçıların entelektüel yetersizliklerine de bağlıydı. Artık Jacques de Molay durumun adamı değildi, ama zaten bunun için seçilmemişti. Peki o zamanlar tarikat içinde durumu kurtaracak bir adam var mıydı? Hugues de Pairaud'nun adı ortaya atılabilir. O çağın Batı siyasetinin esrarlı işlerini Molay'e göre daha iyi bilmesi dışında gerekli yetkinliğe sahip değildi ve yargılama sırasındaki tutumu da zaten bunu göstermiştir.

Akka surları üzerinde kahramanlık Yakışıklı Philippe'in zindanlarındakiyle aynı mıydı? Şaşarım. Guillaume de Nogaret karşısında nasıl kahraman olunabilirdi? Jacques de Molay iyi ve küçük soylu sınıfındandı, bir baron değildi. Tapınak tarikatı, o küçük ve orta soylu saflarından çıkmış yeni adamların öne çıkmasını teşvik ediyordu. Tarikatın bütün büyük üstatları bu sınıflandırmaya giriyordu. Molay de onlardan biriydi. Bulunduğu yere gelmiş olmaktan hiç de mutsuz değildi: Hristiyan âleminin en itibarlı dinî tarikatlarından birinin başında papayla, krallarla, prenslerle ilişki hâlindeydi. Bundan başı dönmüş müydü? Pek o kadar değil. Yaşını almıştı (unutmayalım ki tarikatı üzerine çöken kasırgada altmış ve yetmiş yaş arasındaydı), tecrübeliydi, ihtiyatlı; uzun yıllar boyunca tarikatını bilgelikle, sağduyuyla ve zekâyla yönetmişti. Son olarak, tuzağa düştüğünü fark edecek kadar zekâyı sahipti, ama bundan kurtulacak kadar yeterli açık görürlüğe, kavrama gücüne sahip değildi. En azından, istemeden ve bilmeden, belki de kendini kurban ederek Kilise'yi kurtarmıştı: V. Clément Jacques de Molay ile tarikatını terk ederek Yakışıklı Philippe'ten, Molay'ın çok iyi anlaştığı Papa VIII. Boniface'ın hatırasına karşı açılan mahkemenin durdurulmasını elde etti.

EKLER

—

J. DE MOLAY'IN MEKTUP KÜLLİYATI

MEKTUP I

Lefkoşa, 20 Nisan 1292¹: Jacques de Molay'in Berenguer de Cardona'ya mektubu (Fransızca).

Tapınak büyük üstadı, Aragon Eyaleti Üstadı Berenguer de Cardona'ya, Tapınak'ın Puigreig ve La Zaida'daki mülklerini satma yetkisi veriyor.

Kaynak: Barselona, ACA, AGP, Pergamine, Cervera, no 486².

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, *The Templars in the Corona de Aragon*, Oxford, 1973, Appendice, s. 405, no XXXVI.

MEKTUP II

Mayıs 1293. Provence³: Bu mektupta Jacques de Molay İngiltere Kralı I. Edward'a yazar (Latince).

Büyük üstat, İngiltere kralından, İngiltere Eyaleti Üstadı Guy de Forest'in tarikatın genel meclis toplantısına katılması için Kıta Avrupası'na gelmesine izin vermesini talep eder⁴.

Kaynak: Londres, PRO, A.C., SC1/21, f. 4.

Yayınlandığı yer (sadece kısmen): Kervyn de Lettenhove, "Deux Lettres inédites de Jacques de Molay", *Bulletin de l'Académie royale des sciences, des Lettres et des beaux-arts de Belgique*, 43e année, 2e série, 38, (1874), s. 254⁵.

M.-L. Bulst-Thiele, *Sacrae Domus...*, s. 305, not 49 ve 356.

- 1 Paskalya'nın denk geldiği tarihler: 1291'de 22 Nisan, 1292'de 6 Nisan, 1293'te 29 Mart.
- 2 A. J. Forey'de belirtildiği gibi no. 484 değil...
- 3 Kervyn de Lettenhove bu mektubun "Molay'in Doğu'yu terk ettiği ve Provence'a geldiği [Haçlı seferi üzerinde yazılan rapor ile] aynı şartlarda yazılmış izlenimi verdiğini" söylemektedir. Böylece bunun 1306-1307 tarihlerine karşılık geldiği anlaşılır. M.-L. Bulst-Thiele haklı olarak 1293 tarihini önerir: Guy de Forest 1306-1307'de değil, o zaman İngiltere üstadıydı.
- 4 Meclis Montpellier'de 1293 Ağustos'unun ortasında toplandı.
- 5 Aslında birinci mektup J. de Molay'in Haçlı seferi hakkında yazdığı bilgilendirme yazısıdır.

MEKTUP III

Montpellier genel meclisi, 10 Ağustos 1293: Jacques de Molay'ın Larzac'da Sainte-Eulalie kumandanı ile Millau halkı arasında yapılan anlaşmayı onaylayan mektubu, 30 Nisan 1298 tarihli anlaşma metni içine yerleştirilmiş.

Kaynak: Toulouse, Haute-Garonne İl Arşivleri, série H, fonds Sainte-Eulalie, 130.

Bibliographie: Antoine-Régis Carcennac, *Les Templiers du Larzac*, Nîmes, Lacour Editeur, 1994, s. 226.

MEKTUP IV

Lérída, 27 Ağustos 1294: Jacques de Molay'ın Aragon-Katalonya Üstadı Berenguer de Cardona'ya yazdığı mektup.

Büyük üstat, Berenguer de Cardona'ya, Aragon Kralı II. Jacques ile Tortosa'nın değiş tokuş yapılmasında tam yetki veriyor.

Kaynak: Barselona, ACA, Canc., Pergamine (Jaime II), 136, no 383; Madrid, AHN, Seccion de ordenes militares, Montesa, 523, no 513 (9 Ekim 1294).

Yayınlandığı yer: L. Pagarolas, *Els Templers de les Terres de l'Ebre (Tortosa). De Jaime I fins a l'abolicio de l'orde, 1213-1312*, Tarragone, 1999, c. II, s. 197-198; A. J. Forey, "Letters of the Last Two Templar Masters", *Nottingham Medieval Studies*, XLV, 2001, s. 163-164 (devamı için A. J. Forey, "Letters...").

MEKTUP V

Roma, 21 Ocak 1296⁶: Jacques de Molay'ın Granyena (Katalonya) kumandanı Pierre de Saint-Just'e yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, Pierre de Saint-Just'e Arles'te sonbaharda genel meclis toplantısı yaptıktan sonra deniz ötesi yerleri yerlere gelmeyi planladığını bildiriyor.

6 H. Finke 1295 tarihini verir; ama M.-L. Bulst-Thiele, *Sacrae domus...*, s. 304, n. 42'ye göre 1296 olarak okumak gerekir. Büyük meclis Arles'da 15 Ağustos 1296'da toplanmıştır (VIII. Boniface kütükleri, c. I, no. 1508, 27 Kasım. 1296 tarihli mektubu [*generalis capitulo apud civitatem Arelatensem noviter celebrari*], içinde Molay tarafından Arles'da genel meclis sırasında tarih konmuş bir mektubu vardır: Reg. Vat. 48 no. 617, fol. 143vo-144).

Kaynak: Charles de Valois, vb. no 66 (eksik referans, ama H. Finke tarafından verilen tek kaynak).

Yayınlandığı yer: H. Finke, AA, c. III, s. 31, no 18.

MEKTUP VI

Yeri belli değil, 1296 Nisan'ı: Jacques de Molay'ın Bures arazilerinde adalet hakları konusunda Derebeyi Guillaume de Grancey ile Tapınak Fransa Üstadı Hugues de Pairaud arasındaki anlaşmayı onaylıyor.

Kaynak: Côte-d'Or il arşivleri, 111H1156, Bure kumandanlığı.

Kaynakça: Delphine Marie, *Les Templiers dans le diocèse de Langres*, Troyes, Dominique Guéniaut Éditeur, 2004, s. 152; Jean-Baptiste de Vaivre, *La Commanderie d'Épailly et sa chapelle templière*, "Mémoire de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres", Paris, De Boccard, 2005, s. 24 ve 184-186.

MEKTUP VII

Arles genel meclis, 15 Ağustos 1296: Jacques de Molay'i bağış mektubunu içeren VIII. Boniface'ın kâtibi ve Tapınakçı Johannes Fernandus'a yazdığı 27 Kasım tarihli ve büyük üstadın bağışını doğrulayan mektubu (Latince)

Kaynak: Reg. Vat. 48, 143vo-144, no 617.

Yayınlandığı yer: VIII. Boniface kütükleri, c. I, no 1508.

MEKTUP VIII

Paris, 6 Temmuz 1287⁷: Jacques de Molay, Otton de Grandson'a emekli aylığı bağlama yazısı⁸ ve Papa V. Clément'in Ligu-gé'de 17 Ağustos 1308 tarihli doğrulama mektubunun içinde yer almaktadır (Latince).

Kaynak: Reg. Vat. 55, f. 114r, no 581.

Yayınlandığı yer: V Clément kütükleri, c. III, *annus tertius*, s. 137-138, no 2938⁹.

7 B. Frale tarafından orijinali üzerindeki tarih doğrulanmıştır.

8 Gerçekte 1295 veya 1296'da Jacques de Molay ne büyük üstattı ne de 1287'de Paris'teydi.

9 Yazarlar tarafından verilen tarih 1277'dir.

MEKTUP IX

Limasol, 20 Ekim (1299): Jacques de Molay'in P. de Saint-Just'e mektubu¹⁰ (Latince).

Büyük üstat, Corbins kumandanı Pierre de Saint-Just'e, Dalmau de Roccabert¹¹ için dualarla dolu mektubundan dolayı teşekkür eder.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 140, no 418.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 162.

MEKTUP X

Limasol, 1 Kasım 1300¹²: Jacques de Molay'in P. De Saint-Just'e yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, Majorca kumandanı Pierre de Saint-Just'e mektubu için teşekkür eder ve habercilerin onu Doğu'daki durumdan haberdar edeceğini bildirir.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no 122.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 162-163.

MEKTUP XI

Limasol, 10 Kasım 1300: Jacques de Molay'in İspanya müfettişi B. de Cardona'ya seyahati için izin vermesi; Alfambra, 10 Mart 1306 tarihli, B. de Cardona'ya Pierre de Saint-Just'ün Alfambra kumandanı atandığını bildiren bir mektubun içinde yer alır (Latince).

Kaynak: ACA, Canc. Pergamine Jaime II, 171, no 2260.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, *The Templars in the Corona de Aragon*, Oxford, 1973, s. 414-415.

MEKTUP XII

Tarih ve yeri okunmayan (Ekim 1300-Ağustos 1301¹³): Jacques de Molay'in P. de Saint-Just'e yazdığı mektup (Latince).

10 Corbins kumandanı Saint-Just.

11 Katalan birader. Memlûklere esir düşmüştü, ama 1302'den önce değil.

12 P. de Saint-Just Majorca'da (Ekim 1300-Haziran 1301). Forey bunu 1300 olarak tarihlemiştir, ama yanına bir soru işareti koymuştur.

13 P. de Saint-Just 1300 Ekim'inden 1301 Haziran'ına kadar Majorca kumandanıydı. Forey mektubu 1301 olarak tarihler.

Büyük üstat, Majorca kumandanı Pierre de Saint-Just'e sağlığı hakkında bilgi verir ve kendisine daha geniş bilgi aktaracak olan Aragon üstadının yakında döneceğinden haberdar eder.

Kaynak: Barselona, ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 141, no 489.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 163.

MEKTUP XIII

Limasol, 8 Nisan 1301: Jacques de Molay'in İngiltere Kralı I. Edward'a yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, kralı, gelecek Eylül ayında Suriye'de beklenen Gazan Hanın yarattığı umutsuzluklardan haberdar ediyor. Tapınakçılar Arvad Adası'nda onu beklerken hazırlıklarını tamamlamışlardır.

Kaynak: Londra, PRO, A.C., SC 1/55, f. 22.

Yayınlandığı yer: M.-L. Bulst-Thiele, *Sacrae domus Militiae Templi Hierosolymitani Magistri*, s. 368.

MEKTUP XIV

Limasol, 8 Kasım 1301: Jacques de Molay'in Aragon Kralı II. Jacques'a yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, krala, Gazan Han ile İlhanlı ordusunun Suriye'ye geldiğini ve yakında Arvad'a geleceklerini, kendilerinin bütün yılı atlarıyla ve silahlarıyla, karşı kıyılara akınlar düzenleyerek geçirdiklerini anlatır.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II, App. gen., 128, no 27.

Yayınlandığı yer: H. Finke, *Papsttum...*, s. 3-4, no 3.

MEKTUP XV

Limasol, 5 Kasım 1302: Jacques de Molay'in Aragon Kralı II. Jacques'a yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, 9 Nisan ve 28 Eylül 1302 tarihli kralın Berenguer de Cardona'dan yakındığı ve onun Aragon üstatlığından azledilmesini istediği mektuplarına verdiği cevaptır. Büyük üstat onun bu isteğini kabul edemeyeceğini ve Berenguer de Cardona'nın kendisinden özür dileyeceğini söyler¹⁴.

14 Kral Jacques de Molay'e 31 Ocak 1303'te cevap verir ve ileri sürülen kanıtları kabul eder.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no 123. no 85.

MEKTUP XVI

Limasol, 20 Şubat 1304: Jacques de Molay'ın Aragon-Katalonya Üstadı Berenguer de Cardona'ya yazdığı mektup (Latince).

Büyük Üstat, Guillaume de Anglesola'dan yakın zamanda satın alınan arazilerin Peñiscola kumandanlığına dahil edilmesine karar veriyor.

Kaynak: Madrid, AHN, Seccidn de ordenes militares, Montesa, 526, no 499.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 163-164.

MEKTUP XVII

Limasol, 20 Ocak 1305¹⁵: Jacques de Molay'ın Aragon Tapınak biraderlerine yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, Barselona kumandanı Berenguer Guamir'e istediği zaman

Doğu'ya gelme izni verir.

Kaynak: ACA, Canc., Pergamine Jaime II, 170, no 2128.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 164.

MEKTUP XVIII

Lefkoşa, 26 Ocak 1306¹⁶: Jacques de Molay'ın P. de Saint-Just'e yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, Pierre de Saint-Just'in kendisine Doğu'ya gelip gelmeme tercihini bırakır. Tarikat hazinedarı Pierre de Castillon'un Aragon'a elçi olarak geleceğini bildirir.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 139, no 252.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 164.

15 Yeni tarz.

16 Forey 1306'yı önerir. Bu ve sonraki mektuplar 20 Nisan tarihli mektuptan sonra gelmiştir.

MEKTUP XIX

Lefkoşa, 27 Ocak [1306]¹⁷: Jacques de Molay'in Aragon Kralı II. Jacques'a yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, krala Pierre de Castillon'u elçi olarak gönderdiğini bildirir.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no 99.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 164-165.

MEKTUP XX

Limasol, 20 Nisan [1306]¹⁸: Jacques de Molay'in Aragon Kralı II. Jacques'a yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, krala habercisini Kıbrıs'ta kabul ettiğini, kendisine Pierre de Castillon'u gönderdiğini ve taleplerini yerine getirmek için çaba sarf edeceğini bildirir.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II, App. Gen., 129, no 103.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 165-166.

MEKTUP XXI

Poitiers, 9 Haziran 307: Jacques de Molay'in, papanın bir mektubu içinde (Grauselle manastırı, 1 Temmuz 1311) yer alan mektubu.

Agen kilise bölgesinde, o yöre Tapınakçılarına Pierre de Bord, d'Astaffort, tarafından yapılan bağışın kuralları.

Kaynak: Vatikan arşivleri (referansları bulunamamıştır).

Yayınlandığı yer: V. Clément'in kütükleri, c. VI, Annus sextus, s. 280-288, no 7183.

MEKTUP XXII

Montgauguier, 4 Ağustos 1307: Jacques de Molay'in Aragon Kralı II. Jacques'a yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, kralın Dalmau de Timor'un ölmüş olan Berenguer de Cardona yerine Aragon üstadı olarak atanmasını reddeden mektubu.

17 1306, Forey tarafından teklif edilen tarihtir. .

18 Bazen 1304 tarihi de teklif edilmektedir, ama A. J. Forey'e göre bu doğru değildir.

Kaynak: ACA, Canc., Pergamine Jaime II, extra inventario, no 240.

Yayınlandığı yer (kısmen): H. Finke, "Nachträge und Ergänzungen zu Acta aragonensia", s. 452, no 14 (note); A. J. Forey, "Letters...", s. 166-167.

MEKTUP XXIII

Poitiers, 8 Eylül 1307: Jacques de Molay'in Exemen de Lenda'ya mektubu (Fransızca).

Büyük üstat, Exemen de Lenda'ya kendisini Aragon eyaleti üstadı olarak atadığını bildirir.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no 46.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 167.

MEKTUP XXIV

Poitiers, 8 Eylül 1307: Jacques de Molay'in Aragon Tapınakçılarına mektubu (Latince).

Büyük üstat Aragonlu Tapınakçılara eyalet üstadı olarak Exemen de Lenda'nın atandığını bildiren mektubu.

Kaynak: ACA, Canc., Pergamine Jaime II, 173, no 2470.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, *The Templars in the Corona of Aragon*, s. 419, no XLVI.

MEKTUP XXV

Poitiers, 8 Eylül 1307: Jacques de Molay şu anda yaşayan ve gelecekteki herkese mektubu (Latince).

Büyük üstat, Aragon-Katalonya eyaleti üstatlığına atadığı Exemen de Lenda'ya görevini yerine getirmesi için her türlü yetki ve vekilliği verdiğini bildirir.

Kaynak: ACA, Canc., Pergamine Jaime II, 173, no 2471.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 168.

MEKTUP XXVI

Poitiers, 10 Eylül 1307: Jacques de Molay'in Exemen de Lenda'ya mektubu (Fransızca).

Büyük üstat, Exemen de Lenda'ya eyaletini yönetmesi için talimatlar verir: monarşi ile ilişkiler; Katalonya, Aragon ve Valencia'da kumandanlıklara yapılacak atamalar; Pierre de Castillon olayı.

Kaynak: ACA, Canc. CRD Jaime II (Templarios), 137, no 86.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 168-170; H. Finke, "Nachträge und Ergänzungen zu Acta Aragonensia", s. 451, no 14 (alıntılar).

MEKTUP XXVII

Poitiers, 10 Eylül 1307: Jacques de Molay'in Aragon Kralı II. Jacques'a yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, krala Aragon eyaleti üstadı olarak Exemen de Lenda'nın atandığını bildirir.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no 48.

Yayınlandığı yer: H. Finke, *Papsttum...*, c. II, s. 43, no 28¹⁹.

MEKTUP XXVIII

Poitiers, 10 Eylül 1307: Jacques de Molay'in Aragon Kraliçesi Blanche'a yazdığı mektup (Latince).

Büyük üstat, kraliçeye, B. de Cardona'nın ölümünden sonra E. de Lenda'nın atandığını bildirir.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 137, no 47.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 170. H. Finke, *Papsttum*, c. II, s. 43-44'te gönderme yapılır²⁰.

MEKTUP XXIX

Poitiers, 11 Eylül 1307: Jacques de Molay'in Exemen de Lenda'ya mektubu (Fransızca).

Büyük üstat, Aragon eyaletinin yeni üstadı Exemen de Lenda'dan bir önceki eyalet üstadı Berenguer de Cardona'nın ev çalışanlarına karşı özenli ve yardımsever davranması gerektiğini bildirir.

Kaynak: ACA, Canc., CRD Jaime II (Templarios), 138, no 148.

Yayınlandığı yer: A. J. Forey, "Letters...", s. 170-170; H. Finke, "Nachträge und Ergänzungen zu Acta Aragonensia", s. 451, no 14 (kısa aktarma).

19 H. Finke yanlış yere atıf olarak no. 39 verir.

20 A.g.e., 47 yerine no. 38.

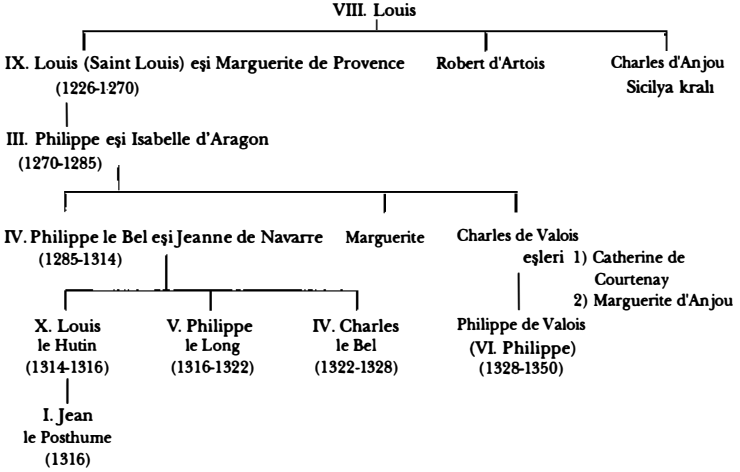
ÇAĞDAŞ PAPALAR

Adı	Seçilme tarihi	Taç giyme tarihi	Ölüm tarihi
Grégoire IX	19 Mart 1227	21 Mart	22 Ağustos 1241
Célestin IV	25 Ekim 1241	Taç giymedi	10 Kasım 1241
Innocent IV	25 Haziran 1243	28 Haziran	7 Aralık 1254
Alexandre IV	16 Aralık 1254	16 Aralık	25 Mayıs 1261
Urbain IV	29 Ağustos 1261	4 Eylül	2 Ekim 1264
Clément IV	5 Şubat 1265	15-22 Şubat	29 Kasım 1268
Grégoire X	1 Eylül 1271	27 Mart 1272	10 Ocak 1276
Innocent V	21 Ocak 1276	22 Şubat	22 Haziran 1276
Adrien V	11 Temmuz 1276	Taç giymedi	18 Ağustos 1276
Jean XXI	8 Eylül 1276	15 Eylül	20 Mayıs 1277
Nicolas III	25 Kasım 1277	26 Aralık	22 Eylül 1280
Martin IV	22 Şubat 1281	23 Mart	28 Mart 1285
Honorius IV	2 Nisan 1285	20 Mayıs	3 Nisan 1287
Nicolas IV	22 Şubat 1288	22 Şubat	4 Nisan 1292
Célestin V	5 Temmuz 1294	29 Ağustos	13 Aralık 1294 (Tahttan feragat)
Boniface VIII	24 Aralık 1294	23 Ocak 1295	11 Ekim 1303
Benoît XI	22 Ekim 1303	27 Ekim	7 Temmuz 1304
Clément V	5 Haziran 1305	14 Kasım	20 Nisan 1314
Jean XXII	7 Nisan 1316	5 Eylül	4 Aralık 1334

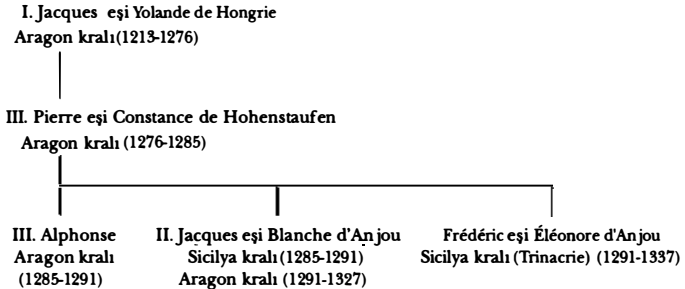

SOYAĞAÇLARI

Fransa Kralları

Aragon Tacı

Sicilya'da Hohenstaufen ve Angevin hanedanları

Constance, Sicilya vârisi (ö.1198)
eşi VI. Henri de Hohenstaufen, empereur (ö.1197)

II. Frédéric, empereur (1212-1250) ----- Béatrice Lancia (maîtresse)
Sicilya kralı (1198-1250)
eşi Yolande de Brienne

IV. Conrad, eşi Élizabeth de Bavière
(1250-1254)

Manfred, eşi Béatrice de Savoie
Sicilya kralı (1254-1266)

Conradin (1266-1268)

Constance (ö.1302)
eşi III. Pierre d'Aragon

I. Charles d'Anjou eşi Béatrice de Provence
Sicilya kralı (1265-1285)

II. Charles (1285-1309)
eşi Marie de Hongrie

Philippe (ö.1277)
eşi Isabelle de Villehardouin
Achale Prensi

Béatrice (ö.1275)
eşi Philippe de Courtenay
Konstantinopolis imparatoru

Robert
(1309-1343)

Blanche
eşi II. Jacques
Aragon kralı

Éléonore
eşi Frédéric d'Aragon
Sicilya kralı

Catherine (ö.1307)
eşi Charles de Valois
(Fransa kralı IV. Philippe'nin kardeşi)

Küçük (Kilikya) Ermenistan kralları

I. Hethum, 1226-1269

II. Levon, oğlu, 1269-1289

II. Hethum, oğlu, 1289-1293, 1294-1296, 1298/1299-1306 (tahttan feragat).

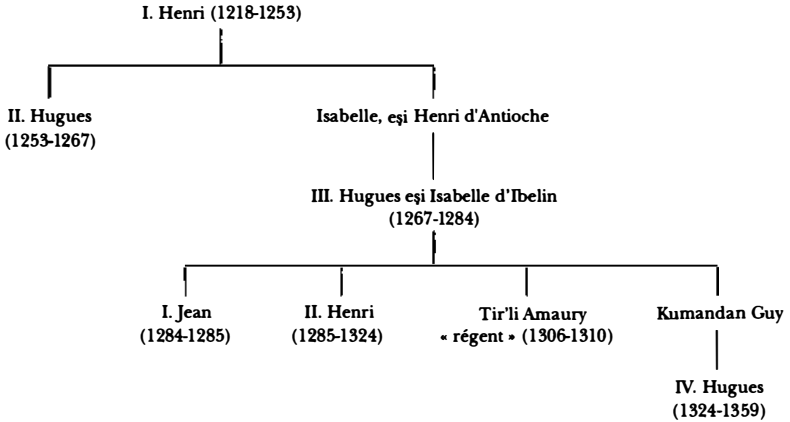
Thoros, kardeşi, 1293-1294, 1296-1297*

Sembat, kardeşi, tahtı zorla ele geçiren, 1297-1298

I. Konstantin, kardeşi, tahtı zorla ele geçiren (1296-1299)*

III. Levon, Thoros'un oğlu, 1306-1307

Kıbrıs Krallığı

* Bunlar kral olarak değil derebeyi veya baron olarak kabul edilirler.

Memlûk sultanları

Aybek, 1250-1257

el-Melik el-Mansûr Ali, oğlu, 1257-1259

el-Muzaffar **Kutûz**, 1259-1260

ez-Zâhir **Baybars**, 1260-1277

es-Sa'id Berke, Baybars'ın oğlu, 1277-1280

el-Adil Sülemiş, Baybars'ın oğlu, 1280

el-Mansûr **Kalâvûn**, 1280-1290

el-Aşraf Halil, Kalâvûn'un oğlu, 1290-1293

en-Nâsır Muhammed, Kalâvûn'un oğlu, 1293-1294 (I)

el-Adil Kitbuga, 1294-1296

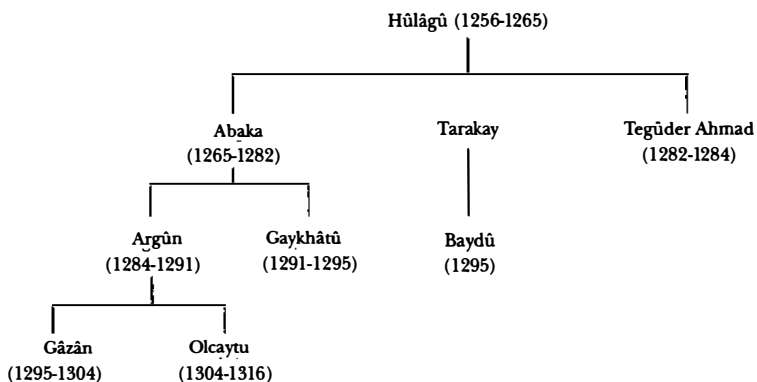
el-Mansûr **Lâçîn**, 1296-1298

en-Nâsır Muhammed, 1298-1310 (II)

el-Mansûr II. Baybars, 1310-1311

en-Nâsır Muhammed, 1311-1341 (III)

İlhanlı Hanları

(Bu son iki tablo J. C. Garcin et alii, *États, sociétés et cultures du monde musulman médiéval, Xe-XVe siècle*, Paris, PUF, "Nouvelle Clio", 1995, c. I, s. CLIV ve CLVIII ve c. III, *Index historique*, s. 234-265 verileri dikkate alınarak hazırlanmıştır.)

KRONOLOJİ

TARİHİ DURUM	JACQUES DE MOLAY
1243 (2 Temmuz): İlhaneliler Anadolu Selçuklu Sultanlığı'na son verdiler 1244 (23 Ağustos): Kudüs'ün Harzemşahlar tarafından alınışı. 1244 (17 Ekim): La Forbie (veya Hiribya) Muharebesi 1244 (Aralık ortası): IX. Louis'nin Haçlı seferi isteği 1245 (28 Haziran): Lyon Konsili II. Friedrich'i tahttan indiriyor 1248 (26 Nisan): Sainte-Chapelle'in kutsanması 1248 (25 Ağustos): IX. Louis'nin Haçlı Seferi; kral Aigues-Mortes'tan ayrılıyor 1249 (5-6 Haziran): Dimyat'ın IX. Louis tarafından ele geçirilişi 1250 (8 Şubat): Mansûra Muharebesi 1250 (5 Nisan): IX. Louis tutsak düşüyor 1250 (6 Mayıs): IX. Louis'nin serbest bırakılması; Dimyat'ın Memlûklere geri verilmesi 1250 (30 Temmuz): Aybek, Mısır'da Memlûklerin ilk sultanı oluyor 1250 (13 Aralık): II. Friedrich'in ölümü 1254 (24 Nisan): IX. Louis Akka'yı terk ediyor ve Fransa'ya dönüyor 1258 (Şubat): Bağdat'ın İlhaneliler tarafından ele geçirilişi. Abbasi Halifeliğinin sonu. Akka'da Aziz Sabas Savaşı 1260 (24 Ocak): Halep'in İlhanelilerin eline geçmesi 1260 (1 Mart): İlhaneliler Şam'ı ele geçiriyor 1260 (2 Eylül): Ayn Calût Muharebesi: Memlûkler İlhanelileri yeniyor 1260 (24 Ekim): Sultan Kutûz'un katledilmesi; Baybars sultan oluyor 1261 (25 Temmuz): Konstantinopolis'in Bizanslılar tarafından yeniden ele geçirilmesi 1265 (Şubat): Kesaryanın Baybars tarafından ele geçirilmesi 1265 (8 Şubat): Hülâgû'nun ölümü; oğlu Abaka İran'da İlhanlı Hanlığını kuruyor 1265 (30 Nisan): Arsur'un düşüşü	1244-1245: Doğumu (1. tahmin) 1249-1250: Doğumu (2. tahmin) 1265: Beaune Tapınağına kabulü

TARİHİ DURUM	JACQUES DE MOLAY
1266 (26 Şubat): Benevento Muharebesi: Charles d'Anjou Manfred'i bozguna uğrattırıyor ve Sicilya Krallığı'nı ele geçiriyor 1266 (22 Temmuz): Safed Baybars'a teslim oluyor 1268 (20 Haziran): Baybars Antakya'yı ele geçiriyor 1266 (23 Ağustos): Tagliacozzo Muharebesi: Staufen'lerin son vârisi Conradin Charles d'Anjou önünde yenik düşüyor 1270 (25 Temmuz): IX. Louis'nin Tunus'ta ölümü 1271 (8 Nisan): Crac des Chevaliers'nin (Kal'atü'l-Hüsn) düşüşü 1271 (12 Haziran): Töton şatosu Montfort'un (Kal'atü'l-Karn) Baybars'ın eline geçmesi 1272 (22 Mayıs): Kesarya'da Kudüs Krallığı ile sultan arasında ateşkes 1273 (13 Mayıs): Guillaume de Beaujeu'nün Tapınak büyük üstadı seçilmesi 1274 (7 Mayıs-17 Temmuz): İkinci Lyon Konsili 1275 (11 Mayıs): Trablus Kontu VI. Bohémond'un ölümü. Ardılı krizi 1277 (15 Temmuz): Charles d'Anjou, Antakyalı Marie'den Kudüs tacı haklarının bedelini ödeyerek alıyor 1277 (1 Temmuz): Baybars'ın ölümü 1279 (Aralık): Kalāvûn Memlûk sultanı oluyor 1280 (16 Temmuz): Tapınakçılar ile Trablus Kontu VII. Bohémond arasında anlaşma 1281 (Aralık): Birinci Humus Muharebesi: İlhanlılar Memlûklere yeniliyor 1282 (30 Mart): Sicilya ayaklanmaları. Aragonlular Sicilya'yı ele geçiriyorlar 1283 (3 Haziran): Kalāvûn ile Akka arasında on yıllık ateşkes 1284 (24 Mart): Kıbrıs Kralı III. Hugues'ün ölümü 1284 (11 Mayıs): Kıbrıs kralı olarak Jean'ın taç giymesi 1285 (7 Ocak): Sicilya Kralı I. Charles d'Anjou'nun ölümü 1285 (20 Mayıs): Kıbrıs Kralı Jean'ın ölümü 1285 (Ekim): Fransa'da IV. Philippe (Yakışıklı) tahta geçişi 1286 (28 Haziran): Kıbrıs Kralı II. Henri Akka'ya hâkim oluyor 1286 (15 Ağustos): Kıbrıs Kralı II. Henri Tır'de Kudüs kralı tacını giyiyor 1289 (26 Nisan): Trablus'un Kalāvûn tarafından alınışı 1290 (11 Kasım): Kalāvûn'un ölümü	1270'ten önce: Kutsal Toprak'a geçiş

TARİHİ DURUM	JACQUES DE MOLAY
1291 (6 Nisan): Akka kuşatmasının başlaması 1291 (18 Mayıs): Şehrin düşmesi. G. de Beaujeu'nün ölümü 1291 (28 Mayıs): Tapınak Kulesinin yıkılması 1291 (14 Ağustos): Château-Pèlerin'in (Atlit) boşaltılması 1292 (23 Ocak): Ermeni Krallığı'na yardım için Pia mater ecclesia Papalık kararnameleri 1292 (4 Nisan): Papa IV. Nicolas'nın ölümü 1292 (Haziran): Memlûkler, Ermeni katolikosunun merkezi Hromgla'yı (Rumkale) ele geçiriyorlar 1293 (baş): Ermenistan'da (?) 1294 (24 Aralık): VIII. Boniface'ın papalığa seçilmesi 1296 (24 Haziran): Paris (meclis) 1297 (11 Ağustos): Saint Louis'nin azizleştirilmesi 1298/1299: Kilikya Ermenistan'ına Memlûk akını; Tapınakçılar Roche-Guillaume Şatosu'nu (Antakya) kaybettiler 1299 (24 Aralık): İkinci Humus Muharebesi. İlhanlıların Memlûkler üzerinde zaferi	1291 (Eylül-Ekim ?): Molay Kıbrıs'ta toplanan mecliste hazır bulunuyor 1292 (av. 16 Nisan): Thibaud Gaudin'in ölümü 1292 (20 Nisan): J. de Molay Tapınak Büyük Üstadı 1293 (Mayıs): Molay Provence'da 1293 (Ağustos): Montpellier'de genel meclis toplantısına katılıyor 1293 (24 Ağustos): Sınırda Aragon kralı ile buluşuyor? 1294 (Ocak): İngiltere'de 1294 (27 Ağustos): Lerida'da (Aragon Tacı, Tortosa'nın krala bırakılması meselesini düzenlemek için) 1294 (24 Aralık): Napoli'de 1295 (Ocak): Roma'da 1295 (24 Haziran): Paris (meclis); Dijon (kabul töreni) 1295 (9 Temmuz): En Apulie 1296 (21 Ocak): Roma'da 1296 (15 Ağustos): Arles'te meclis? 1296 (sonbahar): Kıbrıs'a dönüş 1298 veya 1299: Ermenistan'da 1299 (20 Ekim): Limasol (Pierre de Saint-Just'e mektup)

TARİHİ DURUM	JACQUES DE MOLAY
	1300 (20 Temmuz): Magosa'da. Mısır ve Suriye kıyılarına akınlar 1300 (1-10 Kasım): Limasol (Pierre de Saint-Just'e mektuplar) 1300 (15 Kasım'dan sonra): Arvad'da 1301 (8 Nisan): Limasol (I. Edward'a mektup) 1301 (8 Kasım): Limasol'da (II. Jacques'a mektup). Arvad'a geçmeye hazır olduğunu bildiriyor 1301 (Kasım-Aralık): Raymond Lulle'ü Limasol'da kabul ediyor 1302 (1 Mayıs): Magosa (G. de Raval'in kabulü) 1302 (26 Eylül): Arvad Tapınakçı garnizonunun bozguna uğraması 1302 (5 Kasım): Limasol (Aragon Kralı II. Jacques'a mektup)
1301 (18 Kasım): Unam sanctam Papalık kararnameşi	
1303 (12 Mayıs): Fransa kralının VIII. Boniface'ın yargılanması için Konsile çağırısı	
1303 (7 Eylül): Anagni suikasti	
1303 (11 Ekim): VIII. Boniface'ın ölümü	
1303 (22-10)-1304 (16-7): XI. Benoît'nün papalık dönemi	
1305 (5 Haziran): V Clément'in papa seçilmesi	
1305 (15 Kasım): V. Clément'in Lyon'da papalık tahtına oturması	1305 (20 Ocak): Limasol'da
1306 (26 Nisan): Kıbrıs Kralı II. Henri'nin tahttan indirilmesi. Kardeşi Amaury vali oluyor	1306 (26 Nisan): Lefkoşa'da (II. Henri'nin tahttan feragati)
1306 (Temmuz): Yahudilerin Fransa Krallığı'ndan kovulması	1306 (6 Haziran): V. Clément tarafından Poitiers'ye davet ediliyor
	1306 (20 Ekim'den önce): Kıbrıs'tan hareket
	1306 (Aralık): Fransa'ya varış
	1307 (15 Mayıs sonrası): Poitiers'de
	1307 (24 Haziran): Paris'te Genel meclis
1307 (7 Temmuz): İngiltere Kralı I. Edward'ın ölümü	
1307 (24 Ağustos): Papa Tapınak hakkında soruşturma açılacağını bildiriyor	1307 (11 Eylül): Poitiers'de (E. de Lenda'nın Aragon'a atanması)
1307 (14 Eylül): Tapınakçıların tutuklanması emri (gizli)	1307 (12 Ekim): Paris'te Catherine de Valois'nün cenaze töreni
1307 (13 Ekim): Fransa Tapınakçıların tutuklanması	1307 (13 Ekim): Paris'te tutuklanması
1307 (19 Ekim): Paris'te Tapınakçıların sorgulanmaya başlaması	1307 (24 Ekim): İlk sorgulama
	1307 (25 Ekim): Halk önünde itiraflar. Tapınakçılara mektup

TARİHİ DURUM	JACQUES DE MOLAY
1307 (27 Ekim): V. Clément'in Yakışıklı Philippe'e, Tapınakçıların tutuklanmasını kınadığını söylediği mektubu 1307 (22 Kasım): Bütün Hristiyan âleminde Tapınakçıların tutuklanmasını emreden <i>Pastoralis praeminentiae</i> Papalık kararnamesi 1308 (Şubat): V. Clément Tapınakçılar soruşturmasındaki enkizitörleri görevden alıyor 1308 (5-15 Mayıs): Tours şehri Genel meclisi 1308 (6 Mayıs): Kıbrıs Tapınakçıların tutuklanma emri 1308 (1 Haziran): Kıbrıs Tapınakçıları Limasol'da teslim oluyorlar 1308 (26 Mayıs): Yakışıklı Philippe ile V. Clément Poitiers'de buluşuyor 1308 (12 Ağustos): <i>Faciens misericordiam Papalık kararnamelerinin yayınlanmaya başlaması</i> 1308 (17-21 Ağustos): Chinon'da Tapınak ileri gelenlerinin sorgulanması 1309 (8 Ağustos): Paris Papalık komisyonunun çalışmalara başlaması 1310 (28 Mart): Tapınakçıların tarikatlarını savunmak için piskoposluk bahçelerinde toplanması 1310 (6-31 Mayıs): Kıbrıslı Tapınakçıların sorgulanmaları 1310 (12 Mayıs): Paris'te 54 Tapınakçının yakılması 1311 (5 Haziran): Paris Papalık komisyonunun soruşturmasının sonu 1311 (16 Ekim): Vienne Konsili'nin açılması 1312 (20 Mart): Yakışıklı Philippe'in Vienne'e gelişi 1312 (22 Mart): <i>Vox in excelso</i> Papalık kararnamesi. Tapınak tarikatının ortadan kaldırılması	1307 (27 Aralık sonrası): Papanın temsilcisi iki kardinal önünde itirafları reddediyor 1308 (20 Ağustos): Chinon'da iki kardinal tarafından sorgulanma. İtiraflarına geri dönüyor 1309 (26 Kasım): Papalık komisyonu önünde ilk sorgulanması 1309 (28 Kasım): İkinci sorgulanma 1310 (2 Mart): Üçüncü duruşma

TARİHİ DURUM	JACQUES DE MOLAY
1312 (3 Nisan): Konsil sırasında kararnamenin yayınlanması 1312 (2 Mayıs): <i>Ad providam kararnamesi</i>. Tapınak'ın mülkleri Hospital tarikatına aktarılıyor 1313 (Nisan): Guillaume de Nogaret'nin ölümü 1313 (22 Aralık): V. Clément tarafından Jacques de Molay ile ileri gelenleri yargulamak üzere üç kardinalin atanması 1314 (20 Nisan): V. Clément'in ölümü 1314 (29 Kasım): Yakışıklı Philippe'in ölümü 1315 (30 Nisan): 'Enguerrand de Marigny'nin idamı	1314 (11 Mart): Yakılarak idam

KAYNAKÇA

El yazını kaynaklar

- ACA, Archives de la Couronne d'Aragon, Barcelone
- Fonds Cancellaria, règne de Jacques II
- Première série: Pergamines, carpetas no 129 à 174
- Deuxième série: Registres, 81-82, 98, 189-190, 252
- Troisième série: Cartas reales diplomaticas (CRD): cajas 1 à 28; Apendice general 128-129; Templarios 137 à 142
- AN, Archives nationales de France
- J 413
- PRO, Public Record Office, Londres
- Close rolls

Basılı kaynaklar

- ALBERIGO, G., dir., *Les Conciles oecuméniques, 2 Les décrets*, c. 1: *De Nicée à Latran V*, Paris, Éditions du Cerf, 1994 (traduit de l'édition italienne, Bologne, 1972).
- AMATUCCIO, G., éd., *Il Corpus normativo templare. Edizione dei testi romanzi con traduzione e commento in Italiano*, Università del Salento, Congedo Editore, 2009.
- BALUZE, E., *Vitae paparum Avenionensium*, 4 cilt, éd. révisée par G. MOLLAT, Paris, 1913-1922.
- BARTHÉLEMY, E. de, éd., "L'obituaire de la commanderie du Temple de Reims", dans *Collection des documents inédits sur l'Histoire de France. Mélanges historiques et choix de documents*, 5 volumes, Paris, Imprimerie nationale, 1882, tome quatrième, s. 305-332.
- BLANCARD, L., "Documents relatifs au procès des Templiers en Angleterre", *Revue de sociétés savantes des départements*, 4e série, c. VI (1867).
- Calendar of Close Rolls, (Edward Ist), 3 cilt (1288-1296 ; 1296-1302 ; 1302-1307), Londres, 1904.
- Calendar of Patent Rolls (Edward Ist), 3 cilt (1290-1292 ; 1292-1301 ; 1301-1307), Londres, 1895-1898.
- CERRINI, S., *Une expérience neuve au sein de la spiritualité médiévale: l'ordre du Temple (1120-1314). Étude et édition des règles latines et françaises*, thèse dactylographiée, 2 cilt, Paris, Université Paris-IV, Paris Sorbonne, 1998 (à paraître).
- CHAGNY-SEVE, A.-M. et SEVE, R., *Le Procès des templiers d'Auvergne, 1309-1311. Édition de l'interrogatoire de juin 1309*, Paris, CTHS, 1986.
- COSTE, J., *Boniface VIII en procès. Actes d'accusation et dépositions des témoins (1301-1311)*, éd. critique, introduction et notes, Rome, l'Erma, 1995.
- Cronaca del Templare di Tiro (1243-1314)*, éd. et trad. Italienne L. Minervini, Naples, Liguorini, 2000.
- Cronica de G. Villani*, Collezione di storici e cronisti italiani, c. II, Florence, 1845 (Reprint Unveränderter Nachdruck, Francfort, 1969).
- Chroniques d'Amadi et de Strambaldi*, éd. L. de Mas-Latrie, Collection des documents inédits sur l'Histoire de France, 2 cilt, Paris 1891-1893.
- Chronique de l'île de Chypre par Florio Bustron*, éd. L. de Mas-Latrie, Collection des documents inédits sur l'Histoire de France. Mélanges historiques et choix de documents, cilt 5, Paris, 1886, p. 1-531.
- Chronique du Templier de Tyr*, Voir: G. Raynaud, *Gestes des Chiprois*.
- Chronique latine de Guillaume de Nangis de 1113 à 1300 avec les continuations de cette chronique de 1300 à 1368*, éd. H. Geraud, 2 cilt, Paris, Société de l'histoire de France, 1843.
- Chronique métrique attribuée à Geoffroi de Paris, 1312-1316*, éd. A. Diverres, Paris, 1950.
- CURZON, H. de, éd., *La Règle du Temple*, Paris, Société de l'Histoire de France, 1886.
- DAILLIEZ, L., *Règle et statuts de l'ordre du Temple*, 2e éd. présentée par J.-P. Lombard, Paris, Dervy, 1996.
- DELAVILLE LE ROULX, J., *Cartulaire général de l'ordre des hospitaliers de Saint-Jean de Jérusalem (1100-1310)*, 4 cilt, Paris, 1894-1906.
- DESIMONI, C., "Actes génois passés à Famagouste", *Archives de l'Orient latin*, c. I (1894).
- Eistoire de Éracle Empereur (L)*, RHC, Hist. Occ., c. II, Paris, 1859.
- FINKE, H. *Acta Aragonensia. Quellen zur deutschen, italienischen, französischen, spanischen, zur Kirchen und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondenz Jaymes II (1291-1327)*, 3 cilt, Berlin, 1908-1922.

- FINKE, H., *Papsttum und Untergang des Templerordens*, 2 cilt, Munster, 1907.
- FINKE, H., "Nachträge und Ergänzungen zu den Acta aragonensia (I-III)", *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft. Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 4 band, Münster, 1933.
- GABRIELI, F., *Chroniques arabes des croisades*, Paris, Sindbad, 1977.
- GILMOUR-BRYSON, A., *The Trial of the Templars in Cyprus. A Complete English Traduction*, Leyde, 1998.
- *The Trial of the Templars in the Papal State and in Abruzzi*, Città del Vaticano, 1982.
- Les Grandes Chroniques de France*, éd. J. Viard, 10 tomes, Paris, Société de l'histoire de France, 1932, c. VII et VIII.
- GUIZOT, F., *Collection des mémoires relatifs à l'Histoire de France*, 30 cilt, Paris, JIJ Brière, 1823-1835.
- HAYTON DE KORYKOS, "Flor des histoires de la Terre d'Orient", RHC, Doc. arméniens, c. II, Paris, 1906, p. 114-254 (version française) et 255-362 (version latine).
- IBN TAYMIYYA, *Lettre à un roi croisé (al-Risālat al-Qubrusīyya)*, trad. de l'arabe, introduction et notes par Jean R. Michot, Louvain-la-Neuve, Bruylant-Academia et Lyon, Tawhid, 1995.
- JOINVILLE, J. de, *Vie de Saint Louis*, éd. J. Monfrin, Paris, Garnier, 1995.
- KING, E. J., *The Rule, Statutes and Customs of the Hospitallers, 1099-1310*, Londres, Methuen, 1934.
- KOHLER, Ch. et LANGLOIS, Ch.-V., "Lettres inédites concernant les croisades (1275-1307)", BEC, 52 (1891).
- LIZERAND, G., *Le Dossier de l'affaire des Templiers*, Paris, 2006. Il s'agit de la 4e édition d'un ouvrage paru en 1923 et qui comporte les textes latins et leur traduction. Une édition du seul texte français a été publiée (Paris, Axiome, 1999). Aucune référence n'est faite à l'édition originale, ni aux dates de parution; l'auteur, G. Lizerand, est présenté comme s'il était un auteur vivant. Il convient de dénoncer ce genre de pratiques.
- MENARD, L., *Histoire civile, ecclésiastique et littéraire de la ville de Nîmes*, 7 cilt, Paris, 1750, c. I, *Preuves* (interrogatoire des templiers du diocèse de Nîmes), s. 166-219.
- MICHELET, J., *Le Procès des templiers*, 2 cilt, Paris, 1841-1851, rééd. Paris, CTHS, 1987.
- NICHOLSON, H. J., *The Proceedings against the Templars in the British Isles*, 2 cilt, Farnham, Ashgate, 2011.
- NICOLOTTI, A., "L'interrogatorio di Templari imprigionati a Carcassonne", *Studi Medievali*, 52 (2011), s. 697-729.
- Notai genovesi in Oltremare. Atti rogati a Cipro da Lamberto da Sambuceto (11 ottobre 1296- 23 giugno 1299)*, éd. Michel Balard, Gênes, 1983.
- *Ibid.* (1300-1301), éd. Valeria Polonio, Gênes, 1982.
- *Ibid.* (janvier-août 1302), éd. Romeo Pavoni, Gênes, 1981.
- PAVIOT, J., éd., *Projets de croisade (v. 1290- v. 1330)*, Paris, De Boccard, 2008.
- PERRAT, C. et LONGNON, A., *Actes relatifs à la principauté de Morée*, Collection des documents inédits de l'Histoire de France, série in 8°, Paris, Bibliothèque nationale, 1967.
- PRUTZ, H., *Entwicklung und Untergang des Tempelherrenordens, mit Benutzung bisher ungedruckter Materialien*, Berlin, 1888.
- RAYNAUD, G., éd., *Les Gestes des Chiprois*, Genève, 1887. Comprend trois chroniques, dont la chronique du Templier de Tyr.
- Regestum Clementis papae V ex Vaticanis archetypis, editio, cura et studio monachorum ordinis sancti Benedicti*, 9 cilt, Rome, 1885-1892.
- Les Registres de Benoît XI*, éd. Ch. Grandjean, Paris, 1883-1905.
- Les Registres de Boniface VIII (1294-1303)*, éd. G. Digard, A. Thomas et R. Fawtier, 4 cilt, Paris, 1884-1939.
- Les Registres de Clément IV*, éd. E. Jordan, Paris, 1893-1945.
- Les Registres de Grégoire X (1272-1276)*, éd. J. Guiraud et L. Cadier, Paris, 1892-1960.
- Les Registres de Honorius IV (1285-1287)*, éd. M. Prou, Paris, 1886-1888.
- Les Registres de Nicolas III (1277-1280)*, éd. M.-J. Gay, Paris, 1898-1938.
- Les Registres de Nicolas IV (1288-1292)*, éd. E. Langlois, 2 cilt, Paris, 1887-1893.
- Les Registres d'Urbain IV (1261-1264)*, éd. J. Guiraud et S. Clémencet, 4 cilt, Paris, 1899-1958.
- RÖHRICHT, R., *Regesta Regni Hierosolymitani (MXCVII-MCCXC)*, 2 cilt, Innsbrück, 1893-1904.
- Le Roman de Fauvel*, éd. A. Strubel, Paris, Le Livre de Poche, collection "Lettres gothiques", 2012.
- SCHOTTMULLER, K., *Der Untergang des Tempeler-Ordens*, 2 cilt, Berlin, 1887.

Kitap kaynakları

- Actes de les primers jornades sobre els ordes religioso militars als Països catalans (Segles XII-XIX)*, (Monblanc, novembre 1985), Tarragone, Diputacion de Tarragona, 1994.
- ACRI 1291. *La fine della presenza degli Ordini Militari in Terra santa e i nuovi Orientamenti nel XIV secolo*, éd. E. Coli, M. de Marco, F. Tommasi, Pérouse, Quattroemme, 1996.
- BALARD, M., *Croisade et Orient latin, XIe-XIVe siècle*, Paris, A. Colin, 2001.
- BALASSE, C., *La Chute de l'ordre du Temple dans l'historiographie de la fin du Moyen Âge (Début du XIVe siècle - Fin du XVe siècle)*, mémoire de maîtrise multigraphiée soutenu devant l'Université de Paris-7 Denis Diderot, 1995, 2 tomes.
- BARBER, M., *The New Knighthood. A History of the Order of the Temple*, Cambridge University Press, 1994.
- *The Trial of the Templars*, Cambridge University Press, 1978 (2e éd. 2006) ; trad.fr. *Le Procès des Templiers*, Rennes, Presses universitaires de Lyon, 2005.
- “James of Molay, the Last Grand Master of the Order of the Temple”, *Studia Monastica* (Barcelone), 14 (1972), s. 91-124.
- BECK, A., *Der Untergang der Templer*, Fribourg, 1992.
- BERIOU, N. et JOSSERAND, P., dir., *Prier et combattre. Dictionnaire européen des ordres religieux-militaires*, Paris, Fayard, 2009.
- BESSON, E., “Étude sur Jacques de Molay”, *Mémoires de la société d'émulation du Doubs*, 1876.
- BOASE, T.S.R., *The Cilician Kingdom of Armenia*, Edimbourg, Scottish Academic Press, 1978.
- BORDONOVE, G., *La Tragédie des templiers*, Paris, Pygmalion-Gérard Watelet, 1993.
- BOULARIC, E., “Clément V, Philippe le Bel et les Templiers”, *Revue des questions historiques*, c. X et XI (1871-1872).
- BRAMATO, F., *Storia dell'Ordine dei Templari in Italia*, c. I, *Le Fondazioni*, Rome, 1991 ; c. II, *Le Fonti*, Rome, Atanòr, 1994.
- BULST-THIELE, M.-L., *Sacrae Domus Militia templi Hierosolymitani Magistri: Untersuchungen zur Geschichte des Templerordens, 1118/9-1314*, Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1974.
- BURGTORF, J., *The Central Convent of Hospitallers and Templars: History, Organization and Personnel (1099/1120-1310)*, Leiden, Brill, 2008.
- BURGTORF J., CRAWFORD P. A., NICHOLSON Helen J., éd., *The Debate on the Trial of the Templars (1307-1314)*, Ashgate, 2011.
- CARRAZ, D., *L'Ordre du Temple dans la basse vallée du Rhône (1124-1312). Ordres militaires, croisades et sociétés méridionales*, Lyon, Presses universitaires de Lyon, 2005.
- CARRER Y CANDY, F., “Entences y Templiers en les Montanyes de Prades (1279 a 1300)”, *Bolletín de la Real Academia de las Bellas Letras de Barcelona*, II (1903-1904), s. 209-250.
- CHEVALIER, M.-A., *Les Ordres religieux-militaires en Arménie cilicienne*, Paris, Geuthner, 2009.
- (dir.), *La Fin de l'ordre du Temple*, table ronde du Centre d'études médiévales de Montpellier, janvier, 2011, Paris, Geuthner, 2012.
- CLAVERIE, P.-V., “L'ordre du Temple au coeur d'une crise politique des années 1279-1285: la querelle Cypriote”, *Le Moyen Âge*, c. 104, 1998, s. 495-511.
- *L'Ordre du Temple en Terre sainte et à Chypre au XIIIe siècle*, 3 cilt, Nicosie, Centre de recherche scientifique – Sources et études de l'histoire de Chypre, LIII, 2005.
- CLÉMENS, J., “La rumeur agenaise et l'enfermement templier au début du XIVe siècle”, *Revue de l'Agenais*, 123 (1996), p. 219-234 et 124 (1997), s. 23-40.
- La Commanderie. Institution des ordres militaires dans l'Occident médiéval*. Premier colloque international du Conservatoire Larzac Templier et Hospitalier (octobre 2000), Paris, CTHS, 2002.
- COUREAS, N., *The Latin Church in Cyprus, 1195-1312*, Aldershot, Ashgate, 1997.
- Croisades et pèlerinages. Récits, chroniques et voyages en Terre sainte, Xe-XVe siècles*, éd. D. Régner-Bohler, Paris, R. Laffont, coll. “Bouquins”, 1997.
- CROIX, A. de la, *L'Ordre du Temple et le reniement du Christ*, Paris, Éditions du Rocher, 2004.
- DAILLIEZ, L., *Jacques de Molay, dernier grand maître du Temple*, Paris, 1974.
- DELAVILLE LE ROULX, J., *Les Hospitaliers en Terre sainte et à Chypre (1100-1310)*, Paris, E. Leroux, 1904.
- *La France en Orient. Les expéditions du maréchal Boucaut*, t. I (seul paru), Paris, 1885.
- “La suppression des templiers”, *Revue des questions historiques*, no 98, 1890.
- DEMURGER, A., *Chevaliers du Christ. Les ordres religieux-militaires au Moyen Âge (XIe-XVe siècle)*, Paris, Le Seuil, 2002; rééd. *Moines et guerriers. Les ordres religieux-militaires au Moyen Âge*, Paris, Le Seuil, 2010.
- *Les templiers. Une chevalerie chrétienne au Moyen Âge*, Paris, Le Seuil, 2005 ; rééd. *Points Histoire*, 2008.

- “Jacques de Molay”, *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique*, Paris, Letouzey, c. XXVI.
- “Encore le procès des templiers. À propos d'un livre récent”, *Le Moyen Âge*, c. XCVII (1991), s. 21-39.
- “Les ordres militaires et la croisade au début du XIVe siècle. Quelques remarques sur les traités de croisade de Jacques de Molay et Foulques de Villaret”, *Dei Gesta per Francos (Mélanges Jean Richard)*, Aldershot, Ashgate, 2001.
- “Between Barcelona and Cyprus: The Travels of Berenguer de Cardona, Templar Master of Aragon and Catalonia (1300-1301)”, dans J. Burgdorf, H. J. Nicholson (éd.), *International Mobility in the Military Orders (Twelfth to Fifteenth Centuries): Travelling on Christ's Business*, Cardiff, University of Wales Press, 2006, s. 65-74.
- “Manuscrit de Chinon” ou “Moment Chinon” ? Quelques remarques sur l'attitude du pape Clément V envers les templiers à l'été 1308”, dans M. Montesano (éd.), *Come l'Orco della fiaba. Studi per Franco Cardini*, Florence, Ed. Du Galluzzo, 2010, s. 111-121.
- “The Knights Templar between Theatre and History: Raynoud's works on the Templars (1805-1813)”, dans V. Mallia-Milanes (éd.), *The Military Orders 3: History and Heritage*, Aldershot, Ashgate, 2008, s. 45-52.
- “Éléments pour une prosopographie du “peuple templier”: la comparution des templiers devant la commission pontificale de Paris (février-mai 1310)”, *Colloque Lyon (2009)*, à paraître.
- DEVAIVRE, J.-B., *La Commanderie d'Épailly et sa chapelle templière durant la période médiévale*, Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles-lettres, Paris, De Boccard, 2005.
- DUGUEY, P., “Essai sur Jacques de Molay”, *Positions des thèses de l'École des Chartes*, Paris, 1906, s. 81-82.
- DUPUY, Pierre (1582-1651), *Histoire de la condamnation des templiers, celle du schisme des papes tenans le siège en Avignon et quelques autres procès criminels*, Paris, 1654. Cet ouvrage publié par son frère Jacques Dupuy a été réédité par la suite sous d'autres titres. Citons l'édition de 1751, *Histoire de l'ordre militaire des Templiers ou chevaliers du Temple de Jérusalem depuis son établissement jusqu'à sa décadence et sa suppression*, Bruxelles, 1751, qui vient d'être réédité sous le titre *Histoire de l'ordre militaire des Templiers*, Nîmes, Lacour, 2002.
- EDBURY, P., *The Kingdom of Cyprus and the Crusades (1191-1374)*, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.
- “The Templars in Cyprus” dans *The Military Orders I: Fighting for the Faith and Caring for the Sick*, ed. H. Barber, Aldershot, Ashgate, 1994.
- FAVIER, J., *Philippe le Bel*, Paris, Fayard, 1999.
- FAVREAU-LILLIE, M.-L., “The military Orders and the Escape of the Christian Population from the Holy Land in 1291”, *Journal of Medieval History*, 19 (1993), s. 201-227.
- FIELD, S., “La fin de l'ordre du Temple à Paris: le cas de Mathieu de Cressonessart”, dans M.-A. Chevalier (éd.), *La Fin de l'Ordre du Temple*, Paris, Geuthner, 2012.
- FOREY, A.-J., *The Templars in the Corona de Aragon*, Londres, Oxford University Press, 1973.
- *The Military Orders. From the Twelfth to the Early Fourteenth Centuries*, Londres, MacMillan, 1991.
- *Military Orders and Crusades*, Aldershot, Variorum, 1994.
- *The Fall of the Templars in the Crown of Aragon*, Aldershot, Ashgate, 2001.
- “Letters of the last Two Templar Masters”, *Nottingham Medieval Studies*, XLV (2001), s. 145-171.
- “Were the Templars Guilty, Even if they were not Heretics or Apostates?”, *Viator*, 42 (2011), s. 115-141.
- FRALÉ, B., *L'ultima battaglia dei Templari*, Rome, Viella, 2001.
- *Il papato e il processo ai Templari*, Rome, Viella, 2003.
- “The Chinon Chart: Papal Absolution to the Last Templar, Master Jacques de Molay”, *Journal of Medieval History*, 2004, s. 109-134.
- FRIED, J., “Wille, Freiwilligkeit und Geständnis um 1300. Zur Beurteilung des letzten Tempelgrossoßmeisters Johan de Molay”, *Historisches Jahrbuch*, 1985, s. 388-425.
- FUNCK-BRUNTANO, F., “Philippe le Bel et la noblesse comtoise”, *BEC*, no 49 (1888), s. 1-36.
- Die geistlichen Ritterorden Europas*, éd. J. Fleckenstein et M. Hellmann, “Vorträge und Forschungen” no 26, Sigmaringen, J. Thorbecke, 1980.
- HEFELE, C.-J., *Histoire des conciles*. Nouvelle traduction française par H. Leclercq, c. VI, 1re et 2e partie, Hildesheim-New York, Georg Olms Verlag, 1973 (reprint). Voir LECLER, J.
- HILL, G., *A History of Cyprus*, 4 cilt, Cambridge University Press, 1948 (le tome 2 intéresse notre période).

- HILLGARTH, J. N., *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*, Oxford, Clarendon Press, 1971. *A History of the Crusades*, éd. general Kenneth M. Setton, cilt 2, *The later Crusades, 1189-1311*, éd. R. L. Wolff et H. W. Hazard, University of Wisconsin Press, 1969.
- HOLT, P. M., *Early Mamluk Diplomacy (1260-1290). Treaties of Baybars and Kalāwūn with Christian Rulers*, Leyde, 1995.
- HOUSLEY, N., *The Later Crusades from Lyons to Alcazar, 1274-1580*, Oxford, 1992.
- *The Avignon Papacy and the Crusades, 1305-1378*, Oxford, Oxford University Press, 1986.
- JORDAN, W. C., *Louis IX and the Challenge of the Crusade. A Study in Rulership*, Princeton, 1979.
- KAEUPER, R. W., *War, Justice and Public Order. England and France in the Later Middle Ages*, Oxford, 1988 ; trad. française, *Guerre, justice et ordre public. La France et l'Angleterre à la fin du Moyen Âge*, Paris, Aubier, 1994.
- KEDAR, B., *Crusade and Mission. European Approaches towards the Muslims*, Princeton, 1984.
- KERVYN DE LETTENHOVE, "Deux lettres inédites de Jacques de Molay", *Bulletin de l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique*, 43e année, 2e série, 38, (1874).
- KOHLER, C., "Deux projets de croisade en Terre sainte composé à la fin du XIIIe siècle et au début du XIVe", *Revue de l'Orient latin*, no 11 (1905-1908), s. 406-457.
- LALOU, E. (et R. H. BAUTIER, R. FAWTIER, F. MAILLARD, *Itinéraire de Philippe IV le Bel (1285-1314)*, 2 tomes, Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles-lettres, Paris, De Boccard, 2007.
- LANGLOIS, C.-V., "L'affaire des Templiers", *Journal des Savants*, 1908, s. 417-435.
- "Le procès des templiers", *Revue des Deux Mondes*, c. 103, 1891.
- LECLER, J., *Le Concile de Vienne, 1311-1312. Histoire des Conciles oecuméniques*, c. 8, Paris, Fayard, 2005.
- LE GOFF, J., *Saint Louis*, Paris, Gallimard, 1996.
- LE GRAND, M., *Le Chapitre cathédral de Langres de la fin du XIIe au concordat de 1516*, Paris, 1931.
- LEOPOLD, A., *How to Recover the Holy Land. Proposals of the late Thirteenth and Early Fourteenth Centuries*, Aldershot, Ashgate, 2001.
- LEROY, S., "Jacques de Molay et les templiers franc-comtois d'après les actes du procès", *Bulletin de la Société grayloise d'émulation*, 3 (1900).
- LITTLE, D. P. "The fall of Acre in 690/1291. The Muslim Version", *Studies in Islamic History and Civilization in Honour of Professor David Ayalon*, éd. M. Sharon, Jérusalem-Leyde, J. Brill, 1986.
- LIZERAND, G., "Les dépositions du grand maître Jacques de Molay au procès des templiers (1307-1314)", *Le Moyen Âge*, no 26, 1913.
- *Clément V et Philippe le Bel*, Paris, 1910.
- LUTTRELL, A., "The Hospitallers and the Papacy, 1305-1314", dans *Forschungen zur Reichs-, Papst- und Landesgeschichte (Mélanges Peter Herde)*, éd. K. Borchardt et E. Bünz, Stuttgart, A. Hiersemann, 1998.
- "The Election of the Templar Master Jacques de Molay", dans J. Burgdorf, P. A. Crawford, Helen J. Nicholson, éd., *The Debate on the Trial of the Templars*, s. 21-31.
- MARQUETTE, J.-B., "À propos d'un document bazadais inédit concernant le procès des templiers", *Cahiers du Bazadais*, 94 (1991).
- MARSHALL, C., *Warfare in the Latin East, 1192-1291*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992.
- MAS-LATRIE, L. de, *Histoire de l'île de Chypre sous les règnes des princes de la maison des Lusignan*, 3 cilt, Paris, 1852-1861.
- La Méditerranée au temps de Saint Louis*, Actes du colloque d'Aigues-Mortes (avril 1997), éd. Gérard Dédéyan et Jacques Le Goff, Éditions du SIVOM de la région d'Aigues-Mortes, 1998.
- MELVILLE, M., *La vie des templiers*, Paris, Gallimard, 1951 (rééd. 1974).
- MENACHE, S., *Clement V*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.
- The Military Orders I. Fighting for the Faith and Caring for the Sick*, éd. M. Barber, Ashgate, 1994.
- The Military Orders II. Welfare and Warfare*, éd. H. Nicholson, Ashgate, 1998.
- The Military Orders III. History and Heritage*, éd. V. Mallia Milanes, Ashgate, 2008.
- The Military Orders IV. On Land and by Sea*, éd. J. Upton Ward, Ashgate, 2008.
- Militia Sacra, Gli Ordini Militari tra Europa e Terra santa*, éd. E. Coli, M. de Marco, F. Tommasi, éd. San Bevinante, Perouse, 1994.
- MUTAFIAN, C., *La Cilicie au carrefour des empires*, 2 tomes, Paris, Les Belles Lettres, 1988.
- *L'Arménie du Levant (XIe-XIVe siècles)*, 2 tomes, Paris, Belles-Lettres, 2012.
- "Héthoum de Korykos historien arménien. Un prince cosmopolite à l'aube du XIVe siècle", *Cahiers de recherches médiévales*, 1 (1996), s. 157-176.

- NADIRAS, S., *Guillaume de Nogaret en ses dossiers. Méthodes de travail et de gouvernement d'un conseiller royal au début du XIVe siècle*, thèse de doctorat d'histoire soutenue à l'Université de Paris I, Panthéon-Sorbonne, 2012 (inéédite).
- NICHOLSON, H., *Templars, Hospitallars and Teutonic Knights. Images of the Military Orders, 1128-1291*, Londres, Leicester University Press, 1991.
- PALOU, S. G., *Ramon Llull y el Islam*, Palma de Majorque, 1981.
- PARAVICINI-BAGLIANI, A., *Boniface VIII, Un pape hérétique?*, Paris, Payot, 2003.
- PARTNER, P., *The Murdered Magicians. The Templars and their Myths*, Londres, 1981; trad. française: *Templiers, Francs-maçons et sociétés secrètes*, Paris, Pygmalion-Gérard Watelet, 1992.
- PRAWER, J., *Histoire du royaume latin de Jérusalem*, 2 cilt, Paris, Éd. du CNRS, 1969-1970; rééd. 2006.
- PRYOR, J. H., "The Naval Battles of Roger de Lauria", *Journal of Medieval History*, 9 (1983), s. 179-216.
- "In Subsidiu Terrae Sanctae. Exports of Foodstuffs and War Materials from the Kingdom of Sicily to the Kingdom of Jerusalem, 1265-1284", *The medieval Levant. Studies in Memory of Eliyahu Ashtor (1914-1984)*, *Asian and African Studies*, 22 (1988), s. 127-146.
- RAYNOUARD, J. M. F., *Monumens historiques relatifs à la condamnation des chevaliers du Temple et à l'abolition de leur ordre*, Paris, 1813.
- *Les Templiers*, tragédie en cinq actes, Paris, 1805. Reprint, Nîmes, C. Lacour éditeur, 1997.
- REY, M., "L'ordre du Temple en Franche-Comté, d'après les documents écrits", *Académie des sciences, belles-lettres et arts de Besançon. Procès-Verbaux et Mémoires*, c. 180 (1972-1973), s. 93-120.
- RICHARD, J., *Saint Louis*, Paris, Fayard, 1983.
- *Histoire des croisades*, Paris, Fayard, 1996
- *Histoire du royaume latin de Jérusalem*, Paris, 1953.
- RILEY-SMITH, J., *Les Croisades*, Paris, Pygmalion, 1990 (traduit de l'anglais).
- *Atlas des croisades*, Paris, Autrement, 1996 (traduit de l'anglais).
- *The Knights of Saint John in Jerusalem and Cyprus, c. 1050-1310*, Londres, Macmillan, 1967.
- "Were the Templars guilty?", *The Medieval Crusade (Sewanee Medieval Colloquium, 2001)*, éd. Susan J. Ridyard, Woosbridge, the Boydell Press, 2004, s. 107-124.
- ROUSSEL, Curé de Vieux Bois, "Les templiers du diocèse de Langres à l'époque de leur suppression", *Revue de Champagne et de Brie*, 16 (1883) et 17 (1884).
- ROUX, J.-P., *Histoire de l'empire mongol*, Paris, 1994.
- SANS I TRAVE, J. M., *Els Templers catalans*, Barcelone, Pagès editors, 1996.
- *El procès dels Templers catalans*, Llérida, Pagès editors, 1991.
- SCHEIN, S., "Fideles crucis": *The Papacy, the West and the Recovery of the Holy Land, 1274-1314*, Oxford, Clarindon Press, 1991.
- "Gesta Dei per Mongolos. 1300. The Genesis of a Non-Event", *English Historical Review*, no 94 (1979).
- SCHWARZ, W., "Die Schuld des Jakob von Molay, des letzten Grossmeisters des Tempeler", *Welt als Geschichte*, 17 (1957), s. 259-279.
- STEWART, A. D., *The Armenian Kingdom of Armenia and the Mamluks: War and Diplomacy during the Reigns of Het'um II (1289-1307)*, 2001.
- STRAYER, J. R., *The Reign of Philip the Fair*, Princeton, 1980. *Les Templiers en pays catalans*, Perpignan, Editorial El Trabucaire, 1998.
- I Templari. Mito e Storia*, (Atti del Convegno internazionale di Studi alla maggione templare di Poggibonsi-Siena, maggio 1987), éd. G. Minucci e F. Sardi, Sinalunga-Siena, Casa editrice A.G. Viti, 1989.
- THIER, L., *Kreuzzugsbemühungen unter Papst Clement V*, Düsseldorf, Dietrich Coelde Verlag, 1973.
- THOMASSIN, V., *Figures comtoises ; Jacques de Molay*, Paris, 1912.
- TORRE MUÑOZ DE MORALES, I. de la, *Los Templarios y el origen de la Banca*, Madrid, Editorial Dilema, 2004.
- TRUDON DES ORMES, A., *Liste des maisons et de quelques dignitaires de l'ordre du Temple en Syrie, en Chypre et en France d'après les pièces du procès*, Paris, 1900.
- TRUNZ, A., *Zur Geschichte des letzten Tempelmeisters*, Fribourg, Buchdruckerei Aug. Feyel, 1919.
- VINAS, R., *Le Procès des templiers en Roussillon*, Perpignan, Tdô Éditions, 2009.
- VIOLLET, P., "Les interrogatoires de Jacques de Molay, grand maître du Temple. Conjectures", *Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles lettres*, c. XXXVIII, 1909.
- WILDERMANN, A. K., *Beurteilung des Tempelprozesses bis zum 17. Jahrhundert*, Freiburg (Suisse), Universitätsverlag, 1972. Un chapitre final fait une rapide synthèse de l'historiographie du procès jusqu'au XXe siècle.

Elinizdeki bu eser XI. yy. sonu XII. yy. başı Orta Doğu ve Avrupa tarihine ayrıntılı bir bakış getirmektedir. Haçlı seferlerinden sonra Orta Doğu'da oluşan Latin-Hristiyan devletlerin içinde önemli bir rol oynamış olan dinî-askerî tarikatların başında gelen Tapınakçılar, gerek Avrupa'da gerekse Orta Doğu'da gizemli teşkilatları ve ilişkileri ile yüzyıllardır kamuoyunun hep ilgisini çekmiştir. Tapınakçıların son Büyük Üstadı Jacques de Molay'ın gene sırlarla dolu hayatı içinde papalar, Fransa ve Aragon Krallığı, Venedik, Ceneviz gibi İtalyan şehir-devletlerinin aralarındaki ticarî ve siyasî çekişmeler o dönemin tarihini oluşturmaktadır.

Bu arada Kıbrıs ile bugünkü Filistin ve İsrail topraklarının tarih boyunca jeostratejik açıdan ne kadar önemli olduğu da ortaya konmaktadır. Jacques de Molay'ın ve Tapınakçıların Orta Doğu'daki macerası içinde Türk asıllı devletler olan Memlük Sultanlığı ile İlhanlı Hanlığı'nın ve ayrıca Latin tarikatların bünyesinde yer alan Türk asıllı savaşçıların oynadıkları rolü ilgiyle okumak mümkün olacaktır.

Eser bütünüyle tarih biliminin ve metodolojisinin gözler önüne serildiği, tarih yazımının mükemmel bir örneğini oluşturmaktadır. Bir tarihî eser ancak bu kadar tarafsız ve bilimsel bir gözle ele alınabilir.

İyi okumalar dileriz.

- Reşat Uzmen

